

ISSN 1811-0770

E-ISSN 2587-411X

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

Publicație periodică științifico-practică

Nr. 2 (248), anul 23 (2022)

DOMENII DE CERCETARE:

- ◆ *Științe juridice*

CHIȘINĂU - 2022

**Agenția Națională de Asigurare
a Calității în Educație și Cercetare**

CERTIFICAT

de recunoaștere a revistei
în calitate de publicație științifică de profil

Seria RȘP Nr. 011

Revista Națională de Drept

ISSN 1811-0770

Fondatori: Uniunea Juriștilor din Moldova
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”
Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea Americană din Moldova

Tipul B

Profil: Științe juridice

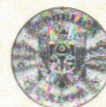
În baza Deciziei Consiliului de Conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității
în Educație și Cercetare nr. 19 din 06 decembrie 2019, pentru o perioadă de 4 ani.

Președinte

Andrei CHICIUC

Eliberat la 15 iunie 2020

Chișinău

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

Publicație periodică științifico-practică

Nr. 2 (248), anul 23 (2022)

Certificatul de înregistrare: nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Accreditată de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educației și Cercetare prin Decizia nr. 19 din 06.12.2019

Tipul B

FONDATORI:

- ✓ Uniunea Juriștilor din Moldova
- ✓ Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
- ✓ Universitatea de Stat din Moldova
- ✓ Universitatea Americană din Moldova

REDACTOR-ŞEF: *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

REDACTOR-ŞEF ADJUNCT: *Violeta COJOCARU*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector, Universitatea de Stat din Moldova

Redactare în română și rusă: *Tudor SOROCEANU*; Redactare în engleză: *Lorina AVORNIC*; Redactare în franceză: *Anișoara DUBCOVEȚCHI*;
Asistență computerizată: *Maria BONDARI*

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector, Universitatea de Stat din Moldova

Ion DEACONESCU, doctor, profesor universitar, academician, președinte, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România

Mircea DUȚU, doctor în drept, profesor universitar, director, Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române

Spyridon FLOGAITIS, doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician, director, Organizația Europeană de Drept Public, Grecia

José Luis IRIARTE ÁNGEL, doctor, profesor în drept internațional privat, Universitatea Publică din Navarra, Spania

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, rector, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Andrei TREBKOV, doctor în drept, președinte, Uniunea Internațională a Juriștilor, Rusia

COLEGIUL DE REDACȚIE

Albert ANTOCI, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Elena ARAMA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Grigore ARDELEAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne, Republica Moldova

Victoria ARHILIUC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Flavius-Antoniu BAIAS, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea din București, România

Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Cătălin BORDEIANU, doctor în drept, profesor universitar, academician, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România

Valeriu BUJOR, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Valentina COPTILEȚ, doctor în drept, conferențiar universitar, prorector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Ion CRAIOVAN, doctor în drept, profesor universitar, România

Andrian CREȚU, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Bogdan CUZA, doctor în economie, doctorand în drept, Germania

Ion DEACONESCU, doctor, profesor universitar, academician, președinte, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România

Lucian DINDIRICA, doctor în istorie, conferențiar universitar, România

Marin DOMENTE, doctor în drept, Universitatea Americană din Moldova

Mircea DUȚU, doctor în drept, profesor universitar, director, Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române

Spyridon FLOGAITIS, doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician, director, Organizația Europeană de Drept Public, Grecia

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Ioan HUMĂ, doctor în drept, profesor universitar, România

José Luis IRIARTE ÁNGEL, doctor, profesor în drept internațional privat, Universitatea Publică din Navarra, Spania

Alexandru MARIȚ, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „C. Stere”, Republica Moldova

Iurie MIHALACHE, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Victor MORARU, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent, Academia de Științe a Moldovei

Vytautas NEKROSIUS, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Lituania

Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Elena RAILEAN, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova

Alexandru ROȘCA, doctor habilitat, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Nicolae SADOVEI, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Diana SCOBIALĂ (SÎRCU), doctor habilitat în drept, profesor universitar, director executiv, Institutul Național al Justiției, Republica Moldova

Tzyetan SIVKOV, doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria

Andrei SMOCHINĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Boris SOSNA, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

Victor SPINEI, doctor în istorie, profesor universitar, academician, Academia Română

Florin STRETEANU, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România

Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, rector, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Andrei TREBKOV, doctor în drept, președinte, Uniunea Internațională a Juriștilor, Rusia

Alexandru TICLEA, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Ecologică din București, România

Alexandru VOICU, doctor în drept, profesor universitar, România

Iurii VOLOȘIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Națională de Aviație, Kiev, Ucraina

ADRESA REDACȚIEI: MD 2009, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207. Indexul PM 31536

Versiunea electronică: <http://uspee.md/rnd/>; <http://americanuniversity.md/rnd/>; revistadrept@yahoo.com. Pagina web: www.rnd.revistestiintifice.md

Toate articolele sunt recenzate în sistem „double-blind peer review”

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor

NATIONAL LAW JOURNAL
Periodical scientific-practical publication

No. 2 (248), year 23 (2022)

Registration certificate: No. 1003600061124 of 27 September 2000

Accredited by the National Agency for Quality Assurance in Education and Research by Decision No. 19 of 06.12.2019

Type B

FOUNDERS:

- ✓ *Union of Lawyers of the Republic of Moldova*
- ✓ *University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova*
- ✓ *State University of Moldova*
- ✓ *American University of Moldova*

EDITOR-IN-CHIEF: *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitatus in law, university professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: *Violeta COJOCARU*, doctor habilitatus in law, university professor, Vice-rector, State University of Moldova

Romanian and Russian editing: *Tudor SOROCEANU*; English editing: *Lorina AVORNIC*; French editing: *Anisoara DUBCOVETCHI*;
Digital assistance: *Maria BONDARI*

SCIENTIFIC COMMITTEE

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitatus in law, university professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Violeta COJOCARU, doctor habilitatus in law, university professor, Vice-rector, State University of Moldova

Ion DEACONESCU, PhD, university professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Mircea DUTU, PhD in law, university professor, Director, Romanian Academic Research Institute

Spyridon FLOGAITIS, PhD in history and law, university professor, academician, Director, European Public Law Organization, Greece

José Luis IRIARTE ÁNGEL, PhD. Professor in Private International Law, Public University of Navarra, Spain

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitatus in political science, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Tudorel TOADER, PhD in law, university professor, Rector, „Alexandru Ioan Cuza” University, Iasi, Romania

Andrei TREBKOV, PhD in law, President, International Union of Jurists, Russia

EDITORIAL BOARD

Albert ANTOCI, PhD in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Elena ARAMA, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova

Grigore ARDELEAN, PhD in law, associate professor, Academy „Ștefan cel Mare” of the Ministry of Internal Affairs, Republic of Moldova

Victoria ARHILIUC, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitatus in law, university professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Flavius-Antoni BAIAS, PhD in law, associate professor, University of Bucharest, Romania

Oleg BALAN, doctor habilitatus in law, university professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Catalin BORDEIANU, PhD in law, university professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Valeriu BŪJOR, PhD in law, university professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Valentina COPTILET, PhD in law, associate professor, Vice-rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Ion CRAIOVAN, PhD in law, university professor, Romania

Andrian CREȚU, Doctor of Law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Bogdan CUZA, PhD in economics, PhD candidate in law, Germany

Ion DEACONESCU, PhD, university professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Lucian DINDIRICA, PhD in history, associate professor, Romania

Marin DOMENTE, PhD in law, American University of Moldova

Mircea DUTU, PhD in law, university professor, Director, Legal Research Institute, Romania a Academy

Spyridon FLOGAITIS, PhD in history and law, university professor, academician, Director, European Public Law Organization, Greece

Raisa GRECU, doctor habilitatus in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Ion GUCEAC, doctor habilitatus in law, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Ioan HUMA, PhD in law, university professor, Romania

José Luis IRIARTE ÁNGEL, PhD, Professor in Private International Law, Public University of Navarra, Spain

Alexandru MARIT, PhD in law, university professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Iurie MIHALACHE, PhD in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Victor MORARU, doctor habilitatus in political science, university professor, correspondent member, Academy of Sciences of Moldova

Vytautas NEKROSIUS, doctor habilitatus in law, university professor, Lithuania

Mihai POALELUNGI, doctor habilitatus in law, associate professor, Free International University of Moldova

Elena RAILEAN, PhD in pedagogy, associate professor, American University of Moldova

Alexandru ROSCA, doctor habilitatus, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitatus in political science, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Nicolae SADOVEI, PhD in law, associate professor, State University of Moldova

Diana SCOBIOALA (SIRCU), doctor habilitatus in law, university professor, Executive Director, National Institute of Justice, Republic of Moldova

Tzvetan SIVKOV, PhD in law, university professor, Bulgaria

Andrei SMOCHINA, doctor habilitatus in law, university professor, Free International University of Moldova

Boris SOSNA, PhD in law, university professor, State University of Comrat, Republic of Moldova

Victor SPINEI, PhD, university professor, academician, Romanian Academy

Florin STREȚEANU, PhD in law, university professor, Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania

Tudorel TOADER, PhD in law, university professor, Rector, „Alexandru Ioan Cuza” University, Iasi, Romania

Andrei TREBKOV, PhD in law, President, International Union of Jurists, Russia

Alexandru TICLEA, PhD in law, university professor, Ecological University of Bucharest, Romania

Alexandru VOICU, PhD in law, university professor, Romania

Yuri VOLOSHIN, doctor habilitatus in law, university professor, National Aviation University, Kiev, Ukraine

PUBLISHING HOUSE ADDRESS: MD 2009, Chisinau, blvd. Stefan cel Mare si Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207. Index PM 31536

Electronic version: <http://uspee.md/rnd/>; <http://americanuniversity.md/rnd/>; revistadrepr@yahoo.com. Web: www.rnd.revistestiintifice.md

All articles are double-blind peer reviewed

The responsibility for the texts' content lies exclusively with the authors

© UJM, USPEE, USM, UAM, 2022

REVUE NATIONAL DE DROIT
Publication périodique scientifique et pratique

N° 2 (248), année 23 (2022)

Certificat d'inscription: N° 1003600061124 du 27 Septembre 2000

Accréditée par l'Agence nationale pour l'assurance de la qualité dans l'enseignement et la recherche par
la décision N° 19 du 06.12.2019

Type B

FONDATEURS:

- ✓ *Union des Juristes de la République de Moldova*
- ✓ *Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova*
- ✓ *Université d'Etat de Moldova*
- ✓ *Université Américaine de Moldova*

RÉDACTEUR EN CHEF: *Gheorghe AVORNIC*, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

RÉDACTEUR EN CHEF ADJOINT: *Violeta COJOCARU*, docteur habilité en droit, professeur, vice-recteur, Université d'Etat de Moldova

Rédaction en roumaine et russe: *Tudor SOROCEANU*; Rédaction en anglais: *Lorina AVORNIC*; Rédaction en français: *Anisoara DUBCOVETCHI*;
Assistance informatique: *Maria BONDARI*

COMITÉ SCIENTIFIQUE

Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Violeta COJOCARU, docteur habilité en droit, professeur, vice-recteur, Université d'Etat de Moldova

Ion DEACONESCU, docteur, professeur, académicien, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie

Mircea DUTU, docteur en droit, professeur, directeur, Institut de Recherche Universitaire, Roumanie

Spyridon FLOGAITIS, docteur en histoire et en droit, professeur, académicien, Directeur, Organisation Européenne de Droit Public, Grèce

José Luis IRIARTE ANGEL, PhD, professeur de droit international privé, Université Publique de Navarre, Espagne

Gheorghe RUSNAC, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova

Tudorel TOADER, docteur en droit, professeur, recteur, Université „Alexandru Ioan Cuza”, Iasi, Roumanie

Andrei TREBKOV, docteur en droit, professeur, président, Union Internationale des Juristes, Russie

COMITE DE REDACTION

Albert ANTOCI, docteur en droit, professeur agrégée, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Elena ARAMA, docteur habilité en droit, professeur, Université d'Etat de Moldova

Grigore ARDELEAN, docteur en droit, professeur agrégée, Académie „Stefan cel Mare” du Ministère des affaires internes, République de Moldova

Victoria ARHILIUC, docteur habilité en droit, professeur, Université d'Etat de Moldova

Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Flavius-Antoni BAIAS, docteur, professeur agrégée, Université de Bucarest, Roumanie

Oleg BALAN, docteur habilité en droit, professeur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Catalin BORDEIANU, docteur en droit, professeur, membre correspondant, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie

Valeriu BUJOR, docteur en droit, professeur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Valentina COPTLET, docteur en droit, professeur agrégée, vice-recteur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Ion CRAIOVAN, docteur en droit, professeur, Roumanie

Andrian CRETU, docteur en droit, professeur agrégée, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Bogdan CUZA, docteur en droit, doctorat en économie, Allemagne

Ion DEACONESCU, docteur, professeur, académicien, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie

Lucian DINDIRICA, docteur, professeur agrégé, Roumanie

Marin DOMENTE, docteur en droit, Université Américaine de Moldova

Mircea DUTU, docteur en droit, professeur, directeur, Institut de Recherche Juridique de l'Académie Roumaine

Spyridon FLOGAITIS, docteur en histoire et en droit, professeur, académicien, directeur, Organisation Européenne de Droit Public, Grèce

Raisa GRECU, docteur habilité en droit, professeur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Ion GUCEAC, docteur habilité en droit, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova

Ioan HUMA, docteur en droit, professeur, Roumanie

José Luis IRIARTE ANGEL, PhD, professeur de droit international privé, Université Publique de Navarre, Espagne

Alexandru MARIT, docteur en droit, professeur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Iurie MIHALACHE, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Victor MORARU, docteur habilité, professeur, membre correspondant, Académie des Sciences de Moldova

Vytautas NEKROSIUS, docteur habilité en droit, professeur, Lituanie

Mihai POALELUNGI, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université Internationale Libre de Moldova

Elena RAILEAN, docteur en pédagogie, professeur agrégé, Université Américaine de Moldova

Alexandru ROSCA, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova

Gheorghe RUSNAC, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova

Nicolae SADOVEI, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Etat de Moldova

Diana SCOBIALA (SIRCU), docteur habilité en droit, professeur, directeur exécutif, Institut National pour la Justice, République de Moldova

Tsvetan SIVKOV, docteur en droit, professeur, Bulgarie

Andrei SMOCHINA, docteur habilité en droit, professeur, Université Internationale Libre de Moldova

Boris SOSNA, docteur en droit, professeur, Université d'Etat de Comrat, République de Moldova

Victor SPINEL, docteur, professeur, académicien, Académie Roumaine

Florin STRETEANU, docteur en droit, professeur, Université Babes-Bolyai de Cluj-Napoca, Roumanie

Tudorel TOADER, docteur en droit, professeur, recteur, Université „Alexandru Ioan Cuza”, Iasi, Roumanie

Andrei TREBKOV, docteur en droit, professeur, président, Union Internationale des Juristes, Russie

Alexandru TICLEA, docteur en droit, Université Ecologique de Bucarest, Roumanie

Alexandru VOICU, docteur en droit, professeur, Roumanie

Yuri VOLOSHIN, docteur habilité, professeur, Université Nationale de l'Aviation, Kiev, Ukraine

ADRESSE DE LA MAISON D'ÉDITION: MD 2009, Chisinau, blvd. Stefan cel Mare si Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207. Index PM 31536.

Version électronique: <http://uspee.md/rnd/>; <http://americanuniversity.md/rnd/>; revistadrept@yahoo.com. Web: www.rnd.revistestiintifice.md

Tous les articles sont évalués en système „double-blind peer review”

La responsabilité du contenu des textes incombe uniquement aux auteurs

© UJM, USPEE, USM, UAM, 2022

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ ПРАВА
Научно-практическое периодическое издание

№ 2 (248), год 23 (2022)

Регистрационное свидетельство: № 1003600061124 от 27 сентября 2000 г.

Аккредитовано Национальным агентством по обеспечению качества в образовании и исследованиях
по решению № 19 от 06.12.2019

Тип Б

УЧРЕДИТЕЛИ:

- ✓ *Союз юристов Молдовы*
- ✓ *Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова*
- ✓ *Молдавский Государственный Университет*
- ✓ *Американский Университет Молдовы*

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР: *Георге АВОРНИК*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: *Виолета КОЖОКАРУ*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, проректор, Молдавский Государственный Университет

Редактирование на румынском и русском языках: *Тудор СОРОЧАНУ*; Редактирование на английском языке: *Лорина АВОРНИК*; Редактирование на французском языке: *Анишоара ДУБКОВЕЦКИ*; Компьютерная техподдержка: *Мария БОНДАРЬ*

НАУЧНЫЙ СОВЕТ

Георге АВОРНИК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Виолета КОЖОКАРУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, проректор, Молдавский Государственный Университет

Ион ДЕАКОНЕСКУ, доктор наук, профессор, академик, президент, Международная Академия «Михай Еминеску», Румыния

Мирча ДУЦУ, доктор юридических наук, профессор, директор, Институт правовых исследований, Румынская академия

Спиридон ФЛОГАНТИС, доктор исторических и юридических наук, профессор, академик, директор, Европейская Организация Публичного Права, Греция

Хосе Луис ИРРИАРТЕ АНГЕЛ, доктор, профессор международного частного права, Государственный университет Наварры, Испания

Георге РУСНАК, доктор хабилитат политических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Тудорел ТОАДЕР, доктор юридических наук, профессор, ректор, Университет «Александру Иоан Куза», Яссы, Румыния

Андрей ТРЕБКОВ, доктор юридических наук, президент, Международный Союз Юристов, Россия

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Алберт АНТОЧ, доктор юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Елена АРАМЭ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет

Григоре АРДЕЛЯН, доктор юридических наук, доцент, Академия «Штефан чел Маре» Министерства внутренних дел, Республика Молдова

Викторина АРХИЛЮК, доктор юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет

Георге АВОРНИК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Флавиус-Антониу БАНАС, доктор юридических наук, доцент, Бухарестский Университет, Румыния

Олег БАЛАН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Кэтэлин БОРДЕЯНУ, доктор юридических наук, профессор, академик, Международная Академия «Михай Еминеску», Румыния

Валериу БУЖОР, доктор юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Валентина КОПТИЛЕЦ, доктор юридических наук, доцент, проректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Ион КРАЙОВАН, доктор юридических наук, профессор, Румыния

Андреан КРЕЦУ, доктор права, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Богдан КУЗА, доктор экономических наук, аспирант юридических наук, Германия

Ион ДЕАКОНЕСКУ, доктор наук, профессор, академик, президент, Международная академия «Михай Еминеску», Румыния

Луцян ДИНДИРИКА, доктор исторических наук, доцент, Румыния

Марин ДОМЕНТЕ, доктор юридических наук, Американский Университет Молдовы

Мирча ДУЦУ, доктор юридических наук, профессор, директор, Институт правовых исследований, Румынская академия

Спиридон ФЛОГАНТИС, доктор исторических и юридических наук, профессор, академик, директор, Европейская Организация Публичного Права, Греция

Раиса ГРЕКУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Ион ГУЧАК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Иоан ХУМЭ, доктор юридических наук, профессор, Румыния

Хосе Луис ИРРИАРТЕ АНГЕЛ, доктор, профессор международного частного права, Государственный университет Наварры, Испания

Александру МАРИЦ, доктор юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Юрие МИХЛАКЕ, доктор юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Виктор МОРАРУ, доктор хабилитат политических наук, профессор, член-корреспондент, Академия наук Молдовы

Витаутас НЕКРОСИУС, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Литва

Михай ПОАЛЕЛУНДЖЬ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Международный Свободный Университет Молдовы

Елена РАЙЛЯН, доктор педагогических наук, доцент, Американский Университет Молдовы

Александру РОШКА, доктор хабилитат, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Георге РУСНАК, доктор хабилитат политических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Николае САДОВЕЙ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Молдавский Государственный Университет

Диана СКОБИОАЛЭ (СЫРКУ), доктор хабилитат юридических наук, профессор, исполнительный директор, Национальный институт юстиции, Республика Молдова

Цветан СИВКОВ, доктор юридических наук, профессор, Болгария

Андрей СМОКИНЭ, доктор юридических наук, профессор, Международный Свободный Университет Молдовы

Борис СОСНА, доктор юридических наук, профессор, Комратский Государственный Университет, Республика Молдова

Виктор СПИНЕЙ, доктор исторических наук, профессор, академик, Румынская академия

Флорин СТРЕТЯНУ, доктор юридических наук, профессор, Университет Бабеш-Боллай, Клуж-Напока, Румыния

Тудорел ТОАДЕР, доктор юридических наук, профессор, ректор, Университет «Александру Иоан Куза», Яссы, Румыния

Андрей ТРЕБКОВ, доктор юридических наук, президент, Международный Союз Юристов, Россия

Александру ЦИКЛЕА, доктор юридических наук, профессор, Бухарестский экологический университет, Румыния

Александру ВОЙКУ, доктор юридических наук, профессор, Румыния

Юрий ВОЛОШИН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Национальный авиационный университет, Киев, Украина

АДРЕС РЕДАКЦИИ: MD 2009, Кишинев, бул. Штефан чел Маре 200, 2-й этаж, офис 202. Тел./факс. (022) 241207. Индекс РМ 31536.

Электронная версия: <http://uspee.md/rnd/>; <http://americanuniversity.md/rnd/>; revistadreprt@yahoo.com. Сайт: www.rnd.revistestiintifice.md

Все статьи рецензируются по системе „double-blind peer review”

Ответственность за содержание текстов несут исключительно авторы

CUPRINS

<i>Mihai POALELUNGI, Alexander KURTSKHALIA</i> Strategii și tactici de soluționare a conflictelor teritoriale din Georgia prin prisma dreptului internațional	
<i>Valentin CHIRIȚA, Alexandru GAINA</i> Noțiunea secretului de stat în contextul încadrării juridice a infracțiunii prevăzute de art. 344 din Codul penal al Republicii Moldova	21
<i>Vadim ENICOV</i> Controversele unor interpretări constituționale a legilor	30
<i>Anatolii BABAIANU</i> Garanții constituționale a autonomiei locale în Republica Moldova	40
<i>Alexandru MARIȚ, Roman EREMCIUC</i> Referințe istorice și noțiuni generale privind eroarea judiciară	46
<i>Alexandru GAINA</i> Circumstanțe agravante ale infracțiunii de divulgare a secretului de stat	56
<i>Alexander KURTSKHALIA</i> Analiza juridică a acordului moldo-rus din 21 iulie 1992 de încetare a focului în conflictul transnistrean	65
<i>Victor FRUMUSACHI</i> Fenomenul migrației ilegale: noțiune și forme de manifestare	71
<i>Andrian BADIA</i> Tehnica criminalistică: probleme, tendințe, perspective	84

SUMMARY

<i>Mihai POALELUNGI, Alexander KURTSKHALIA</i> Strategies and tactics for resolving territorial conflicts in Georgia through the prism of international law	12
<i>Valentin CHIRITA, Alexandru GAINA</i> The notion of state secret in the context of the legal framework of the crime provided by art. 344 of the Criminal Code of the Republic of Moldova	21
<i>Vadim ENICOV</i> Controversies of some constitutional interpretations of laws	30
<i>Anatolii BABAIANU</i> Constitutional guarantees of local autonomy in the Republic of Moldova	40
<i>Alexandru MARIT, Roman EREMCIUC</i> Historical references and general notions regarding judicial error	46
<i>Alexandru GAINA</i> Aggravating circumstances of the crime of disclosure of state secret	56
<i>Alexander KURTSKHALIA</i> Legal analysis of the Moldovan-Russian agreement from July 21, 1992 on the ceasefire in the Transnistrean conflict	65
<i>Victor FRUMUSACHI</i> The phenomenon of illegal migration: concept and forms of manifestation	71
<i>Andrian BADIA</i> Forensic technique: problems, trends, perspectives	84

Boris GLAVAN

Pornirea procesului penal în reglementarea juridică a Republicii Moldova – criteriu esențial al activității speciale de investigații

92

Ștefan BELECCIU, Igor ȘEVCENCO

Apărarea în contencios administrativ a drepturilor vătămate de autorități (studiu de caz). Partea a II-a

107

Cornel OSADCII, Valentin CHIRIȚA

Noțiunea și parametrii statistici ai criminalității penitenciare în Republica Moldova

119

Andrei STRATAN

Studiu jurisprudențial în materia infracțiunilor prevăzute la art.238 din Codul penal al Republicii Moldova

129

Irina PAVEL-GUZUN

Considerente privind aplicarea procedurii de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante

140

Alexandru ARMEANIC, Nicolae ZAVULAN
Perfecționarea reglementărilor bancare naționale în perioada instabilității financiare globale

154

Vitalie COSTIȘANU

Unele aspecte privind competența organului de urmărire penală a serviciului fiscal de stat

164

Constantin BUJOR, Alexandru MARIȚ

Elemente de drept comparat privind răspunderea penală pentru faptele săvârșite în stare de ebrietate

179

Anastasia BOLDESCU

Neajunsurile ce caracterizează noțiunea de vânat, utilizată în art. 233 din Codul penal al Republicii Moldova

189

Boris GLAVAN

Starting the criminal process in the legal regulation of the Republic of Moldova – an essential criterion of the special investigation activity

Ștefan BELECCIU, Igor SEVCENCO

The defense in administrative litigation of the rights damaged by the authorities (case study). Part II

Cornel OSADCII, Valentin CHIRITA

The notion and statistical parameters of prison criminality in the Republic of Moldova

Andrei STRATAN

Jurisprudential study in the matter of crimes provided for in art. 238 of the Criminal Code of the Republic of Moldova

Irina PAVEL-GUZUN

Considerations regarding the application of procedure in criminal investigation and trial of flagrant crimes

Alexandru ARMEANIC, Nicolae ZAVULAN
Improving national banking regulations during the period of global financial instability

Vitalie COSTIȘANU

Some aspects regarding the competence of the criminal prosecution authority of the state tax service

Constantin BUJOR, Alexandru MARIT

Elements of comparative law on criminal liability for acts committed while intoxicated

Anastasia BOLDESCU

The shortcomings that characterize the notion of hunting, used in article 233 of the criminal Code of the Republic of Moldova

TABLE DES MATIÈRES

Mihai POALELUNGI, Alexander KURTSKHALIA
Stratégies et tactiques pour résoudre les conflits territoriaux en Géorgie à travers le prisme du droit international

Valentin CHIRITA, Alexandru GAINA
La notion de secret d'état dans le cadre juridique du crime prévu par l'article 344 du Code pénal de la République de Moldova

Vadim ENICOV
Controverses de certaines interprétations constitutionnelles des lois

Anatolii BABAIANU
Garanties constitutionnelles de l'autonomie locale en République de Moldova

Alexandru MARIT, Roman EREMCIUC
Références historiques et notions générales sur l'erreur judiciaire

Alexandru GAINA
Circonstances aggravantes du délit de divulgation de secret d'état

Alexander KURTSKHALIA
Analyse juridique de l'accord russo-moldave du 21 juillet 1992 sur le cessez-le-feu dans le conflit de Transnistrie

Victor FRUMUSACHI
Le phénomène de la migration clandestine: notion et formes de manifestation

Andrian BADIA
Technique médico-légale: problèmes, tendances, perspectives

ОГЛАВЛЕНИЕ

Михай ПОАЛЕЛУНДЖЬ, Александр КУРЦХАЛИЯ
Стратегии и тактика разрешения территориальных конфликтов в Грузии сквозь призму международного права
12

Валентин КИРИЦА, Александру ГАИНА
Понятие государственной тайны в контексте правовой основы преступления, предусмотренного статьей 344 Уголовного Кодекса Республики Молдова
21

Вадим ЕНИКОВ
Противоречия некоторых конституционных толкований законов
30

Анатолій БАБАЯНУ
Конституционные гарантии местной автономии в Республике Молдова
40

Александру МАРИЦ, Роман ЕРЕМЧУК
Исторические ссылки и общие понятия о судебной ошибке
46

Александру ГАИНА
Отягчающие обстоятельства преступления, составляющего разглашение государственной тайны
56

Александр КУРЦХАЛИЯ
Правовой анализ молдо-российского соглашения от 21 июля 1992 года о прекращении огня в приднестровском конфликте
65

Виктор ФРУМУСАКИ
Нелегальная миграция: понятие и формы ее проявления
71

Андріан ВАДІЯ
Криминалистическая техника: проблемы, тенденции, перспективы
84

Boris GLAVAN

Démarrage de la procédure pénale dans la réglementation légale de la République de Moldova – critère essentiel de l'activité d'enquête spéciale

Stefan BELECCIU, Igor SEVCENCO

Défense en contentieux administratif des droits lésés par les autorités (étude de cas). Partie II

Cornel OSADCII, Valentin CHIRITA

La notion et les paramètres statistiques de la criminalité prisonnière en République de Moldova

Andrei STRATAN

Étude jurisprudentielle en matière de crimes prévus à l'art. 238 du Code pénal de la République de Moldova

Irina PAVEL-GUZUN

Considerations sur l'application de la procédure de poursuite des flagrants délits

Alexandru ARMEANIC, Nicolae ZAVULAN

L'amélioration des réglementations bancaires nationales en période d'instabilité financière mondiale

Vitalie COSTISANU

Quelques aspects concernant la compétence de l'organe d'enquête pénale du service des impôts de l'état

Constantin BUJOR, Alexandru MARIT

Éléments de droit comparé sur la responsabilité pénale pour actes d'ivresse

Anastasia BOLDESCU

Les lacunes caractérisant la notion de chasse, utilisée à l'art. 233 du Code pénal de la République de Moldova

Борис ГЛАВАН

Начало уголовного процесса в правовом регулировании Республики Молдова – существенный критерий с позиции специально-следственной деятельности

Штефан БЕЛЕКЧИУ, Игор ШЕВЧЕНКО

Защита в административном суде прав, нарушенных властью (на примере). Часть II

Корнел ОСАДЧИЙ, Валентин КИРИЦА

Понятие и статистические параметры пенитенциарной преступности в Республике Молдова

Андрей СТРАТАН

Судебное исследование по преступлениям, предусмотренных статьей 238 Уголовного Кодекса Республики Молдова

Ирина ПАВЕЛ-ГУЗУН

Размышления относительно применения процедуры уголовного преследования и судопроизводства за вопиющие правонарушения

Александру АРМЯНИК, Николае ЗАВУЛАН

Совершенствование национальных банковских правил в период глобальной финансовой нестабильности

Виталие КОСТИШАНУ

Некоторые аспекты, касающиеся компетенции органа уголовного преследования государственной налоговой службы

Константин БУЖОР, Александру МАРИЦ

Элементы сравнительного права об уголовной ответственности за деяния в нетрезвом виде

Анастасия БОЛДЕСКУ

Недостатки, характеризующие понятие охота, используемое в статье 233 Уголовного Кодекса Республики Молдова

STRATEGII ȘI TACTICI DE SOLUȚIONARE A CONFLICTELOR TERITORIALE DIN GEORGIA PRIN PRISMA DREPTULUI INTERNAȚIONAL

Mihai POALELUNGI

Doctor habilitat în drept, Universitatea Liberă Internațională din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: poalelungim@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8270-5543>

Alexander KURTSKHALIA

Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: kurtskhalia_a@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3832-2406>

Rezolvarea temeinică a conflictelor este imposibilă nu numai fără înlăturarea bazelor obiective ale confruntării părților aflate în conflict, dar, de asemenea și fără identificarea divergențelor subiective dintre participanții la conflict și comunitatea internațională care participă la soluționarea acestuia. Conflictelor teritoriale din Abhazia și Osetia de Sud ar trebui să fie privite ca politico-teritoriale și internaționale, ținându-se cont de dinamica schimbării intereselor geopolitice ale marilor puteri la nivel regional și continental. Figura centrală implicată în aceste conflicte teritoriale este Federația Rusă, care folosește regimurile separatiste de la Suhumi și Tskhinvali în calitate de instrument pentru a-și atinge interesele geopolitice pe termen lung în Europa de Sud-Vest – parte a fostei Uniuni Sovietice. Chiar și în cazul unei abordări mai constructive de către Moscova a problemelor din Abhazia și Osetia de Sud este imposibil să fie găsit un statut super-special al regiunilor separatiste, adoptarea căruia să rezolve conflictele în mod automat.

Cuvinte-cheie: conflict teritorial, Abhazia, Osetia de Sud, interes geopolitic, Federația Rusă.

STRATEGIES AND TACTICS FOR RESOLVING TERRITORIAL CONFLICTS IN GEORGIA THROUGH THE PRISM OF INTERNATIONAL LAW

The thorough resolution of conflicts is impossible not only without removing the objective bases of the conflicting parties' confrontation, but also without identifying the subjective divergences between the participants in the conflict and the international community participating in its resolution. In this context, the territorial conflicts in Abkhazia and South Ossetia should be seen as political-territorial and international, considering the dynamics of the changing geopolitical interests of the great powers at the regional and continental level. The central figure involved in these territorial conflicts is the Russian Federation, which uses the separatist regimes in Sukhumi and Tskhinvali as a tool to achieve its long-term geopolitical goals in Southwestern Europe – part of the former Soviet Union. Even in the case of a more constructive approach by Moscow to the problems in Abkhazia and South Ossetia, it is impossible to find a super-special status of the separatist regions, the adoption of which would automatically resolve the conflicts.

Keywords: territorial conflict, Abkhazia, South Ossetia, geopolitical interest, Russian Federation.

STRATÉGIES ET TACTIQUES POUR RÉSOUDRE LES CONFLITS TERRITORIAUX EN GÉORGIE À TRAVERS LE PRISME DU DROIT INTERNATIONAL

La résolution approfondie des conflits est impossible non seulement sans supprimer les bases objectives de la confrontation des parties en conflit, mais aussi sans identifier les divergences subjectives entre les participants au conflit et la communauté internationale participant à sa résolution. Dans ce contexte, les conflits territoriaux en Abkhazie et en Ossétie du Sud doivent être considérés comme politico-territoriaux et internationaux, en tenant compte de la dynamique des intérêts géopolitiques changeants des grandes puissances aux niveaux régional et continental. La figure centrale impliquée dans ces conflits territoriaux est la Fédération de Russie, qui utilise les régimes séparatistes de Soukhoumi et Tskhinvali comme un outil pour atteindre ses objectifs géopolitiques à long terme en Europe du Sud-Ouest - une partie de l'ex-Union soviétique. Même dans le cas d'une approche plus constructive de Moscou aux problèmes de l'Abkhazie et de l'Ossétie du Sud, il est impossible de trouver un statut super spécial des régions séparatistes, dont l'adoption résoudrait automatiquement les conflits.

Mots-clés: conflit territorial, Abkhazie, Ossétie du Sud, intérêt géopolitique, Fédération de Russie.

СТРАТЕГИИ И ТАКТИКА РАЗРЕШЕНИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ КОНФЛИКТОВ В ГРУЗИИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА

Полноценное урегулирование конфликтов невозможно не только без устранения объективных оснований противостояния конфликтующих сторон, но и без выявления субъективных разногласий между участниками конфликта и международным сообществом, участвующим в его урегулировании. В этом контексте, территориальные конфликты в Абхазии и Южной Осетии следует рассматривать как политико-территориальные и международные с учетом динамики изменения геополитических интересов великих держав на региональном и континентальном уровне. Центральной фигурой, вовлеченной в эти территориальные конфликты, является Российская Федерация, которая использует сепаратистские режимы в Сухуми и Цхинвали в качестве инструмента для достижения своих долгосрочных геополитических целей в Юго-Западной Европе — части бывшего Советского Союза. Даже в случае более конструктивного подхода Москвы к проблемам Абхазии и Южной Осетии невозможно найти сверхособый статус сепаратистских регионов, принятие которого автоматически урегулировало бы конфликты.

Ключевые слова: территориальный конфликт, Абхазия, Южная Осетия, геополитический интерес, Российская Федерация.

Introducere

Reglementarea conflictelor teritoriale trebuie căutată într-o strategie bine gândită, în baza căreia autoritățile georgiene vor face eforturi consecutive, coordonate cu partenerii din străinătate, îndreptate să elimine regimurile separatiste și să asigure securitatea frontierelor de stat. Acesta este un proces treptat care va dura mult timp, deoarece este necesar să fie găsită o platformă reciproc acceptabilă și echilibrată, să fie eliminate stereotipurile negative, care sunt cultivate insistent în conștiința locuitorilor din Abhazia și Osetia de Sud.

Idei și discuții

Strategiile de soluționare a conflictelor din Abhazia și Osetia de Sud trebuie să conțină obiective intermediare și pe termen lung, care să vizeze aplicarea necondiționată și obligatorie a normelor și principiilor dreptului internațional. Pentru atingerea acestor obiective este nevoie de la bun început ca să fie eliminate schemele principale de apariție a conflictelor teritoriale. Este știut faptul că schemele de izbucnire a conflictelor din Abhazia și Osetia de Sud au fost construite de către

Federația Rusia după anumite modele pregătite din timp.

În acest sens, conflictele din Georgia se manifestă nu atât ca lupte dintre puterile centrale și regiunile separatiste, ci ca rezultat al aspirațiilor din afară, îndreptate spre dezbinarea teritorială a Georgiei, proces susținut activ de Federația Rusă. Este un proces similar ca și în cazul conflictului transnistrean.

Nu încapă nici o îndoială, că soarta regiunilor Abhazia și Osetia de Sud trebuie să fie hotărâtă la Tbilisi, în strictă conformitate cu normele și principiile dreptului internațional, iar mediatorii și garanții trebuie să ajute în găsirea unor variante de compromis.

În încercarea de a trasa o paralelă între conflictele teritoriale din Georgia și conflictul transnistrean din Republica Moldova, vom nota că aceste conflicte, fiind diferite, totuși au unele trăsături comune care practic confirmă problemele actuale ale soluționării conflictelor teritoriale din Georgia. În ambele cazuri subiecții reali ai conflictului nu coincid cu cei oficiali. În ceea ce privește conflictele din Georgia, oficial drept părți ale acestor conflicte sunt considerate a fi Georgia, Abhazia și Osetia de Sud, în timp ce în realitate, conflictele sunt între Georgia și Federația Rusă.

În ambele conflicte sunt implicate puteri influente de pe arena internațională, fapt ce denotă, în principal, poziția lor față de problema soluționării conflictelor internaționale. Totodată, am putea considera că prin aceasta se urmărește realizarea unor interese proprii de către marile puteri, în special, de natură economică, militară, geopolitică și geostrategică.

În ambele cazuri s-au produs grave încălcări a normelor de drept internațional: în cazul conflictului abhazo-georgian s-a încălcat principiul neagresiunii sau nerecurgerii la forță în relațiile internaționale. În cazul conflictului transnistrean, în viziunea noastră, poate fi atestată încălcarea principiului neintervenției, principiului respectării suveranității și integrității

teritoriale a statelor și principiile desfășurării negocierilor. Nici într-un caz nu s-a înregistrat o reacție adecvată a comunității internaționale – atragerea la răspundere și sancționarea. Ambele conflicte au ridicat problema eficienței practice a normelor juridice internaționale din domeniu și a principalelor structuri internaționale responsabile de pacea și securitatea în lume. În ambele cazuri trupele militare ale marilor puteri continuă să se aplece pe teritoriul oponentului în conflict, fapt de natură să mențină conflictul într-o formă latentă.

De-a lungul anilor, autoritățile Republicii Moldova nu au reușit să elaboreze o strategie adecvată și eficientă de soluționare a conflictului transnistrean. Autoritățile moldovenești au continuat să acționeze impulsiv și nesigur, bazându-se în totalitate pe sprijinul unui sau altui partener, punând responsabilitatea pentru acțiunile întreprinse și rezultatele lor pe umerii acestora din urmă.

Lipsa unei politici active și cu un scop bine determinat a Republicii Moldova în problema transnistreană, care se confruntă cu rezistența activă a Federației Ruse, constituie una din cauzele principale care împiedică soluționarea conflictului transnistrean [3, p. 21]. În consecință, mai bine de cinci ani părțile aflate în conflict, dar și mediatorii internaționali, și observatorii, nu au reușit să creeze premise reale pentru soluționarea problemei transnistrene, în conformitate cu normele și principiile dreptului internațional.

Prin liderii transnistreni, Federația Rusă utilizează constant strategia de a impune comunității internaționale fundalul pretenției confruntării etnice dintre Chișinău și Tiraspol. În abordarea doctrinei de specialitate din Federația Rusă, regimul separatist, în calitate de purtător de cuvânt al intereselor „grupului etnic amenințat” (așa-numitului „popor transnistrean”), are dreptul legal să participe la procesul de negociere la nivel internațional în calitate de parte cu drepturi depline [4, p. 53].

Pe această cale, Rusia dorește să convingă celelalte părți ale procesului de negocieri că conflictul transnistrean are un caracter interetnic și astfel, să justifice prezența trupelor ruse pe teritoriul Republicii Moldova în calitate de mediator și garant. Acest lucru, în conformitate cu strategia Kremlinului, ar trebui să acorde o oarecare legitimitate nu numai pretențiilor regimului separatist, dar, de asemenea, să justifice formatul existent „de menținere a păcii”, din zona de securitate de pe Nistru.

Anume în această direcție se îndreaptă eforturile diplomatice de bază ale Rusiei de impunere în procesul de negociere a statutului de parte egală a regimului separatist de la Tiraspol. O asemenea abordare a conflictului anulează învinuirile aduse Rusiei, precum că această țară este de fapt o altă parte implicată în conflict, care, în virtutea acestui fapt, este unul internațional și poate fi redus, de fapt, la cotropirea de către Rusia a unei părți a țării membre a ONU.

Tendința reprezentanților UE și SUA, susținută de OSCE să înainteze în calitate de obiectiv-cheie al formatului multilateral de negocieri, intensificarea dialogului și a cooperării concrete dintre Chișinău și Tiraspol, vorbește despre faptul că Occidentul, la fel, percepe conflictul ca unul etnic, precum și tendința UE și a Statelor Unite ale Americii de a percepe simplist natura conflictelor în spațiul post-sovietic. Însă, cel mai probabil Vestul, în special Statele Unite, așa cum am demonstrat mai sus, pur și simplu, trag de timp, nedorind să agraveze relațiile cu Rusia, care reprezintă o prioritate nu mai mică (decât, să zicem, Irakul, Afganistanul, Africa de Nord) decât cea moldovenească [5, p. 28]. Cu toate acestea, discuțiile directe dintre Guvernul Republicii Moldova și regimul separatist de la Tiraspol, a căror existență depinde completamente de Rusia, este lipsită de sens, cel puțin atât timp cât Rusia nu va considera de cuviință că este necesar să facă concesii sau cel puțin își va modifica strategia

actuală. Până când Chișinăul nu va distruge aceste modele de percepție internațională a situației din jurul conflictului transnistrean, Rusia poate conta pe succesul aplicării în practică a acestor idei.

Opțiunea cea mai favorabilă de încheiere a conflictului transnistrean este soluționarea sa. Soluționarea politico-teritorială a unui conflict internațional înseamnă eliminarea cauzelor care au condus la apariția acestuia, adică în eliminarea contradicțiilor intereselor subiecților aflați în conflict [10, p. 29]. Acest lucru necesită eforturi considerabile, căci auto-soluționarea conflictului practic este imposibilă. De aceea, o metodă prioritară de ieșire dintr-un astfel de gen de conflicte poate deveni reglementarea acestora, adică limitarea conflictului deschis, încetarea oricăror acțiuni ale conducerii Republicii Moldova, care să fie calificate ca încălcarea drepturilor minorităților naționale, reducerea nivelului de tensionare dintre părți, escaladarea tensiunilor, diminuarea nivelului ostilităților în relații, refuzul fiecărui participant de a întreprinde acțiuni unilaterale și trecerea la etapa de căutare a unei soluții de compromis a problemei.

Conform părerilor expuse în doctrina de specialitate, modalitatea concretă de soluționare a conflictului transnistrean trebuie să fie bilanțul unei serii de acorduri și negocieri politice, care să ducă la finalizarea acestuia. Astfel, în viziunea cercetătorului *V. Serzhanova*, tendința Republicii Moldova pe parcursul unei perioade suficient de lungi de a obliga Tiraspolul să accepte o anumită variantă pentru normalizarea situației în raioanele de est ale Republicii Moldova cu sprijinul partenerilor internaționali nu a adus rezultate reale. Anume din acest motiv, este necesar ca atenția să fie concentrată pe strategia negocierilor, pe transferarea procesului de negocieri din sfera statutului regiunii transnistrene, considerat de Rusia ca având caracter, așa-zis etnic, într-un domeniu concret de aplicare a principiilor și normelor dreptului internațional [12, p. 77].

Pentru ca diferendul transnistrean să poată fi soluționat, trebuie să fie respectate echilibrul și flexibilitatea pozițiilor, ceea ce înseamnă, pe de o parte, posibilitatea de a demonstra angajament față de principiile definite în mod clar pentru soluționarea conflictului, deschiderea față de interacțiunea sistemică, iar pe de altă parte, de a nu admite o confruntare deschisă cu oponenții săi, cooperarea cu care este oricum necesară pentru realizarea intereselor naționale [9, p. 407]. Utilizarea unei asemenea strategii echilibrate este posibilă în cazul în care ea se bazează pe analiza pronosticului cu multiple variante.

Autorii ruși *N. Romashkina* și *S. Rastoltsev* consideră că o soluție temeinică a conflictului transnistrean este imposibilă fără a fi scoase temeiurile obiective ale opoziției conflictuale, dar și fără dezvăluirea intereselor adevărate, ascunse, care generează divergențele subiective ale participanților la conflict și a comunității internaționale, care participă la reglementarea acestuia [11, p. 59]. În acest context, este necesară avansarea pas cu pas spre un compromis rezonabil, prin care fiecare pas va fi gândit minuțios și îndreptat înspre crearea condițiilor optime de soluționare definitivă a conflictului cu regimul separatist.

În opinia cercetătorului român *M. Bucliș*, la construirea procesului de negocieri ar trebui să se aplice creativ principiul „reglementării realiste a conflictului”, reieșindu-se din înțelegerea imposibilității soluționării de moment a conflictului, evitând perioada relativ lungă de coordonare a multor întrebări. De aceea, în viziunea autorului român, principalele metode de rezolvare a conflictului sunt negocierile și medierea [1, p. 54].

În vederea utilizării cât mai active a negocierilor la soluționarea conflictului transnistrian considerăm necesară utilizarea a șase elemente de bază:

1) Să se insiste asupra unor criterii obiective pentru evaluarea naturii conflictului transnistrean în baza

conceptelor și normelor dreptului internațional;

2) Să se insiste asupra priorităților intereselor obiective (vitale, care nu au legătură cu politica) ale locuitorilor de pe ambele maluri ale Nistrului și a Republicii Moldova, în general, pentru stabilirea modurilor de abordare pentru soluționarea conflictului;

3) Să se concentreze asupra intereselor și obiectului negocierilor și nu asupra declarațiilor pozițiilor oficiale făcute de părțile implicate în soluționarea conflictului;

4) Să se axeze asupra esenței negocierilor și nu asupra formei lor, negocieri la care își exprimă pozițiile cei mai emotivi reprezentanți ai părților. Reacționarea promptă și constructivă la posibilele provocări în cadrul comisiei tripartite. Excluderea din procesul de negocieri a unor discuții de acest gen;

5) Atragerea pentru cooperare în problemele de soluționare a conflictului transnistrean a conducerii autonomiei găgăuze în contextul experienței pozitive dobândite pe parcursul perioadei de existență a Gagauz Yeri în calitate de autonomie;

6) Elaborarea unor variante reciproc avantajoase în baza principiilor clar formulate a dreptului internațional. Paralel este necesar să fie revizuite și luate hotărâri de comun acord pentru a soluționa problemele umanitare și sociale din raioanele de est ale Republicii Moldova, în vederea consolidării încrederii între cetățenii de pe ambele maluri ale Nistrului. Însă, aceste acțiuni, de comun acord cu partenerii internaționali nu trebuie să ducă la amplificarea regimului separatist. Numai relațiile sociale și economice reabilitate pot contribui la o abordare responsabilă în procesul de negocieri;

7) Ținându-se cont de punctele existente slabe în operațiunile de menținere a păcii ale Republicii Moldova și lipsa unui concept sistematizat în această direcție, este oportun să se elaboreze și să se adopte Strategia de soluționare a conflictului transnistrean

și de restabilire a integrității teritoriale a Republicii Moldova;

8) Sunt necesare cercetări fundamentale în domeniul conflictologiei, implicarea oamenilor de știință, specializați în afacerile internaționale, specialiștilor în domeniul științelor naturale, experților principalelor instituții ale sectorului non-guvernamental pentru ca strategia guvernului să fie fortificată de evaluări științifice.

Strategii și tactici de soluționare a conflictelor teritoriale din Georgia

Analizând în plan comparativ circumstanțele conflictului din Transnistria cu cel din Abhazia, putem constata că spre deosebire de Republica Moldova, Georgia a consolidat statutul Abhaziei ca teritoriu ocupat, cu toate consecințele ulterioare și respectă acest regim, cu excepția acordării de asistență umanitară, prevăzută de dreptul umanitar internațional [2, p. 52]. Altfel spus, Georgia a îndeplinit toate condițiile privind Abhazia ca teritoriu ocupat, care se află sub protectoratul complet al Federației Rusiei.

În ceea ce privește Osetia de Sud, a existat un plan de reintegrare a Georgiei, propus de ex-președintele M. Saakashvili. Inițial, acest plan a fost de succes, deoarece în Osetia de Sud locuiesc mulți georgieni, iar planul înaintat de M. Saakashvili avea drept scop imediat crearea unor condiții adecvate de trai pentru populația de pe teritoriul ocupat [13, p. 28]. Planul nu a fost implementat, deoarece Federația Rusă nu a permis realizarea acestor intenții constructive pașnice.

În doctrină s-a menționat că politica Georgiei, însoțită de sancțiuni și izolare a Abhaziei, este o mare greșeală. Fiecare nouă amenințare de la Tbilisi consolidează sentimentul pro-rus în Abhazia. Pe de altă parte, Abhazia trebuie să-și deschidă frontierele pentru ca populația să poată călători liber în alte state, iar în regiune să parvină persoane cu idei și valori europene [15, p. 48].

Soluționarea pașnică a conflictelor teritoriale din Georgia este posibilă doar dacă pentru Abhazia și Osetia de Sud va deveni avantajos din punct de vedere economic și politic, să facă parte dintr-un singur stat georgian. Acest lucru poate deveni real în caz de democratizare a vieții publice, de depășire a crizei și de dezvoltare economică accelerată a Georgiei. Restabilirea integrității teritoriale a Georgiei prin mijloace pașnice poate fi mai lentă în timp, însă, dintr-o perspectivă istorică, este calea cea mai fructuoasă.

O alternativă la calea pașnică de soluționare a conflictelor pe teritoriul Georgiei este forța militară. Această cale este plină de vicii, întrucât reluarea ostilităților în zona conflictului georgiano-abhazian este contrară intereselor comunității internaționale și amenință cu destabilizarea situației nu numai în Georgia, ci și în regiunile vecine din Caucaz.

Schimbarea situației actuale necesită o interacțiune eficientă a tuturor părților implicate în conflict. Toate părțile ar trebui să recunoască prezența conflictului dintre Georgia și Abhazia. Adoptarea documentelor normative care agravează situația din Abhazia nu face decât să înrăutățească situația de conflict și să întârzie perspectiva rezolvării sale. Conducerea Georgiei ar trebui să recunoască Republica Abhazia ca participant necesar și activ la procesul de soluționare a conflictelor. Un pas semnificativ în această direcție ar putea fi încheierea unui acord privind nefolosirea forței armate între Abhazia și Georgia [16, p. 9].

În societatea abhaziană există o părere că, după ce Federația Rusă a părăsit regimul de sancțiuni, conflictul cu Georgia a fost rezolvat. Această opinie este eronată, întrucât o astfel de formulare a situației nu permite analiza obiectivă și adecvată a tuturor problemelor și provocărilor viitoare cu care se va confrunta Abhazia [14, p. 118]. În acest sens, este necesară o discuție publică despre ceea ce trebuie înțeles ca „pace durabilă” și cu prețul unui conflict nerezolvat.

Majoritatea locuitorilor din Abhazia și Osetia de Sud au primit cetățenia rusă și nu se mai consideră cetățeni ai Georgiei. Astfel, Legea Georgiei nr.431-IIc din 23.10.2019 privind teritoriile ocupate [17] poate fi aplicată pentru perceperea amenzilor sau efectuarea de rețineri în privința locuitorilor care au intrat anterior în Abhazia și Osetia de Sud din Federația Rusă. Suntem de opinia că o astfel de incertitudine poate crea un abuz de drept, chiar dacă guvernul georgian consideră că acești oameni sunt *de facto* cetățeni ai Georgiei, și nu ai Federației Ruse și, prin urmare, nu cad sub incidența legii sus-menționate. Astfel, legea îi poate împiedica în traversarea liniilor de conflict.

Strategia de soluționare a conflictelor teritoriale adoptată de conducerea Georgiei corelează cu interesele Uniunii Europene, dar discreditează inițiativa europeană în ochii cetățenilor din Abhazia, creând astfel restricții privind cooperarea și contactul dintre Uniunea Europeană și Abhazia. În acest sens, devine necesară poziționarea strategiei ca o inițiativă independentă, care să nu stabilească drept obiectiv principal „restabilirea integrității teritoriale” a Georgiei [8, p. 322]. Practica ne dovedește că conducerea Georgiei încearcă să compromită toate încercările posibile ale Abhaziei de a comunica independent cu țările UE. Conștientă de acest lucru, Abhazia ar trebui să manifeste colaborare în plan extern.

Prin acțiunile sale, Guvernul Georgiei promovează tactica privind „declararea unui obiectiv și deplasarea în direcția opusă de la acesta”. Georgia declară nevoia de a menține integritatea teritorială și de a returna Abhazia și Osetia de Sud, dar forțând izolarea internațională a acestor teritorii, Georgia cimentează separatismul lor [7, p. 85]. Încercarea autorităților georgiene de a împiedica investițiile străine să intre în Abhazia și Osetia de Sud, duce la dublarea monopolului rus în economia acestor republici. În așa mod, izolarea Abhaziei și Osetiei de Sud față de influența occidentală nu promovează

democratizarea, ci, dimpotrivă, duce la o înstrăinare și mai mare a acestor republici de restul lumii și nu lasă decât o singură opțiune – apropierea de Federația Rusă.

Concluzii

Considerăm că strategiile Georgiei privind soluționarea conflictelor din Abhazia și Osetia de Sud necesită a fi bazate pe următoarele **tactici esențiale**:

În primul rând, să fie respectate principiile integrității teritoriale și inviolabilității frontierelor de stat ale Georgiei. Integritatea teritorială și inviolabilitatea frontierelor de stat sunt reguli de bază care trebuie respectate în procesul de soluționare a conflictelor politico-teritoriale. Al doilea principiu care necesită a fi respectat este principiul asigurării stabilității și securității, inclusiv la nivel regional. Tentativele arbitrare și voluntariste de a contrapune aceste principii trebuie să fie examinate ca o acțiune deliberată îndreptată împotriva păcii și securității statelor.

În al doilea rând, metodele și mijloacele folosite de către Georgia pentru restabilirea integrității teritoriale trebuie să fie îndreptate că precădere spre asigurarea securității țării, a sistemului său constituțional, a independenței reale, crearea premiselor pentru consolidarea suveranității statului, dezvoltarea economică, consolidarea statutului politic, inclusiv pe arena internațională, menținerea echilibrului geopolitic și stabilitatea la nivel regional.

În al treilea rând, metodele de reglementare a conflictelor teritoriale din Georgia trebuie să se bazeze pe mecanisme politice și mijloace diplomatice, de care dispun statele membre ale procesului de negocieri internaționale. Elementul-cheie de căutare a unui format acceptabil pentru restabilirea integrității teritoriale trebuie să devină poziția pro-activă a Georgiei, poziție care să fie bazată pe o strategie bine gândită și o cooperare eficientă cu partenerii străini.

În al patrulea rând, nucleul eforturilor de restabilire a integrității teritoriale a Georgiei trebuie să-l constituie interesele populației din Abhazia și Osetia de Sud. Numai atunci, când reglementarea conflictelor teritoriale va deveni mai profitabilă decât continuarea ostilităților, se va înregistra un progres [6, p. 194]. În această direcție ar trebui să fie activizat lucrul organizațiilor mass-media de stat, să pregătească și să furnizeze informații relevante pentru mass-media. Această activitate ar trebui să mărească considerabil șansele de înaintare spre restabilirea integrității teritoriale a Georgiei.

În al cincilea rând, trebuie să fie asigurată internaționalizarea eficientă a procesului de soluționare a conflictelor din Abhazia și Osetia de Sud în ceea ce privește participarea la acest proces a comunității internaționale. În acest sens trebuie echilibrate la maxim intențiile Federației Ruse de a juca rolurile-cheie de pacificator și intermediar, dar și intențiile negative ale unor structuri internaționale care alimentează criza separatistă pentru a-și menține influențele politice pe arena internațională.

În al șaselea rând, din cauza posibilităților geopolitice limitate, Georgia poate crea premise reale pentru restabilirea integrității sale teritoriale doar pe calea negocierii cu autoritățile din Federația Rusă, având sprijinul direct și eficient al partenerilor internaționali. Un element cheie al acestei strategii trebuie să devină desființarea conceptului de caracter etnic al conflictelor, ceea ce va permite ca procesul de negocieri să fie transferat într-o direcție mai constructivă și să identifice în mod clar părțile aflate în conflict.

Eforturile Georgiei în soluționarea conflictelor teritoriale trebuie să fie îndreptate spre a convinge Federația Rusă că politica sa actuală de sprijinire a separatismului în Abhazia și Osetia de Sud nu este profitabilă pentru Rusia pe termen lung și nu corespunde obiectivelor strategice ale politicii externe a acestui stat. În cazul în care se refuză

această opțiune constructivă, numai realizarea de către Federația Rusă a pierderilor capitalului politic pe arenele internaționale poate forța Moscova, să facă concesii și să ducă o politică pozitivă de soluționare a conflictelor teritoriale.

În al șaptelea rând, paralel cu eforturile de informare a opiniei publice internaționale cu privire la adevărata natură a conflictelor din Abhazia și Osetia de Sud ca fiind conflicte politico-teritoriale și internaționale, Guvernul Georgiei ar trebui să atragă atenția opiniei publice ruse și internaționale asupra ajutorului financiar și economic rus, asupra sprijinului militar, politic și moral oferit, care asigură supraviețuirea regimurilor separatiste pe parcursul a treizeci de ani.

În plus, strategia activă a Georgiei trebuie să fie orientată în a reduce dependența regimurilor de la Suhumi și Tskhinvali de Federația Rusă. Este necesar de a conduce Federația Rusă spre concluzia că nu este în interesul ei să alimenteze separatismul, în special atunci când Moscova se confruntă cu provocări similare în propriile regiuni, precum Caucazul de Nord, regiunea Kaliningrad și Extremul Orient.

Referințe bibliografice

1. BUCLIȘ, M. Analysis of the hybrid war effects on the security of the Republic of Moldova in the present security context // *Studia Securitatis (Romania)*, 2018, no.1, p.54. ISSN 1843-2925
2. CRUCERU, V. Thoughts on Abkhaz-Georgian conflict. Historical landmarks and Russia's influence // *Bulletin of „Carol I” National Defence University (Romania)*, 2014, no.4, p.52. ISSN: 1584-1928
3. DEMBINSKA, M., MÉRAND, F. The role of international brokers in frozen conflicts: the case of Transnistria // *Asia Europe Journal (Canada)*, 2019, Volume 17, p.21. ISSN: 1610-2932
4. GALINSKII, I.N., MACHUGA, V.V. The Moldovan-Transnistrian conflict: features of development in the early XXI century // *Bulletin of the Moscow Region*

State University (Russian Federation), 2018, no.2, p.53. ISSN: 2224-0209

5. GEISTLINGER, M. The EU-neighbourhood policy and the case of Transnistria // Зборник радова Правног факултета у Нишу (Serbia), 2015, no.70, p.28.

6. GOGOLASHVILI, K. The South Caucasus. The European Future. The South Caucasus 2018: Facts, Trends, Future Scenarios (სამხრეთ კავკასია. ევროპული მომავალი. სამხრეთ კავკასიის 2018 წელი: ფაქტები, ტენდენციები, მომავალი სცენარები). Tbilisi: Konrad Adenauer Stiftung, 2013, p.194. ISBN: 978-9941-0-5882-0

7. JANSIZ, A., REZA HOJASTE, M. Conflicts in the Caucasus Region and Its Effects on Regional Security Approach // Journal of Politics and Law (Canada), 2015, Volume 8, no.1, p.85. ISSN: 1913-9047

8. LASARIA, A. O. Dynamics of a peaceful settlement of the Georgian-Abkhaz conflict (until the August events of 2008) // Bulletin of the Peoples' Friendship University of Russia. Series Political Science, 2017, Volume 19, no.3, p.322. ISSN: 2313-2329

9. LÓPEZ JIMÉNEZ, J. Á. The dissolution of the Soviet Union and complex state construction processes. Two differentiated secession models in the Republic of Moldova: Gagauzia and Transnistria // Spanish Yearbook of International Law, 2018, Volume 22, p.407.

10. MAGYAR, B. Stubborn Structures: Reconceptualizing Postcommunist Regimes. Budapest: Central European University Press, 2019, p.29. ISBN: 978-963-386-214-8

11. ROMASHKINA, N., RASTOLTSEV, S.

Unresolved conflicts on the post-soviet space in Europe and the role of Russia in the settlement (Transnistrian and Nagorno Karabakh conflicts cases) // Strategic Stability in the 21st Century (Russian Federation), 2016, no.4 (77), p.59. ISSN: 0014-6418

12. SERZHANOVA, V. Reflections over the Legal and Constitutional Status of Transnistria // Przegląd Prawa Konstytucyjnego (Poland), 2017, no.6, p.77. ISSN: 2082-1212

13. SIZOV, S.G. The unrecognized States in the former Soviet Union and a position of Russia // Bulletin of Omsk University, Series „Jurisprudence”, 2017, no.1 (13), p.28. ISSN: 1782-1823

14. VERSHINA, M. I., AGAPOV, P. V. The conflict in South Ossetia and Abkhazia and the Russian Georgian relations: problems of regional and international cooperation // Bulletin of Moscow University, Series 18: Sociology and Political Science, 2010, no.2, p.118. ISSN: 1837-2922

15. АХВЛЕДИАНИ, М. Грузия-Абхазия в среднесрочной перспективе до 2020 года. Дискуссионные доклады. Publisher: International Alert, p.48.

16. БУТОВА, Т. В., ДУНАЕВА, А. И., УДАЧИН, Н. О. Проблема изоляции Абхазии и пути ее решения // Интернет-журнал „Науковедение”, 2014, №3 (22), p.9. ISSN: 2223-5167

17. Закон Грузии №431-Пс от 23 октября 2008 года “Об оккупированных территориях”, <https://matsne.gov.ge/en/document/download/19132/6/ru/pdf> (accessed at 24.08.2019).

NOȚIUNEA SECRETULUI DE STAT ÎN CONTEXTUL ÎNCADRĂRII JURIDICE A INFRAȚIUNII PREVĂZUTE DE ART. 344 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Valentin CHIRIȚA

Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: valentin-chirita@yandex.ru
<https://orcid.org/0000-0002-7711-022X>

Alexandru GAINA

Doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: alexandru.gaina@mai.gov.md
<https://orcid.org/0000-0003-3990-4683>

Prevederile constituționale a Republicii Moldova statuează că dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit, iar autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal. Suplimentar, prevederile aceluiași articol stipulează că, dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională [4]. Prevenirea și combaterea infracțiunilor contra autorităților publice, cât și a faptelor ce atentează la securitatea națională, drept urmare a divulgării secretului de stat, prezintă importanță majoră, în contextul noii conjuncturi geopolitice. În conținutul prezentului articolul au fost realizate unele abordări privind etimologia și noțiunea secretului de stat, a gradelor de secretizare, principiilor și modalităților de atribuire a informațiilor la secret de stat, în corespundere cu legislația autohtonă în vigoare. În același timp, au fost studiate prevederile legislației străine cu referire la protecția informațiilor clasificate, fiind propuse unele completării la cadrul normativ în vigoare în domeniul protecției secretului de stat.

Cuvinte-cheie: secret de stat, divulgare, prejudiciu, impact negativ, securitate națională, apărarea țării.

THE NOTION OF STATE SECRET IN THE CONTEXT OF THE LEGAL FRAMEWORK OF THE CRIME PROVIDED BY ART. 344 OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The constitutional provisions of the Republic of Moldova state that the right of the person to have access to any information of public interest cannot be limited, and the public authorities, according to their powers, are obliged to ensure the correct information of the citizens on public affairs and on issues of personal interest. Additionally, the provisions of the same article stipulate that the right to information must not prejudice measures to protect citizens or national security. The prevention and combating of crimes against public authorities, as well as acts threatening national security, as a result of the disclosure of state secrets, is of major importance, in the context of the new geopolitical situation. In the content

of this article, some approaches were made regarding the etymology and notion of state secret, the degrees of secrecy, the principles and methods of assigning information to state secret, in accordance with the local legislation in force. At the same time, the provisions of foreign legislation with reference to the protection of classified information were studied, some additions to the normative framework in force in the field of state secret protection being proposed.

Keywords: state secret, disclosure, harm, negative impact, national security, defense of the country.

LA NOTION DE SECRET D'ETAT DANS LE CADRE JURIDIQUE DU CRIME PREVU PAR L'ARTICLE 344 DU CODE PENAL DE LA REPUBLIQUE DE MOLDOVA

Les dispositions constitutionnelles de la République de Moldova stipulent que le droit de la personne d'avoir accès à toute information d'intérêt public ne peut être restreint, et les autorités publiques, selon leurs compétences, sont tenues d'assurer l'information correcte des citoyens sur les affaires publiques et les questions d'intérêt personnel. En outre, les dispositions du même article stipulent que le droit à l'information ne doit pas porter atteinte aux mesures de protection des citoyens ou de sécurité nationale. La prévention et la lutte contre les crimes contre les autorités publiques, ainsi que les actes qui menacent la sécurité nationale, à la suite de la divulgation du secret d'État, revêtent une importance majeure dans le contexte de la nouvelle conjoncture géopolitique. Dans le contenu de cet article, certaines approches ont été faites concernant l'étymologie et la notion de secret d'État, les degrés de secret, les principes et les manières d'attribuer des informations au secret d'État, conformément à la législation locale en vigueur. Parallèlement, les dispositions de la législation étrangère sur la protection des informations classifiées ont été étudiées et certains ajouts ont été proposés au cadre normatif en vigueur dans le domaine de la protection des secrets d'État.

Mots-clés: secret d'État, divulgation, préjudice, impact négatif, sécurité nationale, défense du pays.

ПОНЯТИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ТАЙНЫ В КОНТЕКСТЕ ПРАВОВОЙ ОСНОВЫ ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО СТАТЬЕЙ 344 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Конституционные положения Республики Молдова гласят, что право лица на доступ к любой информации, представляющей общественный интерес, не может быть ограничено, а органы государственной власти в соответствии со своими полномочиями обязаны обеспечивать граждан достоверной информацией. Помимо этого, положения той же статьи предусматривают, что право на информацию не должно наносить ущерб мерам по защите граждан или национальной безопасности [4]. Предупреждение и пресечение преступлений против органов государственной власти, а также деяний, угрожающих национальной безопасности, вследствие разглашения государственной тайны имеет большое значение в условиях новой геополитической ситуации. В содержании настоящей статьи высказаны подходы к этимологии и понятию государственной тайны, степеням секретности, принципам и способам отнесения сведений к государственной тайне в соответствии с действующим законодательством. При этом, изучены положения зарубежного законодательства применительно к защите секретной информации, предложены некоторые дополнения к нормативной базе, действующей в сфере защиты государственной тайны.

Ключевые слова: государственная тайна, разглашение, вред, негативное влияние, национальная безопасность, оборона страны.

Introducere

Prevederile constituționale a Republicii Moldova statuează că dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit,

iar autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal. Suplimentar,

prevederile aceluiași articol stipulează că, dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională [4].

Reieșind din prevederile legii supreme vizate supra, deducem că, legiuitorul sugerează despre eventualul pericol, în cazul în care unele informații, care nu pot fi prezentate accesului liber, fiind divulgate sau pierdute, pot fi folosite în detrimentul măsurilor de protecție a cetățenilor sau intereselor legitime și/sau securității Republicii Moldova, presupunând astfel necesitatea definirii și sistematizării a acestora prin elaborarea unei liste sau nomenclatorului de informații, precum și stabilirii a ansamblului de măsuri organizatorico-juridice, care fac parte din sistemul național de protecție a secretului de stat, privind metodele și mijloacele utilizate de protejare a informațiilor și a purtătorilor materiali de informații atribuite la secret de stat [9].

În această ordine de idei, în vederea promovării unei politici de stat unice în domeniul atribuirii informațiilor la secret de stat și al secretizării lor, precum și în vederea consolidării sistemului național de protecție a secretului de stat, a fost elaborat *Nomenclatorul informațiilor atribuite la secret de stat*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 411 din 25.05.2010 în care sânt incluse informații în domeniul apărării naționale, economiei, științei și tehnicii, relațiilor externe, securității statului, asigurării ordinii de drept sau activității autorităților publice și autoritățile publice cu împuterniciri de dispoziție asupra acestor informații [10], precum și a fost elaborat *Regulamentul cu privire la asigurarea regimului secret în cadrul autorităților publice și al altor persoane juridice*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1176 din 22.12.2010.

De menționat este că, faptele care sunt de natură să aducă atingere statului, atributelor fundamentale care îi sunt specifice, condițiilor necesare îndeplinirii funcțiilor lui, precum și cele care aduc atingere autorității publice, prezintă un pericol social sporit.

Dreptul penal, care are menirea de a apăra prin mijloacele sale specifice valorile fundamentale ale societății, a incriminat aceste fapte ca infracțiuni contra autorităților publice și securității de stat, în Capitolul XVII al Codului penal. Spre deosebire de Codul penal anterior, care incrimina infracțiunile contra statului și infracțiunile contra autorității în două capitole distincte (cap. I și cap. X), actualul Cod penal a inclus toate aceste infracțiuni într-un singur capitol, ținând cont de faptul că toate aceste infracțiuni au obiecte de atentare omogene și că între ele există o coeziune strânsă: independența, suveranitatea, inviolabilitatea, autoritatea statului etc. [2, p. 665].

Prevederile legislației penale (alin. (1) art. 344 din CP al RM) incriminează divulgarea informațiilor ce constituie secret de stat de către o persoană căreia aceste informații i-au fost încredințate sau i-au devenit cunoscute în legătură cu serviciul sau munca sa, doar în cazul dacă aceste fapte nu constituie trădare de Patrie sau spionaj [5].

În conținutul lucrării au fost realizate unele abordări doctrinare cu referire la etimologia și noțiunea secretului de stat, precum și au fost studiate prevederile legislației străine cu referire la protecția informațiilor clasificate, urmare căruia, au fost înaintate unele propuneri de completare a Legii nr. 245/2008 *cu privire la secret de stat*, în vederea preluării a bunelor practici europene.

Metode de cercetare utilizate

În vederea realizării scopului trasat, în prezentul demers științific au fost aplicate o serie de metode, printre care: metoda logică, sistemică, comparativă.

Conținutul de bază al cercetării

Potrivit prevederilor Convenției europene a Drepturilor Omului, în special la art. 10, orice persoană are dreptul la libertate de exprimare, iar acest drept, în mod indispensabil, include libertatea

la opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere.

În același timp, exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești [6].

Analizând jurisprudența CEDO relevăm că, statelor li se recunoaște o anumită – sau chiar o largă – putere discreționară în ceea ce privește evaluarea amenințărilor la adresa securității naționale și alegerea mijloacelor pentru a le combate [18].

Referindu-ne la *securitatea națională*, care este menționată la alin. (2) din art. 8, 10 și 11 din CEDO, aceasta întruchipează „*scopuri legitime*”, primul citat, care face necesară o restrângere adusă acestor drepturi. Noțiunea, însă, nu este definită în mod clar și are chiar un aspect cel puțin vag.

Comisia Europeană a drepturilor Omului a considerat, de altfel, că aceasta nu putea să primească o definiție exhaustivă, conferindu-i o anumită elasticitate și, prin urmare, o anumită flexibilitate, reflectată de marja de apreciere de care dispun statele membre în materie.

Studiind, însă, jurisprudența europeană, observăm în mod cert că, conținutul noțiunii de securitate națională, înglobează în sine apărarea securității statului și a ordinii constituționale democratice – împotriva spionajului și a terorismului, a promovării terorismului, separatismului, incitării la nerespectarea disciplinei militare [18].

Referindu-ne la semnificația termenului *secret*,

potrivit dicționarului limbii române, aceasta este definit ca – ceva ce este ținut ascuns, care rămâne necunoscut, confidențial, ceea ce nu se știe, nu se cunoaște (de nimeni), ceea ce este tănuțit, nu trebuie spus nimănui, iar *secretul de stat* – document sau date privitoare la problemele fundamentale ale vieții politice, economice, precum și ale apărării statului, a căror divulgare este pedepsită penal [8].

De menționat, că în procesul elaborării a cadrului legislativ autohton în vigoare în domeniul secretului de stat, legiuitorul a avut drept reper armonizarea acestuia la standardele Uniunii Europene, în special la prevederile Regulamentului de securitate al Consiliului UE, aprobat prin Decizia Consiliului din 19 martie 2001 (2001/264/CE) [7], la prevederile legislației statelor europene în domeniul informațiilor clasificate și de interes public, o atenție deosebită fiind acordată Legii Republicii Lituania cu privire la secretele de stat și secretele oficiale, Legii Republicii Letonia, precum și Legii Republicii Cehe cu privire la secretul de stat [17].

Prin Legea nr. 245-XVI din 27 noiembrie 2008, a fost abrogată Legea nr. 106 din 17 mai 1994 *cu privire la secretul de stat*.

În legea abrogată [11], secretul de stat era definit ca – *informațiile protejate de stat în domeniul activității lui militare, economice, tehnico-științifice, de politică externă, de recunoaștere, de contrainformații și operative de investigații, a căror răspândire, divulgare, pierdere, sustragere sau distrugere poate periclita securitatea Republicii Moldova*.

Conceptual, definiția secretului de stat, redată în legea veche, a fost împrumutată din prevederile Legii Federației Ruse nr. 5485-1 din 21.07.1993 privind secretul de stat potrivit căreia secretul de stat constituie – *informații protejate de stat în domeniul activității militare, politicii externe, economice, de recunoaștere, de contrainformații și operative de investigații a căror răspândire poate aduce prejudiciu securității Federației Ruse* [20].

Urmare armonizării a cadrului normativ autohton la standardele Uniunii Europene, precum și la prevederile legislației statelor europene în domeniul informațiilor clasificate, Legea cu privire la secretul de stat a suferit modificări și completări esențiale, fiind modificată și definiția termenului de *secret de stat*, care, potrivit Legii nr. 245-XVI din 27 noiembrie 2008, constituie *informații protejate de stat în domeniul apărării naționale, economiei, științei și tehnicii, relațiilor externe, securității statului, asigurării ordinii de drept și activității autorităților publice, a căror divulgare neautorizată sau pierdere este de natură să aducă atingere intereselor și/sau securității Republicii Moldova*.

În același timp, prevederile legii redau și definiția a *purtătorilor materiali de informații atribuite la secret de stat, care constituie – obiecte materiale, inclusiv câmpuri fizice, în care informațiile atribuite la secret de stat sunt expuse în formă de texte, semne, simboluri, imagini, semnale, soluții tehnice, procese etc.* [12].

În accepțiunea prevederilor legislației române, întâlnim o redare mai laconică a *secretului de stat*. Așadar, potrivit prevederilor art. 15 din Legea nr. 182 din 12.04.2002 *privind protecția informațiilor clasificate* a României, informații secrete de stat, constituie *„informațiile care privesc securitatea națională, prin a căror divulgare se pot prejudicia siguranța națională și apărarea țării”* [16].

Din *definită secretului de stat*, redată de legiuitorul autohton, desprindem că, una din tipurile de informații ce sunt atribuite la secret de stat, sunt din domeniul *„apărării naționale”*, care, potrivit prevederilor Legii cu privire la apărarea națională, nr. 345 din 25.07.2003, reprezintă una din cele mai importante funcții ale statului și constituie cauza întregului popor, fiind totodată definită ca ansamblu de măsuri și activități adoptate și desfășurate de Republica Moldova în scopul de a garanta suveranitatea, independența și unitatea

statului, integritatea teritorială a țării și democrația constituțională [13].

Un alt tip de informații, ce se atribuie la secret de stat și reprezintă parte integrantă a valorilor, garantate de legea supremă a RM, sunt din domeniul *„securității statului”*.

Potrivit prevederilor Legii nr. 618 din 31.10.1995, prin *securitatea statului* se înțelege protecția suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, a regimului ei constituțional, a potențialului economic, tehnico-științific și defensiv, a drepturilor și libertăților legitime ale persoanei împotriva activității informative și subversive a serviciilor speciale și organizațiilor străine, împotriva atentatelor criminale ale unor grupuri sau indivizi aparte [14].

Totodată, pe lângă domeniile nominalizate supra, nu mai puțin importante sunt și categoriile de informații protejate de stat, din sfera economiei, științei și tehnicii, relațiilor externe, asigurării ordinii de drept și activității autorităților publice, a căror divulgare neautorizată ar putea prejudicia considerabil interesele statului.

În literatura de specialitate, întâlnim o pluralitate de definiții a *divulgării secretului de stat*, însă, în marea majoritate a cazurilor, autorii utilizează unele elemente conceptuale comune, cum ar fi: transmiterea ilegală, comunicarea persoanelor neautorizate, darea publicității a informațiilor secrete, etc.

Potrivit opiniei autorului Constantin Gurschi, *a divulga* înseamnă a comunica, a da în vileag prin orice mijloace unei sau unor persoane ce nu sunt în drept să afle, să cunoască informații (date, documente) secrete. Pentru existența divulgării este necesar ca aceasta să fie efectuată în așa fel, încât persoana căreia i se face comunicarea să ia în mod efectiv cunoștință de ele. Dacă făptuitorul s-a referit la informații (date, documente) false sau inexistente, infrațiunea de divulgare, dată fiind lipsa elementului material, nu există. Infrațiunea va exista dacă a

avut loc divulgarea parțială a informațiilor (datelor, documentelor) [1, p. 553].

În același timp, autorul S. Diacov este de părere că, prin *divulgare* se subînțelege transmiterea ilegală a informațiilor care constituie secret de stat, care prin urmare au devenit proprietatea persoanelor neautorizate. Prin persoane neautorizate se prezumă orice persoană, care în virtutea activităților desfășurate sau calității de serviciu deținute nu are acces la informațiile, care i-au devenit cunoscute [19, p. 34-35].

Potrivit opiniei autorului A. Barbăneagră, *divulgarea secretului de stat* înseamnă darea publicității a unor atare date, din cauza cărui fapt ele devin cunoscute persoanelor care, conform caracterului activității desfășurate sau al atribuțiilor de serviciu, nu au acces la ele [3, p. 733].

Este de menționat că, atribuirea informațiilor la secret și secretizarea acestora, potrivit prevederilor art. 6 al Legii cu privire la secret de stat, se efectuează în baza principiilor legalității, argumentării și oportunității.

Legalitatea atribuirii informațiilor la secret de stat și a secretizării acestora constă în corespunderea acestor informații cu prevederile art. 7 și 8 ale legislației privind secretul de stat. Argumentarea atribuirii informațiilor la secret de stat și a secretizării acestora constă în stabilirea caracterului rațional al secretizării unor informații concrete, a eventualelor consecințe economice și de altă natură ale acestei acțiuni, ținând cont de echilibrul dintre interesele primordiale ale statului, ale societății și ale cetățeanului [12]. Oportunitatea atribuirii informațiilor la secret de stat și a secretizării acestora constă în stabilirea unor restricții privind accesul și răspândirea informațiilor respective fie din momentul elaborării/primirii lor, fie din timp.

Totodată, în prevederile art. 7 al Legii cu privire la secret de stat, sunt descrise tipuri de informații ce

sunt atribuite la secret de stat, pe domenii, din care fac parte și anume:

- 1) din domeniul apărării naționale privind:
- 2) din domeniul economiei, științei și tehnicii privind:
- 3) din domeniul relațiilor externe privind:
- 4) din domeniul securității statului și asigurării ordinii de drept privind:
- 5) din sfera activității autorităților publice privind:

Totodată, motivarea necesității de a atribui informațiile la secret de stat, în baza principiilor de atribuire a informațiilor la secret de stat și secretizare a acestora, revine autorităților publice și altor persoane juridice care au elaborat/primat aceste informații [12].

Inter alia, în conținutul art. 8 din Legea cu privire la secretul de stat, legiuitorul descrie acelea tipuri de informații care nu se atribuie la secret de stat, și anume:

- (1) Nu se atribuie la secret de stat și nu pot fi secretizate informațiile privind:
 - a) faptele de încălcare a drepturilor și libertăților omului și ale cetățeanului;
 - b) starea mediului înconjurător, calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic;
 - c) accidentele, catastrofele, fenomenele naturale periculoase și alte evenimente extraordinare care periclitează securitatea cetățenilor;
 - d) starea sănătății populației, nivelul ei de trai, inclusiv alimentația, îmbrăcămintea, deservirea medicală și asigurarea socială, indicatorii socio-demografici;
 - e) starea sănătății persoanelor care ocupă funcții de demnitate publică;
 - f) faptele de încălcare a legii de către autoritățile publice și persoanele cu funcții de răspundere din cadrul acestora;
 - g) starea reală de lucruri în domeniul învățământului, culturii, comerțului, agriculturii și al ordinii de drept.

Nu se atribuie la secret de stat și nu pot fi secretizate și alte informații conform legislației naționale și tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

Subsidiar, este interzisă secretizarea informațiilor în cazul în care aceasta ar putea limita accesul la informațiile de interes public, s-ar putea răsfrânge negativ asupra realizării programelor de stat și de ramură ale dezvoltării social-economice și culturale sau ar putea reține concurența dintre agenții economici [12].

În cele din urmă, dreptul de acces la informațiile de interes public acordat cetățenilor RM, a fost garantat de legiuitorul autohton prin Legea nr. 982 din 11.05.2000 *privind accesul la informație* [15], având ca bază Constituția RM, tratatele și acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte, precum și alte acte normative care reglementează raporturile ce țin de accesul la informație.

În conformitate cu cadrul legislativ în vigoare, protecția secretului de stat se realizează printr-un complex de măsuri organizatorico-juridice, tehnico-ingenerești, criptografice, operative de investigații și de altă natură, destinate prevenirii divulgării sau pierderii informațiilor atribuite la secret de stat.

Sistemul național de protecție a secretului de stat include totalitatea organelor de protecție a secretului de stat, a metodelor și mijloacelor de protejare a informațiilor și a purtătorilor materiali de informații atribuite la secret de stat, precum și totalitatea măsurilor întreprinse în acest domeniu.

Sistemul național de protecție a secretului de stat vizează:

a) *protecția juridică* – ansamblul prevederilor conținute în actele legislative și normative ce reglementează protecția secretului de stat;

b) *protecția prin măsuri procedurale* – ansamblul reglementărilor prin care deținătorii de informații atribuite la secret de stat stabilesc măsuri interne

de lucru și de ordine interioară în vederea realizării protecției informațiilor;

c) *protecția fizică* – ansamblul activităților de pază, de asigurare a securității și de apărare a informațiilor atribuite la secret de stat prin măsuri și mijloace de control fizic;

d) *protecția sistemelor informaționale și de telecomunicații* – ansamblul activităților de asigurare a securității informațiilor atribuite la secret de stat prin aplicarea metodelor și mijloacelor criptografice și tehnice de protecție a informațiilor, precum și a procedurilor tehnico-organizatorice;

e) *protecția personalului* – ansamblul verificărilor și al măsurilor ce vizează cetățenii cărora li se perfectează dreptul de acces la secretul de stat sau care au acces la acesta în scopul prevenirii și înlăturării riscurilor pentru securitatea și protecția secretului de stat.

Sistemul național de protecție a secretului de stat, la rândul său, are menirea:

a) să prevină accesul neautorizat, divulgarea și pierderea secretului de stat;

b) să identifice împrejurările, precum și persoanele care, prin acțiunile sau inacțiunile lor, pot pune în pericol securitatea secretului de stat;

c) să garanteze că informațiile atribuite la secret de stat sânt accesibile exclusiv persoanelor îndreptățite să le cunoască în legătură cu îndeplinirea atribuțiilor de serviciu sau în baza unui alt temei legal;

d) să asigure securitatea sistemelor de telecomunicații, a sistemelor informaționale și a rețelelor de transmitere a secretului de stat [12].

Potrivit art. 11 al Legii cu privire la secretul de stat gradul de secretizare a informațiilor atribuite la secret de stat trebuie să corespundă gravității prejudiciilor ce pot fi cauzate intereselor și/sau securității Republicii Moldova în cazul divulgării sau pierderii acestor informații.

În acest sens, prevederile cadrului legislativ cu privire la secretul de stat stabilesc 4 grade de

secretizare a informațiilor atribuite la secret de stat și 4 parafe de secretizare corespunzătoare pentru purtătorii materiali de asemenea informații:

a) „*Strict secret*” – grad de secretizare atribuit informațiilor a căror divulgare neautorizată poate aduce prejudicii deosebit de grave intereselor și/sau securității Republicii Moldova;

b) „*Secret*” – grad de secretizare atribuit informațiilor a căror divulgare neautorizată poate dăuna grav intereselor și/sau securității Republicii Moldova;

c) „*Confidențial*” – grad de secretizare atribuit informațiilor a căror divulgare neautorizată poate dăuna intereselor și/sau securității Republicii Moldova;

d) „*Restricționat*” – grad de secretizare atribuit informațiilor a căror divulgare neautorizată poate fi în dezavantajul intereselor și/sau securității Republicii Moldova sau poate să conducă la divulgarea unei informații secretizate cu parafa „*Strict secret*”, „*Secret*” sau „*Confidențial*”.

Studiind prevederile legislației în domeniul protecției informațiilor clasificate a României, observăm că legiuitorul operează și cu *informații secrete de serviciu*, ce constituie un tip al informațiilor clasificate, care, în accepțiunea prevederilor art. 15 din Legea nr. 182/2002 constituie „*informații a căror divulgare este de natură să determine prejudicii unei persoane juridice de drept public sau privat*” [16].

Reieșind din faptul, că în Republica Moldova unele tipuri de informații *sensibile*, ce sunt gestionate în procesul activității a autorităților publice sau altor persoane juridice, nu sunt protejate prin cadrul normativ existent, iar divulgarea acestora ar putea prejudicia atât imaginea instituției, cât și capacitatea funcțională a acesteia, ar fi argumentată revizuirea prevederilor Legii nr. 245/2008 *cu privire la secretul de stat*, prin completarea acesteia cu parafa de secretizare „*secret de serviciu* ce constituie - grad de secretizare atribuit informațiilor a căror

divulgare neautorizată poate fi în dezavantajul intereselor autorităților publice sau altor persoane juridice”.

Concluzii

Având în vedere opiniile și părerile expuse în literatura de specialitate, precum și prevederile cadrului normativ în vigoare, putem defini *secretul de stat* ca, *informații protejate de stat în domeniul apărării naționale, economiei, științei și tehnicii, relațiilor externe, securității statului, asigurării ordinii de drept și activității autorităților publice, precum și purtătorii materiali, în care asemenea informații sunt expuse în formă de texte, semne, simboluri, imagini, semnale, soluții tehnice, procese, a căror transmitere, divulgare sau pierdere, permite ca aceste tipuri de informații să devină proprietatea persoanelor neautorizate sau care nu dispun de dreptul de acces la secret de stat, compromițând astfel interesele legitime și/sau securitatea Republicii Moldova.*

Totodată, urmare studierii a cadrului normativ a unor țări europene în domeniul protecției informațiilor clasificate, în scopul perfecționării a cadrului normativ autohton și ralierei acestuia la bunele practici europene, se propune completarea Legii Republicii Moldova nr. 245/2008 cu privire la secretul de stat, cu un nou grad de secretizare: „*secret de serviciu - grad de secretizare atribuit informațiilor a căror divulgare neautorizată poate fi în dezavantajul intereselor autorităților publice sau altor persoane juridice*”.

Referințe bibliografice

1. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., GURSCHI, C. ș.a. *Codul penal comentat și adnotat*. Chișinău: Cartier juridic, 2005, 656 p.
2. BRÎNZĂ, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V. ș.a. *Drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău: Cartier juridic, 2005, 804 p.

3. *Codul Penal al Republicii Moldova. Comentariu.* Sub redacția dr. BARBĂNEAGRĂ, A. Centrul de Drept al Avocaților. Chișinău, 2003, 836 p.

4. Constituția Republicii Moldova din 29.07.94. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr.1.

5. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr.128-129/1012.

6. Convenția europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24.07.1997). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.08.1997, nr.54-55.

7. Council Decision of 19 March 2001 adopting the Council's security regulations (2001/264/EC). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001D0264> (vizitat la 22.08.2022).

8. *Dicționar al limbii române.* <https://dexonline.ro/definitie/secret> (vizitat la 28.07.2022).

9. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea Regulamentului cu privire la asigurarea regimului secret în cadrul autorităților publice și al altor persoane juridice nr.1176 din 22.12.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.08.2011, nr.139-145.

10. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea Nomenclatorului informațiilor atribuite la secret de stat nr.411 din 25.05.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 28.05.2010, nr. 83-84.

11. Legea Republicii Moldova cu privire la secretul de stat nr.106 din 17.05.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.08.1994, nr. 2 (*abrogată prin Legea Republicii Moldova cu privire la secretul de stat*

nr. 245 din 27.11.2008. În: Monitorul Oficial, 27.02.2009, nr.45-46).

12. Legea Republicii Moldova cu privire la secretul de stat nr.245 din 27.11.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 27.02.2009, nr. 45-46.

13. Legea Republicii Moldova cu privire la apărarea națională nr.345 din 25.07.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.09.2003, nr.200-203.

14. Legea Republicii Moldova privind securitatea statului nr.618 din 31.10.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.02.1997, nr.10-11.

15. Legea Republicii Moldova privind accesul la informație nr.982 din 11.05.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 28.07.2000, nr.88-90.

16. Legea României privind protecția informațiilor clasificate a României nr.182 din 12.04.2002, actualizată la 30.06.2015. În: Monitorul oficial al României, 12.04.2002, nr.248.

17. Notă informativă la proiectul legii cu privire la secretul de stat (*Legea Republicii Moldova cu privire la secretul de stat nr.245 din 27.11.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 27.02.2009, nr.45-46).*

18. Raportul Diviziei de Cercetare Securitate Națională și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_national_security_ROM.pdf (vizitat la 17.08.2022).

19. ДЪЯКОВ, С. *Государственные преступления противосновконституционного строя безопасности государства и государственная преступность.* Москва: НОРМА, 1999, 320 p.

20. Закон Российской Федерации о государственной тайне nr.5485-1 от 21.07.1993. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_2481/ (vizitat la 27.07.2022).

CONTROVERSELE UNOR INTERPRETĂRI CONSTITUȚIONALE A LEGILOR

Vadim ENICOV

Doctorand, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

e-mail: v.enicov@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2723-315X>

Interpretarea constituțională a legilor este în atenția societății datorită caracterului definitoriu al reglementărilor pe care le generează. Normele constituționale reglementează raporturi sociale de importanță majoră, iar interpretarea poate aduce schimbări esențiale în realizarea lor. Prezentul studiu și-a propus elucidarea unor aspecte contradictorii din jurisprudența constituțională a Moldovei. Analiza unor decizii ale Curții Constituționale permit concluzionarea prejudicierii anumitor drepturi fundamentale, cum ar fi prezumția nevinovăției sau dreptul la proprietate privată. În încercarea de a înțelege limitele interpretării constituționale în contextul principiului securității juridice, se folosesc metodele comparativă și sistemică pentru argumentarea juridică a rolului forului judecătoresc în edificarea unor reglementări legislative noi. În opinia autorului, interpretarea constituțională a legilor nu în toate cazurile întrunește exigentele securității juridice. Reinterpretarea unor drepturi fundamentale, cum ar fi dreptul la proprietate sau prezumția nevinovăției, poate genera mai multe distorsiuni legislative. Interpretarea constituțională a legilor trebuie să se conducă nu de oportunitățile momentului, dar de consolidarea principiilor și drepturilor fundamentale.

Cuvinte-cheie: Constituție, jurisprudență constituțională; securitate juridică; interpretare constituțională, lege.

CONTROVERSIES OF SOME CONSTITUTIONAL INTERPRETATIONS OF LAWS

The constitutional interpretation of laws is in the attention of society because of the defining character of the regulations it generates. Constitutional norms regulate social relations of major importance, and interpretation can bring about essential changes in their realization. The study aimed to elucidate some contradictory aspects of the constitutional jurisprudence in Moldova. The analysis of some decisions of the Constitutional Court allows concluding the prejudice of particular fundamental rights, such as the presumption of innocence or the right to private property. In an attempt to understand the limits of constitutional interpretation in the context of the principle of legal security, comparative and systemic methods are used for the legal argumentation of the role of the judicial forum in the construction of new legislative regulations. In the author's opinion, the constitutional interpretation of laws does not in all cases meet the requirements of legal security. The reinterpretation of fundamental rights, such as the right to property or the presumption of innocence, can generate more legislative distortions. The constitutional interpretation of laws must be guided not by the opportunities of the moment, but by the consolidation of fundamental principles and rights.

Keywords: Constitution, constitutional jurisprudence; legal certainty; constitutional interpretation, law.

CONTROVERSES DE CERTAINES INTERPRÉTATIONS CONSTITUTIONNELLES DES LOIS

L'interprétation constitutionnelle des lois est à l'attention de la société en raison du caractère déterminant des réglementations qu'elles génèrent. Les normes constitutionnelles régissent les relations sociales d'une importance majeure, et l'interprétation peut apporter des changements essentiels dans leur réalisation. L'étude visait à élucider certains

aspects contradictoires de la jurisprudence constitutionnelle en Moldavie. L'analyse de certaines décisions de la Cour Constitutionnelle permet de conclure à l'atteinte à certains droits fondamentaux, tels que la présomption d'innocence ou le droit à la propriété privée. Pour tenter de comprendre les limites de l'interprétation constitutionnelle dans le contexte du principe de sécurité juridique, des méthodes comparatives et systémiques sont utilisées pour l'argumentation juridique du rôle du for judiciaire dans la construction de nouvelles réglementations législatives. De l'avis de l'auteur, l'interprétation constitutionnelle des lois ne satisfait pas dans tous les cas aux exigences de la sécurité juridique. La réinterprétation des droits fondamentaux, comme le droit de propriété ou la présomption d'innocence, peut générer davantage de distorsions législatives. L'interprétation constitutionnelle des lois doit être guidée non pas par les opportunités du moment, mais par la consolidation des principes et droits fondamentaux.

Mots-clés: Constitution, jurisprudence constitutionnelle ; sécurité juridique ; interprétation constitutionnelle, loi.

ПРОТИВОРЕЧИЯ НЕКОТОРЫХ КОНСТИТУЦИОННЫХ ТОЛКОВАНИЙ ЗАКОНОВ

Конституционное толкование законов находится в центре внимания общества в связи с определяющим характером порождаемых ими норм. Конституционные нормы регулируют важнейшие общественные отношения, и их толкование может внести существенные изменения в их реализацию. Данное исследование было направлено на выяснение отдельных противоречивых аспектов конституционной юриспруденции Молдовы. Анализ некоторых решений Конституционного Суда позволяет сделать вывод о нарушении отдельных основных прав, таких как презумпция невиновности или право на частную собственность. В попытке понять пределы конституционного толкования в контексте принципа правовой безопасности используются сравнительный и системный методы правовой аргументации роли судебной инстанции в конструировании новых законодательных норм. По мнению автора, конституционное толкование законов не во всех случаях отвечает требованиям правовой безопасности. Новое толкование основных прав, таких как право на собственность или презумпция невиновности, может привести к еще большим искажениям в законодательстве. Конституционное толкование законов должно руководствоваться не возможностями момента, а закреплением основных принципов и прав.

Ключевые слова: Конституция, конституционная юриспруденция; правовая определенность; конституционное толкование, закон.

Introducere

Interpretarea constituțională a legilor este în atenția societății datorită caracterului definitiv al reglementărilor pe care le generează. Normele constituționale reglementează raporturi sociale de importanță majoră, iar interpretarea poate aduce schimbări esențiale în realizarea lor. Sub aspectul urmărilor sale, unele interpretări constituționale implică raporturi juridice noi, inexistente până atunci. Important mai este faptul că, aceste schimbări nu sunt aduse de forul legislativ, dar de o instanță judecătorească, care prin activitatea sa generează norme obligatorii pentru respectare. Aceleași intervenții legislative făcute de Parlament,

probabil nu ar suscita controverse, deoarece este una din funcțiile sale de bază – cea legislativă. Dar, intervențiile legale ale unei alte instanțe – Curtea Constituțională trezește multiple discuții și aprecieri privind oportunitatea și chiar legalitatea lor. Scopul acestui studiu este de a contura opinii juridice cu privire la temeinicia unor interpretări constituționale a legilor în contextul respectării principiului securității juridice. Metodele comparativă și sistemică au stat la baza analizei deciziilor Curții Constituționale în corelație cu principiul securității juridice.

Competența și practica Curții Constituționale

Curtea Constituțională a Republicii Moldova are competența de a garanta supremația Constituției,

asigurarea realizării principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat [1]. Potrivit Legii cu privire la Curtea Constituțională, aceasta este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova [2].

Având în vedere atribuțiile sale constituționale, Curtea în repetate rânduri a interpretat acte normative aplicând exigențele principiului securității juridice. Pe de o parte, Curtea Constituțională a Republicii Moldova ia în considerare jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și participă activ prin aportul propriu la dezvoltarea practicii constituționale; pe de altă parte, această activitate modifică continuu teoria constituțională și baza legislativă. Considerăm că, în unele cazuri principale, de rezonanță, Curtea Constituțională din Moldova este excesiv de creativă și face interpretări care prejudiciază principii și drepturi fundamentale ale cetățeanului, dobândite pentru civilizație încă în Revoluția franceză din 1789, cum ar fi prezumția nevinovăției sau proprietatea privată. În continuare vom aduce câteva exemple în argumentarea acestei afirmații.

Prevederile Codului penal cu privire la confiscarea extinsă au constituit subiect de sesizare la Curtea Constituțională a Republicii Moldova în anul 2015, în urma căreia s-a adoptat Hotărârea nr. 6/2015 [3]. În această hotărâre, CC a statuat: „Este important ca legiuitorul să precizeze nivelul probelor care trebuie respectat de către autorități pentru a obține confiscarea bunurilor, în scopul de a evita ca această confiscare să fie echivalentă unei ingerințe nejustificate față de interesat, a dreptului său la folosirea bunurilor sau atingerii la procesul echitabil sau a dreptului său la egalitate de tratament. Această precizare este de altfel sursă de uniformizare, asigură securitatea și previzibilitatea juridică, fiind o

garanție că dispozițiile care reglementează procedura confiscării emană de la corpul legislativ, și nu de la puterea judiciară, ceea ce în mod particular este indispensabil în statele unde justiția este mai puțin obișnuită cu proceduri de confiscare și e amenințată de corupție.”

Ulterior, în anul 2022, prin Hotărârea nr. 7 [4], Curtea Constituțională și-a revizuit Hotărârea citată mai sus din 2015, precum și Hotărârea nr. 21/2011 privind interpretarea articolului 46, alineat (3) din Constituție, completând aplicabilitatea confiscării extinse: „Confiscarea proprietății dobândite în mod ilicit și a averii nejustificate a persoanelor acuzate de comiterea unor infracțiuni grave în timpul ocupării funcției publice și a membrilor familiei lor și a rudelor/persoanelor apropiate poate avea loc și în contextul unor proceduri civile, al căror scop este să prevină îmbogățirea nejustificată prin corupția ca atare, trimițând un semnal clar oficialilor publici implicați în acte de corupție sau care doresc să se implice că actele lor ilegale care, deși au trecut nesancționate de sistemul de justiție penală, nu le vor procura un avantaj pecuniar pentru ei sau pentru familiile lor”. În continuare, Curtea statuează: „Confiscarea bunurilor dispusă în rezultatul unei proceduri civile in rem, care nu implică stabilirea unei acuzații penale, nu are un caracter punitiv, ci unul preventiv și/sau compensatoriu și, astfel, nu poate determina aplicarea prezumției nevinovăției” [5].

Mai departe, Curtea punctează că, „în sensul alineatului (3) al articolului 46 din Constituție, principiul constituțional al prezumției dobândirii licite a averii permite aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcție de caracterul procedurilor de confiscare a pretinsei averi ilicite” și „Principiul constituțional al prezumției dobândirii licite a averii permite aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcție de caracterul procedurilor de confiscare a averii pretins ilicite”. Curtea continuă: „Sarcina

probării originii licite a bunurilor despre care se presupune că au fost dobândite în mod ilicit poate fi transferată în mod legitim asupra părților în cadrul unor proceduri non-penale de confiscare, inclusiv în cadrul unor proceduri civile în rem”; „Confiscarea bunurilor dispusă în rezultatul unei proceduri civile în rem, care nu implică stabilirea unei acuzații penale, nu are un caracter punitiv, ci unul preventiv și/sau compensatoriu și, astfel, nu poate determina aplicarea prezumției nevinovăției” [5].

De fapt, prin aceste interpretări, Curtea Constituțională inversează sensul principiilor fundamentale ale prezumției nevinovăției și prezumării caracterului licit al averii, care este o componentă esențială a dreptului la proprietate privată. În fapt, interpretarea prevederilor penale și de procedură penală se face cu trimitere la norme juridice civile. Deși interpretarea Curții Constituționale are menirea de a contribui la eforturile statului de combatere a corupției, aceasta se face ignorând exigențele general recunoscute ale securității juridice. Nu putem susține reinterpretarea principiilor fundamentale. Considerăm că anularea principiilor fundamentale ale dreptului consfințite în Constituție va avea efecte negative pe termen lung.

Principiul securității juridice

Elementele principiului securității juridice reprezintă o dezvoltare a conceptului drepturilor omului, ca dreptul la justiție sau dreptul la proprietate. Securitatea juridică protejează drepturile de la abuzul legii sau legiuitorului. Elementele sale sunt accesibilitatea și previzibilitatea legii, neretroactivitatea legii și interpretarea și aplicarea unitară a acesteia, coordonate a căror respectare constituie o condiție indispensabilă pentru o legislație eficace. Vom menționa că elementele teoretice ale securității juridice sunt reglementate în legislație în formă de exigențe față de diverse aspecte ale

proceselor de elaborare, publicare, interpretare și aplicare a legilor. Respectiv, elementele principiului securității juridice în doctrina științifică devin exigențe în reglementarea legislativă.

După cum prea bine se știe, în cadrul societății ordinea de drept este asigurată în cea mai mare parte prin intermediul realizării și respectării principiului legalității. În acest sens, atragem atenția că chiar dacă respectarea legilor este obligatorie, nu i se poate pretinde unui subiect de drept să respecte o lege care nu este clară, precisă și previzibilă, întrucât acesta nu își poate adapta conduita în funcție de ipoteza normativă a legii.

O relevanță distinctă în contextul dat o are art. 23 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova, potrivit căruia: „(2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative”. Prin urmare, asigurarea accesibilității legilor este o îndatorire fundamentală/constituțională a statului.

Există însă și o altă semnificație a noțiunii de accesibilitate, și anume aceea care privește modul de receptare a conținutului actelor normative de către corpul social, în sensul de înțelegere a acestora. În ordinea dată de idei, este important ca norma juridică să fie clară și inteligibilă, întrucât cei cărora li se adresează trebuie nu doar să fie informați în avans despre consecințele actelor și faptelor lor, ci să și înțeleagă consecințele legale ale acestora.

Un alt aspect este previzibilitatea legii. Cerința imperativă de previzibilitate trebuie să permită subiecților legii să prevadă efectele faptelor sale, or legea să fie previzibilă. Într-o altă opinie, previzibilitatea legii evocă posibilitatea pe care o oferă celor interesați însăși norma juridică de a-și reprezenta consecințele aplicării ei ori cele ce derivă din ignorarea sau încălcarea ei. Previzibilitatea se polarizează astfel în jurul „urmărilor” efectivității normei [6, pp. 52,53].

Considerăm necesar a sublinia că cele două concepte – accesibilitatea și previzibilitatea – se află într-o strânsă legătură și într-o interdependență, afirmându-se în acest sens că „accesibilitatea este condiția imanentă a previzibilității, premisa acesteia, întrucât pentru a prevedea trebuie mai întâi să ai acces la suficiente și comprehensibile informații pertinente” [6, p. 53].

Importanța acestor principii a fost subliniată atât în jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova, cât și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care a pus, în mod esențial, accentul pe respectarea exigențelor de calitate a legislației interne, legislație care, pentru a fi compatibilă cu principiul preeminenței dreptului, trebuie să îndeplinească cerințele de: accesibilitate, claritate (normele trebuie să aibă o redactare fluentă și inteligibilă, fără dificultăți sintactice și pasaje obscure sau echivoce, într-un limbaj și stil juridic specific normativ, concis, sobru, cu respectarea strictă a regulilor gramaticale și de ortografie), precizie și previzibilitate („lex certa”, norma trebuie să fie redactată clar și precis, astfel încât să permită oricărei persoane – care, la nevoie, poate apela la consultanța de specialitate – să își corecteze conduita și să fie capabilă să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecințele care pot apărea dintr-un act determinat).

Numai în condițiile respectării exigențelor legale de accesibilitate, previzibilitate și interpretare uniformă este posibilă protecția și, eventual, apărarea eficientă a drepturilor și libertăților omului, este posibilă asigurarea securității juridice a persoanei.

Adevărat că, Constituția Republicii Moldova nu stabilește exigențe clare față de calitatea și previzibilitatea legilor. Dar, acest neajuns este compensat de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Normele cu privire la efectele și aplicarea legilor inițial aveau următorul conținut: „Legea dispune

numai pentru viitor; ea nu are putere retroactivă”, după modelul Codului civil francez din 1804, care în art. 2 a statuat că: „La loi ne dispose que pour l’avenir; elle n’a point d’effet rétroactif” [7]. Practic de la norma juridică privind neretroactivitatea legii s-au dezvoltat celelalte componente ale securității juridice: previzibilitatea, accesibilitatea și interpretarea unitară a legii [8, pp. 4,5]. Toate elementele numite asigură aplicarea legală a legii și respectarea drepturilor omului. Într-un sens mai larg, acestea sunt caracteristicile noțiunii de legalitate.

Ca regulă generală, legea nu se aplică pentru trecut. Totuși, ca orice regulă, și aceasta are excepții aplicabile atât în dreptul penal, cât și în dreptul civil. O problema jurisprudențială aparte a retroactivității o reprezintă și interpretările. Normele legale nu persistă veșnic. Legislația este supusă unui proces permanent de perfecționare, adaptare și interpretare. Acest proces este determinat de relațiile sociale în dezvoltare, jurisprudența instanțelor judecătorești și cercetările teoretice efectuate.

Normele juridice puse la baza reglementărilor constituționale ale multor state cu referire la acțiunea în timp a legii se conțin în Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Baza principiului legalității, indispensabil de principiul securității juridice, este pusă în art. 7 din Convenție, în care se statuează că: „Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia o infracțiune potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii” [9]. Această normă se referă la retroactivitatea și la neretroactivitatea normei care înrăutățește poziția persoanei supuse urmării. Deși inițial s-a referit la pedeapsa penală și la poziția inculpatului, ulterior această regulă a cuprins și alte domenii legale, fiind aplicabilă inclusiv dreptului civil.

În majoritatea statelor democratice, neretroactivitatea legii, ca element al securității juridice, a fost ridicată la rangul de principiu constituțional, devenind astfel obligatoriu nu doar pentru judecătorul care aplică legea, ci și pentru legiuitor, care este ținut deopotrivă să-l respecte în procesul de legiferare. În așa mod, neretroactivitatea legii constituie în prezent o garanție fundamentală a drepturilor constituționale [10]. Vom adăuga că neretroactivitatea legii nu este unicul element și o exigență a principiului securității juridice. Cum am accentuat mai sus, aceasta trebuie suplinită cu calitatea legii și interpretarea uniformă.

Constituția Republicii Moldova conține anumite reglementări cu referire la aceste exigențe, dar reglementările sunt răzlețe și incomplete. Bunăoară, art. 22 din Constituție [1] stabilește: „Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos”. Jurisprudența Curții Constituționale este fermă în sensul unei interpretări riguroase și univoce a acestor prevederi constituționale, nelăsând loc la niciun fel de confuzii în privința modului și cadrului de aplicare a acestui text constituțional explicit. Totuși, norma citată omite aplicarea retroactivă a legii favorabile, așa cum, de exemplu, prevede Constituția României [11] în articolul 15, alineat (2): „Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile”. Vom reveni la aceste aspecte mai jos.

Astfel, reglementările juridice citate tratează diferite aspecte ale retroactivității legii. În context, este definitorie stabilirea caracteristicilor temporale ale raporturilor juridice la care se referă norma: trecutul, prezentul sau viitorul. Totodată, trebuie determinate caracteristicile de stare ale raporturilor juridice: consumate, în execuție sau planificate.

În funcție de rezultat, aplicabilitatea legii noi este retroactivă sau neretroactivă [8]. Totuși, normele constituționale omit prevederile despre aplicarea legii mai favorabile.

Revenind la abordarea teoretică a subiectului, reiterăm că în perioada Revoluției franceze neretroactivitatea era considerată „o garanție fundamentală a libertății publice”, dar ulterior, prin dezvoltare jurisprudențială și doctrinală, legiuitorul a stabilit că legea poate deroga de la acest principiu, dat fiind că în Franța principiul nu are putere constituțională [12, pp. 469,470]. Ulterior, dezvoltarea normelor retroactivității legilor a concordat permanent cu perspectivele apărării drepturilor omului.

După cum am menționat anterior, doctrina autohtonă se bazează pe faptul că protecția drepturilor este una dintre activitățile de guvernare, care oferă persoanei o securitate juridică reală. O trăsătură specifică a acestei activități este existența mecanismelor legale puse atât la dispoziția statului, folosite de acesta pentru impactul pozitiv și reglementarea relațiilor sociale, cât și la dispoziția omului, garantându-i executarea reală a îndatoririi statului de a proteja drepturile omului în conformitate cu normele constituționale.

Derogările de la elementele previzibilității și interpretării uniforme trebuie să fie argumentate solid și doar în context strategic de dezvoltare a legislației și uniformizare a practicii europene. Oportunitățile de moment nu pot justifica intervenții legale în drepturi și principii fundamentale.

Discuții și opinii

Interpretarea unitară a legii constituie o exigență a principiului securității juridice și chiar dacă, în aparență, acest element al său aduce pe primul plan rolul instanțelor judecătorești, în realitate exigența vizează tot activitatea legislativă, deoarece de modul în care sunt elaborate, corelate, sistematizate actele

legislative, depinde caracterul unitar al interpretării lor [13, pp. 15-21]. Or, interpretare dată de instanța constituțională practic generează raporturi juridice noi, inexistente până la acel moment. În acest moment trebuie respectat și elementul predictibilității legii, or, interpretarea constituțională nu ar trebui să genereze raporturi juridice în afara limitelor principiilor și drepturilor fundamentale.

În acest sens, cercetătorii atenționează că „interpretarea juridică este o temă de importanță majoră pentru domeniul juridic, teoretic și practic, întrucât atât autoritatea ce elaborează, cât și cele ce aplică legea trebuie să țină cont de valorile ce ghidează societatea în care au loc procesele de elaborare și aplicare a dreptului” [14, pp. 41-47]. Din perspectiva dată, se consideră că „puterea de interpretare a dreptului poate deveni un adevărat substitut al controlului de constituționalitate” [15, p. 6]. Mai mult, în doctrină se susține că „un loc deosebit în influența asupra dezvoltării dreptului îi revine precedentului judiciar referitor la interpretarea legilor” [16, p. 534].

Referindu-se la puterea judecătorului de a interpreta, E. Aramă subliniază că aceasta „are o amplitudine elastică, întrucât asupra ei influențează cultura juridică, dar și cultura generală, formația judecătorilor, ținuta morală a judecătorului, contextul politic, atenția justițiabililor”. În continuare, cercetătoarea reiterează că în adoptarea deciziei judecătorești trebuie să fie independenți și să nu primească niciun fel de instrucțiuni referitor la faptul cum trebuie să interpreteze dreptul. O justiție independentă și puternică reprezintă o garanție contra abuzurilor puterii legislative și executive, dar și contra abuzurilor particularilor, indiferent de statutul lor economic sau politic” [14].

În acest context este semnificativ faptul că „puterea judecătorească nu este o putere politică, funcția ei socială este de a asigura preeminența dreptului în interesul societății în întregime și

a fiecărui membru în particular. Dacă puterea legislativă și executivă se schimbă periodic, alta este situația puterii judecătorești, căreia îi revine sarcina de a asigura continuitatea și coerența indispensabile dreptului, supunând actele normativ-juridice adoptate în diferite legislaturi și sub diferite guvernări unei interpretări care să le imprimе conformitatea cu valorile universale, de respectarea cărora depinde în mod esențial conviețuirea pașnică” [17, p. 208]. Prin urmare, din perspectiva dată, anume judecătorului îi revine misiunea principală de a asigura respectarea principiului securității juridice în cadrul raporturilor sociale, fiind garantul principal al acestuia. Constituția Republicii Moldova nu conține însă suficiente reglementări privind aplicarea uniformă a legii de către instanțele judecătorești.

Așadar, elementele pe care se bazează principiul securității juridice sunt certitudinea, predictibilitatea dreptului, necesare mai ales pentru a menține încrederea legitimă a cetățenilor în activitatea instanțelor [18, p. 30]. Important este că certitudinea și predictibilitatea dreptului privesc atât legea, cât și jurisprudența [19, pp. 13,14]. Din perspectiva dată se poate susține că securitatea juridică este parte intrinsecă a securității sociale, componentă care denotă raporturile constructive dintre cetățean și puterile legislative și judecătorească ale statului [20, p. 187].

În sinteză, subliniem că în cadrul ordinii de drept respectarea principiului securității juridice trebuie să reprezinte o prioritate, atât sub aspectul asigurării calității legii și acțiunii sale în timp, cât și al interpretării corecte și aplicării uniforme a acesteia de către autoritățile statului, rolul principal în acest sens revenind autorității legislative și puterii judecătorești.

Practica creativității exagerate a Curții Constituționale nu este nouă. Este notorie Hotărârea nr. 4 din 2013 privind controlul constituționalității Decretelor Președintelui privind demisia Guvernului

în partea ce ține de menținerea în funcție a prim-ministrului – demis pentru suspiciuni de corupție [21]. În acea hotărâre, Curtea a hotărât: „Prim-ministrul unui guvern demis prin moțiune de cenzură pentru suspiciuni de corupție se află în imposibilitate de a-și exercita atribuțiile”. În argumentarea acestei hotărâri, Curtea a reținut că „răspunderea politică are la bază concepția statului de drept și democratic și se referă la răspunderea deținătorilor unui mandat politic. Prezumția de nevinovăție, prevăzută de articolul 21 din Constituție ca principiu într-un proces penal, este inaplicabilă răspunderii politice” [21]. Este cel puțin discutabilă această interpretare a principiului prezumției nevinovăției, care statuează că orice persoană este prezumată nevinovată până când vinovăția va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public. Fără a contesta gravitatea faptelor de corupție, interpretarea exagerată a prevederilor constituționale, prin aducerea unor norme inexistente până la interpretare, încalcă exigențele de legi previzibile și de aplicare uniformă.

Nu vom evita încă un caz notoriu de interpretare constituțională, când a fost declarată neconstituțională însăși legea constituțională. Greu de înțeles fraza, dar și mai greu de înțeles motivația Curții Constituționale. În Hotărârea nr. 7/2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115/2000 cu privire la modificarea Constituției (modul de alegere a Președintelui) [22], Curtea a declarat neconstituționale textele – normele Constituției. Motivarea Curții cuprinde mai mult de 30 de pagini, dar se reduce la faptul că Parlamentul țării legitim ales, adoptând o lege cu majoritatea sa constituțională, a generat un sistem de guvernare imperfect. Prin interpretare constituțională, instanța judecătorească și-a atribuit funcția legislativă, ignorând principiul fundamental de separare a puterii statale, precum și principiul securității juridice.

Încă odată au fost ignorate exigențele de previzibilitate a legii, de calitate și stabilitate a dreptului, precum și normele constituționale privind suveranitatea națională, ce aparține poporului care o exercită prin organele sale reprezentative, și privind Parlamentul, care este unica autoritate legislativă a statului. Există mai multe opinii argumentate precum că aceste hotărâri ale Curții Constituționale au determinat capturarea statului în perioada anilor 2016–2019 și au dăunat jurisprudenței constituționale și prestigiului acestei autorități [23]. La rândul nostru, vom reitera că ignorarea principiului securității juridice, a exigențelor de stabilitate a dreptului și de calitate a legilor provoacă urmări grave și afectează securitatea națională. Consolidarea principiilor și drepturilor fundamentale ar trebui să fie una din obiectivele de bază ale instanței constituționale. Prejudicierea lor poate distorsiona mai multe raporturi juridice și avea urmări de lungă durată. Interpretarea constituțională trebuie să urmeze integrarea europeană și uniformizarea legislației. Totodată, unul din mijloacele asigurării securității juridice, prin calitatea legilor și uniformizarea aplicării lor ar fi integrarea europeană, în structurile de garantare a drepturilor, cum este Curtea Europeană a Drepturilor Omului sau Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Concluzii

În concluzie, vom expune opinia că interpretarea constituțională a legilor nu în toate cazurile întrunește exigențele securității juridice. Reinterpretarea unor drepturi fundamentale, cum ar fi dreptul la proprietate sau prezumția nevinovăției, poate genera mai multe distorsiuni legislative. Atât știința dreptului, cât și jurisprudența se află în dezvoltare și în perfecționare permanentă, completându-se una pe alta și contribuind prin noile idei și interpretări logice care reies din relațiile juridice din societate.

Dar acestea nu trebuie să prejudicieze principiul sau drepturi fundamentale, pe care este clădită legislația europeană. Prin respectarea principiului securității juridice, instanțele judecătorești ar contribui substanțial la îmbunătățirea cadrului legislativ și la o mai bună înțelegere a modalităților exacte de aplicare a legilor. Deopotrivă, ignorarea exigențelor securității juridice poate încurca mai multe reglementări legale. Interpretarea constituțională a legilor trebuie să se conducă nu de oportunitățile momentului, dar de consolidarea principiilor și drepturilor fundamentale.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 78/140 din 29.03.2016. acces web: legis.md.
2. Legea cu privire la Curtea Constituțională. nr317/1994 din 13.12.1994. acces web: legis.md.
3. Curtea Constituțională. Pentru controlul constituționalității art. II alin. (2) din Legea nr.186-XVI din 29 iunie 2006. Hotărâre, nr. 16 din 12.06.2007. În: *Monitorul Oficial nr.86-89/14 din 22.06.2007*. accesat la 08.09.2020: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=951&lang=ro.
4. Curtea Constituțională. Privind revizuirea Hotărârii nr. 21/2011, privind interpretarea articolului 46, alineat (3) din Constituție și a Hotărârii nr. 6/2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal, nr. 7/2022. 2022.
5. Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza Marckx vs. Belgia, Decizie nr.6833/74 din 13.06.1979. accesat la 06.08.2018: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22CASE%20OF%20MARCKX%20v.%20BELGIUM%22%2D%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2D%22CHAMBER%22%2D%22itemid%22:%5B%22001-57534%22%5D%7D>.
6. DELEANU, I. Accesibilitatea și previzibilitatea legii în jurisprudența Curții Europene a [Drepturilor Omului și

a Curții Constituționale a României. In: *Dreptul*. 2011, nr. 8, pp. 52- 82. ISSN 1018-0435”.

7. Code civil des Français, 1804. Wikisource la bibliothèque libre [citată 18.11.2018] Disponibil în: https://fr.wikisource.org/wiki/Code_civil_des_Français_1804”.

8. ENICOV, V., COSTACHI, GH. Netroactivitatea legii ca garanție de respectare a drepturilor omului. In: *Legea și Viața*. 2019, nr. 11, pp. 4-9. ISSN 1810-309X”.

9. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, din 04.11.1950, adoptată la Roma la 04.11.1950 și intrată în vigoare la 03.09.1953. În vigoare pentru Republica Moldova din 01.02.1998. In: *Tratate Internaționale*, nr. 1 din 01.01.1998 Disponibil în: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115582&lang=ro”.

10. Constituția României – comentariu pe articole. Coord. I. Muraru, E.S. Tănăsescu. București: C.H. Beck, 2008. 1507 p. ISBN 978-973-115-419-9”.

11. Constituția României. In: *Codex constituțional: Constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene*. Coord. Șt. Diaconu. București: Monitorul Oficial, 2015, pp. 838-876. ISBN 978- 973-567-909-5.

12. TERRÉ, F.; MOLFESSIS, N. Introduction générale au droit. 12e édition. Paris: Dalloz. 2020. 788 p. ISBN 2247153046.

13. PREDESCU, I.; SAFTA, M. Principiul securității juridice, fundament al statului de drept. [Repere jurisprudențiale. In: *Buletinul Curții Constituționale*. 2009, nr. 1 [citată 20.10.2020]. Disponibil în: <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2021/01/predescu.pdf>.

14. ARAMĂ, E. Interpretarea juridică: de la elemente juridice și politice la bun-simț. In: *Statul, [securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale. Materialele conferinței științifico-practice internaționale din 13-14.12.2018, Chișinău*, pp. 41-47. ISBN 978-9975-108-88-1.

15. LAMBERT, E. Le gouvernement des juges et la lutte contre la législation sociale aux Etats Unis. L'expérience américaine du contrôle judiciaire de la constitutionnalité des lois. Reed. Pref. F. Moderne. Paris: Dalloz, 2005. 276 p. ISBN 2247057802.

16. SMOCHINĂ, A. Istoria universală a Statului și Dreptului. Ediția a 3-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 552 p. ISBN 978-9975-53-247-1.

17. BOAR, A. Judecătorul – putere și răspundere. In: *Dreptul*. București, 1998, nr. 1. ISSN 1018-0435.

18. COSTACHI, Gh., IACUB, I., Reflecții asupra securității juridice în statul de drept. În: *Legea și Viața*, 2015, nr. 5 (281), pp. 4-9. ISSN 1810-309X.

19. DANILEȚ, C. Studiu cu privire la unificarea practicii judiciare și asigurarea principiului [securității raporturilor juridice în Republica Moldova. Evaluare și propuneri. Chișinău: S.n., 2014 (Tipografia-Sirius). 56 p. ISBN 978-9975-57-166-1”.

20. FROLU, S. Securitatea juridică în paradigma securității naționale. Considerații și [determinări conceptuale. București: Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, 2011, pp. 185-199. ISBN 978-973-663-926-5.

21. Curtea Constituțională. Pentru controlul constituționalității Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr. 534-VII din 8 martie 2013 privind demisia Guvernului, în partea ce ține de menținerea în funcție a Prim-ministrului demis prin moțiune de cenzură, (*pentru suspiciuni de corupție ...*), nr. 4/2013.

22. Curtea Constituțională. Privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui), nr. 7/2016.

23. NASTASE, A. Istoria unui troc. Rolul Curții Constituționale în consolidarea regimului mafiot. Disponibil în: <https://www.jurnal.md/ro/opinii/2018/1/15/tanase-si-plahotniuc-istoria-unui-troc-rolul-curtii-constitucionale-in-consolidarea-regimului-mafiot-andrei-nastase/>, Jurnal.md, 2018.

24. DUMINICĂ, R. Criza legii contemporane. *București: C.H. Beck*, 2014, pp. ISBN 978-606-18-0307-1.

25. BALTAG, D. Configurația și conținutul securității juridice în statul de drept. În: *Studii Juridice Universitare*, 2011, nr. 3-4(15-16), pp. 37-44. ISSN 1857-4122.

26. RĂDULESCU, A. Legalitate și dreptate. Cunoașterea dreptului, siguranța dreptului. *București: Curierul Judiciar*, 1932, 56.

27. POPA, N. Teoria generală a dreptului. *Ed. a 3-a. București: C.H. Beck*, 2008, pp. 360, ISBN/ISSN: 978-606-18-1033-8.

28. POPESCU, R.-M. Claritatea, precizia și previzibilitatea – cerințe necesare pentru respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor în România. În: *Dreptul*, 2017, nr. 9, pp. 78-87. ISSN 1018-0435.

29. ENICOV, V. Accesibilitatea și previzibilitatea legii – factori de asigurare a securității juridice a persoanei. În: *Human Rights Protection, materiale ale conferinței științifico-practice din 26 octombrie 2017, Comrat: Institutul pentru Democrație*, 2018, pp. 302-308, ISBN 978-9975-3000-2-5.

30. Curtea Constituțională. Pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal [244 și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită), „Hotărârea nr. 6 din 16 aprilie 2015 [citat 12.09.2020]”.

31. Curtea Constituțională. Privind revizuirea Hotărârii nr. 21/2011 privind interpretarea articolului 46, alineat (3) din Constituție și a Hotărârii nr. 6/2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal. nr. 7/2022. 2022.

GARANȚII CONSTITUȚIONALE A AUTONOMIEI LOCALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Anatolii BABAIANU

Doctorand, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: anatolbabaianu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5364-100X>

Autonomia este dreptul unui stat, a unei regiuni, unei minorități sau unei naționalități de a se autoadministra, a lua decizii, în cadrul unui stat condus de o putere centrală, fără intervenția guvernului central, iar administrația publică urmărește realizarea interesului general al societății. Anume pornind de la aceasta, pentru realizarea actului de guvernare locală, comunitățile formează (aleg) unele instituții, autorități, abilitate cu dreptul de a le conduce și reprezenta interesele. Autonomia locală reprezintă un principiu și un mod de organizare a administrației locale, care nu poate fi implementat fără restructurarea întregului sistem al administrației publice. Particularitatea distinctă a procesului de reformare a administrației publice locale din Republica Moldova este determinată de neconcordanța dintre posibilitățile materiale și financiare ale autorităților locale și atribuțiile ce le-au fost conferite prin acte normative. În concluzie, ținem să menționăm că autonomia locală este unul din fundamentele constituționale ale statelor și are drept sursă a existenței sale nu voința statală, ci voința constituțională a poporului, care este materializată în principiul constituțional fundamental privind autonomia locală.

Cuvinte-cheie: Constituție, autonomie locală, autoadministrare, garanție, reformă, restructurare.

CONSTITUTIONAL GUARANTEES OF LOCAL AUTONOMY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Autonomy is the right of a state, a region, a minority or a nationality to self-administer, to make decisions, in the framework of a state controlled by a central power; without the intervention of the central government, and the public administration aims to achieve the general interest of society. Namely starting from this, for the realization of this local governance, the communities form (choose) some institutions, authorities, abilities with the right to investigate and represent their interests. Local autonomy is a principle and a way of organizing local administration, it cannot be implemented without restructuring the entire public administration system. The distinct particularity of the process of reforming the local public administration in the Republic of Moldova is determined by the dissonance between the material and financial possibilities of the local authorities and the attributions given to them by these regulations. In conclusion, we would like to mention that local autonomy is one of the constitutional foundations of the states and its source of existence is not the state will, but the constitutional will of the people, which is materialized in the fundamental constitutional principle regarding local autonomy.

Keywords: Constitution, local autonomy, self-administration, guarantee, reform, restructuring.

GARANTIES CONSTITUTIONNELLES DE L'AUTONOMIE LOCALE EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

L'autonomie est le droit d'un État, d'une région, d'une minorité ou d'une nationalité de s'auto-administrer, de prendre des décisions au sein d'un État dirigé par un pouvoir central, sans l'intervention du gouvernement central, et

l'administration publique cherche à réaliser l'intérêt général de la société. À savoir à partir de là, afin de mener à bien l'acte de gouvernement local, les communautés forment (élisent) certaines institutions, autorités, habilitées à diriger et à représenter leurs intérêts. L'autonomie locale est un principe et une manière d'organiser le gouvernement local, qui ne peut être mis en œuvre sans restructurer l'ensemble du système d'administration publique. La particularité du processus de réforme de l'administration publique locale de la République de Moldova est déterminée par l'inadéquation entre les possibilités matérielles et financières des autorités locales et les attributions qui leur sont conférées par des actes normatifs. En conclusion, nous voudrions mentionner que l'autonomie locale est l'un des fondements constitutionnels des États et a pour source non pas la volonté de l'État, mais la volonté constitutionnelle du peuple, qui se matérialise dans le principe constitutionnel fondamental concernant l'autonomie locale.

Mots-clés: Constitution, autonomie locale, auto-administration, garantie, réforme, restructuration.

КОНСТИТУЦИОННЫЕ ГАРАНТИИ МЕСТНОЙ АВТОНОМИИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Автономия – это право государства, региона, меньшинства или национальности на самоуправление, принятие решений в рамках государства, руководимого центральной властью, без вмешательства центрального правительства, а цель государственного управления заключается в достижении общих интересов. Именно исходя из этого, для осуществления местного управления сообщества формируют (выбирают) некоторые институты, делегируют полномочия, способности и право исследовать и представлять свои интересы. Местная автономия - это принцип и способ организации местного управления, она не может быть реализована без перестройки всей системы государственного управления. Отчетливая пристрастность процесса реформирования местного публичного управления в Республике Молдова определяется несоответствием между материальными и финансовыми возможностями органов местного самоуправления и полномочиями, возлагаемыми на них нормативными актами. В заключение автор отмечает, что местная автономия представляет собой одну из конституционных основ государства и источником ее существования является не воля государства, а конституционная воля народа, материализованная в основном конституционном принципе о местной автономии.

Ключевые слова: Конституция, местная автономия, самоуправление, гарантия, реформа, реструктуризация.

Introducere

Autonomia locală reprezintă un principiu și un mod de organizare a administrației locale, care nu poate fi implementat fără restructurarea întregului sistem al administrației publice. Organizarea activității autorităților locale de nivelul I și II, precum și a autonomiei asimetrice din UTA Găgăuzia reprezintă un subiect important de pe agenda guvernărilor. Schimbările așteptate de întreaga societate au fost mult prea diferite de la o perioadă la alta, iar dese reforme / contrareforme au făcut ca în multe domenii să batem pasul pe loc.

Particularitatea distinctă a procesului de reformare

a administrației publice locale din Republica Moldova este determinată de neconcordanța dintre posibilitățile materiale și financiare ale autorităților locale și atribuțiile ce le-au fost conferite prin acte normative. [5; p. 24]

Expunerea conținutului de bază

Pentru Republica Moldova, autonomia locală este percepută în contextul art. 109. al Constituției Republicii Moldova [3], potrivit căreia administrația locală în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe următoarele principii:

1. Autonomia locală

2. Descentralizarea serviciilor publice
3. Eligibilitatea autorităților publice locale
4. Consultarea cetățenilor în problemele locale de interes deosebit.

Considerăm oportun de a porni de la tălmăcirea conținutului termenului de autonomie. Astfel, etimologic cuvântul „autonomie” este compusul termenilor din limba greacă „auto” și „nomos” – ceea ce înseamnă „să îți dai reglementări proprii”. Noțiunea „autonomie” reprezintă, la propriu, dreptul de a guverna prin legi proprii. [9; p. 133]

Termenul de „autogovernare”, așa cum menționează autorii în domeniu, este vechi, fiind mobilizat în trecutul îndepărtat, în momentul primelor formulări ale idealurilor pe care le-am asociat de atunci cu democrația modernă, pentru a califica sistemul care a permis coloniilor britanice să beneficieze de o anumită autonomie administrativă și apoi, în contextul american, pentru a exprima ceea ce a fost considerat a fi centrul de greutate al stilurilor de viață democratice și al sistemelor politice [11; p. 11].

În opinia altor autori, rădăcinile conceptului de autogovernare cu sensul cunoscut în prezent, aplicat direct în practică, se trag în special din timpul Imperiului Britanic. Fiind un imperiu bazat mai mult pe liberul schimb, conceptul autogovernării iese în prim plan aplicat în coloniile britanice nordamericane de-a lungul anilor 1840 și, în 1867, atunci când ele au devenit o confederație [8; p. 31].

În acest context, constatăm o evoluție eterogenă a principiului autonomiei locale atât din perspectivă conceptuală fiind o idee pe larg polemizată și din punct de vedere aplicativ – reprezentând o practică implementată în diferite modalități în cadrul societății, începând de la parohii, comunități locale și continuând cu teritorii colonizate, iar ulterior societăți democratice și moderne.

Autonomia este dreptul unui stat, unei regiuni, unei minorități sau unei naționalități de a se autoadministra, a lua decizii, în cadrul unui stat

condus de o putere centrală, fără intervenția guvernului central, iar administrația publică urmărește realizarea interesului general al societății. Anume pornind de la aceasta, pentru realizarea actului de guvernare locală, comunitățile formează (aleg) unele instituții, autorități, abilitate cu dreptul de a le conduce și reprezenta interesele.

În opinia prof. univ., dr. Ioan Vida, autonomia locală „este forma modernă de exprimare a principiului descentralizării administrative” [10; p. 53]. Conform altei opinii a autorilor din perioada interbelică, se menționează că „la baza regimului de drept, care reglementează organizarea administrativă a județelor și a comunelor, stă principiul fundamental al autonomiei, adică dreptul acestor unități teritoriale de a-și satisface interesele proprii așa cum cred ele de cuviință, fără amestecul puterii centrale.

Victor Mocanu consideră că ”pentru a fi în prezența autonomiei locale este necesar de a fi îndeplinită condiția întrunirii cumulative a celor trei elemente: elementul organizatoric, elementul funcțional și elementul gestionar”.

Elementul organizatoric al autonomiei locale se manifestă prin alegerea autorităților administrației publice locale de către populația cu drept de vot care domiciliază în unitatea administrativ-teritorială

Funcțional, autonomia locală se manifestă, în principal, prin competența consiliilor locale și a primarilor în rezolvarea problemelor de interes local, fără intervenția altor autorități. Ea presupune consacrarea principiului plenitudinii de competență în soluționarea problemelor de interes local.

Gestionar, autonomia vizează competențele autorităților locale ce decurg din calitatea de persoane juridice a unităților administrativ-teritoriale care gestionează patrimoniul local [7].

În ceea ce ne privește, considerăm că în condițiile autonomiei, autoritățile administrației publice locale sunt investite în funcție în urma alegerilor directe sau indirecte de către colectivitate și le reprezintă

interesele, fără intervenția structurilor statale. În orice unitate administrativ-teritorială activitatea autorităților locale atinge interesele oricărui cetățean și le pot rezolva mai efectiv și mai rațional decât autoritățile centrale, reacționează mai prompt la conflictele și situațiile neprevăzute.

Pe lângă tălmăcirile autorilor în domeniu, conceptul de autonomie locală este reglementat de *Carta Europeană a autonomiei locale* adoptată pe 15 octombrie 1985 la Strasbourg și redactată din inițiativa Conferinței permanente a autorităților locale și regionale din Europa [1].

Potrivit articolului 3, conceptul de autonomie locală este perceput drept: „dreptul și capacitatea efectivă pentru colectivitățile locale de a soluționa și de a administra, în cadrul legii, sub propria lor răspundere și în interesul populațiilor lor, o parte importantă a treburilor publice” și „acest drept se exercită de consilii sau adunări, compuse din membrii aleși prin vot liber, secret, egal, direct și universal, care pot dispune de organe executive care răspund în fața lor.

Autoarea Chiper N. apreciază că ”această dispoziție nu prejudiciază recurgerea la adunări cetățenești, referendum sau orice altă formă de participare directă a cetățenilor, acolo unde aceasta este permisă de lege” [2; p. 54]

Autonomia privește atât organizarea și funcționarea administrației publice locale, cât și gestiunea colectivităților pe care le reprezintă și nu trebuie confundată cu suveranitatea sau independența. Colectivitățile teritoriale locale autonome nu sunt în afara statului sau independente de acesta.

Consacrarea legală a conceptului de autonomie locală implică o serie de consecințe care sunt reglementate de articolul 4 al Cartei:

- Necesitatea ca atribuțiile de bază ale colectivităților locale să fie reglementate la nivel constituțional sau legal. În acest sens autorul Cornea S. consideră că modalitățile de consfințire

a puterii locale în legile supreme diferă de la stat la stat, iar aceasta se poate face în baza următoarelor criterii:

a. includerea și garantarea în textul constituțional a autonomiei locale;

b. interpretarea noțiunii de autonomie locală în textul constituțional;

c. modalitatea de abordare și recunoaștere a autonomiei locale [4; p. 8].

- consfințirea legală a plenitudinii de competență a colectivităților locale în probleme de interes local; Una din funcțiile importante ale Constituției constă în stabilirea statutului sistemului de administrare a statului. Constituția instituie organele puterii publice, stabilește competența lor și reglementează relațiile dintre ele. De aceea acest aspect trebuie să fie statuat în textul ei nemijlocit.

Constituția Republicii Moldova [3] reglementează statutul administrației publice locale în Capitolul VIII „Administrația publică”. Astfel, sunt stabilite principiile generale ale administrației publice locale, structura teritorial-administrativă a Republicii Moldova și autoritățile reprezentative ale colectivităților locale prin care se realizează autonomia locală.

Potrivit art. 72, alin (3), lit. f a Constituției, reglementarea detaliată a „organizării administrației locale, a teritoriului precum și regimul general privind autonomia locală se realizează prin lege organică. Aici amintim de Legea privind administrația publică locală nr. 436-XVI din 28.12.2006.

- asigurarea caracterului deplin al exercițiului atribuțiilor ce revin colectivităților locale, prin neintervenția altor organe sau autorități în procesul decizional;

- posibilitatea colectivităților locale ca, în cazul exercitării prin delegare a atribuțiilor ce aparțin autorității centrale, de a le adapta condițiilor locale și consultarea colectivităților locale în probleme de planificare și decizie, ce le privesc direct.

Putem vorbi de autonomie locală atunci când sunt elaborate mecanisme eficiente și clar stabilite de protecție a acesteia. Carta europeană a autonomiei locale prevede că „colectivitățile locale trebuie să dispună de un drept jurisdicțional de recurs pentru a asigura liberul exercițiu al competențelor lor și respectul principiilor de autonomie locală care sunt consfințite în Constituție sau în legislația internă” (art. 11) sau cu alte cuvinte să fie asigurat accesul colectivităților locale la o instanță de judecată constituită în mod corespunzător.

În Republica Moldova, autoritățile administrației publice locale nu au posibilitatea de a se adresa direct Curții Constituționale, ci doar indirect: prin intermediul subiecților stabiliți prin art. 25 al Legii privind Curtea Constituțională și a art. 38 al Codului jurisdicției constituționale, precum și pe calea invocării excepției de neconstituționalitate, la examinarea în instanță a cauzelor concrete [4; p. 11].

Acces direct la Curtea Constituțională o au doar autoritățile din autonomia Găgăuză.

Autonomia locală nu este un drept în sine, ci mai degrabă o necesitate stringentă, în absența căreia nu poate exista sistemul administrativ. De aceea, autonomia locală se transformă dintr-o chestiune internă a unui stat într-o instituție cu semnificații internațională, protejată de Declarația Universală cu privire la autonomia locală adoptată la 26 septembrie 1985 de către Congresul XXVII de la Rio de Janeiro al Asociației Mondiale pentru Colectivitățile Locale, numită și Uniunea Internațională a Orașelor și Puterilor Locale (I.U.L.A.).

Concluzii

În concluzie, ținem să menționăm că autonomia locală este unul din fundamentele constituționale ale statelor și are drept sursă a existenței sale nu voința statală, ci voința constituțională a poporului, care este materializată în principiul constituțional fundamental privind autonomia locală.

Constituția Republicii Moldova nu conține o normă prin care statul, în mod expres, ar recunoaște, afirma și garanta autonomia locală. În Legea Supremă a Republicii Moldova reglementarea constituțională a puterii locale se rezumă doar la unele formulări laconice tălmăcite mai sus. Totuși, prin Hotărârea nr. 36 din 10.12.98, Curtea Constituțională a reglementat că „în Republica Moldova administrația publică locală este recunoscută și garantată ca una din bazele regimului constituțional” și „în exercițiul atribuțiilor sale administrația publică locală este autonomă în limitele prevăzute de lege. Organele administrației publice locale nu fac parte din sistemul organelor puterii de stat”, iar posibilitatea autorităților publice locale de a se adresa direct Curții, una argumentată și rezonabilă atunci când li se încalcă drepturile și nu se respectă garanțiile constituționale. Stabilirea unor garanții juridice ce ar asigura realizarea drepturilor constituționale ale cetățenilor la autonomie locală, ar conduce la stabilirea și afirmarea elementelor democratice în administrația publică locală.

Referințe bibliografice

1. Carta europeană a autonomiei locale a fost ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1253-XIII din 16 iulie 1997, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 48 din 24 iulie 1997.
2. CHIPER, N. Principiul autonomiei locale: aspecte teoretice. În Revista Administrarea Publică, nr. 2, Chișinău, 2019, p. 53 – 63.
3. Constituția Republicii Moldova, [Online] disponibil la adresa <https://www.parlament.md/CadrulLegal/Constitution/tabid/151/language/ro-RO/Default.aspx> (accesat - 22.07.2022)
4. CORNEA, S. Instituția autonomiei locale în constituțiile statelor independente (CSI): o analiză comparată. Revista Transilvană de Științe Administrative 1 (38) / 2016, pp. 3-19.
5. CORNEA, S. Definierea legală a autonomiei locale

în Republica Moldova, Publicat în: Administrarea publică, nr.4, 2005, p.24-35.

6. Hotărârea Curții Constituționale privind interpretarea unor prevederi ale art. 4 din Constituția Republicii Moldova nr. 55 din 14 octombrie 1999, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 118-119 din 28.10.1999.

7. MOCANU, V. Garanții și mecanisme privind protecția autonomiei locale <http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/4656/347-358.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (accesat - 22.07.2022)

8. ȘTEFANIȚA A. Dimensiuni tranzitorii ale autonomiei locale în Republica Moldova, Teză de doctor în științe administrative, Chișinău, 2022.

9. ȘTEFANIȚA, A. Carta Europeană a Autonomiei Locale la cea de-a 30 –a aniversare. In: Consolidarea administrației publice locale și perspectivele Europene ale Republicii Moldova conferință științifico-practică internațională. 23 noiembrie 2018, Chișinău: Tipogr. Garomont Studio, 2018, pp. 133-140.

10. VIDA, I., Puterea executivă și administrația publică. București, 1994.

11. ZASK, Joëlle, Retour sur la notion perdue d'autogouvernement. [online] Sens public. CC BYSA 4.0, 2019. 11 p. Disponibil: <https://doi.org/10.7202/1067470a>. (accesat – 10.07.2022).

REFERINȚE ISTORICE ȘI NOȚIUNI GENERALE PRIVIND EROAREA JUDICIARĂ

Alexandru MARIȚ

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene „Constantin Stere”, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: alexmarit123@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3198-8398>

Roman EREMCIUC

Doctorand, Academia de Poliție „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,
Chișinău, Republica Moldova

e-mail: roman.eremciuc@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-5792-5691>

Eroarea este ideea greșită pe care o avem despre un lucru, sau mai precis credința în existența unei calități sau a unui fapt, relativ la un fapt juridic, calitate sau fapt care nu există în realitate. Eroarea în dreptul penal are înțelesul comprehensiv de greșeală și de neștiință. Deci, greșeala sau comiterea fără voință a unei infracțiuni este mereu rezultatul ignoranței fie de fapt, fie de drept. Eroarea nu trebuie confundată cu ignoranța: prima este cunoștința greșită relativ la o faptă, pe când ignoranța este lipsa cunoștinței. Însă în dreptul penal ele se confundă, deoarece eroarea provine din ignoranță. În dreptul penal eroarea de fapt constituie o scuză. De asemenea, în dreptul barbar era considerată ca scuză, iar în dreptul canonic și dreptul Evului Mediu eroarea de fapt constituia o scuză numai atunci când nu provenea dintr-o vădită neglijență.

Cuvinte-cheie: eroare, legalitate, normă, proces, infracțiune.

HISTORICAL REFERENCES AND GENERAL NOTIONS REGARDING JUDICIAL ERROR

Error is the wrong idea we have about a thing, or more precisely the belief in the existence of a quality or a fact, relative to a legal fact, quality or fact that does not exist in reality. Error in criminal law has the comprehensive meaning of mistake and ignorance. So, the mistake or unintentional commission of a crime is always the result of ignorance, either in fact or in law. Error should not be confused with ignorance: the first is the wrong knowledge relative to a deed, while ignorance is the lack of knowledge. But in criminal law they are confused, because the error comes from ignorance. In criminal law, factual error constitutes an excuse. Likewise, in barbarian law it was considered an excuse, and in canon law and the law of the Middle Ages, the factual error constituted an excuse only when it did not come from obvious negligence.

Keywords: error; legality, norm, trial, crime.

REFERENCES HISTORIQUES ET NOTIONS GENERALES SUR L'ERREUR JUDICIAIRE

L'erreur est l'idée fautive que l'on se fait d'une chose, ou plus précisément la croyance en l'existence d'une qualité ou d'un fait, par rapport à un fait juridique, une qualité ou un fait qui n'existe pas dans la réalité. L'erreur en droit

pénal a le sens global d'erreur et d'ignorance. Ainsi, l'erreur ou la commission involontaire d'un crime est toujours le résultat de l'ignorance, soit en fait, soit en droit. L'erreur ne doit pas être confondue avec l'ignorance : la première est la mauvaise connaissance relative à un acte, tandis que l'ignorance est le manque de connaissance. Mais en droit pénal, ils sont confus, car l'erreur vient de l'ignorance. En droit pénal, l'erreur factuelle constitue une excuse. De même, dans le droit barbare, elle était considérée comme une excuse, et dans le droit canonique et le droit du Moyen Âge, l'erreur de fait ne constituait une excuse que lorsqu'elle ne provenait pas d'une négligence manifeste.

Mots-clés: erreur; légalité, norme, procès, crime.

ИСТОРИЧЕСКИЕ ССЫЛКИ И ОБЩИЕ ПОНЯТИЯ О СУДЕБНОЙ ОШИБКЕ

Ошибка – это неверное представление, которое мы имеем о вещи, или, точнее, вера в существование качества или факта по отношению к юридическому факту, качеству или факту, не существующему в действительности. Ошибка в уголовном праве имеет всеобъемлющее значение ошибки и незнания. Итак, ошибка или неумышленное совершение преступления всегда является результатом незнания как фактического, так и юридического. Заблуждение не следует путать с невежеством: первое – это неправильное знание по отношению к поступку, а невежество – это отсутствие знания. Но в уголовном праве их путают, потому что ошибка происходит от незнания. В уголовном праве фактическая ошибка является оправданием. Точно так же в варварском праве это считалось оправданием, а в каноническом праве и праве Средневековья фактическая ошибка представляла собой оправдание только тогда, когда она не происходила из-за явной небрежности.

Ключевые слова: заблуждение, законность, норма, суд, преступление.

Introducere

Eroarea este ideea greșită pe care o avem despre un lucru, sau mai precis credința în existența unei calități sau a unui fapt, relativ la un fapt juridic, calitate sau fapt care nu există în realitate. Eroarea în dreptul penal are înțelesul comprehensiv de greșeală și de neștiință. Deci, greșeala sau comiterea fără voință a unei infracțiuni este mereu rezultatul ignoranței fie de fapt, fie de drept. Eroarea nu trebuie confundată cu ignoranța: prima este cunoștința greșită relativ la o faptă, pe când ignoranța este lipsa cunoștinței. Însă în dreptul penal ele se confundă, deoarece eroarea provine din ignoranță.

Materiale utilizate, metode și tehnici de cercetare aplicate

În vederea cercetării cât mai complete a obiectului investigației, urmărind cu perseverență atingerea graduală a obiectivelor enunțate anterior, au fost

selectate metode adecvate de cercetare științifică. În acest sens, baza metodologică a investigației se compune din: metoda logică, analiza deductivă, inductivă, generalizarea, specificarea, diviziunea, clasificarea, definirea, utilizate proporțional pe tot parcursul lucrării; metoda istorică, folosită pentru realizarea unei retrospective istorice privind evoluția controlului judiciar, metoda sistematică, metoda comparativă și alte metode generale științifice.

Rezultate obținute și discuții

În dreptul penal eroarea de fapt constituie o scuză. De asemenea, în *dreptul barbar* era considerată ca scuză, iar în dreptul canonic și dreptul evului mediu eroarea de fapt constituia o scuză numai atunci când *nu provenea dintr-o vădită neglijență*.

Dispoziții exprese care să conțină o regulă generală, cu privire la *ignoranță* și *eroare*, nu apar

în vechile noastre legiuri. Totuși, chiar în sistemul acestora, când eroarea sau ignoranța de fapt se raportau la vreun element constitutiv al infracțiunii, atunci, pe baza principiilor ce disciplinau materia imputabilității, ele apărau de pedeapsă. Primele dispoziții cu privire la ignoranță și eroare le găsim în „Cartea Românească de Învățătură, pravilele împărătești” – 1646, a lui Vasile Lupu, și în „Îndreptarea Legii” – 1652, a lui Matei Basarab, amândouă lucrute sub îndrumarea lui Farinaceus („Praxis et Theoricae criminalis”), fiind unele din cele mai vechi coduri datorite puterii legiuitoare, și scrise în limba țării.

Ignoranța de drept formează prea puțin obiectul acestor legiuri. Pravila lui Vasile Lupu, glava 42, zacon 11 (respectiv *Pravila lui Matei Basarab*, glava 212, zacon 11 și 12), cuprinde următoarele: „Necunoasterea pravilei celui meștecatoriu de sânge nu dă să aibă certare mare; însă nu celuia ce nu va cunoaște nici un fial de pravile, ci numai celuia ce nu va cunoaște pravila cea ce o cunosc toți [3].

Apare aici ipoteza „*error communis*”, în care ignoranța pravilei micșorează pedeapsa cuvenită celui vinovat de incest. Ignoranța și eroarea de fapt au captat mai mult atenția legiuitorului în *Cartea Românească de Învățătură*, în glava 5, zacon 7 (în Muntenia: glava 88, zacon 7), **eroarea în materie de bani falși**, care apără de pedeapsă: „de va giura, cum nu știe, c-au fost acei bani răi, să fie în pace, nici o certare să nu aibă”. În glava 45, zacon 4 (în Muntenia: glava 88, zacon 4), apare **eroarea în materie de injurii**, iar în glava 15, zacon 8 și următoarele (în Muntenia: glava 237, zacon 8 și urm.), **eroarea în materie de bigamie**, care îndepărtează imputabilitatea: „de va putea arăta la giudeț cu bune și credincioase mărturii ca acelea cum n-au știut că are muier, nu să va certa”.

Alte tipuri de eroare apar definite în glavele următoare, astfel: în glava 7 („Pentru ucidere și de cîte fialuri de ucidere sînt”), zacon 1 (în Muntenia:

glava 242, zacon 1), **error in personam** și în glava 9, zacon 24 (în Muntenia: glava 244, zacon 24). Conform acesteia din urmă, circumstanța agravantă în caz de **eroare asupra persoanei** nu se pune în sarcina inculpatului: „Cela ce-ș va ucide pre tată-său, sau tata pre fiu-său, necunoscându-l, cum s-are dzice: s-au schimbat într-alte haine, sau într-o mestecătură de oameni mulți, nu se va certa ca ucigătoriu de părinți.”

Mult mai târziu găsim înscrisă, în art. 3 al Codului Calimach, următoarea dispozițiune, care reamintește de principiul „**nemo censetur ignorare legem**” sau „**ius**”: Publicându-se o lege după chipul cuviincios, nu poate nimeni a se apăra zicînd că nu i s-a făcut cunoscut (acest articol imită dispozițiile art. 2 al Codului austriac). Tot în art. 3: „Trebuința cere ca omul să învețe pravilele, fiindcă nimeni nu se poate ajuta pentru neștiința lor.” Dispoziții interesante se regăsesc și în „Condica criminalicească cu procedura ei din 1920 și 1926”, care stabilește în Capitolul IX – „Pentru ucidere”, art. 212 („Uciderea cea necugetată după întîmplări micșorează sau mărește nevinovăția”), pct. 3: „Cel ce va dovedi, că cu neluare aminte aruncînd ceva, s-au întîmplat a se face moarte, se va îndatori a împăca pe rudeniile mortului, veghindu-se și cu o vremelnică închidere”. Eroarea aici formează o cauză de micșorare a pedepsei.

Subliniind că în dreptul penal problemele privitoare la eroare sunt mult discutate, prof. I. Tanoviceanu observa că: „în realitate, orice eroare de fapt presupune o neglijență, și prin urmare trebuie pedepsită, bineînțeles cu o pedeapsă mai mică sau mai mare, după cum neglijența este mai mică sau mai mare. Este greu de închipuit o eroare de fapt care să nu provină din neglijență”.

În literatura juridică mai recentă, s-a arătat că „prin eroare se înțelege în dreptul penal, reprezentarea greșită, de către cel care săvârșește o faptă prevăzută de legea penală, a realității din momentul săvârșirii faptei, reprezentare determinată

de necunoașterea sau de cunoașterea greșită a unor date ale realității” [2]. Eroarea poate avea deci ca sursă fie o completă necunoaștere a unei stări, situații sau împrejurări ale realității în care a avut loc săvârșirea faptei (ignoranță absolută sau totală), fie o cunoaștere greșită, inexactă, a unor astfel de date ale realității (ignoranță relativă sau parțială).

Legislația penală a Republicii Moldova nu prevede vreo normă penal-juridică, care ar reglementa răspunderea persoanei pentru fapta comisă în prezența unei erori de diferită natură. Însă în codurile penale ale mai multor țări se conțin norme cu privire la eroare. Spre exemplu §15.20 din Codul Penal al statului New York; §16,17 Cod Penal al Republicii Federale Germania; art. 14 Cod Penal al Spaniei; art. 122-3 Cod Penal al Franței; art. 14 Cod Penal al Bulgariei [11], art.51 Cod Penal al României etc.

Așadar, eroarea de drept penal este cu privire la însăși existența normei de încriminare, în sensul că cel care comite fapta consideră că ea este comisă de lege.

Conștiința umană este capabilă nu numai de a percepe lumea înconjurătoare, dar poate concomitent și să conducă activitatea de modificare a realității existente. Influența lumii înconjurătoare asupra omului se implantează în mintea acestuia sub forma emoțiilor, gândurilor, intențiilor a unor „tendențe ideale” [1, p.165]. Astfel în conștiința umană se formează o reprezentare a celor percepute, reprezentare care, uneori poate fi greșită sau imprecisă. Dacă la săvârșirea unei fapte social – periculoase, persoana are o închipuire eronată în privința însușirilor sociale și de drept ale acesteia, atunci această greșală poate influența conținutul și forma vinovăției [14, p. 33].

Eroarea poate avea ca sursă fie o completă necunoaștere a unei împrejurări de fapt ori de drept în care a avut loc săvârșirea faptei, fie o cunoaștere greșită, inexactă a unor astfel de date. Cel care

acționează cu conștiința cunoașterii nesigure a realității acceptă riscul urmării prejudiciabile a faptei sale, atitudine caracteristică intenției indirecte.

Este de la sine înțeles că conștientizarea socialului și a licitului are importanță numai atunci, când aceasta se manifestă într-o activitate volitivă concretă a omului și influențează realitatea înconjurătoare. Dacă conștiința nu este mediată de un efort volitiv față de realitatea înconjurătoare într-un act de activitate concretă, așa o afirmare a intelectului uman nu are importanță juridico-penală.

Latura volitivă a psihicului reprezintă o premisă de importanță primordială pentru răspunderea penală. În așa fel dacă persoana conștientiza importanța socială a acțiunilor proprii, dar în rezultatul bolii voința sa a fost lezată, ea nu poate fi trasă la răspundere penală [14, p.19].

O importanță nu mai mică o are aspectul intelectual al psihicului deoarece încălcări (lezări) ale factorului intelectual exclud posibilitatea tragerii persoanei la răspundere penală. Întru caracterizarea aspectului intelectual al vinovăției, legiuitorul utilizează următoarele noțiuni: conștientizarea caracterului social-periculos al acțiunii sau inacțiunii comise; prevederea consecințelor sau urmărilor social – periculoase; prevederea posibilității, atitudinea ușuratică sau lipsită de răspundere.

Din această cauză este inexactă afirmația că momentul intelectual la săvârșirea faptei „apare în 2 forme: persoana conștientizează prezența semnului corespunzător sau nu conștientizează deși poate și trebuie să conștientizeze” [13, p. 177]. O asemenea înțelegere a afirmării intelectului este acceptabilă numai la delimitarea faptei infracționale de cea neinfracțională. În fapta infracțională caracterul momentului intelectual determină, de regulă și caracterul manifestării voinței [13, p.20].

Geneza social-psihologică a erorii constă în faptul, că la săvârșirea unor fapte social – periculoase, persoana raportează realitatea existentă

cu cunoștințele pe care ea deja le are. Are loc deci o dublă reflectare a realității. Eroarea însă, în cazul săvârșirii unei fapte, denotă o incorectă reflectare a obiectivității. Astfel eroarea nu este una de ordin istorico-real, ci de ordin psihologic în timpul reflectării realității. Determinarea originii erorii la săvârșirea infracțiunii este necesară pentru o corectă stabilire a erorii în dreptul penal.

Eroarea influențează direct factorul intelectual al voinței și indirect pe cel volitiv. Factorul intelectual constă în prevederea sau neprevăderea rezultatului firesc al acțiunii sau inacțiunii prevăzute de legea penală, precum și în cunoașterea tuturor acelor stări, situații sau împrejurări care atribuie faptei caracter penal ori o anumită gravitate.

Dacă făptuitorul nu cunoaște ori nu cunoaște exact, în momentul săvârșirii infracțiunii, anumite date ale realității care determină caracterul prejudiciabil al faptei sau gravitatea acesteia, eroarea sa îl face să nu-și dea seama de caracterul și gravitatea urmărilor faptei și, totodată, îl împiedică să-și determine în mod conștient voința.

Deși dispune de toate facultățile psihice care îi permit să înțeleagă și să-și dirijeze actele sale de conduită, sub influența erorii această capacitate psihică poate deveni insuficientă, ducând la lipsa de vinovăție a persoanei. De aceea, în știința dreptului penal este studiată această influență posibilă a erorii asupra vinovăției și răspunderii penale. Dar factorul intelectual fiind deformat, este limpede că a avut loc o deformare și a factorului volitiv, pentru că voința s-a conformat conștiinței și pentru că, dacă n-ar fi fost afectat de eroare, este posibil că și manifestarea voinței ar fi luat un alt curs [16, p.52-53].

Prevederea sau previziunea de asemenea reprezintă un semn intelectual – psihologic. Cu toate acestea conștiința pericolului social cât și a ilegalității acțiunilor săvârșite nu este similară noțiunii de prevedere a urmărilor social-periculoase [20, p.34].

Prevederea este în esență aceeași conștiință care include în sine închipuirea despre pericolul acțiunii și legătura sa causală cu prejudiciul urmat [18].

Prevederea este conștientizarea și înțelegerea viitorului pornind de la acțiunea sau inacțiunea săvârșită. Aceasta este corelarea acțiunilor proprii cu acele urmări, modificări în lumea obiectivă, care după părerea persoanei vor urma, sau posibil vor urma.

Previziunea presupune și conștientizarea căilor de dezvoltare spre acest viitor pornind de la fapta săvârșită. Conștientizarea căilor de dezvoltare spre viitor nu este un semn intelectual – psihologic independent [17, p.34], ci doar un element al prevederilor urmărilor în sistemul legăturilor sale fundamentale și necesare [21, p.28].

Prevederea reprezintă o prognoză, o presupunere, planificare și o analiză a acelor urmări ale faptei sale, pe care persoana tinde să le atingă sau față de care este indiferentă sau speră să le evite. Prevederea ca o formă a intelectului presupune o analiză aprofundată a caracterului activității luând în considerare toți factorii și circumstanțele în care aceasta se desfășoară.

Conștientizarea de către persoană a pericolului social și a ilegalității acțiunii sau inacțiunii săvârșite precedate de prevederea urmărilor social – periculoase, ea reprezintă fundamentul prevederii date, baza și punctul de pornire al acesteia. Și corect se consemnează, că persoana nu poate prevedea și nici să fie obligată a prevedea survenirea daunei, dacă ea nu conștientizează sau nu trebuie și nici nu poate conștientiza această calitate.

Este adevărat că în literatura psihologică s-a afirmat o altă opinie. Se accentua că despre conștientizarea de către persoană a importanței sociale a propriei fapte se poate de vorbit numai atunci, când ea prevede urmările ei [19, p. 10].

Cu toate acestea, dacă intelectul omului nu cuprinde integral sau nu cuprinde toate urmările îndepărtate posibile, aceasta nu înseamnă că lipsește

conștientizarea caracterului acțiunilor comise. Chiar și din punct de vedere al caracteristicii temporale, conștientizarea pericolului social și a ilegalității este anterioară prevederii. Iar de aici tragem concluzia că este imposibil a planifica, prognoza sau presupune urmările și căile ce duc spre acestea, neconștientizând importanța faptică și socială a acțiunilor comise și a cerințelor față de acestea.

În literatura juridico-penală, *eroarea este definită în mod diferit*, neajungându-se la un consens deplin până în prezent în privința acestor probleme.

Astfel în literatura de specialitate rusă unii autori definesc eroarea ca „*greșeala persoanei în ce privește componentele faptice și juridice ale celor săvârșite*” [12, p. 105-106].

Juriștii, ca și reprezentanții altor științe, sînt interesați mai mult nu de însăși constatarea unei oarecare fapte, dar de calea devenirii acesteia. Săvîrșind vre-o careva faptă social – periculoasă, fiecare om percepe, evaluează în mod diferit circumstanțele de fapt care l-au determinat la săvîrșirea faptei date. Aceasta se condiționează de particularitățile sale atât psihologice și sociale, cât și cele biologice [9, p. 105-106]. În cele din urmă, unul și același obiect, este reflectat în mod diferit în conștiințele a 2 indivizi.

În dreptul penal, eroarea la nivelul interpretării poate fi, spre exemplu la reținerea infractorului, când drept aceasta se ia o altă persoană care seamănă la exterior cu acesta (înălțimea, hainele, modul de comportare) și care din careva motive a încercat să se ascundă; în cazul executării ordinului, când persoana ce-l îndeplinește greșește în privința legalității ordinului, de asemenea medicul poate fi în eroare la stabilirea diagnozei ce poate avea drept consecințe urmări grave, deși vizual el corect a apreciat cauza îmbolnăvirii, sursa bolii.

Realitatea reprezentată sau percepută de către persoană sau modelele senzoriale ale ei nu devin totdeauna stimulente ale activității infracționale.

Este evident că, la cercetarea cazurilor penale trebuie de luat în considerare că omul, a cărui interpretare a senzorialului a fost incorectă și/sau eronată, reflectă incorect și eronat esențialul în dezvoltarea fenomenelor. Iar de aici, el săvîrșește acele acțiuni pe care dacă ar fi făcut o altă interpretare, niciodată nici nu le-ar fi săvîrșit.

Această inaptitudine, mai bine zis imposibilitate a gândirii de a determina eroarea celor percepute senzorial și de a da o apreciere justă fenomenelor corect percepute, se explică fie prin deteriorarea destul de puternică a mecanismului reflectării realității obiective, fie prin neconsecutivitatea gândirii logice, condiționate de un nivel de cunoștințe insuficient, de experiența practică și socială mică, de stări fiziologice și psihologice ale persoanei [15, p.16-26], caracteristicile reale psihologice, de specificul situației, fie luate împreună, parțial sau în întregime. În general însă, în asemenea situații are loc „detașarea (desprinderea) conținutului cunoașterii de condițiile apariției sale și atribuirea acestui conținut la alte condiții” [19, p.40]. Eroarea la nivelul rațional – apreciativ al interpretării în dreptul penal poate fi spre exemplu în cazul prevederii caracterului și a gravității urmărilor, în legalitatea sau ilegalitatea acțiunii săvârșite, în caracterul relațiilor sociale încălcate etc.

Nu există îndoială, spre exemplu, că și perceperea, reprezentarea, noțiunea, raționamentul, și concluzia vor fi cu atât mai corecte cu cât este mai înalt nivelul cunoștințelor, intereselor și culturii persoanei. Caracterul senzorialului și raționalului la reflectarea realității, după cum s-a remarcat, depinde de calitățile psihologice ale persoanei, particularitățile sistemului său nervos. Astfel persoana cu un sistem nervos ușor iritabil și cu o stăpânire de sine redusă poate mai des să greșească decît persoana la care procesul de excitare este echivalent celui de frînare.

Este necesar de ținut cont și de starea psihică excesivă, frică, furie, neliniște, foame în anumite situații poate mări limitele percepției și reprezentării,

să mobilizeze psihicul omului, iar în altele poate contribui la reflectarea și înțelegerea incorectă a realității.

O importanță nu mai mică pentru corecta reflectare a obiectului o au procesele emoționale. Fiind indicatori ai prezenței unor oarecare necesități, ele reprezintă niște catalizatori originali ai hotărârilor volitive. În aceste condiții, conștiința nu poate da o apreciere deplină, detaliată și multilaterală a celor întâmplate. Emoțiile, în special în starea afectivă a lor, îngustează sfera intelectuală a psihicului, încetinesc activitatea intelectuală [8, p. 14], sau contribuie la evidențierea excesivă a acestui proces. În aceste cazuri se micșorează posibilitățile controlului social, dar se mărește posibilitatea denaturării realității în conștiința persoanei.

În practica judiciară de anchetă la hotărârea întrebărilor privind vinovăția și răspunderea penală se ține cont, că calitățile psihice și starea persoanei, originalitatea și specificul decurgerii proceselor psihologice și emoționale ale ei, pot influența asupra corectitudinii reflectării calităților faptei în conștiința persoanei.

Erorile exprimă disonanță. Făptuitorul percepe un lucru într-un mod anumit, iar societatea în ansamblu îl percepe absolut în alt mod. Societatea insistă asupra faptului că viziunea ei este corectă, că într-adevăr s-a cauzat un prejudiciu și că în realitate victima a fost prejudiciată. Un infractor suspectat afirmă că, din punctul său de vedere, totul se prezintă într-un alt mod și că el a perceput realitatea altfel decât ceilalți oameni. Din punctul de vedere al percepției sale el nu a făcut nimic atât de grav sau cel puțin nimic atât de serios pe cât se pare că a făcut. Unui individ i s-a părut că suspectul a tras și a rănit un polițist, însă din perspectiva celui care a tras ar fi posibile oricare din următoarele variante:

1) El se afla la trageri și a crezut că trage într-o țintă de carton sub forma figurii de ofițer al poliției.

2) El a crezut că ofițerul de poliție este un agent

de pază particular, pe când de fapt acesta era ofițer al poliției.

3) El era convins că ofițerul este o persoană civilă care îl atacă și că el trebuie să se opună, fiind în legitimă apărare.

4) El a crezut că ofițerul de poliție este corupt și că ține de datoria lui să-l aresteze, dar mai întâi trebuia să-l imobilizeze.

Oricare din aceste idei eronate ar fi putut apărea în conștiința făptuitorului în momentul în care acesta a tras în ceea ce i s-a părut ca având formă de ofițer în albastru. Unele dintre aceste idei (în special, ideea că el trage într-o figură de carton reprezentând un ofițer) l-ar putea face aparent nevinovat, din punct de vedere moral, față de acuzația de vătămare corporală a ofițerului sau tentativă de omor. Alte idei, cum ar fi convingerea făptuitorului că ofițerul de poliție este corupt și că datoria lui era să tragă, par să fie mai problematice. Putem să ne întrebăm de ce unele din aceste idei sunt erori relevante în raport cu vinovăția făptuitorului, iar altele nu? Să începem cu examinarea a două categorii de erori posibile, considerate de regulă irelevante în raport cu răspunderea penală.

La soluționarea chestiunii despre vinovăție și formele ei o deosebită importanță are clarificarea întrebării ce vizează eroarea (greșeala) comisă de persoană față de urmările faptei sale [4]. Persoana poate fi indusă în eroare din cauza că ea nu știa care este caracterul faptei săvârșite de ea – legal sau ilegal, nu dispunea de informații depline și veridice despre acea sau altă circumstanță în care a săvârșit fapta, nu a apreciat adecvat situația concretă sau din cauza că în momentul săvârșirii infracțiunii a fost speriată de cineva sau ceva, sau avea alte emoții.

S-a vorbit că, pentru a constata infracțiunea, este necesar să se confirme că făptuitorul avea capacitatea psihică de a-și da seama de acțiunile sale. Însă, în unele situații, făptuitorul nu poate acționa în raport cu realitatea existentă în momentul săvârșirii

infrațiunii. O deficiență de moment poate exclude vinovăția persoanei.

Bineînțeles că calitățile psihice, stările și procesele nu sînt determinante ale comportamentului uman, date inițial de la sine. Ele se formează, se dezvoltă, definesc și se manifestă în procesul activității sociale cotidiene a persoanei și exprimă unitatea calităților sociale și biologice ale omului [7, p.70]. Determinant, esențial pentru psihic este condiționarea sa de factorii sociali exteriori. Însă orice factori sociali acționează asupra procesului reflectării realității prin intermediul acelor calități psihice, stări, procese, care sînt determinate de ființa socială și care ele însele au devenit într-o oarecare măsură condiții, cauze ale reflectării incorecte a realității, adică influența socialului asupra procesului reflectării este mediată de către caracteristicile psihice, se manifestă indirect. Spre exemplu, deficiența educației în școală, influența negativă a neajunsurilor din familie pot forma sau contribui la apariția unor asemenea calități ale personalității, necesități, înclinații și interese, care pot fi condiții, premise pentru apariția erorii și activității eronate.

L. Feuerbah menționa că omul needucat cu aceeași ochi și urechi, posibil chiar mai bine dezvoltate din punct de vedere fizic, vede și aude nu ceea ce percepe omul instruit și altfel decât acesta¹.

Este posibilă și influența nemijlocită a factorilor sociali asupra procesului reflectării și apariției erorii. În asemenea situații ei apar ca parte componentă a circumstanțelor exclusiv exterioare ce determină greșeala. Concomitent influența nemijlocită a factorilor sociali la apariția erorii poate fi în dublă ipostază [14, p.42]:

a) Asupra subiectului individual determinat al activității sociale. Spre exemplu: inoportunitatea, parțialitatea sau lipsa informației juridice la un conducător numit la o funcție oarecare, necunoașterea instrucțiunilor și regulamentelor,

drepturilor și obligațiilor, în baza cărora el trebuie să acționeze și pe care trebuie să le execute, au adus la aceea că conducătorul nu-și îndeplinea îndatoririle ce-i reveneau, considerând eronat că acțiunile sale sînt drepte.

a) Asupra subiectelor individual – nedeterminate, această influență nemijlocită a factorului social asupra greșelii poate să se refere la toate subiectele relațiilor corespunzătoare adică poate fi general, sau să se refere la grupuri de oameni separate, sfere de producție etc. Ca exemplu pot servi legile nou adoptate, dacă ele nu au fost aduse la timp la cunoștința cetățenilor sau unei anumite grupe de destinatari; transmiterea imprecisă a informației prin intermediul mijloacelor de informare etc.

La factorii exteriori, afară de circumstanțele sociale, care influențează la apariția greșelilor, se poate atribui timpul, locul, împrejurările săvârșirii acțiunii, condițiile climaterice etc. Însă determinanți sînt factorii sociali, anume ei într-o mai mare măsură determină importanța penal-juridică a unei sau altei greșeli.

Unanim se recunoaște însă în doctrină că, în dependență de caracterul reprezentării incorecte a persoanei, se deosebește eroarea de fapt și eroarea de drept care are importanță nu numai teoretică dar și practică.

Între cauzele care înlătură caracterul infracțional al faptei prevăzute de legea penală există diverse conexități. Eroarea reprezintă cauza de împiedicare a constituirii infracțiunii cu cea mai mare aptitudine sau compatibilitatea de a intra în concurs cu celelalte cauze de același fel. Din acest punct de vedere eroarea va putea intra în relații de suprapunere totală ori parțială cu toate situațiile, stările sau împrejurările care împiedică constituirea infracțiunii în condițiile de săvârșire conștientă a faptei prevăzute de lege, cum ar fi, legitima apărare, stare de extremă necesitate, lipsa de pericol social concret al faptei, constrângerea etc.

¹ Фейербах Л., История философии, Собрание произведений, Т.2, Москва, 1974, p.282.

Cât privește concursul de succesiune sau substituție al unei cauze cu alta, eroare va putea intra în concurs cu cauze cum ar fi beția fortuită sau iresponsabilitatea, dacă săvârșirea faptei se realizează în condiții de intermitență a stărilor de inconștiență cu cele de luciditate a făptuitorului, eroarea realizându-și condițiile speciale de incidență în momentele de întrerupere a acțiunii celorlalte cauze, ori după încetarea lor definitivă (ca în cazul unei fapte prevăzute de legea penală începută sub limita vârstei de 14 ani și continuată din eroare peste această limită) [6].

Se poate ivi o conexitate între legitima apărare și eroarea de fapt. De exemplu, este posibil ca, victima unei agresiuni din cauza unei erori de percepție, să nu identifice persoana agresorului și să riposteze contra altei persoane, inocente. În această situație, victima se găsește în stare de legitimă apărare, căci înfruntă un atac ce întrunește toate condițiile cerute de lege, dar comite o eroare în identificarea agresorului. Legitima apărare nu se realizează însă, căci acțiunea de apărare este greșit îndreptată. Deci, condiția apărării împotriva unui agresor nu este îndeplinită, căci fapta prevăzută de legea penală nu este săvârșită împotriva agresorului, ci împotriva unui inocent. În asemenea cazuri, excluderea caracterului penal al faptei săvârșite este rezultanta aplicării dialectice a celor două cauze de excludere a infracțiunii, legitima apărare și eroarea de fapt.

La fel se pot ivi situații în care persoana atacată să vrea să lovească un agresor, dar prin *aberatio ictus* să lovească pe un inocent sau să-i lovească pe amândoi. Așadar, persoana atacată comite o eroare de realizare a apărării. Dacă nu i se va găsi vreo vină în executarea acestei apărări, fapta săvârșită nu va avea consecințe penale, prin aplicarea concomitentă a legitimei apărări și a erorii de fapt. Eroarea de fapt poate intra în concurs cu legitima apărare în situația în care atacul a fost iminent și actual, iar persoana a realizat apărarea în aceste limite de timp, după care s-a consumat însă cel ce s-a apărât a continuat

apărarea ulterior consumării fiind în eroare asupra caracterului consumat al atacului.

Eroarea mai poate intra în concurs cu starea de extremă necesitate, când cel ce se salvează a fost în eroare asupra urmărilor care s-au produs prin actul de salvare, urmări mai grave decât acelea care ar fi apărut dacă nu s-ar fi înfăptuit actul de salvare sau a fost în eroare crezând că nu există alte mijloace de salvare a bunurilor de la pericol etc. Eroarea poate fi în concurs și cu alte cauze care au aceeași natură juridică [5].

Există o opinie generală, acceptată la nivel internațional că o eroare privind unul dintre elementele cheie ale infracțiunii neagă intenția, cerută la comiterea intenționată a infracțiunii. Aceasta este reacția la care ne așteptăm din partea unui sistem de drept față de o eroare privind faptul dacă ținta este un om viu sau doar o figură de carton. Specialiștii germani au ajuns la acest rezultat prin reglementarea, în articolul 16 al codului, a faptului că o eroare asupra unui element al definiției neagă săvârșirea intenționată a infracțiunii. Juriștii din țările sistemului de drept comun abordează această problemă prin stabilirea în lege sau precedentul respectiv a existenței unei definiții convingătoare a intenției cerute. Odată ce există definiția, rezultatul poate fi dedus: eroarea fie neagă intenția, fie nu.

Concluzii

Eroarea poate avea ca sursă fie o completă necunoaștere a unei împrejurări de fapt ori de drept în care a avut loc săvârșirea faptei, fie o cunoaștere greșită, inexactă a unor astfel de date. Din această caracterizare rezultă că nu există eroare în caz de îndoială (dubiu), ci doar în conștiința necunoașterii exacte a acesteia. Cel care acționează cu conștiința cunoașterii nesigure a realității accepta riscul urmării prejudiciabile a faptei sale, atitudine caracteristică intenției indirecte. Tot astfel, nu poate fi considerată eroare incapacitatea sau neglijența profesională care a determinat o greșeală de calcul sau aplicarea

greșită a unui procedeu științific în exercitarea unei profesii (inginer, farmacist etc.), deoarece în astfel de cazuri există obligația legală pentru cei în cauză de a cunoaște realitatea (neglijența penală).

Cercetarea problemei erorii în dreptul procesual penal al Republicii Moldova, reprezintă o necesitate practică chemată să contribuie la întărirea legalității, a ordinii de drept cât și intensificarea protecției intereselor persoanei. Cercetarea teoretică a problemei erorii cu atât mai mult este necesară și actuală în prezent când suntem în procesul realizării reformei legislative și judiciare în Republica Moldova.

Problema erorii se află la interconexiunea unei serii de științe, cercetarea sa de mai departe necesitând cunoștințe aprofundate în domeniul juridic, filosofic și al psihologiei, aprofundarea cunoștințelor despre om. Această cercetare necesită o integrare constructivă a cunoștințelor date într-un întreg care ne-ar permite pe calea analizei, deducției și inducției – forme logice și mecanisme indispensabile cercetării științifice, a ne face o reprezentare generală dar și una în detaliu, a erorii în dreptul penal, a caracteristicilor și a factorilor săi determinanți.

Referințe bibliografice

1. BOTNARU, S. Eroarea în dreptul penal, Analele Științifice ale USM, seria Științe socio-umanistice, VI, Chișinău, 2001, p.165.
2. DIMA, T. Dreptul penal, partea generală, curs vol. I ed.Lumina Lex, 2001, p.321.
3. LONGINESCU, S.G. „Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu”, Bucuresti 1912, p.321.
4. MACARI, I. Drept penal al RM., partea generală, Chișinău 2002, CE USM, p.312.
5. MICHINICI, M. I. Drept penal, partea generală, Iași 1999, p.300.

6. GIURGIU, N. Drept penal – partea generală, Iași 2000, p.432.
7. Детерминистическая природа преступного поведения, Казань, 1975, p.70.
8. ДУБИНИНА, М.Н. Уголовная ответственность за преступления совершенные в сильном возбужденном состоянии, Москва, 1971, p. 14.
9. ДИЛЬМАН. Самая универсальная болезнь, Москва, 1980, p.72-80.
10. ФЕЙЕРБАХ, Л. История философии, Собрание произведений, Т.2, Москва, 1974, p.282.
11. КУЗНЕЦОВА, Н. Ф., ТЯЖКОВА, И. М., Курс уголовного права, Общая часть, Издательство «Зерцало», Москва, 1999, p.349.
12. КОПТЯКОВА, Л. И. Понятие ошибок в советском уголовном праве и их классификация в мон., Проблемы права, социалистической государственности и социального управления, Свердловск, 1978, p. 105-106.
13. КУДРЯВЦЕВ, В. Н. Общая теория квалификации преступлений, Москва, 1972, p. 177.
14. ЯКУШИН, В. А. Ошибка и её уголовно-правовое значение, Изд. Казанского университета, 1988, с.33.
15. ЛЕВИТОВ, Н. Д. Проблемы психических состояний, Москва, 1995, p.16-26.
16. МОСКОВИЧЕВ, С. Г. Проблемы мотивации в психологических исследованиях, Киев, 1975, p.52-53.
17. НИКИФОРОВ, Б. С. Субъективная сторона в формальных преступлениях, Москва, 1950, p.34.
18. ПИОНТКОВСКИЙ, А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву, Москва, 1961, p.349.
19. РУБИНШТЕЙН, С. Л. Общая психология, Москва, 1986, p. 10.
20. УТЕВСКИЙ, Б. С. Вина в советском уголовном праве, Москва, 1950, p.34.
21. ВОЛКОВ, Б. С. Проблемы воли и уголовная ответственность, Казань, 1965, p.28.

CIRCUMSTANȚE AGRAVANTE ALE INFRAȚIUNII DE DIVULGARE A SECRETULUI DE STAT

Alexandru GAINA

Doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: alexandru.gaina@mai.gov.md

<https://orcid.org/0000-0003-3990-4683>

Înainte de a purcede la examinarea circumstanțelor agravante a infracțiunii specificate la art. 344 al CP al RM, a considerat oportun să se refere, mai întâi de toate, la determinarea și definirea acestora potrivit doctrinei penale a RM. În sensul prevederilor art. 77 CP RM[1], una din circumstanțele agravante constituie provocarea prin infracțiune a unor urmări grave. Prezentul articol abordează circumstanțe agravante, drept rezultat al divulgării informațiilor cu grad de secretizare „strict secret” și „secret”, care pot afecta relațiile sociale cu privire la securitatea statului, sub aspectul asigurării funcționării în bune condiții a domeniilor apărării naționale, economiei, științei, tehnicii, relațiilor externe etc., prin prisma prevederilor legale a alin. (2) art. 344 CP al RM. În același timp, este relevată problema în determinarea semnului estimativ de „urmări grave”, drept circumstanță agravantă a infracțiunii de divulgare a secretului de stat. În vederea realizării scopului propus autorul a utilizat următoarele metode: metoda logică (bazată pe analiza inductivă și deductivă) și metoda comparativă.

Cuvinte-cheie: infracțiune, secret de stat, securitatea statului, divulgare, circumstanțe agravante.

AGGRAVATING CIRCUMSTANCES OF THE CRIME OF DISCLOSURE OF STATE SECRET

Before proceeding to examine the aggravating circumstances of the offense specified in Article 344 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, it was considered appropriate to refer, first of all, to their determination and definition according to the criminal doctrine of the Republic of Moldova. Within the provisions of Article 77 Criminal Code of the Republic of Moldova, one of the aggravating circumstances is the provocation of serious consequences by criminal offense. This article addresses aggravating circumstances, as a result of the disclosure of "top secret" and "secret" classified information, which may affect social relations regarding state security, in terms of ensuring the smooth functioning of the fields of national defense, economy, science, technology, foreign relations, etc., through the lens of the legal provisions of paragraph (2) article 344 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. At the same time, the problem is revealed in determining the estimated sign of “serious consequences”, as an aggravating circumstance of the crime of disclosure of state secrets. In order to achieve the proposed goal, the author used the following methods: the logical method (based on inductive and deductive analysis) and the comparative method.

Keywords: crime, state secret, state security, disclosure, aggravating circumstances.

CIRCONSTANCES AGGRAVANTES DU DÉLIT DE DIVULGATION DE SECRET D'ÉTAT

Avant de procéder à l'examen des circonstances aggravantes du crime spécifié à l'art. 344 du CP de la République de Moldova, a estimé qu'il convenait de se référer, tout d'abord, à leur détermination et à leur définition conformément

à la doctrine pénale de la République de Moldova. Au sens des dispositions de l'art. 77 CP RM, l'une des circonstances aggravantes est la provocation par infraction aux conséquences graves. Cet article aborde les circonstances aggravantes, résultant de la divulgation d'informations avec un degré de secret "top secret" et "secret", qui peuvent affecter les relations sociales en matière de sécurité de l'État, en termes d'assurer le fonctionnement dans de bonnes conditions des domaines de la Défense nationale, économie, science, technologie, relations extérieures, etc., à travers les dispositions légales du para. (2) art. 344 HP du RM. Dans le même temps, le problème de la détermination du signe estimé de "conséquences graves" est révélé, en tant que circonstance aggravante du crime de divulgation de secrets d'État. Afin d'atteindre l'objectif proposé, l'auteur a utilisé les méthodes suivantes: la méthode logique (basée sur l'analyse inductive et déductive) et la méthode comparative.

Mots-clés: crime, secret d'État, sûreté de l'État, divulgation, circonstances aggravantes.

ОТЯГЧАЮЩИЕ ОБСТОЯТЕЛЬСТВА ПРЕСТУПЛЕНИЯ, СОСТАВЛЯЮЩЕГО РАЗГЛАШЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ТАЙНЫ

Прежде чем приступить к исследованию отягчающих ответственность обстоятельств преступления, предусмотренного ст. 344 УК РМ, автор счел целесообразным сослаться, прежде всего, на их определение согласно уголовно-исполнительной доктрине РМ. По смыслу положений ст. 77 УК РМ [1], одним из отягчающих обстоятельств является провоцирование преступлением тяжких последствий. В статье рассматриваются отягчающие обстоятельства в результате разглашения сведений, находящихся под грифом «совершенно секретно» и «секретно», которые могут повлиять на общественные отношения по поводу государственной безопасности, в части обеспечения бесперебойного функционирования сфер национальной обороны, экономики, науки, техники, внешних сношений и т.д., сквозь призму правовых положений п. (2) ст. 344 УК РМ. Наряду с этим, раскрывается проблема определения оценочного признака «тяжких последствий», как отягчающего обстоятельства преступления о разглашении государственной тайны. Для достижения поставленной цели автор использовал следующие методы: логический метод (основанный на индуктивном и дедуктивном анализе) и сравнительный метод.

Ключевые слова: преступление, государственная тайна, государственная безопасность, разглашение, отягчающие обстоятельства.

Introducere

Acțiunea umană necorespunzătoare susceptibilă de pedeapsă nu este constituită pur și simplu dintr-un act material de comportament, ci este însoțită și de anumite corelații de bază, comportamentul respectiv devenind necorespunzător numai în anumite circumstanțe, care îi conferă un caracter periculos [9, p. 170].

Circumstanțele, la rândul său, sunt acele stări, împrejurări ori calități ce țin de infracțiune sau infractor, care precedă, însoțesc sau succed activitatea infracțională, fiind reglementate expres sau implicit

de legea penală. Acestea fie că micșorează, fie că măresc gradul prejudiciabil al infracțiunii sau al infractorului, atenuând sau agravând în consecință răspunderea penală.

Circumstanțele legale sunt prevăzute expres și limitativ în legea penală și este obligatoriu ca instanța de judecată, în procesul individualizării pedepsei, să țină seama de ele. În anumite situații, circumstanțele legale speciale sunt prevăzute în însăși norma de incriminare și ele nu produc efecte, decât în cazul acelei infracțiuni, în conținutul legal al căreia sunt prevăzute. În raport de incidența lor în materia pericolului social al faptei și a pericolozității

infractorului, legea distinge circumstanțe agravante, care măresc gradul de pericol social al infracțiunii sau/ și infractorului și, după caz agravează răspunderea penală și circumstanțe atenuante, care determină micșorarea gradului de pericol social al infracțiunii, respectiv pericolozitatea infractorului, atenuând drept urmare răspunderea penală [9, p. 170-171].

Metodologia aplicată. În vederea realizării scopului propus, în respectivul articol științific au fost utilizate următoarele metode: metoda logică (bazată pe analiza inductivă și deductivă) și metoda comparativă.

Rezultatele investigației

Înainte de a purcede la examinarea *circumstanțelor agravante* a infracțiunii specificate la art. 344 al CP al RM, considerăm oportun să ne referim, mai întâi de toate, la determinarea și definirea acestora potrivit doctrinei penale a RM.

În sensul prevederilor art. 77 CP RM[1], una din circumstanțe agravante constituie provocarea prin infracțiune a unor urmări grave.

Subsidiar, legislația penală prevede că, dacă circumstanțele agravante sunt prevăzute la articolele corespunzătoare din Partea specială a codului penal în calitate de semne ale acestor componente de infracțiuni, ele nu pot fi concomitent considerate drept circumstanțe agravante [1].

În literatura de specialitate autohtonă, noțiunea de *circumstanțe agravante*, apare cu calificativul de „mixte” – care sunt considerate că agravează, pe de o parte, pericolul social al infracțiunii săvârșite și, pe de altă parte, pericolozitatea infractorului : omorul premeditat al unei rude apropiate are un pericol social mult mai sporit, cât și o rezonanță, o tulburare socială mai mare decât un omor „obișnuit” [9, p. 173]. Același exemplu și opinie este susținută de unii autori francezi [10, p. 523], care menționează că unele circumstanțe agravante sunt, așa-zis, mixte, deoarece sursa de agravare este atât infractorul

sau infractorii, cât și fapta lor, exemplificând așa circumstanțe agravante ca: premeditarea, pregătirea unor capcane speciale, trecerea infracțiunii în obișnuință (indeletnicire) etc.

Potrivit autorilor S.Copețchi și I. Hadârcă, componente de infracțiune cu circumstanțe agravante (componente calificative) sunt componentele de infracțiune, care pe lângă semnele de bază (desprinse din cadrul componentelor de bază) conțin și unele semne obiective și subiective suplimentare în raport cu cele de bază, care au rolul de a agrava răspunderea penală [11, p. 69].

Autorul Alexandru Borodac, la rândul său, este de părere că, prin *circumstanțe agravante* se subînțeleg diferite stări, situații, întâmplări, calități sau alte împrejurări ale realității care reflectă întotdeauna, în mod univoc, o pericolozitate sporită a infractorului și un grad prejudiciabil sporit al faptei comise, ceea ce impune o reacție mai dură din partea statului [12, p. 412].

Totodată, T.A. Kostareva, descrie *circumstanțele agravante* ca acele împrejurări esențiale specificate în lege, care sunt caracteristice doar pentru o parte din infracțiuni de același tip, ce reflectă schimbări esențiale ale gradului prejudiciabil al faptei comise și ale personalității infractorului, care influențează asupra estimării legislative față de cele comise, asupra măsurii de răspundere și a pedepsei [13, p. 40].

Potrivit normativului penal român, sub denumirea de *circumstanțe agravante legale* sunt cuprinse acele împrejurări care reflectă totdeauna și în mod univoc un pericol social mai ridicat al infracțiunii și o pericolozitate sporită a infractorului, determinând, astfel, aplicarea unei pedepse mai aspre. Aceste circumstanțe au caracter general, putând fi aplicate, de regulă, în cazul oricărei infracțiuni la care ele devin incidente, cu excepția situațiilor în care unele dintre aceste împrejurări constituie element al conținutului agravant sau calificat al infracțiunii.

De aceea, atunci când una dintre circumstanțele agravante este prevăzută de lege ca element circumstanțial în conținutul infracțiunii, ea nu mai poate fi reținută ca circumstanță agravantă în caracterizarea aceleiași infracțiuni [14, p. 373].

Autorii Tănăsescu, susțin că, *circumstanțele agravante* exprimă o stare prin care infractorul se folosește de o calificare a modului de acțiune pentru a realiza efectul infracțiunii, pentru a evita răspunderea penală. Temeiurile circumstanțelor agravante pot fi de natură psiho-fizică sau pragmatică, constând în situații care justifică un anumit mod de acțiune din partea infractorului. Efectele infracțiunilor existente în circumstanțele agravante (vătămările sau suferințele victimelor) în afara faptului că sunt din cele mai grave, pot, datorită măsurilor speciale adoptate de infractor, să rămână nedescoperite, fapt care diminuează autoritatea legii și destabilizează structura socială [15, p. 582].

După cum am constatat în prevederile normelor penale, statuate la art. 77 CP al RM, una din circumstanțele agravante, este provocarea prin infracțiune a unor *urmări grave*.

Studiind prevederile art. 344 alin. (2) din Codul penal al RM, observăm că, legiuitorul statuează expres drept circumstanță agravantă a divulgării secretului de stat, ce se referă la latura obiectivă a infracțiunii, **„aceeași acțiune soldată cu urmări grave”** [1], neindicând însă formele sau manifestările ce ar caracteriza-o.

Având în vedere aceste circumstanțe, legiuitorul înăsprește răspunderea penală *„cu închisoare de la 3 la 7 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani”*, comparativ cu răspunderea penală stabilită pentru componenta de bază a infracțiunii, care prevede *„amendă în mărime de la 550 la 950 unități convenționale sau cu închisoare de până la 4 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita*

o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani” [1].

În continuare, vom încerca definirea și determinarea semnului estimativ de *„urmări grave”*, drept circumstanță agravantă a infracțiunii de divulgare a secretului de stat.

De menționat este, că utilizarea sintagmei de *„urmări grave”* în legislația penală a RM, constituie o reminiscență a sistemului de drept penal sovietic. De altfel, semnul estimativ în cauză a fost pe larg utilizat de către legiuitor și în Codul penal din 1961 sub diferite expresii: *urmări extrem de grave, consecințe deosebit de grave, urmări grave, consecințe grave* [2].

Analiza practicii judiciare naționale recente, dar și a doctrinei, denotă o îngrijorare tot mai sporită față de utilizarea semnelor estimative în cadrul legii penale. Majoritatea practicienilor, dar și a doctrinarilor, evidențiază faptul, că utilizarea acestor semne majorează riscul încălcării principiului legalității incriminării sub aspectul nerespectării cerinței de claritate și previzibilitate a legii penale [16].

Printre primele încercări de a tălmăci sintagma *„urmări grave”* le atestăm în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 31 din 09.11.1998, care, la pct. 16 statuează că, *urmări grave se vor considera: cauzarea leziunilor corporale mai puțin grave la două sau mai multe persoane; cauzarea leziunilor grave unei sau mai multor persoane; survenirea decesului unei sau mai multor persoane, nimicirea sau deteriorarea bunului proprietății în proporții deosebit de mari, întreruperea de lungă durată a activității transportului, comunicațiilor etc.* [6].

În Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 37 din 22.11.2004, la pct. 15 constatăm că, *urmări grave ca circumstanțe agravante, care urmează în mod necesar a fi determinate în fiecare caz concret, ar putea fi*

sinuciderea, infectarea cu maladia SIDA, cu boli venerice ș.a. [7].

De remarcat este faptul că, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 01.10.2018 a fost declarat neconstituțional articolul 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal al RM care prevedea răspunderea penală pentru excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu soldată cu „*urmări grave*” [8].

Totodată, în contextul adoptării acestei decizii, Curtea Constituțională a considerat necesară emiterea unei adresări către Parlamentul RM în vederea stabilirii expres și cu exactitate, a urmărilor care pot fi calificate drept „*urmări grave*” în contextul infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu [16].

Potrivit părerii autorilor Serbinov I. și Oboroceanu N. sintagma „*urmări grave*” utilizată în Codul penal al RM este una, care nu corespunde criteriilor de calitate a legii penale și, luând în considerare Hotărârea Curții nr. 22 din 01.10.2018, legiuitorul urmează să excludă sau, după caz, să explice conținutul și estimarea acestei sintagme. În caz contrar, există riscul interpretării extensive a acestei sintagme, precum și riscul ridicării unui număr foarte mare de excepții de neconstituționalitate în fața Curții Constituționale în cauzele penale privind infracțiunile ce presupun cauzarea unor „*urmări grave*” [16].

Revenind la infracțiunea prevăzută de art. 344 CP al RM, în opinia autorului A. Barbăneagră, practica judiciară recunoaște în calitate de urmări grave [drept rezultat al divulgării informațiilor atribuite la secret de stat] transmiterea datelor în mâinile serviciului străin de spionaj, zădărnicierea acțiunilor importante ale statului etc. [17, p. 733].

În sensul prevederilor alin. (2) art. 344 CP al RM, prin „*urmări grave*” se prezumă acelea urmări, care sunt rezultate din divulgarea informațiilor, având gradul de secretizare „*Strict secret*” și „*Secret*”, ce

pot afecta relațiile sociale cu privire la securitatea statului, sub aspectul asigurării funcționării în bune condiții a domeniilor apărării naționale, economiei, științei, tehnicii, relațiilor externe etc. [1].

Potrivit prevederilor art. 11 al Legii cu privire la secretul de stat, gradul de secretizare a informațiilor atribuite la secret de stat trebuie să corespundă gravității prejudiciilor ce pot fi cauzate intereselor și/sau securității Republicii Moldova în cazul divulgării sau pierderii acestor informații [3].

Astfel, conform prevederilor legale menționate, sunt stabilite 4 grade de secretizare a informațiilor atribuite la secret de stat și 4 parafe de secretizare corespunzătoare pentru purtătorii materiali de asemenea informații:

a) „*Strict secret*” – grad de secretizare atribuit informațiilor a căror divulgare neautorizată poate aduce prejudicii deosebit de grave intereselor și/sau securității Republicii Moldova;

b) „*Secret*” – grad de secretizare atribuit informațiilor a căror divulgare neautorizată poate dăuna grav intereselor și/sau securității Republicii Moldova;

c) „*Confidențial*” – grad de secretizare atribuit informațiilor a căror divulgare neautorizată poate dăuna intereselor și/sau securității Republicii Moldova;

d) „*Restricționat*” – grad de secretizare atribuit informațiilor a căror divulgare neautorizată poate fi în dezavantajul intereselor și/sau securității Republicii Moldova sau poate să conducă la divulgarea unei informații secretizate cu parafa „*Strict secret*”, „*Secret*” sau „*Confidențial*” [18, p. 1036].

Potrivit literaturii de specialitate, urmări grave, în cazul săvârșirii infracțiunii de divulgare a secretului de stat, pot constitui zădărnicierea acțiunilor importante ale statului, cauzarea de daune materiale în proporții deosebit de mari, transmiterea datelor ce conțin secret de stat, de către persoanele

care au luat cunoștință de aceste informații, unui stat străin, unei organizații străine sau agenturii lor, organizațiilor criminale, când aceasta generează redisolocarea obiectelor secrete, a unităților militare sau reorganizarea producției secrete etc. [19, p. 689].

Autorul Diacov S., la fel, consideră urmări grave, drept rezultat al săvârșirii infracțiunii de divulgare a secretului de stat, atunci când documentele ce conțin astfel de informații, ajung în mâinile unor servicii secrete a unui stat străin, sunt puse în pericol anumite acțiuni importante ale statului, provoacă eșuarea proiectelor de perspectivă privind unele cercetări științifice sau redisolocarea obiectelor de importanță strategică etc. [20, p. 37].

În opinia autorului Șumilov A., urmări grave, constituie un semn pur evaluativ, care poate fi apreciat în mod individual și în fiecare caz în parte. Respectiv, autorul consideră urmări grave, drept rezultat al divulgării secretului de stat, de către o persoană, cărei i-au fost încredințate informații secrete, în legătura cu funcția ocupată, decesul unei persoane implicate în măsuri de acumulare a informațiilor, acțiuni de contraspionaj sau a măsurilor speciale de investigații (*colaborator confidențial, agent etc.*) când aceste informații au devenit cunoscute unor persoane neautorizate [21, p. 75].

În accepțiunea prevederilor art. 15 din Legea nr. 59/2012 *privind activitatea specială de investigații*, colaboratorii confidențiali sânt persoane care, printr-un acord scris sau verbal, se obligă să ofere ofițerului de investigații informații, să participe la pregătirea și efectuarea măsurilor speciale de investigații, precum și să contribuie într-un alt mod, neinterzis de lege, la activitățile speciale de investigații.

Totodată, aceștia sunt obligați să păstreze secretul informațiilor ce le-au devenit cunoscute în timpul efectuării măsurilor speciale de investigații și să prezinte informații veridice, iar potrivit prevederilor legii menționate, în scopul asigurării securității

colaboratorilor confidențiali, a membrilor familiilor și a rudelor acestora, se permite efectuarea de măsuri speciale de investigații în vederea protecției lor în modul stabilit de lege. Informația despre colaboratorul confidențial poate fi făcută publică doar cu acordul scris al acestuia [4].

Este de menționat că, divulgarea secretului de stat în cazurile prevăzute la alin. (1) art. 344 CP RM formează o componentă de infracțiune formală și fapta se consideră consumată din momentul în care informațiile corespunzătoare au devenit cunoscute unor persoane, pe când fapta prevăzută la alin. (2) aceluiași art. din CP formează o componentă de infracțiune materială și se consideră consumată din momentul survenirii urmărilor prejudiciabile [22, p. 426].

După cum s-a menționat anterior, urmările prejudiciabile constituie modificările negative în valorile sociale protejate de legea penală, cauzate prin acțiune sau inacțiune subiectului infracțiunii, respectiv, în cazul săvârșirii infracțiunii prevăzute la art. 344 CP al RM, drept urmare prejudiciabilă ca rezultat al faptei infracționale este survenirea impactului negativ adus intereselor legitime și/sau securității RM.

Răspunderea penală în cazul survenirii urmărilor grave, drept rezultat al divulgării secretului de stat se aplică doar în cazul, când persoana care a comis infracțiunea își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate ori nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă.

În toate cazurile, mărimea gradului prejudiciabil, care a survenit drept urmare a divulgării secretului de stat, este stabilită de către organele abilitate în domeniu sau instanța de judecată.

În acest sens, este necesar a fi stabilită și mărimea pagubei materiale, cauzată de divulgare, adică cheltuieli care sunt necesare, pentru neutralizarea eventualilor consecințe negative pentru interesele și/sau securitatea țării [20, p. 29].

De menționat este că, mărimea pagubei materiale, urmează a fi estimată în baza criteriilor de evaluare a prejudiciilor aduse statului în cazul scurgerii informației ce constituie secret de stat, elaborate de Comisia interdepartamentală pentru protecția secretului de stat a RM [5].

În pofida acestui fapt, analiza practicii judiciare autohtone pentru perioada anilor 2011 – 2021 denotă lipsa unor criterii de evaluare clar definite în vederea aprecierii și estimării juste a prejudiciului adus urmare a săvârșirii infracțiunii, de către organele de urmărire penală, fapt ce condiționează dificultăți la calificarea componentei de infracțiune de divulgare a secretului de stat, prevăzute la art. 344 CP al RM.

În situația descrisă, ar fi o soluție reglementarea de către legiuitor a unor criterii clar definite, în baza cărora organele de urmărire penală vor estima și aprecia prejudiciul real adus urmare divulgării secretului de stat sau pierderii informațiilor secrete.

Concluzii

Rezumând cele menționate, relevăm că prin *urmări grave*, potrivit alin. (2) art. 344 CP al RM, se prezumă acelea urmări, care sunt rezultate din divulgarea informațiilor cu grad de secretizare „*strict secret*” și „*secret*”, care pot afecta relațiile sociale cu privire la securitatea statului, sub aspectul asigurării funcționării în bune condiții a domeniilor apărării naționale, economiei, științei, tehnicii, relațiilor externe etc.

În calitate de exemplu al urmărilor grave drept rezultat al săvârșirii infracțiunii de divulgare a secretului de stat, poate fi situația când documentele ce conțin astfel de informații, ajung în mâinile unor servicii secrete a unui stat străin, astfel fiind

puse în pericol anumite acțiuni importante ale statului, eșuarea proiectelor de perspectivă privind unele cercetări științifice, redisolocarea obiectelor de importanță strategică sau decesul unei persoane implicate în măsuri de acumulare a informațiilor, acțiuni de contraspionaj sau a măsurilor speciale de investigații (*colaborator confidențial, agent etc.*) când aceste informații au devenit cunoscute unor persoane ce nu dispun de dreptul de acces la secret de stat sau neautorizate etc.

În accepțiunea prevederilor art. 15 din Legea nr. 59/2012 *privind activitatea specială de investigații*, colaboratorii confidențiali sânt persoane care, printr-un acord scris sau verbal, se obligă să ofere ofițerului de investigații informații, să participe la pregătirea și efectuarea măsurilor speciale de investigații, precum și să contribuie într-un alt mod, neinterzis de lege, la activitățile speciale de investigații.

Totodată, s-a constatat că, divulgarea secretului de stat în cazurile prevăzute la alin. (1) art. 344 CP RM formează o componentă de infracțiune formală și fapta se consideră consumată din momentul în care informațiile corespunzătoare au devenit cunoscute unor persoane, pe când fapta prevăzută la alin. (2) aceluiași art. din CP formează o componentă de infracțiune materială și se consideră consumată din momentul survenirii urmărilor prejudiciabile.

Suplimentar, este de menționat că, răspunderea penală în cazul survenirii urmărilor grave, drept rezultat al divulgării secretului de stat se aplică doar în cazul, când persoana care a comis infracțiunea își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate ori nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă.

În același timp, s-a atras atenția că, sintagma „*urmări grave*” utilizată în Codul penal al RM

este una, care nu corespunde criteriilor de calitate a legii penale și, în acest sens, legiuitorul urmează să excludă sau, după caz, să explice conținutul și estimarea acestei sintagme.

În caz contrar, există riscul interpretării extensive a acestei sintagme, precum și riscul ridicării unui număr foarte mare de excepții de neconstituționalitate în fața Curții Constituționale în cauzele penale privind infracțiunile ce presupun cauzarea unor „*urmări grave*”.

O altă problemă, este lipsa unor criterii de evaluare clar definite în vederea aprecierii și estimării juste a prejudiciului adus urmare a săvârșirii infracțiunii, de către organele de urmărire penală, fapt ce condiționează dificultăți la calificarea componentei de infracțiune de divulgare a secretului de stat, prevăzute la art. 344 CP al RM.

Respectiv, în viziunea noastră, ar fi o soluție reglementarea de către legiuitor a unor criterii clar definite, în baza cărora organele de urmărire penală vor estima și aprecia prejudiciul real adus urmare divulgării secretului de stat sau pierderii informațiilor secrete.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova Nr. 985 din 18.04.2002 (Monitorul Oficial Nr. 72-74 din 14.04.2009),
2. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Sovietul Suprem al RSSM la 24.03.1961. În: *Veștile RSSM*, nr. 10 din 1961 (abrogat),
3. Legea nr. 245 din 27.11.2008 cu privire la secretul de stat (publicată la 27.02.2009 în MO Nr. 45-46, art Nr. 123, data intrării în vigoare: 27.05.2009),
4. Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații (publicată la 08.06.2012 în Monitorul Oficial Nr. 113-118, art Nr. 373, data intrării în vigoare: 29.10.2012),
5. Hotărârea Guvernului nr. 770 din 26.11.2009 cu privire la Comisia interdepartamentală pentru protecția

secretului de stat (publicată la 01.12.2009 în MO Nr. 173, art Nr. 852),

6. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 31 din 09.11.1998 cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre purtarea (portul), păstrarea (deținerea), transportarea, fabricarea, comercializarea ilegală, sustragerea armelor de foc, a munițiilor sau a substanțelor explozive, păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor,

7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii,

8. Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 01.10.2018 privind excepția de neconstituționalitatea articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal (excesul de putere și depășirea atribuțiilor de serviciu soldate cu urmări grave),

9. MARIȚ, A., MUREȘAN, M. I. Aspecte teoretico-normative și practice privind formarea motivului și scopului în cadrul etapelor activității infracționale. Chișinău, 2015,

10. BOUZAT, Pierre, PINATEL, Jeane, *Traite de droit penal et criminologie*, Paris, 1963,

11. COPEȚCHI, S., HADÎRCĂ, I. *Calificarea infracțiunilor: Note de curs*. Chișinău, 2015,

12. BORODAC, A. *Manual de Drept penal. Partea generală*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2005,

13. КОСТАРЕВА, Т. Квалифицирующие обстоятельства в уголовном праве. Понятие, законодательная регламентация, влияние на дифференциацию ответственности. Ярославль: Изд-во ЯрГУ, 1993,

14. PAȘCUL, și UZLĂU, A. *Dreptpenal: parteagenală*. București: Editura Hamangiu, 2013.

15. TĂNĂSESCU, I., TĂNĂSESCU, C., TĂNĂSESCU, G. *Drept penal general. Curs universitar*. București: ALL BECK.

16. SERBINOV, I., OBOROCEANU, N. „Reflecții critice asupra sintagmei „*urmări grave*” – semn estimativ ce caracterizează urmările prejudiciabile ale componentelor infracțiunii din partea specială a Codului penal”, publicație științifică în revista Procuraturii Republicii Moldova

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/63-68_24.pdf (accesat – 10.02.2022)

17. BARBĂNEAGRA, A. Codul Penal al Republicii Moldova (cu modificările de până la 8 august 2003). Comentariu. Chișinău, 2003,

18. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II, Chișinău, 2015,

19. BRÎNZA, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V., GROSU, V., ȚURCANU, I. Drept penal. Partea specială. Volumul II. Ediția a II-a, 2005,

20. ДЪЯКОВ, С. Государственные преступления против основ конституционного строя и безопасности государства и государственная преступность. Издательство НОРМА, Москва, 1999,

21. ШУМИЛОВ, А. Преступления против основ конституционного строя государства: Комментарий к главе 29 УК РФ. С постатейным приложением нормативных актов и документов. Москва, 2001,

22. MACARI, I. Drept penal al Republicii Moldova. Partea specială, Chișinău, USM, 2003.

ANALIZA JURIDICĂ A ACORDULUI MOLDO-RUS DIN 21 IULIE 1992 DE ÎNCETARE A FOCULUI ÎN CONFLICTUL TRANSNISTREAN

Alexander KURTSKHALIA

Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: kurtskhalia_a@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3832-2406>

Acordul moldo-rus de încetare a focului din 21 iulie 1992 este un act bilateral, de suspendare a ostilităților și de trecere a diferendului interstatal din faza sa activă, „fierbinte”, într-o fază latentă, „înghețată”. Scopul acestui document a fost să pună capăt confruntărilor militare pe Nistru. Documentul este denumit oficial „Convenția cu privire la principiile de reglementare pașnică a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova” și a fost semnat la Moscova, de către președinții Boris Elțin și Mircea Snegur, în prezența liderilor transnistreni. Acordul prevedea încetarea imediată a focului, crearea unei „zone de securitate”, constituirea unor forțe de menținere a păcii din militarii ai Rusiei, Republicii Moldova și regiunii separatiste. Părțile aflate în conflictual de pe Nistru au fost Federația Rusă, ca putere agresoare, și Republica Moldova, ca stat agresat. Treptat, Federația Rusă a deplasat accentele către definirea conflictului de pe Nistru drept unul strict intern, nicidecum interstatal. Astfel, diferendul moldo-rus din Transnistria a ajuns să fie prezentat drept „conflictul transnistrean”.

Cuvinte-cheie: *acord de încetare a focului, conflict teritorial, Federația Rusă, Republica Moldova, regiunea transnistreană.*

LEGAL ANALYSIS OF THE MOLDOVAN-RUSSIAN AGREEMENT FROM JULY 21, 1992 ON THE CEASEFIRE IN THE TRANSNISTREAN CONFLICT

The Moldovan-Russian ceasefire agreement of July 21, 1992 is a bilateral act, suspending hostilities and passing the interstate dispute from its active, "hot" phase to a latent, "frozen" phase. The purpose of this document was to end the military confrontations on the Dniester. The document is officially called the "Convention on the Principles of Peaceful Settlement of the Armed Conflict in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova" and was signed in Moscow by Presidents Boris Yeltsin and Mircea Snegur, in the presence of the Transnistrian leaders. The agreement provided for an immediate ceasefire, the creation of a "security zone", the establishment of peacekeeping forces from Russian, Moldovan and separatist militaries. The parties in conflict on the Dniester were the Russian Federation, as the aggressor power, and the Republic of Moldova, as the aggressor state. Gradually, the Russian Federation shifted its emphasis towards defining the conflict on the Dniester as a strictly internal one, by no means interstate. Thus, the Moldovan-Russian dispute in Transnistria came to be presented as the "Transnistrian conflict".

Keywords: *ceasefire agreement, territorial conflict, Russian Federation. Republic of Moldova, Transnistrian region.*

ANALYSE JURIDIQUE DE L'ACCORD RUSSO-MOLDAVE DU 21 JUILLET 1992 SUR LE Cessez-le-feu dans le conflit de Transnistrie

L'accord de cessez-le-feu moldave-russe du 21 juillet 1992 est un acte bilatéral, suspendant les hostilités et faisant passer le différend interétatique de sa phase active "chaude" à une phase latente "gelée". Le but de ce document était de mettre fin aux affrontements militaires sur le Dniestr. Le document s'appelle officiellement "Convention sur les principes du règlement pacifique du conflit armé dans la région transnistrienne de la République de Moldova" et a été signé à Moscou par les présidents Boris Eltsine et Mircea Snegur en présence des dirigeants transnistriens. L'accord prévoyait un cessez-le-feu immédiat, la création d'une "zone de sécurité", la mise en place de casques bleus des armées de la Russie, de la République de Moldova et de la région séparatiste. Les parties en conflit sur le Dniestr étaient la Fédération de Russie, en tant que puissance d'agression, et la République de Moldova, en tant qu'État agressé. Peu à peu, la Fédération de Russie a mis l'accent sur la définition du conflit sur le Dniestr comme strictement interne et non interétatique. Ainsi, le conflit moldave-russe en Transnistrie en est venu à être présenté comme le "conflit transnistrien".

Mots-clés: accord de cessez-le-feu, conflit territorial, Fédération de Russie. République de Moldova, région de Transnistrie.

ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ МОЛДО-РОССИЙСКОГО СОГЛАШЕНИЯ ОТ 21 ИЮЛЯ 1992 ГОДА О ПРЕКРАЩЕНИИ ОГНЯ В ПРИДНЕСТРОВСКОМ КОНФЛИКТЕ

Молдавско-российское соглашение о прекращении огня от 21 июля 1992 г. является двусторонним актом, приостанавливающим боевые действия и переводящим межгосударственный спор из активной, «горячей» фазы в латентную, «замороженную». Целью этого документа было прекращение военного противостояния на Днестре. Документ официально называется «Конвенция о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова» и был подписан в Москве президентами Борисом Ельциным и Мирчей Снегуром в присутствии приднестровских лидеров. Соглашение предусматривало немедленное прекращение огня, создание «зоны безопасности», создание миротворческих сил из состава вооруженных сил России, Республики Молдова и сепаратистского региона. Сторонами конфликта на Днестре были Российская Федерация, как агрессор, и Республика Молдова, как подверженная агрессии. Постепенно Российская Федерация сместила акценты в сторону определения конфликта на Днестре как сугубо внутреннего, а отнюдь не межгосударственного. Таким образом, молдавско-российский спор в Приднестровье стал преподноситься как «приднестровский конфликт».

Ключевые слова: соглашение о прекращении огня, территориальный конфликт, Российская Федерация. Республика Молдова, Приднестровье.

Introducere

Acordul moldo-rus de încetare a focului din 21 iulie 1992 este un act bilateral, de suspendare a ostilităților și de trecere a diferendului interstatat din faza sa activă, „fierbinte”, într-o fază latentă, „înghețată” [12, p. 77]. Scopul acestui document a fost să pună capăt confruntărilor militare pe Nistru.

Părțile aflate în conflictual de pe Nistru au fost Federația Rusă, ca putere *agresoare*, și Republica

Moldova, ca stat *agresat*. Treptat, Federația Rusă a deplasat accentele către definirea conflictului de pe Nistru drept unul strict intern, nicidecum interstatat. Astfel, diferendul moldo-rus din Transnistria a ajuns să fie prezentat drept „conflictul transnistrean”.

Idei și discuții

În termenii doctrinarilor din Federația Rusă, părțile în conflictul de pe Nistru ar fi Republica Moldova, pe de o parte, și Transnistria, ca entitate

distinctă, pe de altă parte [10, p. 59]. Acesta este și unul dintre motivele pentru care Federația Rusă, iar apoi și Ucraina, și Germania, iar uneori și OSCE, au pledat pentru „înțelegerile dintre părțile implicate în conflict”, precum și pentru formatul de negocieri „1+1”, adică ținute între puterea legitimă de la Chișinău și regimul ilegal de la Tiraspol.

Unul dintre elementele cele mai vulnerabile și contradictorii ale Acordului, din punctul de vedere al consecințelor juridice și politice, se pare a fi crearea unui mecanism instituțional (departamental) de îndeplinire a sarcinilor documentului (prevederile articolului 2). În acest context, este important de menționat că pe lângă lipsa unui mandat internațional convenit al misiunii de pacificare desfășurate, mandatul acestei misiuni este contradictoriu și neîntemeiat, deoarece pretinde că deține (dar nu deține) statutul de misiune de pacificare.

În privința „grupurilor de observatori militari” și împuternicirilor acestora, Acordul face doar o singură referință la faptul că aceste grupuri, fiind deja create la momentul încheierii documentului în conformitate cu „înțelegerile anterioare, inclusiv cvadripartite”, vor fi utilizate de către Comisie în activitățile sale, iar Acordul semnat doar fixează faptul existenței acestor împuterniciri, astfel propagând selectiv acțiunea sa nu doar asupra evenimentelor viitoare, ci și anterioare (altfel spus, stabilind caracterul retroactiv al acțiunii sale, al efectelor sale juridice).

Ce ține de împuternicirile categoriilor suplimentare de forțe armate – „contingentele militare create pe bază voluntară”, distincte de „grupurile de observatori militari”, Acordul destul de clar prevede că unicul scop al acestor împuterniciri este îndeplinirea măsurilor specificate în articolul 1, și anume: a) încetarea focului și a tuturor acțiunilor militare; b) retragerea efectivelor militare și a altor unități militare, a tehnicii militare și a armamentului din zona acțiunilor militare. Astfel, se poate presupune că odată cu îndeplinirea completă a acestor măsuri,

împuternicirile „contingentelor militare” expiră și acestea trebuie să fie desființate. Mai departe, referitor la „contingentele militare” se specifică că amplasarea și utilizarea lor „se efectuează în conformitate cu deciziile Comisiei de Control în bază de consens”. Însă, în conformitate cu standardele internaționale la desfășurarea forțelor de menținere a păcii, este necesară aplicarea principiului neutralității (neparticipării, imparțialității) și amplasarea lor sub comanda unui comandament militar unic.

În cazul Acordului din 1992, contingentele militare create, fie și pe principii benevole, de către foștii inamici apriori nu puteau corespunde principiului neutralității. Nu este clar mecanismul adoptării deciziilor Comisiei de Control în bază de consens, care trebuie să conducă contingentele militare transmise în subordinea sa cu scopul încetării focului în zona de securitate, retragerii unităților. De asemenea, nu este clar ce se întâmplă în cazul răbufnirii noilor confruntări militare, iar consensul în cadrul Comisiei de Control nu este posibil.

O greșeală juridică considerabilă a Acordului este lipsa unei definiții clare și precise a părților. Există un șir de părți specificate în Acord: „părțile în conflict” (art.1), „părțile participante la îndeplinirea prezentului Acord” (art.1 alin.(2)), „trei părți, participante la reglementare” (art.1 alin.(1)), „părțile” (articolele 6, 7, 8), „părțile contractante” (art.8). Se creează situația când responsabilitatea pentru îndeplinirea Acordului cade pe umerii diverselor părți implicate, cu o configurație permanent schimbătoare. Totodată, soarta Acordului, în conformitate cu prevederile lui este hotărâtă de către „părți” și „părțile contractante”, adică cu o probabilitate mare: Republica Moldova și Federația Rusă.

Situația devine și mai complicată, atunci când Acordul pune anumite angajamente în sarcina Republicii Moldova și a Federației Ruse fără utilizarea termenului de „părți” (art.4 alin.(1)), precum și atunci când documentul face referință, fără

mari explicații, la existența așa-numitelor „înțelegeri cvadripartite anterioare”, care, este clar, presupun existența celor patru părți (art.2 alin.(1)).

Multe neclarități apar din cauza formulărilor privind unitățile Armatei a 14-a a forțelor armate ale Federației Ruse înscrise nu prea organic în conținutul documentului (art.4). Autorii irlandezi *K. O'Reilly* și *N. Higgins* sunt de părere că contingentele militare „trilaterale” moldo-ruso-transnistrene introduse în zona de conflict în conformitate cu Acordul din 1992, trebuie considerate doar convențional drept „forțe de menținere a păcii” [7, p. 63]. În opinia cercetătorilor englezi *T. Hoch* și *V. Kopeček*, cazul din Transnistria este unicul caz în lume când formatul pacificator din zona de securitate a fost constituit din reprezentanții părților antrenate în acțiunile de luptă [3, p. 112]. Autorii au indicat că acest format pacificator nu corespunde rigorilor internaționale în materie de pacificare general acceptate, precum sunt: acordarea mandatului unei organizații internaționale de securitate (ONU, OSCE), imparțialitatea, neimplicarea părților beligerante, asigurarea caracterului multinational, stabilirea unui termen concret etc.

Merită atenție în context, rolul Ucrainei ca țară-garant. Desigur, acesta trebuie înțeles pornind de la însăși situația internă a statului, știut fiind că din 2014, Ucraina este marcată de o criză profundă pe fonul conflictului declanșat de anexarea Crimeii de către Federația Rusă și reacția regiunilor Donbas și Luhansk. Pornind de la aceasta, rolul Ucrainei în reglementarea conflictului transnistrean trebuie privit sub un dublu aspect: până la 2014 și după acest an.

În principiu, din perspectiva situației de pînă la 2014, Ucraina este o țară interesată în reglementarea a conflictului și reintegrarea Republicii Moldova, deoarece situația creată produce un disconfort rezultat din exportul ilegal al produselor transnistrene, din creșterea crimei organizate, precum și din păstrarea tensiunii în zonele de frontieră etc.

În pofida acestor momente, Ucraina nu s-a asociat

la decizia UE și SUA de a introduce interdicții de circulație pe teritoriul său pentru liderii regimului din Transnistria [5, p. 79]. Totodată, Ucraina a permis trecerea prin spațiul său aerian a avioanelor militare rusești care efectuează zboruri spre Tiraspol, fără permisiunea și controlul vamal al Republicii Moldova [1, p. 97]. Din perspectiva dată, nu este exclus faptul că această țară-garant, ca și Federația Rusă, să interpreteze raioanele de Est ale Republicii Moldova ca o zonă de interese proprii, care în realitate contravin intereselor Republicii Moldova. În acest sens, cercetătorul *A. Osipov* susține că „dacă din partea acestor țări ar fi existat o voință politică sinceră și fermă de a contribui eficient la restabilirea integrității teritoriale a Republicii Moldova, este indiscutabil că printr-un efort comun ele ar fi putut să realizeze acest lucru. Deci, se poate conchide că atât Federația Rusă, cât și Ucraina sunt state care au interese proprii în zona transnistreană și, prin urmare, nu pot în principiu să joace rolul de mediatori nepărtinitori și obiectivi” [8, p. 22]. Într-o altă opinie, ce aparține autorilor *R. A. Tatarov* și *A. S. Franz*, participarea Ucrainei, în trecut, la formatul de negociere a implicat promovarea unei strategii de neutralitate față de Rusia, fapt ce a contribuit la perpetuarea situației de incertitudine în problema transnistreană. Incapacitatea părților participante la formatul 5+2 a făcut ca procesul de negocieri să fie condamnat la ineficiență [11, p. 16].

După anul 2014 (marcat de declanșarea ostilităților în estul Ucrainei), rolul și poziția Ucrainei în raport cu conflictul transnistrean s-a modificat, întrucât Ucraina a devenit oponent deschis al Federației Ruse. Autoritățile ucrainene sunt interesate tot mai mult să sprijine Republica Moldova pentru soluționarea conflictului din Transnistria [2, p. 15].

Un alt participant activ la procesul de negocieri este Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), care în anul 1993 a trimis o misiune în Republica Moldova cu scopul de a contribui la

procesul de negocieri în privința reglementării conflictului transnistrian. La fel ca și partea ucraineană, OSCE este cointerесată de păstrarea unității teritoriale și a inviolabilității hotarelor Republicii Moldova [6, p. 55]. În pofida rolului pe care îl are această organizație la nivel internațional, contribuția misiunii sale în contextul conflictului din Transnistria se limitează doar la reducerea contradicțiilor dintre autoritățile Republicii Moldova și oficialitățile transnistrene.

În pofida faptului că OSCE insistă neîncetat asupra evacuării trupelor și munițiilor fostei Armate a 14-a rusești de pe teritoriul Republicii Moldova, acest efort rămâne a fi fără efect, în special, din cauza dependenței financiare a OSCE de cotizațiile semnificative de membru ale Federației Ruse [9, p. 97]. Prin urmare, se creează impresia că OSCE îndeplinește funcția de observator și de consultant al părților aflate în conflict, care se teme să supere una dintre părți, ceea ce o face puțin efectivă în domeniul soluționării crizelor din regiunile separatiste.

Din anul 2005 statutul de observatori ai procesului de negocieri a fost recunoscut reprezentanților UE și SUA în baza unui protocol al OSCE cu privire la drepturile și obligațiile observatorilor în procesul de negocieri (Odesa, 26-27 septembrie). Extinderea UE din anul 2007 (prin aderarea Bulgariei și României), a adus-o destul de aproape de conflict, ceea ce a făcut ca în noul context regional de securitate UE să fie grav afectată, moment ce semnifică interesul UE de a se implica în soluționarea conflictului.

Dependența UE de resursele energetice din Rusia o face pe de o parte, să fie extrem de precaută în acțiunile sale. Evident, dacă regimul transnistrean n-ar fi fost creat și susținut de Rusia, atunci UE și SUA, cu potențialul lor politic și economic, s-ar fi comportat mai activ, asigurând securizarea frontierei de Est a NATO și UE, reîntregirea Moldovei și stabilitatea geopolitică în zonă [4, p. 85]. Or, comportamentul UE și SUA devine mai precaut din

moment ce Rusia dorește să se reafirme în spațiul ex-sovietic în calitate de supraputere regională.

Concluzii

Practica de aplicare a normelor dreptului internațional ne demonstrează că intervenția terțelor părți în soluționarea conflictelor teritoriale comportă anumite riscuri, altfel spus, poate genera anumite probleme de natură politică și juridică. Cea mai gravă problemă rezidă în rolul distorsionat pe care îl poate avea terța parte în procesul de negocieri. Terța parte poate urmări realizarea propriilor interese, încălcând astfel grav normele dreptului internațional.

Evoluțiile legate de procesul de reglementare transnistreană pun în evidență destul de clar susținerea separatismului de către Federația Rusă, care are, de fapt, un statut triplu: de stat care a încurajat izbucnirea separatismului și care controlează, în realitate, regiunea transnistreană a Republicii Moldova sub aspect militar, economic, financiar etc.; de mediator în procesul de negocieri și de garant al acordurilor atinse; de parte interesată direct de soluționarea conflictului. Aceste momente dovedesc persuasiv că conflictul transnistrean este un conflict internaționalizat, cu atât mai mult cu cât toate deciziile sunt luate de Rusia în numele Transnistriei.

Punctul central care împiedică soluționarea conflictului transnistrean este că Federația Rusă a fost recunoscută ca parte-terță la acest conflict. Prin urmare, cauza insuccesului soluționării conflictelor teritoriale nu rezidă în imposibilitatea părților (Republicii Moldova și Transnistria) de a conveni asupra unor soluții reciproc avantajoase, dar în implicarea Rusiei ca „terță parte” și a eforturilor ei de a-și realiza interesele proprii în regiune.

Referințe bibliografice

1. CZAPLIŃSKI, W., KLECZKOWSKA, A. Unrecognised Subjects in International Law. Warsaw:

Scholar Publishing House Ltd., 2019, p.97. ISBN: 978-83-7383-964-9

2. GAMOVA, S. Transnistrian conflict could get unfrozen // *Current Digest of the Russian Press* (Great Britain), 2018, no.4, p.15. ISSN: 0021-5382

3. HOCH, T., KOPEČEK, V. De Facto States in Eurasia, 1st Edition. London: Routledge, 2018, p.112. ISBN: 9780367190

4. HILL, W. Russia, the Near Abroad, and the West: Lessons from the Moldova-Transdnistria Conflict. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2013, p.85. ISBN: 978-1421405650

5. KHARLAMOVA, M. P. The Ukrainian crisis and the Transnistrian conflict: the specifics of the settlement and development trends // *Forum of young scientists* (Russian Federation), 2018, no.5-7, p.79. ISSN: 0023-4975

6. KHARITONOVA, N. I. Prospects for the Transnistrian Conflict Settlement in the Context of the European Vector of Moldova's Development // *Bulletin of the Volga region Institute of Administration* (Russian Federation), 2019, no.1, Volume 19, p.55. ISSN: 0026-3527

7. O'REILLY, K., HIGGINS, N. The Role of the Russian Federation in the Pridnestrovian Conflict: An International Humanitarian Law Perspective // *Irish Studies in International Affairs* (Republic of Ireland), 2008, Volume 19, p.63. ISSN: 0332-1460

8. OSIPOV, A. Transnistrian Nation-Building: A Case of Effective Diversity Policies? // *Nationalities Papers* (USA), 2019, no.7, p.22. ISSN: 0090-5992

9. RAQUEL, F. M. The Search for Innovative Procedures: The OSCE Approach to Conflicts in the Former Soviet Area // *Sovereignty and the Global Community* (edited by H.Hensel). London: Routledge, 2017, p.97. ISBN: 978-0754641995

10. ROMASHKINA, N., RASTOLTSEV, S. Unresolved conflicts on the post-soviet space in Europe and the role of Russia in the settlement (Transnistrian and Nagorno Karabakh conflicts cases) // *Strategic Stability in the 21st Century* (Russian Federation), 2016, no.4 (77), p.59. ISSN: 0014-6418

11. TATAROV, R. A., FRANZ, A. S. The Contours of the Political Regime of the Transnistrian Moldavian Republic in the Context of the State-Building // *Political Science Issues* (Russian Federation), 2019, no.3, p.16. ISSN: 0024-6728

12. ХОЛЮМЕЕВА, А. В. Молдавско-приднестровский конфликт 1989-1992 годов // *Материалы Международной научной конференции «Военная история России: проблемы, поиски, решения»*, Волгоград, 25-26 сентября 2015 г. Волгоград: Волгоградский Государственный Университет, 2015, p.77. ISSN: 0023-5482

FENOMENUL MIGRAȚIEI ILEGALE: NOȚIUNE ȘI FORME DE MANIFESTARE

Victor FRUMUSACHI

Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: frumusaky90@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-7167-7700>

Prezentul articol științific vizează analiza elementelor care configurează noțiunea de migrație, a formelor ei de manifestare normativă și practică, punând în evidență și anumite elemente de ordin cantitativ (statistic). Autorul și-a trasat următoarele obiective: identificarea particularităților definitorii ale infracțiunii de organizare a migrației ilegale, prin prisma însuși a noțiunii de migrație ilegală; configurarea și analiza tipurilor de migrație; evaluarea formelor de manifestare a migrației ilegale. Combaterea eficientă a fenomenului migrației ilegale, în opinia autorului, este legată nu doar de necesitatea și importanța unor măsuri de colaborare în intervenția autorităților implicate în lupta cu acest fenomen socialmente periculos, dar și de elaborarea și adoptarea unor reglementări care să asigure răspunderea penală corespunzătoare a persoanelor care au comis fapte prejudiciabile legate de traficul ilicit de migranți. Conform autorului, toate acestea din urmă trebuie să fie strict în limitele unui cadru juridic eficient în aspect internațional, regional și național.

Cuvinte-cheie: trafic de migranți, transnațional, transfrontalier, migrație ilegală, migrație internațională.

THE PHENOMENON OF ILLEGAL MIGRATION: CONCEPT AND FORMS OF MANIFESTATION

This scientific article aims to analyze the elements that shape the notion of migration, its normative and practical manifestations, highlighting also certain quantitative (statistical) elements. The author has set the following objectives: identifying the defining features of the crime of organizing illegal migration, through the very perspective of the notion of illegal migration; configuring and analyzing the types of migration; evaluating the forms of manifestation of illegal migration. The effective fight against the phenomenon of illegal migration, in the opinion of the author, is related not only to the necessity and importance of collaborative measures in the intervention of the authorities involved in the fight against this socially dangerous phenomenon, but also to the development and adoption of regulations that ensure the appropriate criminal liability of persons who have committed harmful acts related to the illegal trafficking of migrants. According to the author, all the latter must be strictly within the limits of an effective legal framework in international, regional and national aspects.

Keywords: migrant trafficking, transnational, cross-border, illegal migration, international migration.

LE PHÉNOMÈNE DE LA MIGRATION CLANDESTINE: NOTION ET FORMES DE MANIFESTATION

Cet article scientifique vise à analyser les éléments qui configurent la notion de migration, ses formes de manifestation normative et pratique, mettant également en évidence certains éléments d'ordre quantitatif (statistique). L'auteur s'est fixé les objectifs suivants: identification des particularités déterminantes du crime d'organisation de la migration illégale, à travers le prisme de la notion même de migration illégale; configuration et analyse des types de migration; évaluation des formes de manifestation de la migration illégale. La lutte efficace contre la migration illégale, selon l'auteur, est liée

non seulement à la nécessité et à l'importance de mesures de collaboration dans l'intervention des autorités impliquées dans la lutte contre ce phénomène socialement dangereux, mais aussi à l'élaboration et à l'adoption de réglementations qui garantissent la responsabilité pénale appropriée des personnes qui ont commis des actes préjudiciables liés au trafic illicite de migrants. Selon l'auteur, toutes ces dernières doivent s'inscrire strictement dans les limites d'un cadre juridique efficace sur le plan international, régional et national.

Mots-clés: trafic de migrants, transnational, transfrontalier, migration illégale, migration internationale.

НЕЛЕГАЛЬНАЯ МИГРАЦИЯ: ПОНЯТИЕ И ФОРМЫ ЕЕ ПРОЯВЛЕНИЯ

В данной научной статье ставится задача проанализировать элементы, формирующие понятие миграции, ее формы нормативно-практического проявления, а также выделить некоторые количественные (статистические) элементы. Автор наметил следующие задачи: выявление определяющих признаков состава преступления организации незаконной миграции сквозь призму самого понятия незаконной миграции; настройка и анализ типов миграции; оценка форм проявления незаконной миграции. Эффективное противодействие феномену нелегальной миграции, по мнению автора, связано не только с необходимостью и важностью совместных мер вмешательства органов власти, занимающихся борьбой с этим общественно опасным явлением, но и с разработкой и принятием нормативных актов, обеспечивающих соответствующую уголовную ответственность лиц, совершивших действия, связанные с незаконным ввозом мигрантов. По мнению автора, все вышеупомянутое должно находиться строго в рамках действующего международного, регионального и национального правового поля.

Ключевые слова: торговля мигрантами, транснациональность, трансграничность, нелегальная миграция, международная миграция.

Introducere

Prezentul articol științific vizează analiza elementelor care configurează noțiunea de migrație, a formelor ei de manifestare normativă și practică, punând în evidență și anumite elemente de ordin cantitativ (statistic). În raport cu scopul publicației, au fost trasate următoarele obiective:

- identificarea particularităților definitorii ale infracțiunii de organizare a migrației ilegale, prin prisma însuși a noțiunii de migrație ilegală;
- configurarea și analiza tipurilor de migrație;
- evaluarea formelor de manifestare a migrației ilegale.

Scopul și obiectivele trasate au fost materializate prin operarea mai multor metode și procedee științifice, principalele fiind: metoda logică, metoda sistematică, metoda comparată etc.

În fapt, creșterea eficienței de combatere a infracțiunilor legate de organizarea migrației

ilegale nu se identifică în mod obligatoriu prin completarea conținutului unor noțiuni subsecvente, care sunt identificate prin intermediul normativului extrapenal. Însă, prin incidența infracțiunii de organizare a migrației ilegale, prevăzute de art. 362¹ CP RM, devine obligatorie analiza acestor noțiuni, identificându-se gradul prejudiciabil și conținutul constitutiv al infracțiunii.

Conținut de bază

Traficul ilicit de migranți, în contextul fenomenului complex și complicat al migrației ilegale (*ca element al acestuia*), se înfățișează ca o formă de manifestare a comportamentului prejudiciabil, incidentă în contextul reglementărilor juridico-penale din mai multe state ale lumii, dar și a celor internaționale și europene.

Această incidență are la bază anumite motive evidente, enunțate atât de ipoteza reglementărilor normative adoptate, cât și din perspectiva

argumentelor suficient de multiple stabilite în doctrina penală și practica judiciară. În limitele acestor motive evidente se înscriu:

- caracterul și natura valorilor sociale pasibile de prejudiciere, precum și importanța și semnificația relațiilor sociale conturate în baza acestor valori sociale;

- caracterul și amplitudinea fenomenului, care comportă elemente transnaționale, în anumite forme de manifestare obiectivă fiind cu semne evidente transfrontaliere.

Problema combaterii eficiente a fenomenului complex al migrației ilegale, în particular a traficului ilicit de migranți, este legată nu doar de necesitatea și importanța unor măsuri de colaborare în intervenția autorităților implicate în lupta cu acest fenomen socialmente periculos, dar, în aceeași gamă de necesități principiale, se înscrie și lansarea unor reglementări care să asigure răspunderea juridică (în speță răspunderea penală) corespunzătoare a persoanelor care au comis fapte prejudiciabile legate de traficul ilicit de migranți, toate acestea din urmă – strict în limitele unui cadru juridic eficient în aspect internațional, regional și național.

La nivel național, din punct de vedere legislativ, incriminarea și sancționarea traficului ilicit de migranți a devenit o preocupare constantă, mai cu seamă după ce a fost inclusă în acțiune, prin Legea din 29 decembrie 2005, nr. 376-XVI (în vigoare la 31 ianuarie 2006 – *Legea nr. 376/2005*), norma art. 362¹ CP RM (***Organizarea migrațiunii ilegale***) [1].

Anume aici și a intervenit problema dacă reglementarea normativă, dictată prin norma art. 362¹ CP RM, a soluționat întreg spectrul de probleme de ordin tehnico-juridic, iar combaterea fenomenului, prin asemenea mijloc legal, satisface cerințele unei lupte calitative împotriva fenomenului de trafic ilicit de migranți, pentru a corespunde criteriilor de prevenire și combatere a acestui fenomen nu doar la

nivel național, dar și la nivel comunitar (la nivelul UE), internațional.

În acest ultim context, prin *Programul de la Stockholm – O Europă deschisă și sigură în serviciul cetățenilor și pentru protecția acestora* [2] - se indică direct la necesitatea respectării drepturilor și libertăților fundamentale și a integrității persoanei [3, p. 33], garantându-se în egală măsură securitatea în Europa, în această ipoteză inclusiv dezvoltându-se abordarea globală a migrației [2]. Este foarte important ca ***măsurile de respectare a aplicării legii***, pe de o parte, și ***măsurile de protecție a drepturilor individuale, a statului de drept și a normelor internaționale de protecție***, pe de altă parte, să se armonizeze către o direcție comună și să se consolideze reciproc [2].

CoE invită la dezvoltarea unui cadru politic la nivelul UE cuprinzător și durabil în domeniul migrației și azilului, care, în spiritul solidarității, să poată administra corespunzător și pro activ fluctuațiile fluxurilor migratorii. CoE subliniază necesitatea punerii în aplicare a tuturor măsurilor într-un mod cuprinzător și a evaluării lor, conform deciziilor adoptate, reamintind cinci angajamente principale:

- ***organizarea migrației legale***, ținând seama de prioritățile, de necesitățile și de capacitățile de primire stabilite de fiecare stat membru, precum și sprijinirea integrării;

- ***combaterea imigrației ilegale***, în special asigurând returnarea în țara de origine sau într-o țară de tranzit a imigranților ilegali;

- ***consolidarea eficacității controalelor la frontiere***;

- ***construirea unei Europe a azilului***;

- ***crearea unui parteneriat global cu țările de origine și de tranzit***, favorizându-se sinergie dintre migrație și dezvoltare [2].

În ipoteza lansării și dezvoltării unei politici pentru combaterea imigrației ilegale, CoE este

convins că acțiunea efectivă rămâne cea care vizează elaborarea unei politici comune privind imigrația, combaterea traficului de ființe umane și a facilitării trecerii ilegale a frontierei, gestionarea integrată a frontierelor și cooperarea cu țările de origine și de tranzit, susținute prin cooperarea polițienească și judiciară, trebuie să rămână o prioritate majoră în acest sens [2; 3, p. 34].

Migrația în ansamblu, în particular migrația internațională, reprezintă o realitate care va continua să existe atât timp cât vor exista discrepante din punct de vedere al bunăstării și al dezvoltării între diferitele regiuni ale lumii. Evident că migrația, ca și fenomen de amploare, nu este periculoasă, ci din contra, aceasta poate constitui un factor de schimburi umane și economice, contribuind, de manieră decisivă, la creșterea economică a statelor particulare, dar și a UE și a statelor membre, în ansamblu, mai seamă în ipoteza necesității evidente de migranți din cauza situației în care se află piața muncii sau din cauza situației demografice identificate. Or, libera circulație a forței de muncă echilibrează avantajele în țara de origine, diminuând rata șomajului și majorând nivelul salariilor [4, p. 7]. Adică, migrația asigură, pe de altă parte, resurse migranților și țărilor lor de origine, participând, în același timp, la dezvoltarea acestora. Deci, ipoteza unei migrații/imigrații „zero” pare a fi nerealistă și chiar periculoasă [5].

În același timp, această migrație, ca fenomen social, urmează a fi strict controlată, inclusiv prin reglementări naționale, regionale, internaționale, capabile să asigure lupta, în caz de necesitate, cu fenomenul migrației ilegale, în particular a traficului ilicit de migranți. Această luptă urmează să fie fundamentată pe anumite repere:

- 1) identificarea fenomenului migrației ilegale;
- 2) analiza conținutului migrației legale, prin valorificarea conceptuală a elementelor care o particularizează;

- 3) analiza formelor de manifestare obiectivă a migrației ilegale;

- 4) analiza reglementărilor internaționale și statale incidente fenomenului migrației ilegale;

- 5) identificarea și analiza reglementărilor normative ale statului concret incidente formelor de manifestare obiectivă a migrației ilegale;

- 6) cercetarea factorilor care determină migrația ilegală – ca fenomen socialmente periculos;

- 7) prevenirea fenomenului de migrație ilegală;

- 8) combaterea fenomenului migrației ilegale, inclusiv prin mijloace de drept penal;

- 9) identificarea vidurilor și incoerențelor care vizează reglementările normative naționale și fundamentarea necesității de completare/modificare a acestora;

- 10) elaborarea unor politici naționale și internaționale de prevenire și combatere a fenomenului migrației ilegale;

- 11) analiza și cercetarea științifică continuă a fenomenului migrației ilegale etc.

Deși aceste elemente principiale care vizează lupta cu fenomenul ilegal al migrației sunt incluse într-un „cerc” continuu de incidență, importanța și principialitatea particulară a acestora nu poate fi subestimată în niciun mod. În acest sens, autorul C. HARUȚA susține faptul că, deși migrația a stârnit în mod constant interesul unui spectru larg de cercetători (antropologi, demografi, geografi, sociologi, istorici, economiști, specialiști în științe politice, relații internaționale sau științe juridice), propunându-se anumite teorii, paradigme, ipoteze, unități de analiză care să explice anumite caracteristici inerente migrației, totuși cercetările științifice, mai cu seamă în limitele științelor sociale, s-au realizat într-un mod haotic [18, p. 34].

Elemente care vizează noțiunea și conținutul migrației ca fenomen social și forme (tipuri) ale acesteia. Este principială că oricare interpretare juridică a fenomenului social, în particular a

fenomenului migraționist (în speță a fenomenului migrației ilegale, precum și a faptelor speciale care o identifică), să fie inițiată cu analiza noțiunii și a conținutului acesteia.

Termenul de **MIGRAȚIE** provine din franceză (*migration*) și latină (*migratio, -onis*), și reprezintă **fenomenul de deplasare în masă a unor populații de pe un teritoriu pe altul, determinat de factori economici, sociali, politici sau naturali** [19, p. 7-8, 73]. Aceste termen (*migrație, migrare, migrațiune*) semnifică, deci, o deplasare de pe un teritoriu pe altul [6], deplasare în vederea schimbării locului de trai și de muncă [6].

Autorul V. MOȘNEAGA remarcă, pe bună dreptate, că, vorbind despre migrație, trebuie să ne referim la cele două componente ale acesteia:

◆ emigrarea (plecare din țara de origine (*definitiv* sau *temporar*) și stabilirea în altă țară (din fr. *émigrer*, lat. *emigrare*) [6; 19, p. 7-8])

și

◆ imigrarea (intrarea într-o țară străină pentru a se stabili aici (*definitiv* sau *temporar*) (din fr. *immigrer*, lat. *Immigrare*) [19, p. 7-8, 73].

În acest context, operând cu un sens extensiv (larg), autorul A.-I. NICOLAE susține că migrația reprezintă deplasarea persoanelor dintr-un loc în altul [4, p. 7], „fenomenul de migrație” semnificând „mulțimea de evenimente de migrație”, unde „evenimentul de migrație” „se referă la deplasarea unei persoane – individual sau în grup – în afara comunității sale de rezidență, în decursul unei perioade de referință date, pentru a schimba domiciliul stabil și/sau locul de muncă obișnuit” [4, p. 7].

În abordarea generală, fenomenul migrator are explicații anume în *comportamentul uman și în realitățile sociale*. După cum constată autorul C. CHIRVAS, teoriile migrației internaționale, inițiate de la premise diferite și influențate de factori diverși, au căpătat aplicabilitate într-un anumit spațiu și la un anumit timp, fără a putea menționa

o teorie general-valabilă, care ar descrie procesul migrator în întreaga complexitate a sa [7, p. 136]. Totuși, evidențiază autorul citat, făcând referire la abordarea sistemică a migrației, că existența unui flux de migrație este însă condiția necesară, dar nu și suficientă, pentru definirea unui sistem de migrație, *schimbul de persoane reprezentând numai unul din fluxurile care leagă țările împreună într-un sistem*. Intenția abordării este de a surprinde complexitatea actuală a fenomenului prin includerea simultană în explicație a factorilor care intervin la diverse nivele (*macro, mezo, micro*), acționând în diverse contexte (*economic, politic, social și demografic*), într-o perspectivă temporală, care ia în considerare elemente de natură istorică și modificările intervenite în cadrul inițial în care migrația apare (inclusiv ca rezultat al dezvoltării acesteia) [7, p. 147].

În opinia noastră, luând în considerațiune faptul că demografia este studiul dinamicii populațiilor umane, ea se referă anume la studiul mărimii, structurii și distribuției populației, precum și la modul în care o populație se modifică în timp în urma migrației. Dar acest studiu vizează strict, după cum remarcă autorul M. BARANNIK, *procesul de deplasare a persoanelor peste hotarele unui sau mai multor teritorii, prin schimbarea permanentă sau provizorie a locului de trai sau cu revenirea regulată la acesta* [8, p. 7].

D. VACULOVSCHI, analizând fenomenul migrației în aspect socio-economic, constată faptul că, spre deosebire de alte fenomene sociale, în cazul migrației, în special al celei internaționale, definițiilor le este asociat un grad ridicat de convenționalitate, adică „nu este nimic obiectiv în definițiile migrației: ele sunt rezultatul politicilor statelor introduse ca răspuns la obiectivele politice și economice și la atitudinile publice” [S. CASTLES citat după 9, p. 10].

În acest ultim sens, D. VACULOVSCHI susține că definirea migrației depinde, în mare măsură, de

modul în care fenomenul este înregistrat și măsurat. Multe dintre definițiile migrației interne sau internaționale conțin un element clar identificabil al deplasării în funcție de care se face înregistrarea (de exemplu, în migrația internațională cele mai utilizate criterii sunt: naționalitatea (sau cetățenia), locul nașterii, timpul, respectiv timpul legal petrecut în țara de destinație, scopul deplasării) [9, p. 11].

Autorul M. MEGHEREA concluzionează asupra necesității corelării regimului juridic al frontierei de stat și fenomenului de migrațiune, cel din urmă intervenind *în forma deplasării persoanelor în diferite scopuri și pe diferite teritorii* (această deplasare poate fi realizată cu încălcarea diferitor regimuri juridice: *regimul juridic de intrare în țară* (parte componentă a regimului juridic al frontierei de stat); *regimul juridic de ieșire din țară* (parte componentă a regimului juridic al frontierei de stat); *regimul juridic de ședere în țară* (în afara regimului juridic al frontierei de stat); *regimul juridic de tranzit prin țară* (în afara regimului juridic al frontierei de stat) [20, p. 103-107; 10, p. 35-39]). Adică, în fapt, este evident că migrația este legată strict de frontiera unui stat și/sau de teritoriul acestuia, al cărui cetățean nu este persoana, care migrează/emigrează.

După cum remarcă autorul I. GUCEAC, nici într-un izvor de drept internațional noțiunea de „migrație” nu are o definiție juridică, în special fiind utilizați termeni apropiați după conținut, cum ar fi „aflare”, „intrare”, „flux masiv”, „mutare”, „revenire în țară” etc. [în 11, p. 25-26].

Deci, este evident faptul că fenomenul migraționist nu este prejudiciabil, ci din contra, are caracter socialmente util și se înscrie în caracteristicile unor relații sociale europenizate și globalizate. Adică migrația poate fi benefică pentru toate părțile implicate, indiferent dacă este vorba de țări emitente (de origine), țări receptoare (de destinație) sau de migranții înșiși, adică efectul global net al migrației este unul pozitiv [19, p. 8]. Or, în toate perioadele

de dezvoltare a comunităților, oamenii au emigrat/migrat dintr-un loc în altul, iar perioada actuală de dezvoltare a RM este foarte evident marcată de nivelul suficient de mare al cetățenilor care au emigrat. Această emigrare (în particular pe teritoriile unor state europene), din motive diverse (în principal pentru asigurarea unui nivel de trai decent) au fost materializate, în anumite situații, prin diverse căi (inclusiv ilegale). Statul, în viziunea noastră, percepe eronat fluxurile migratorii, ignorând cu certitudine complexitatea inerentă a acestui fenomen, care are impact asupra RM în multe moduri diferite, mai cu seamă pe termen lung de dezvoltare, impunându-se diversificarea măsurilor necesare pentru a stopa nivelul de emigrare continuă. Se impun, în viziunea noastră, abordări coerente și cuprinzătoare pentru valorificarea potențialului uman și necesitatea evaluării unor noi abordări, mai cu seamă legate de stoparea ritmului de emigrație și acceptarea unor provocări care derivă din migrație. Anume în acest ultim context, migrația, urmează a fi definită prin intermediul a două aspecte:

- *în aspect național* (migrația internă – deplasarea în interiorul statului);
- *în aspect internațional/regional* (migrația externă – atât migrarea, cât și emigrarea).

Suntem de acord cu opinia autorului V. MOȘNEAGA, care subliniază faptul că, abordând problema migrației, urmează de a se face distincție între formele acesteia [19, p. 7-8], grupate după diferite criterii, avându-se la bază cauzele generale și particulare care generează mobilitatea populației în teritorii. Or, este evident că modalitățile de bază ale migrației implică, în principal, abuzul de facilități ilegale la frontieră, tranzitul neautorizat, procurarea, întocmirea și folosirea documentelor false, asigurarea transportului, angajarea ilegală în muncă etc.

Prin textul *Strategiei Naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020)* se face distincție între:

➤ **migrația externă**

• migrație externă **definitivă** (plecarea cu traiul permanent peste hotare sau repatrierea propriilor cetățeni),

• migrație externă **temporară** (migrația pentru o perioadă de timp determinată: în scop de muncă, la studii, pentru reintegrarea familiei, alte scopuri) [12].

➤ **migrația controlată;**

➤ **migrația legală și migrația ilegală;**

➤ **migrația circulară** [12].

A.-I. NICOLAE face distincție între diferite forme de migrație. Astfel, se menționează faptul că, **după cauzele declanșării migrației**, intervine

- *migrația internațională;*

- *migrația internă;*

- *migrația determinată;*

- *migrația forțată sau impusă;*

- *migrația voluntară;*

- *migrația individuală/de masă;*

- *migrația permanentă/temporară* [4, p. 7-8].

În fapt, aceste prime clasificări ale migrației pun în evidență mai multe criterii generale de repartizare. În viziunea noastră, însă, o clasificare ideală și complet exhaustivă nu se poate identifica. Totuși, conchidem asupra faptului că criteriile de clasificare urmează a fi cu limite mult mai restrânse, pentru a se stabili semnificația și esența corespunzătoare a fenomenului analizat.

După cum subliniază A.-I. NICOLAE, fenomenul migrației (în fapt incident și migrației ilegale) este constituit din două componente:

- **emigrație** (*părăsirea teritoriului inițial - în sensul migrației oamenilor, legale sau ilegale, către alte state, care se manifestă ca un factor de interes major pentru statul-sursă (de origine) și instituțiile sale, întrucât acesta are nevoie de o cunoaștere cât mai precisă a populației care emigrează, a cauzelor care o favorizează sau împiedică* [19, p. 7-8])

și

- **imigrație** (*sosirea în noul teritoriu*),

iar fiecare *emigrant* este și *imigrant* [4, p. 4]. Anume aceste rațiuni determină utilizarea, în contextul regimurilor juridice de reglementare a migrației ilegale, doar a termenului generic de „*migrant*”.

De asemenea, urmează să se facă deosebire, în opinia autorului M. BARANNIK, la care achiesează și aserțiunile autorului A. MOȘNEAGA, ca și tip de migrație (*legală* sau *ilegală*), potrivit criteriului frontierei administrativ-teritoriale depășite prin migrație, între:

- **migrația externă** [8, p. 8], numită și **migrația internațională** [19, p. 8] (fiind inclusă atât migrația, cât și emigrația populației, care vizează, deci, intrarea/ieșirea în/din RM din/în alte state străine; se referă la mișcarea persoanelor care pleacă din țara lor de origine sau din țara de unde au reședința de obicei, pentru a se stabili în mod permanent sau temporar într-o altă țară (în acest caz este trecută frontiera (n.a. - *acest fapt nu permite, însă, întotdeauna de a cataloga încălcarea ca fiind și transfrontalieră, putându-se opera strict în limitele unei încălcări transnaționale*))

și

- **migrația internă** (deplasarea persoanelor în interiorul țării/unui singur stat, regiunii, localității [8, p. 8] etc., de exemplu, migrația rurală către mediul urban) [19, p. 8-9].

Pornindu-se de la componentele de bază ale migrației, care sunt aferente migrației externe (internaționale) stabilim faptul că migrația externă (internațională) [4, p. 8; 19, p. 7-8] se manifestă prin prisma mai multor forme de manifestare obiectivă:

• *migrația minorităților etnice spre țările de origine;*

• *migrația forței de muncă*, caracterizată prin două tendințe:

-- *migrația extrem de rapidă a specialiștilor de înaltă calificare, atât din țările dezvoltate, cât și din țările în dezvoltare,*

-- *extinderea migrației clandestine.*

• *migrația de familie* (migrația familiilor lucrătorilor anterior emigranți conform dreptului la reunire a familiei, garantat de legislația internațională);

• *migrația forțată* (sursa: calamități naturale, persecuții politice sau religioase, războaie etc.) [19, p. 8-9; 4, p. 8].

Potrivit criteriului duratei șederii și nivelului circulator în țara de destinație, autorul A. Moșneaga face distincție între:

➤ **migrația temporară**,

➤ **migrația permanentă** (*fluxurile migratorii care pleacă din țara de origine către țări terțe pentru a se stabili acolo*) [19, p. 9-10],

➤ **migrația circulatorie** (cu ajutorul rețelelor migratorii (legală sau ilegală), care se refera la mișcarea pendulară între țara de origine și una sau mai multe țări de destinație)

În același curs de idei, se înscrie și opinia autorului M. BARANNIK (citându-l pe M. KOROLEV etc.), care conchide asupra faptului că se identifică următoarele forme de migrație [8, p. 7] (legală și/sau ilegală), dependente de criteriul duratei și nivelului de mișcare a migrației populației:

- **definitivă**, când persoana migrează într-un loc nou pentru trai permanent, având viza de domiciliu și/sau reședință în statul respectiv, se angajează la muncă etc.;

- **temporară (sezonieră)**, în cazul în care persoana migrează/emigrează pentru îndeplinirea unor misiuni concrete;

- **oscilatorie**, în cazul în care persoană efectuează treceri regulate de la locul de trai la locul de muncă și invers;

- **episodică**, în cazul în care persoana își transferă locul de trai în dependență de scopul intrării/ieșirii (deplasare de serviciu, deplasare de odihnă, vizitarea rudelor etc.) [8, p. 7].

Este importantă și principială clasificarea

migrației internaționale, potrivit factorilor care o condiționează, fiind atestată delimitarea între:

- **migrația benevolă (voluntară)** - generată și bazată pe libera alegere a persoanelor migrante de a se stabili pe teritoriul unui alt stat, considerat benefic unor aspirații și disponibilități proprii de dezvoltare și

- **migrația forțată (impusă)** (de exemplu, în scop de solicitare a azilului în alt stat [8, p. 8; 53, p. 9-10]), în multe cazuri este operantă din cauza identificării și recurgerii, pe teritoriile statelor de origine, la elemente de exterminare, epurare etnică, deportare, intoleranță, discriminare etc.

Potrivit criteriului numărului de persoane care completează decizia de migrare (emigrare sau imigrare), se face distincție între:

- **migrație la nivel individual** (*luarea deciziei de migrare de către fiecare persoană în mod particular, fiind selectate în același mod căile, mijloacele, metodele migraționale*)

și

- **migrație la nivel colectiv (în mod organizat)** [19, p. 9-10].

În această ordine de idei,

a) *operându-se cu componentele de bază ale migrației (imigrarea și/sau emigrarea),*

b) *adaptându-se situația la contextul migrației externe (internaționale),*

c) *indiferent de formele de manifestare a migrației externe (internaționale),*

d) *fără a lua în vedere durata migrației externe (internaționale),*

e) *indiferent de factorii care o condiționează (voluntar sau impus),*

f) *fără a pune în evidență caracterul individual sau organizat al migrației,*

se face distincție între:

◆ **migrația legală (reglementară)**

și

◆ **migrația ilegală (clandestină, nedocumentată),**

iregulară, inclusiv *migrația infracțională*, ultima incluzând și *traficul ilicit de migrați*) [19, p. 7-8].

În acest sens, în limitele diferitor aspecte ale migrației (naționale sau internaționale), efectele juridice pot fi diferite, limitele reglementării migrației la nivel național nefiind incidente răspunderii juridice, în particular răspunderii penale. Adică, migrația ilegală (clandestină / iregulară) este abordată ca o *alternativă uzitată de către persoanele care nu pot folosi calea legală pentru a pleca în străinătate* [19, p. 9]. Din perspectiva jurisprudenței, achiesăm pe deplin la opinia autorului I. GUCEAC, care remarcă faptul că prezintă interes nu orice deplasare în spațiul teritorial, dar numai o astfel de deplasare, în cadrul căreia:

- **relațiile migratoare care iau naștere îmbracă o formă juridică**

și

- **generează consecințe juridice pentru participanți** [în 11, p. 25-26].

Din aceste rațiuni, abordarea noțiunii de migrație ilegală vizează aspectul internațional/regional (extern) al acesteia, făcându-se distincția enunțată anterior între *migrația legală* și *migrația ilegală* [21, p. 16].

Autorul V. MOȘNEAGA conchide că este principială nu doar identificarea delimitării, dar și a corelației între migrația *legală* și cea *ilegală* (clandestină) [19, p. 9].

Or, este evident faptul că migrația *legală* se realizează prin respectarea normelor corespunzătoare și migrația *clandestină* se realizează prin încălcarea normelor, ceea ce o face greu de evaluat. În acest ultim caz, migranții aflați într-o situație iregulară raportează foarte rar, iar acest ultim lucru împiedică în mod efectiv accesul la justiție, ducând la impunitatea făptuitorului [13, p. 15]. Migrația legală (regulamentară) este făcută cu acordul autorităților și respectă toate normele legale privind migrația.

Conținutul juridic al migrației ilegale nu este conturat de către legislația în vigoare, decât prin

interpretările aferente încălcărilor care vizează răspunderea juridică pentru anumite fapte ilegale legate de migrație [21, p. 17]. Deci, migrația ilegală se manifestă întotdeauna din perspectiva ilegalității ei. Persoana își dă seama că încalcă prevederile normative, când se dorește trecerea frontierei de stat, când refuză să părăsească țara în care se află sau în mod individual își modifică statutul său juridic. În context, în anumite situații, aceste fapte sunt legate de anumite elemente infracționale, oferindu-se temei de a conchide asupra existenței migrației infracționale. În alte cazuri, încălcările pot fi de natură contravențională [8, p. 12].

Autorii R. G. ANGHEL și I. HORVÁTH definesc migrația ilegală (numită și *nedocumentată* sau *iregulară*) ca fiind *migrația care nu este în concordanță cu reglementările legale ale statelor implicate în migrație* [14, p. 25]. Anume migrația ilegală (clandestină) este un fenomen de proporții mult prea mari ca să scape atenției și controlului organizațiilor infracționale, începând de la recrutarea candidaților, pregătirea traseelor și a mijloacelor de transport etc.

În opinia autorului M. BARANNIK, **migrația ilegală** (punându-se în vedere migrația ilegală externă) urmează a fi definită ca fiind *intrarea într-o anumită țară (stat), șederea pe acest teritoriu și ieșirea, realizată de către persoane străine sau apatrizi cu încălcarea legislației care reglementează ordinea de intrare, ședere, tranzit și ieșire a cetățenilor străini, modificarea samavolnică de către aceștia a situației sale juridice în perioada aflării pe teritoriul statului, precum și ieșirea de pe teritoriul statului a cetățenilor ei cu încălcarea legislației care reglementează ordinea de ieșire* [8, p. 15].

Acordul privind colaborarea statelor-membre ale Comunității Statelor Independente în lupta cu migrația ilegală din 6 martie 1998, ratificat de Republica Moldova prin Legea nr. 890/2002, statuează faptul că migrația ilegală prezintă un pericol

pentru securitatea publică și națională, stabilitatea economică, contribuie la agravarea situației criminogene pe teritoriile statelor părți, completând noțiunea de migrant ilegal (migranți ilegali – deși în unele interpretări legale și doctrinare, se critică utilizarea noțiunii de migrant ilegal, sublinindu-se că statutul față de sta al persoanei poate să fie unul iregular, dar nicidecum nu este un migrant ilegal [15, p. 18]) cu cetățeanul statelor terțe și persoana fără cetățenie, care a încălcat regulile de intrare, ieșire, ședere sau traversare în tranzit prin teritoriile statelor părți, precum și cetățeanul statelor părți, care a încălcat regulile de ședere pe teritoriul unuia dintre statele Părți, stabilite de legislația sa națională [16].

În baza Concepției cooperării statelor membre ale Comunității Statelor Independente în lupta cu migrația ilegală, adoptată la 16 septembrie 2004 [17], se definește nu doar noțiunea de migrant ilegal (cetățeanul statului parte, al statului terț sau persoana fără cetățenie, care a încălcat regulile de intrare, ieșire, ședere sau tranzit prin teritoriul statului-parte la această concepție), dar și noțiunea de **migrație ilegală**, ca fiind *traversarea cetățenilor prin teritoriul statului-parte, intrarea, tranzitul pe/prin teritoriul statelor părți, statelor terțe și a persoanelor fără cetățenie, cu încălcarea legislației statului respectiv* [17].

Nu de puține ori migrația are loc anume la limita dintre legal și ilegal, ceea ce practic însumează diferite metode și mijloace la care recurg migranții, atât pentru a părăsi țările de origine, cât și pentru a tranzita alte state sau de a pătrunde și de a se stabili în țările de destinație [21, p. 16].

Migrația ilegală urmează să fie evaluată (asemenea migrației legale) din două puncte de vedere:

→ *cantitativ*

și

→ *calitativ*.

Or, la etapa actuală de dezvoltare a relațiilor sociale la nivel internațional, pentru analiza

proceselor migraționiste, o importanță deosebită o au atât modificările cantitative, cât și cele calitative, acest ultim fapt condiționând intervenția unor abordări noi și reglementări eficiente.

În aspect cantitativ, migrația ilegală presupune *totalitatea încălcărilor care vizează regulile de intrare, tranzit, ședere și de ieșire dintr-o țară (în particular RM), de către un cetățean străin sau apatrid (în speță, persoană care nu deține cetățenia Republicii Moldova), comise într-o anumită perioadă de timp și raportat la o anumită țară*.

În aspect calitativ, migrația ilegală este evidențiată de mai multe semne, inclusiv:

a)

- *regimul juridic a fost adoptat la nivel național până la etapa comiterii faptei (încălcării) respective;*

- *regimul juridic a fost adoptat la nivel național după comiterea faptei respective (care nu poate fi încadrată în limitele încălcării);*

b)

- *a fost încălcat regimul juridic de intrare în țară și/sau*

- *a fost încălcat regimul juridic de tranzit prin țară și/sau*

- *a fost încălcat regimul juridic de ședere în țară și/sau*

- *a fost încălcat regimul juridic de ieșire din țară;*

c)

- *au fost încălcate aceste regimuri de către o persoană care nu este cetățean al statului respectiv;*

- *au fost încălcate aceste regimuri de către un apatrid sau o persoană care nu este cetățean al statului respectiv;*

d)

- *a/au fost încălcat/încălcate regimul/aceste regimuri raportat la un singur stat;*

- *a/au fost încălcat/încălcate regimul/aceste regimuri raportat la mai multe state;*

e)

- se identifică caracterul transnațional al încălcării;

- se identifică caracterul transnațional și transfrontalier al încălcării;

f)

- în limitele încălcării sunt vizate persoanele care încalcă regimul juridic;

- limitele încălcării acoperă și activitatea unor persoane care au organizat încălcarea acestor regimuri;

- limitele încălcării acoperă și activitatea unor persoane care au instigat la încălcarea acestor regimuri;

- limitele încălcării acoperă și activitatea unor persoane care au ajutat (complici) la încălcarea acestor regimuri;

g)

- persoanele care au organizat migrația ilegală sunt cetățeni ai statului în care a avut loc încălcarea regimului/regimurilor juridice specifice;

- persoanele care au organizat migrația ilegală sunt cetățeni străini în raport cu statul în care a avut loc încălcarea regimului/regimurilor juridice specifice;

- persoanele care au organizat migrația ilegală sunt apatrizi;

h)

- a avut loc o migrație voluntară;

- a avut loc o migrație forțată (impusă) etc.

În vederea lansării reglementărilor juridico-penale în materia răspunderii pentru faptele legate de migrația ilegală, semnele calitative urmează a avea un rol important, sumate la contextul detaliilor care completează regimul juridic al intrării, tranzitării, șederii și/sau ieșirii de pe teritoriul unui stat.

Deci, în contextul reglementărilor juridice a faptelor ilegale legate de migrație (abordată ca o deplasare a unei sau mai multor persoane dintr-un stat în altul, ședere a acestuia/acestora într-un stat, al căruia cetățean nu este sau tranzitarea acestui stat), urmează să se facă distincție între:

- persoana/persoanele (cetățeni străini sau apatrizi) care încalcă nemijlocit regulile de intrare, tranzit, ședere sau ieșire de pe teritoriul unui stat (ansamblul acestor încălcări completează cantitativ fenomenul *migrației ilegale* în sens restrâns);

- persoana/persoanele care organizează (instigă la organizarea, sunt complici la organizarea) încălcarea regulilor de intrare, tranzit, ședere sau ieșire de pe teritoriul unui stat a cetățenilor străini sau apatrizi (ansamblul acestor încălcări completează cantitativ fenomenul *traficului ilicit de migrați*).

Este evident că reglementările privind regimul juridic al intrării și/sau tranzitării, și/sau șederii, și/sau ieșirii din țară constituie premisa preexistentă a unei încălcări în domeniul migrației, fiind unicul reper atât pentru categoria care formează noțiunea de migrație ilegală în sens restrâns, cât și categoria de organizare a migrației ilegale (traficul ilicit de migrați). Or, ambele categorii juridice completează noțiunea generală a migrației ilegale, în sens larg. Anume migrația ilegală se manifestă ca o problemă majoră, migrații ilegali fiind suspuși diferitor abuzuri și sunt predispuși de a comite chiar infracțiuni din cauza condițiilor dificile de viață. Este important de a se preciza faptul că, în viziunea noastră, migrația ilegală nu trebuie abordată în limitele și ca componentă a traficului de persoane (n.a. - așa cum este abordată uneori în literatura de specialitate [19, p. 8-9]), chiar dacă se atestă diferențe categorice în materie de legislație în anumite state de origine, de tranzit sau de destinație și se îngreunează lupta eficientă împotriva fenomenului în cauză. Or, în viziunea noastră, traficul de persoane poate fi abordat în contextul limitelor generale ale migrației ilegale, care este propulsat de anumite condiții și circumstanțe normative suplimentare.

Concluzii

• Fluxurile migratorii urmează a fi percepute corect, fără a ignora complexitatea inerentă a acestui

fenomen, care are impact asupra RM în multe moduri diferite, mai cu seamă pe termen lung de dezvoltare, impunându-se diversificarea măsurilor necesare pentru a stopa nivelul de emigrare continuă.

- Se impun, abordări coerente și cuprinzătoare pentru valorificarea potențialului uman și necesitatea evaluării unor noi abordări, mai cu seamă legate de stoparea ritmului de emigrație și acceptarea unor provocări care derivă din migrație.

- Migrația ilegală nu trebuie abordată în limitele și ca componentă a traficului de persoane. Or, traficul de persoane poate fi abordat în contextul limitelor generale ale migrației ilegale, care este propulsat de anumite condiții și circumstanțe normative suplimentare.

- Migrația, ca fenomen social, urmează a fi strict controlată, inclusiv prin reglementări naționale, regionale, internaționale, capabile să asigure lupta, în caz de necesitate, cu fenomenul migrației ilegale, în particular a traficului ilicit de migranți.

- Această luptă urmează să fie fundamentată pe anumite repere: 1) identificarea fenomenului migrației ilegale; 2) analiza conținutului migrației legale, prin valorificarea concepuală a elementelor care o particularizează; 3) analiza formelor de manifestare obiectivă a migrației ilegale; 4) analiza reglementărilor internaționale și statale incidente fenomenului migrației ilegale; 5) identificarea și analiza reglementărilor normative ale statului concret incidente formelor de manifestare obiectivă a migrației ilegale; 6) cercetarea factorilor care determină migrația ilegală – ca fenomen socialmente periculos; 7) prevenirea fenomenului de migrație ilegală; 8) combaterea fenomenului migrației ilegale, inclusiv prin mijloace de drept penal; 9) identificarea vidurilor și incoerențelor care vizează reglementările normative naționale și fundamentarea necesității de completare/modificare a acestora; 10) elaborarea unor politici naționale și internaționale de prevenire și combatere a fenomenului migrației

ilegale; 11) analiza și cercetarea științifică continuă a fenomenului migrației ilegale etc.

Referințe bibliografice

1. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 29 decembrie 2005, nr. 376-XVI (în vigoare la 31 ianuarie 2006). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 31 ianuarie 2006, nr. 20.

2. Programul de la Stockholm – O Europă deschisă și sigură în serviciul cetățenilor și pentru protecția acestora. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 4 mai 2010, nr. C 115/1 [citat 25.04.2020]. Disponibil [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:52010XG0504\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:52010XG0504(01)).

3. TĂBUSCĂ, S. M. Traficul de persoane - o amenințare la adresa securității naționale. Prioritățile strategiei uniunii europene privind eradicarea traficului de persoane, p. 27-34 [citat 02.04.2020]. Disponibil: <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=94809408510110115104103093089002112050056057015048070089079089127004080102026064111035039121014039099118097080117007082025071018080026002036080114107124017019009029058086021025028012065109072102026099104098083085126103008028100096126111077126090067093&EXT=pdf>.

4. NICOLAE, A.-I. Rolul rețelelor de migranți în economiile țărilor de origine. Teză de doctorat. Rezumat. 57 p. [citat 03.03.2020]. Disponibil: <http://doctorate.ulbsibiu.ro/wp-content/uploads/REZUMAT-Nicolae.pdf>.

5. Consiliul Uniunii Europene. Pactul european privind imigrația și azilul. Bruxelles: 24 septembrie 2008 (08.10) (OR. fr.), 13440/08, 15 p. [citat 26.04.2020]. Disponibil: <https://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=RO&f=ST%2013440%202008%20INIT>.

6. DEX-online [citat 25.04.2020]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/redundanta>.

7. CHIRVAS, C. Teorii clasice și moderne ale migrației internaționale, p. 136-148 [citat 26.04.2020]. Disponibil: http://dspace.ase.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/134/Chirvas-C_8-mai-2015.pdf-15.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

8. БАРАННИК, М. Криминологические и правовые проблемы борьбы с незаконной миграцией.

Vladivostok: Владивостокский Центр по изучению организованной преступности, 2002 93 p. [citat 26.04.2020]. Disponibil: <http://www.law.edu.ru/script/cntsource.asp?cntID=100087549>.

9. VACULOVSKI, D. Migrație și dezvoltare: aspecte socioeconomice. Manual. Chișinău: Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova. S. n., 2017. 226 p. [citat 26.04.2020]. Disponibil: http://iom.md/sites/default/files/publications/docs/Migra%C8%9Bie%20%C8%99i%20dezvoltare_aspecte%20socioeconomice.pdf.

10. MEGHEREA, M., CIOBANU, S. Regimul juridic al frontierei de stat din perspectiva protecției juridico-penale. În: *Legea și viața*, 2016 (august), p. 35-39.

11. MORARU, V. Migrație, diaspora, dezvoltare: Noi provocări și perspective. Responsabil de ediție V. Juc, E. Deleu. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, S. n., 2016. 308 p. [citat 26.04.2020]. Disponibil: <http://icjp.asm.md/sites/default/files/publicatii/migratia.pdf>.

12. Strategia Națională în domeniul migrației și azilului (2011-2020), aprobată prin Hotărârea Guvernului din 8 septembrie 2011, nr. 655. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 16 septembrie 2011, nr. 152-155 [citat 26.04.2020]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=56020&lang=ro.

13. European Union Agency for Fundamental Rights. Criminalisation of migrants in an irregular situation and of persons engaging with them, 18 p. [citat 15.10.2020]. Disponibil: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-criminalisation-of-migrants-1_en.pdf.

14. ANGHEL, R. G., HORVÁTH, I. Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești. Iași: POLIROM, 2009. 310 p. [citat 26.04.2020]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/261707753_Sociologia_Migratiei_Teorii_si_Studii_de_Caz_Romanesti.

15. Commissioner for Human Rights. Commissaire aux droits de l'homme. CommDH/IssuePaper(2010)1 Original version. Issue Paper Criminalisation of Migration in Europe: Human Rights Implications, 19 p. [citat

15.10.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806da917>.

16. Acord privind colaborarea statelor-membre ale Comunității Statelor Independente în lupta cu migrația ilegală din 6 martie 1998. Ratificat prin Legea Republicii Moldova din 28 februarie 2002, nr. 890-XV [citat 26.04.2020]. Disponibil: <https://weblex.md/item/view/id/515673c1af7280f9419c196casa8ee5c>.

17. Концепция сотрудничества государств-участников СНГ в противодействии незаконной миграции. Одобрена Решением Совета глав государств Содружества Независимых Государств о Концепции сотрудничества государств – участников Содружества Независимых Государств в противодействии незаконной миграции от 16 сентября 2004 г. [citat 26.04.2020]. Disponibil: <http://www.cis.minsk.by/page/428>.

18. HARUȚA, C. Migrația ca fenomen social. Perspective și abordări teoretice transdisciplinare. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2018, nr. 2(43), p. 33-53. [citat 02.04.2020]. Disponibil: <http://rtsa.ro/rtsa/index.php/rtsa/article/download/572/569/572-1137-1-SM.pdf>.

19. MOȘNEAGA, V. Migrație și dezvoltare: aspecte politico-juridice. Manual. Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova. Chișinău: S. n., 2017. 118 p. http://iom.md/sites/default/files/publications/docs/Migra%C8%9Bie%20%C8%99i%20dezvoltare_aspecte%20politico-juridice.pdf.

20. MEGHEREA, M. Infrațiuni care afectează regimul frontierei de stat a Republicii Moldova. Teză de doctorat. Chișinău: USM, 2018. 175 p. [citat 01.03.2020]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/54168/marin_meghera_thesis.pdf.

21. STOICA, A. Migrația ilegală la confluența cu traficul de persoane. București: Pro Universitaria, 2014. 18 p. [citat 06.03.2020]. Disponibil: <http://www.prouniversitaria.ro/carte/migratia-ilegala-la-confluenta-cu-traficul-de-persoane/rasfoire/>.

TEHNICA CRIMINALISTICĂ: PROBLEME, TENDINȚE, PERSPECTIVE

Andrian BADIA

Doctor în drept, Universitatea de Studii Europene din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: badiaandrian@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8890-6445>

Procesele de globalizare ce se derulează actualmente pe mapamond, de rând cu tot mai accelerata dezvoltare a progresului tehnico-științific, conduc iminent la modificarea cantitativă și calitativă a criminalității contemporane. În structura ei, o pondere tot mai semnificativă o capătă infracționalitatea economică, care „alimentează” toate altele, inclusiv cele legate de banditism, separatism, terorism etc. Prezenta lucrare este consacrată problematicii tehnicii criminalistice, natura și locul ei în sistemul cunoștințelor științifice, rolul metodologic al ei în formarea teoriei generale a expertizei judiciare dar și unor probleme teoretico-practice ce persistă în expertologie. Se afirmă că, atât criminalistica în ansamblu, cât, îndeosebi, tehnica criminalistică, prezintă domenii de factură sintetică și nu pur juridică, ce contopesc cunoștințe din domeniile tehnicii și a naturii – fapt, de însemnătate, la moment, doar scientologică. În continuare se analizează formarea unui nou domeniu – expertologia judiciară, desprinsă din tehnica criminalistică, apărută din necesitatea generalizării și argumentării teoretice a proceselor ce se produc în activitatea practică de expertiză, servind drept suport în formarea bazelor științifice ale varietăților de expertize.

Cuvinte-cheie: tehnica criminalistică, mijloace tehnico-criminalistice, expert, specialist, expertiză judiciară.

FORENSIC TECHNIQUE: PROBLEMS, TRENDS, PERSPECTIVES

The globalization processes currently taking place around the world, along with the increasingly accelerating development of technical and scientific progress, are leading to the imminent quantitative and qualitative modification of contemporary crime. In its structure, an increasingly significant weight is acquired by economic criminality, which "feeds" all others, including those related to banditry, separatism, terrorism, etc. The present paper is devoted to the issue of forensic technique, its nature and place in the system of scientific knowledge, its methodological role in the formation of the general theory of judicial expertise, but also to some theoretical-practical problems that persist in expertise. It is stated that both forensic science as a whole, and especially forensic technology, present areas of synthetic and not purely legal nature, which merge knowledge in the fields of technique and nature – fact, of only scientology significance, at the moment. Next, the formation of a new field is analyzed - judicial expertise, derived from the forensic technique, arising from the need to generalize and theoretically argue the processes that occur in the practical activity of expertise, serving as support in the formation of the scientific bases of the varieties of expertise.

Keywords: forensic technique, forensic technical means, expert, specialist, judicial expertise.

TECHNIQUE MÉDICO-LÉGALE: PROBLÈMES, TENDANCES, PERSPECTIVES

Les processus de mondialisation qui se déroulent actuellement dans le monde entier, ainsi que le développement de plus en plus accéléré du progrès technico-scientifique, conduisent de manière imminente à la modification quantitative et qualitative de la criminalité contemporaine. Dans sa structure, une part de plus en plus importante est acquise

par la criminalité économique, qui "nourrit" toutes les autres, y compris celles liées au banditisme, au séparatisme, au terrorisme, etc. Cet article est consacré au problème de la technique médico-légale, sa nature et sa place dans le système des connaissances scientifiques, son rôle méthodologique dans la formation de la théorie générale de l'expertise judiciaire, mais aussi aux problèmes théoriques et pratiques qui persistent en expertologie. Il est indiqué que la médecine légale dans son ensemble et, en particulier, la technique médico-légale, présentent des domaines de nature synthétique et non purement juridique, qui combinent les connaissances des domaines de la technique et de la nature – un fait d'importance, pour le moment, uniquement la Scientologie. En outre, il est analysé la formation d'un nouveau domaine – l'expertise judiciaire, détachée de la technique médico-légale, résultant de la nécessité de généraliser et d'argumenter théoriquement les processus qui se produisent dans l'activité pratique de l'expertise, servant de support à la formation de bases scientifiques de variétés d'expertise.

Mots-clés: *technique médico-légale, moyens techniques médico-légaux, expert, spécialiste, expertise judiciaire.*

КРИМИНАЛИСТИЧЕСКАЯ ТЕХНИКА: ПРОБЛЕМЫ, ТЕНДЕНЦИИ, ПЕРСПЕКТИВЫ

Процессы глобализации, происходящие в настоящее время, наряду со все более ускоренным развитием технического и научного прогресса неизбежно ведут к количественному и качественному изменению современной преступности. В ее структуре все больший вес приобретает экономическая преступность, которая «подпитывает» все остальные, в том числе связанные с бандитизмом, сепаратизмом, терроризмом и т.п. Работа посвящена вопросу о криминалистической технике, ее природе и месте в системе научных знаний, ее методологической роли в формировании общей теории судебной экспертизы, а также некоторым теоретико-практическим проблемам, сохраняющимся в экспертизе. Констатируется, что криминалистика в целом, так и криминалистическая техника, в частности, представляют собой области синтетического характера, а не чисто юридического, в которых сконцентрированы знания из областей техники и природы - по сути, имеющие значение, на данный момент, только научное. Далее анализируется формирование новой области - судебной экспертизы, отделившейся от криминалистической техники, возникающей в связи с необходимостью обобщения и теоретического обоснования процессов, происходящих в практической деятельности экспертизы, служащее опорой при формировании научных основ разновидностей экспертизы.

Ключевые слова: *криминалистическая техника, судебно-технические средства, эксперт, специалист, судебная экспертиза.*

Introducere

Procesele de globalizare ce se derulează actualmente pe mapamond, de rând cu tot mai accelerata dezvoltare a progresului tehnico-științific, conduc iminent la modificarea cantitativă și calitativă a criminalității contemporane. În structura ei, o pondere tot mai semnificativă o capătă infraționalitatea economică, care „alimentează” toate altele, inclusiv cele legate de banditism, separatism, terorism etc.

Mai mult, infraționalitatea devine tot mai agresivă și mai mobilă. Făptuitorii și grupările

criminale valorifică din plin și rapid realizările progresului tehnico-științific, folosind în activitatea lor mijloace moderne de legătură, transport, dar și oportunitățile nelimitate ale Internetului, a tehnologiilor informaționale de vârf. De aceea, descoperirea și cercetarea infracțiunilor în condițiile actuale capătă, în mare parte, trăsături specifice, determinate de caracterul organizat al acestor formațiuni criminale, de prezența conexiunilor coruptive (inclusiv în organele de drept), gradul înalt de informare al făptuitorilor despre mijloacele și metodele de lucru ale organelor competente. Dincolo de aceasta, nu poate fi trecut cu vederea

și faptul că, un număr însemnat de infracțiuni se comit de persoane ce dețin pregătire respectivă, sunt dotate cu tehnici moderne, armament, mijloace conspirative de filaj. Toate acestea permit infractorilor să-și ascundă urmele și să opună rezistență considerabilă organelor de urmărire penală în activitatea lor profesională de luptă cu criminalitatea.

În aceste condiții, societatea și statul, prin mijlocirea organelor sale de ocrotire a normelor de drept, a Ministerul Afacerilor Interne, care este și bastionul principal în curmarea infracțiunilor, caută insistent pârghii suplimentare de control asupra criminalității și de combatere a acesteia, adecvate amenințărilor crescânde. Este evident că, astfel de măsuri se vor aplica în toată complexitatea aspectelor organizatorice, juridice, tehnico-științifice, metodico-didactice și altor asemenea configurații. Rolul criminalisticii, în acest sens este unic, întrucât aceasta, în cadrul obiectului său de studiu, ca nici o altă știință juridică, este implicată nemijlocit și plenar în soluționarea problemelor enunțate. Prin urmare, este logic a presupune că în perspectivă se vor amplifica cercetările structurii și conținutului unui astfel de concept precum este *asistența tehnico-criminalistică a descoperirii și cercetării infracțiunilor* [1], locul lui în sistemul tehnicii criminalistice, în special rolul proactiv al acestei noțiuni în formarea legăturilor științei respective cu practica de urmărire penală.

Rezultate și discuții

Problemele tehnicii criminalistice sunt de multă vreme în vizorul savanților diverselor specialități din ciclul criminal. Însuși apariția acestei științe la finele sec. XIX s-a realizat în cadrul disciplinelor care țin mai puțin de cele juridice și mai cu seamă în limitele diferitor direcții ale domeniilor naturii și științelor tehnice. Chiar și denumirea acestei discipline „criminalistica” de către judecătorul de instrucție

austriac Hans Gros, a fost acceptată nu dintr-o dată de către comunitatea științifică. Mai mult, și la etapa actuală de dezvoltare a capacităților și mijloacelor de însoțire a activităților polițienești în unele țări occidentale există [4] părerea că criminalistica nu prezintă o știință, ci doar o direcție de cercetare a aspectelor tehnice, tactice și metodologice ce se impun în activitatea de investigare a infracțiunilor și că ar fi mai oportun a o întitula - ”tehnica polițienească”.

Credem însă că, opinia în cauză prezintă mai curând un tribut tradiției spre care înclină juriștii țărilor, sistemele juridice ale cărora sunt atașate unor postulate intangibile, sprijinite pe precedent, în cadrul cărora este destul de problematic a schimba ceva. Chiar însuși sintagma ”tehnica polițienească”, în epoca contemporană de dezvoltare a civilizației, o credem prea îngustă care nu cuprinde toate multiplele metode, procedee și mijloace aplicate în scopul cercetării activităților infracționale.

Însă termenul în cauză corelează într-o anumită măsură cu denumirea adoptată de criminalistica națională pentru a întitula unul dintre cele mai ”vârstnice” compartimente al științei criminalistica – „tehnica criminalistică” și, doar parțial, deoarece una dintre tendințele criminalisticii moderne este extinderea obiectului său de studiu dincolo de cadrul fenomenului de cercetare precum este „infracțiunea”. Pe bună dreptate, actualmente cunoștințele criminalistice se folosesc nu numai pe segmentul urmăririi penale dar și în scopul soluționării cauzelor civile, în contenciosul administrativ, arbitraj, domeniul bancar etc. Este evident că termenul „tehnica polițienească” prin conținutul său este chiar mai îngust în raport cu „tehnica criminalistică”, de aceea, acest ultim termen, îl credem mai adecvat situației curente în doctrina și practica de investigare a infracțiunilor.

Cu toate acestea, pornind de la această constatare, apar unele întrebări. Spre exemplu:

- pe cât de justificat este utilizarea termenului „tehnica criminalistică”, căci este cunoscut că această subramură a științei criminalistice cuprinde nu numai mijloace tehnice propriu-zise, dar și metode, procedee, modalități de aplicare practică a acestora?

- care ar fi legătura tehnicii criminalistice cu teoria generală a expertizei judiciare și, pe cât de necesară este existența simultană a astfel de direcții înrudite, precum tehnica criminalistică și expertologia?

În cele ce urmează vom încerca să căutăm răspunsul la aceste întrebări care, desigur, nu pot fi nici simple și nici de suprafață.

1. Legat de prima întrebare, trebuie spus că o perioadă îndelungată în cercurile științifice se discută problema naturii criminalisticii și locul ei în sistemul științelor. Apărută din necesități practice de urmărire penală și la intersecția științelor naturii, a celor juridice și tehnice, aceasta (criminalistica) timp îndelungat era considerată disciplină de natură dublă, care ține de științele naturii și cele juridice. Dezvoltarea de mai departe a sarcinilor criminalisticii, configurate în sfera de drept au permis a afirma că criminalistica este o știință juridică. Pe bună dreptate, criminalistica s-a format în scopul de a contribui științific în lupta cu criminalitatea, ceea ce presupune o anumită justete a afirmației că ea este, totuși, o ramură juridică – părere, susținută și de savanții criminaliști autohtoni [2].

Însă, mai corectă ni se pare opinia potrivit căreia, postulatul despre natura dublă a criminalisticii este depășit și nu rezistă criticii și că, totodată, criminalistica nu poate fi atribuită în totalitate la categoria științelor juridice doar în temeiul că sarcinile ei țin de sfera dreptului [8]. Pe bună dreptate, sarcinile, spre exemplu, ale medicinei legale țin, la fel, de sfera jurisprudenței, însă de catalogat această disciplină la cele de drept, nu este cu puțință.

Și atunci, cum de determinat locul criminalisticii în sistemul cunoștințelor științifice? Savantul

criminalist R. Belkin are dreptate, stabilind locul criminalisticii la categoria disciplinelor de natură sintetică, care au apărut la confluența variatelor ramuri, precum, spre exemplu, biochimia sau biofizica. Desigur, se poate obiecta că, odată ce criminalistica s-a desprins din sânul dreptului procesual penal - știință care poartă, fără îndoială caracter juridic, atunci și ea întruchiează genetic factură juridică [8, p.105].

Opinând la această teză, trebuie observat că multe discipline au ca predecesori alte sfere de activitate umană, cu obiect de studiu și sarcini diferite, ceea ce nu presupune în mod automat catalogarea lor la științele „matcă”. Chiar și mijloacele și metodele criminalisticii într-un volum foarte considerabil sunt împrumutate din domeniile naturii și celor de factură tehnică.

Prin urmare, criminalistica, sarcina de bază a căreia este, neîndoiește asistența științifică în lupta cu criminalitatea, prin arsenalul său de metode și mijloace preluate și adaptate, mai cu seamă din domeniile tehnicii și naturii, este oportun a o include în grupul de științe de natură sintetică. Ca urmare a celor spuse, tehnica criminalistică, care se evidențiază semnificativ de celelalte trei compartimente – teoria ei generală, tactica și metodică criminalistică, trebuie poziționată, la fel, ca o componentă de factură sintetică a științei criminalistice.

Aici însă, trebuie subliniat că această problemă științifică rămâne extrem de discutabilă și deloc simplă ce-și așteaptă rezolvarea. Iată de ce, este important a menționa că oricare excludere a criminalisticii din rândul disciplinelor juridice, la care actualmente ea este catalogată, presupune schimbarea forțată a conștiinței multor juriști teoreticieni și practicieni.

Trebuie oare de urgentat cu insistență acest proces? Credem că nu, deoarece la moment, în opinia noastră, problema în cauză are însemnătate doar din punct de vedere scientologic, iar în cadrul

criminalisticii aceste perturbații vor produce discuții și polemici înverșunate, ceea ce va abstrage atenția cercetătorilor științifici de la necesitățile practicii care, după cum se cunoaște, este o prioritate și una din legitățile dezvoltării criminalisticii. Cu atât mai mult, cu cât unii practicieni expun anumite rezerve față de teoretizarea excesivă pe alocuri a criminalisticii și slăbirea legăturii ei cu activitățile reale de investigare a infracțiunilor.

Prin urmare, abordând geneza tehnicii criminalistice ca disciplină, trebuie menționat că, apărută dintr-o astfel de direcție de cercetare precum este „tehnica polițienească”, ea la etapa actuală, prezintă o parte inseparabilă a științei criminalistice ce influențează celelalte compartimente ale acestei științe, înființate și ele în funcție de posibilitățile mijloacelor tehnico-criminalistice în procesul de descoperire și cercetare al infracțiunilor.

Este de la sine înțeles că celelalte subramuri ale criminalisticii dețin specificul său, deosebit substanțial de tehnica criminalistică, însă tactica și metodica cercetării anumitor genuri și grupuri de infracțiuni sunt mult mai apropiate între ele și exprimă de fapt esența muncii ofițerilor de urmărire penală, pe când tehnica criminalistică studiază particularitățile de activitate ale specialistului criminalist și ale expertului judiciar. Oricum, în opinia noastră, pornind de la aceste deosebiri și specificități, tehnica criminalistică nu poate fi scoasă din sistemul criminalisticii, întrucât ea nu poate fi privită ca ramură de sine stătătoare - obiectul ei de studiu, sarcinile ei sunt legate indispensabil cu disciplina de bază – criminalistica, iar legăturile ei cu tactica și metodica criminalistică sunt întratât de puternice că desprinderea ei este cu neputință. Mai mult, toate procedeele și metodele tehnicii criminalistice de procesare a urmelor materiale infracționale, în afara unor acțiuni de urmărire penală și ieșite din cadrul investigării cauzelor penale concrete, sunt lipsite de sens.

2. În ce privește problema corelării tehnicii criminalistice cu expertologia judiciară, trebuie spus că, activitatea de cercetare expertală este strâns legată de compartimentul tehnicii științei criminalistice. În esență, metodele de expertizare, de rând cu procedeele de depistare, fixare și ridicare a materialelor de probă, penetrează toată structura tehnicii criminalistice, aceasta din urmă manifestându-se în calitate de bază metodologică pentru expertiza judiciară, la general. Cu toate acestea, activitatea expertală, prin felul ei, structural nu prezintă parte a tehnicii criminalistice, întrucât ea (activitatea expertală) este obiectul de studiu al teoriei generale a expertizei judiciare (expertologia). Deci, sunt evidente legăturile genetice ale tehnicii criminalistice cu expertologia, aceasta din urmă fiind desprinsă din subramura respectivă a criminalisticii într-o disciplină de sine stătătoare.

Analiza lucrărilor criminalistice de specialitate, inclusiv a celor de doctorat ce țin de tematica expertizei criminalistice [7] denotă că în spațiul românesc expertiza judiciară, nu este privită ca ramură distinctă a cunoașterii științifice, așa cum este abordat acest domeniu al activității expertale în universul juridic al R. Moldova și a altor țări din spațiul exsovietic. Aici expertiza judiciară prezintă la ora actuală o direcție științifică de sine stătătoare și nu o parte a criminalisticii așa cum a existat în perioada anterioară. Are dreptate cercetătorul O. Neicuțescu care argumentează crearea acestui nou domeniu prin necesitatea generalizării și argumentării teoretice a acelor procese ce se produc în activitatea practică de expertiză, servind drept temelie solidă în formarea bazelor științifice ale diverselor genuri și varietăți de expertize [6, p.18].

Totodată, în opnia noastră, un volum mare de chestiuni a expertologiei judiciare se repetă și în cursul de tehnică criminalistică. Pe bună dreptate, așa subramuri precum, armologia criminalistică, documentologia, gabitoscopia, traseologia

criminalistică tratează și problematica cercetărilor de laborator a obiectelor respective – a armelor de foc și armelor albe, a documentelor manuscrise și printate, a aspectului exterior al omului, a urmelor materiale etc.

Dar, este la fel adevărat că, privite în ansamblu, aceste probleme din cadrul tehnicii criminalistice se studiază la facultățile civile de drept, mai curând, la un nivel „superficial” și nu pentru pregătirea unor cadre de experți profesioniști, dar – sintetizat, ca o trecere în revistă a materiei, și chiar nici pentru pregătirea specialistului în a aplica procedee de lucru la fața locului, ci pentru obținerea unor deprinderi de procesare criminalistică a locului faptei de către ofițerii de urmărire penală, lucrătorii operativi, organele de constatare.

Activitatea expertală, la fel ca și munca specialistului-criminalist, care și ea, în contextul dezvoltării metodelor și mijloacelor tehnice contemporane extrem de sofisticate, reclamă o pregătire mult mai profundă și mai anevoioasă, pe care, de fapt, o și oferă această disciplină științifică, precum este teoria generală a expertizei judiciare (expertologia). Totodată, credem că caracterul generalist al dezvoltării problematicii activității expertale, susținută în cadrul procesului educațional la facultățile de drept din țară, urmează al menționa în debutul cursurilor respective, întrucât, în lipsa altor surse de informație despre cercetările de expertiză, la studenți uneori se creează impresia eronată despre munca expertului judiciar ca o activitate ușoară, obișnuită, lipsită de complexitate.

Tot în această ordine de idei, menționăm că, pornind de la analiza Registrului de stat al experților judiciari atestați [3], potențialul cadrelor de experți din sectorul public este destul de înalt – studii superioare specializate, profesionalism, vechime în muncă pe specialitate etc. Nivelul înalt al expertului contemporan este confirmat și de faptul că majoritatea din ei dețin drept de semnătură

a rapoartelor de expertiză în câteva domenii ale cunoștințelor specializate (știință, tehnică, artă, meserie). O astfel de interschimbabilitate a experților, potențial este foarte utilă, însă apare întrebarea, câte permisuri poate avea acesta fără a prejudicia activitatea sa profesională? Din Registrul amintit mai sus se observă că unii dețin 5 și mai multe. Doar că, este evident, dacă nu realizezi cercetări expertale pe o anumită specialitate – deprinderile profesionale respective se pierd. În opinia noastră, nivelul optimal al numărului de permisuri ar fi în limitele a trei, având în vedere că expertul real activează doar pe una-două specialități, celelalte se valorifică rar, spre exemplu, în cazul lipsei la moment al specialistului principal al subdiviziunii în domeniul respectiv.

Legat de aceasta, este foarte important rolul conducătorului instituției de expertiză judiciară, care urmează să monitorizeze nivelul de pregătire al expertului pe specialitățile, în care acesta are drept de semnătură, la necesitate să inițieze „rotația” cadrelor pe diferite direcții de activitate și să asigure calitatea muncii specialiștilor. Art.17 al Legii RM nr.68/2016 [5], în p.b) statuează obligația conducătorului unității de expertiză „să asigure condițiile necesare pentru efectuarea expertizei judiciare”, din care nu se întrevide obligația de a susține nivelul profesional al colaboratorilor. Iată de ce, considerăm că acest punct al Legii urmează a fi modificat, după cum urmează: ”să asigure condițiile necesare pentru efectuarea expertizei judiciare și sporirea nivelului profesional al specialiștilor”. Un profesionist bun totdeauna activează cu un randament mai înalt comparativ cu un lucrător necalificat. În linii mari, prosperitatea și splendoarea expertologiei este marcată tocmai de spiritul și inteligența specialiștilor experți judiciari. Nu întâmplător Legea în cauză a consacrat un articol întreg (nr.54) formării continue a expertului judiciar, întrucât însuși specialiștii respectivi

trebuie să fie interesați în sporirea nivelului său profesional.

Legat de aceasta, în condițiile actuale, este la fel de actuală problema stimulării materiale a experților judiciari. Articolul 68 al Legii susmenționate stipulează că expertul judiciar își poate exercita activitatea prin una din următoarele forme de organizare: a) în calitate de angajat în cadrul unei instituții publice de expertiză judiciară; b) în cadrul unui birou individual de expertiză judiciară; c) în cadrul unui birou asociat de expertiză judiciară.

În esență, rezultă că expertul nu poate îndeplini lucrări de acest gen prin cumul pentru a-și spori nivelul său material. Este posibil că legiuitorul, prin această interdicție a urmărit un scop anume - să nu admită înțelegerea expertului cu persoanele din inițiativa cărora el realizează cercetările, deci este vorba de neîncrederea în corectitudinea expertului, cu toate că acesta poartă răspundere penală, conform art.312 CP RM, pentru darea de concluzii false cu bună știință, ceea ce este o opreliște semnificativă împotriva abuzurilor. Dacă însă s-a urmărit scopul de a întări prin aceasta cadrele de experți în structurile statale, se poate întâmpla că, prin salariile modeste în unitățile publice de expertiză, experții nu vor renunța să-și caute de lucru în alte locuri. Credem, totuși că o abordare mai rațională ar fi admiterea pentru experții din structurile publice a activităților *prin cumul* care ar avea și efecte benefice – creșterea bunăstării experților, statornicirea lor în instituțiile publice de expertiză, apariția unor surse suplimentare de venituri ale serviciilor de expertiză. De aceea, credem că avantajele enunțate prevalează asupra riscurilor imaginare de apariție a unui număr mare de concluzii ale experților, neconforme adevărului date cu bună știință.

În încheiere, menționăm că aspectele susdiscutate prezintă doar o mică parte a problemelor tehnicii criminalistice și, desigur, nici cum nu le epuizează,

manifestându-se mai curând ca o invitație la polemică pe acest segment de activitate.

Concluzii

Situația criminogenă din țara noastră rămâne complicată, într-un rând de cauze infracționale statistica se înrăutățește neconținut, de unde și exigențele stricte înaintate organelor de drept privind redresarea măsurilor speciale de investigații, sporirea calității anchetei, dar și a preocupărilor din domeniul tehnicii criminalistice și expertizei judiciare în cauzele instrumentate.

În aceste condiții, se cere o mai semnificativă utilizare în activitatea de descoperire și cercetare a infracțiunilor a metodelor și mijloacelor tehnicii criminalistice în cadrul activităților de urmărire penală și cercetărilor de expertiză. Totodată nu pot fi lăsate în umbră și anumite dificultăți de factură juridică și metodico-organizatorică ale asistenței tehnico-criminalistice a investigării infracțiunilor, care frânează aceste procese. Analiza acestor probleme, determinarea căilor de rezolvare rămâne o sarcină importantă a teoriei și practicii criminalistice la etapa actuală.

În fine, exprimăm convingerea că soluțiile propuse privind locul tehnicii criminalistice în sistemul cunoștințelor științifice și importanța metodologică a acestui domeniu pentru expertologia judiciară, vor contribui la sporirea eficacității cercetării infracțiunilor, în ansamblu și vor influența pozitiv calitatea activităților specialistului și a expertului judiciar în aflarea adevărului în diversele cauze judiciare.

Referințe bibliografice

1. GOLUBENCO, Gh., COLODROVSCHI, V. Asistența tehnico-criminalistică a descoperirii infracțiunilor. Chișinău: F.E.-P. "Tipografia Centrală", 2010. 220 p.

2. GOLUBENCO, Gh. Criminalistică: obiect, sistem, istorie. Chiș.:”Tip. Centrală”, 2008. 215 p.

3. Hotărârea de Guvern a Republicii Moldova nr.441 din 14.06.2017 cu privire la registrele de stat în domeniul expertizei judiciare. În: *Monitorul Oficial al R.Moldova* nr.201-213 din 23.06.2017.Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=99643&lang=ro (Accesat – 22.03.2022)

4. FOMBONNE, J. La criminalistique. Paris: Presses Universitaires de France, 1996.127 p.

5. Legea Republicii Moldova “Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar nr.68 din 14.04.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii*

Moldova nr. 157-162/316 din 10.06.2016. <http://lex.justice.md/index.php?=doc&lang=1&id> (Accesat – 22.03.2022)

6. NEICUȚESCU, O. Obiectivitate și subiectivism în expertiza criminalistică. Tz. de doctor în drept. Chișinău: ULIM, 2010. 171 p.

7. VĂDUVĂ, N. Expertiza judiciară - mijloc de probă în procesul penal. Tz. dr. în drept Chișinău: ULIM, 2001. 205 p.

8. БЕЛКИН, Р.С. Курс криминалистики: учеб. пособие для вузов. 3-е изд., дополненное. М.: ЮНИТИ – ДАНА, Закон и право, 2001. 837 с.

PORNIREA PROCESULUI PENAL ÎN REGLEMENTAREA JURIDICĂ A REPUBLICII MOLDOVA – CRITERIU ESENȚIAL AL ACTIVITĂȚII SPECIALE DE INVESTIGAȚII¹⁾

Boris GLAVAN

Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: boris.glavan@mai.gov.md

<https://orcid.org/0000-0002-3838-4308>

Obiectul de studiu al prezentei lucrări îl constituie limita de debut al procesului penal care în reglementarea juridică a Republicii Moldova este distinctă de cea a pornirii urmăririi penale. Actualitatea temei investigate derivă din complexitatea problemelor legate de identificarea respectivei limite mai ales că legiuitorul moldovean a evitat să stabilească un anumit act procedural ce ar marca începutul procesului penal. Interesul analizei acestui subiect de cercetare pornește de la condiționarea prevăzută în Legea nr.59/2012 cu privire la activitatea specială de investigații privind efectuarea diferitor categorii de măsuri speciale de investigații fie în cadrul sau în afara procesului penal, condiție care marchează legalitatea ori ilegalitatea realizării respectivelor măsuri. În urma cercetărilor efectuate se concluzionează că actualele prevederi ale legii procesuale moldovenești nu sunt suficient de clare în privința începutului procesului penal, fapt care limitează esențial potențialul investigațiilor speciale în faza procesului penal de dinaintea urmăririi penale și care avantajează semnificativ elementele criminale, ruinand din încrederea statului de drept Republica Moldova – garant al valorilor constituționale.

Cuvinte-cheie: pornirea procesului penal, activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, urmărire penală, Republica Moldova.

STARTING THE CRIMINAL PROCESS IN THE LEGAL REGULATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA – AN ESSENTIAL CRITERION OF THE SPECIAL INVESTIGATION ACTIVITY

The object of study of the present paper is the starting limit of the criminal process, which in the legal regulation of the Republic of Moldova is distinct from that of starting the criminal prosecution. The topicality of the investigated theme derives from the complexity of the problems related to the identification of the respective limit, especially since the Moldovan legislator avoided establishing a certain procedural act that would mark the beginning of the criminal process. The interest of the analysis of this research subject starts from the conditioning provided in Law no. 59/2012 on the special investigation activity regarding the performance of different categories of special investigation measures either within or outside the criminal process, a condition that marks the legality or illegality of those measures. Following the research carried out, it is concluded that the current provisions of the Moldovan procedural law are not clear enough regarding the beginning of the criminal process, a fact that essentially limits the potential of special investigations in the phase of the criminal process before the criminal prosecution and that significantly benefits the criminal elements, ruining the trust of the state by law the Republic of Moldova – guarantor of constitutional values.

¹⁾ Lucrarea este elaborată în cadrul Proiectului de cercetare „Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în condițiile statului de drept”, cifrul 22.00208.8007.07/PD I, susținut din bugetul de stat.

Keywords: initiation of criminal proceedings, special investigation activity, special investigation measures, criminal investigation, Republic of Moldova.

DÉMARRAGE DE LA PROCÉDURE PÉNALE DANS LA RÉGLEMENTATION LÉGALE DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA – CRITÈRE ESSENTIEL DE L'ACTIVITÉ D'ENQUÊTE SPÉCIALE

L'objet d'étude du présent document est la limite de démarrage du processus pénal, qui, dans la réglementation juridique de la République de Moldova, est distincte de celle du démarrage des poursuites pénales. L'actualité du thème étudié découle de la complexité des problèmes liés à l'identification de la limite respective, d'autant plus que le législateur moldave a évité d'établir un certain acte de procédure qui marquerait le début du processus pénal. L'intérêt de l'analyse de ce sujet de recherche part du conditionnement prévu par la loi n. 59/2012 relative à l'activité spéciale d'enquête concernant l'exécution de différentes catégories de mesures spéciales d'enquête soit dans le cadre du processus pénal, soit en dehors de celui-ci, condition qui marque la légalité ou l'illégalité de la réalisation de ces mesures. À la suite des recherches effectuées, il est conclu que les dispositions actuelles du droit procédural moldave ne sont pas suffisamment claires en ce qui concerne le début de la procédure pénale, ce qui limite essentiellement le potentiel d'enquêtes spéciales dans la phase de la procédure pénale avant que le juge pénal poursuites et qui profite de manière significative aux éléments criminels, ruinant la confiance de l'État par la loi dans la République de Moldova - garante des valeurs constitutionnelles.

Mots-clés: ouverture de la procédure pénale, activité d'enquête spéciale, mesures d'enquête spéciales, enquête pénale, République de Moldova.

НАЧАЛО УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА В ПРАВОВОМ РЕГУЛИРОВАНИИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА – СУЩЕСТВЕННЫЙ КРИТЕРИЙ С ПОЗИЦИИ СПЕЦИАЛЬНО-СЛЕДСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Объектом исследования настоящей статьи является предельный срок уголовного процесса, который в правовом регулировании Республики Молдова отличается от предела начала уголовного преследования. Актуальность исследуемой темы обусловлена сложностью проблем, связанных с определением соответствующего предела, тем более что молдавский законодатель избегал установления определенного процессуального действия, которое знаменовало бы начало уголовного процесса. Интерес для анализа данной темы исследования начинается с условия, предусмотренного в Законе № 59/2012 в отношении специальной следственной деятельности или проведения различных категорий специальных следственных действий в рамках или вне уголовного процесса, условия, которое отмечает законность или незаконность осуществления этих мер. По результатам проведенного исследования делается вывод, что действующие положения молдавского процессуального законодательства недостаточно ясны в отношении начала уголовного процесса, что существенно ограничивает возможности специальных расследований на стадии уголовного процесса до возбуждения уголовного дела, уголовного преследования, что приносит существенную пользу криминальным элементам, подрывая доверие государства по закону Республики Молдова – гаранта конституционных ценностей.

Ключевые слова: возбуждение уголовного дела, специальная следственная деятельность, специальные следственные мероприятия, уголовное преследование, Республика Молдова.

Introducere

Reforma juridică din 2012 din Republica Moldova a vizat în general integrarea activității speciale de investigații și a procesului penal. O mare parte din

măsurile speciale de investigații (3/4 din totalul de 20 de măsuri) prevăzute în Legea nr.59/2012 cu privire la activitatea specială de investigații (art.18) s-au regăsit și în conținutul Codului de procedură penală (art.132²), acestea, la rândul lor, efectuându-se în baza

prevederilor legii procesuale, ceea ce ar însemna în limitele procesului penal, sau și mai exact în cadrul urmăririi penale (art.132¹). Conform prevederilor Legii nr.59/2012 întreg setul de măsuri speciale de investigații se împarte în trei categorii: 1) măsuri care se efectuează doar în cadrul procesului penal, acestea fiind măsurile autorizate de judecătorul de instrucție și aproape toate cele autorizate de procuror; 2) măsuri care se efectuează atât în cadrul procesului penal precum și în afara acestuia, fiind vorba despre anumite măsuri autorizate de procuror; 3) măsuri care se efectuează doar în afara procesului penal, din această categorie făcând parte măsurile autorizate de conducătorul subdiviziunii specializate (art.18 alin.(3)).

Din această perspectivă este foarte important să cunoaștem limitele procesului penal și, mai cu seamă, momentul de debut al procesului penal pentru asigurarea voinței legiuitorului de efectuare a măsurilor speciale de investigație fie în cadrul sau în afara procesului penal. Nerespectarea condiției indicate conduce negreșit la încălcarea limitelor procesului penal prin efectuarea măsurilor speciale de investigații contrar dispozițiilor legale, ceea ce va atrage anumite consecințe juridice. Anume pentru a garanta legalitatea efectuării măsurilor speciale de investigații legiuitorul moldovean a dispus că „activitatea specială de investigații exercitată cu încălcarea prezentei legi atrage răspunderea prevăzută de lege” (art.4 alin.(4) Legea nr.59/2012).

Conștient de faptul că ar putea să apară întrebări cu privire la începerea procesului penal, legiuitorul prin aceeași reformă juridică din 2012 a specificat în Codul de procedură penală momentul pornirii (începerii) procesului penal, acesta fiind distinct față de cel al pornirii urmăririi penale. Astfel, s-a dispus că „procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni” (art.1 alin.(1) CPP). Dacă, din punct de vedere

teoretic, s-ar părea că lucrurile sunt clare, atunci, la modul practic, este mai complicat de identificat cu exactitate limita de începere a procesului penal. Spre deosebire de pornirea urmăririi penale, marcată prin emiterea ordonanței de începere a urmăririi penale (art.274 CPP), pornirea procesului penal nu prevede emiterea unui anumit act procedural distinct care ar semnifica momentul de debut, fapt la care s-a atras atenția de mai multe ori în literatura de specialitate [1, p.28; 2, p.206-216; 3; 4, p.27; 55.].

Evident că importanța identificării hotărului de începere a procesului penal nu se limitează doar la legalitatea efectuării activității speciale de investigații, în general, și a măsurilor speciale de investigații, în mod special, aceasta remarcându-se și în legătură cu alte aspecte pe care le generează noua dispoziție procesuală. În acest context, este remarcabilă sesizarea recentă a Curții Constituționale cu privire la neconstituționalitatea prevederilor art.1 alin.(1) CPP în partea ce ține anume de limita pornirii procesului penal [5]. Ce va răspunde înalta Curte rămâne de văzut. Din perspectiva cercetării inițiate este important să punctăm asupra faptului că problema există și este actuală atât din punct de vedere științific, cât și din punct de vedere practic.

Metodologia studiului cuprinde metodele tradiționale de cercetare: istorică, logică, gramaticală, analiză și sinteză, deducție și inducție, observație și comparație. În baza analizei materialelor pertinente (legislația națională și din străinătate, literatura de specialitate, note și avize ale proiectelor de lege, hotărâri și recomandări ale instanțelor de judecată, alte materiale relevante) sunt formulate concluziile și propunerile corespunzătoare.

Rezultate obținute și discuții

Continuând firul logic al celor relatate anterior și analizând sub aspect gramatical, dar și sistemic, prevederile Legii procesuale ce se referă la pornirea procesului penal se observă o anumită disonanță în

cea ce privește activitatea organelor care formează conținutul juridic al procesul penal și activitatea organelor îndrituite să inițieze respectivul proces.

În prima parte a textului art.1 alin.(1) CPP este definită noțiunea procesului penal, menționându-se: „procesul penal este activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului cod”. În cea de a doua parte a aceluiași aliniat, legiuitorul a ținut să specifice momentul din care începe procesul penal, indicând: „procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni”.

În acest context, se iscă câteva întrebări firești: care este conținutul noțiunii „organ competent” folosit de legiuitor în partea a doua din art.1 alin.(1) CPP și cum aceasta se raportează la noțiunile „organe de urmărire penală” și „instanțe judecătorești”, noțiuni folosite în prima parte din art.1 alin.(1) CPP? Sunt aceste noțiuni sinonime sau se raportează ca parte a unui întreg? Sau poate noțiunea „organ competent” are un conținut mai larg și înglobează și alte noțiuni ce desemnează un cerc mai mare de organe ce ar putea fi sesizate sau autorizate cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni, ca de exemplu organele de constatare sau cele care desfășoară activitate specială de investigații?

În ipoteza admiterii faptului că noțiunea „organ competent” se raportează ca și noțiuni sinonime doar cu cea de „organ de urmărire penală”, se poate afirma cu certitudine că procesul penal începe odată cu sesizarea organului de urmărire penală. Dar dacă admitem că respectiva noțiune are un conținut mai larg și cuprinde și alte noțiuni, atunci afirmația noastră nu mai poate rămâne valabilă.

Ar trebui totuși să luăm în calcul faptul că organul de urmărire penală nu întotdeauna este primul cel care află informația despre pregătirea

sau săvârșirea infracțiunilor și care ar necesita să fie verificată înainte de a lua careva decizii. În cele mai multe cazuri poliția este cea care recepționează sesizările sau singură se autosesizează cu privire la pregătirea sau săvârșirea infracțiunilor. Anume pentru a legitima acțiunile poliției și a valorifica sub aspect procesual penal informațiile obținute de aceasta legiuitorul a prevăzut în Codul de procedură penală instituția organului de constatare (art.273 CPP), prin intermediul căreia i s-a atribuit o anumită competență procesuală atât poliției, cât și altor organe de stat care la fel ca și poliția sunt în prima linie în contactul cu informațiile despre pregătirea sau săvârșirea infracțiunilor, fiind vorba despre Centrul Național Anticorupție, Serviciul Vamal, Serviciul de Informații și Securitate, Serviciul Fiscal de Stat etc.

Prin urmare, se pare totuși că legiuitorul nu întâmplător a folosit termenul „organ competent” atunci când a marcat momentul pornirii procesului penal, cel mai probabil luând în calcul faptul că s-ar putea ca primul organ care va fi sesizat sau autosesizat despre pregătirea sau săvârșirea infracțiunii să nu fie organul de urmărire penală, ci organul de constatare. Din acest punct de vedere găsim neadevărată, sau mai bine zis, nu în deplină măsură adevărată, afirmația întâlnită în literatura de specialitate precum că procesul penal ar începe din momentul sesizării organului de urmărire penală, fiindcă sunt și cazuri în care organul de constatare va fi primul care va fi sesizat sau autosesizat despre pregătirea sau săvârșirea infracțiunii, iar acesta, la rândul său, după efectuarea acțiunilor corespunzătoare (reținerea făptuitorului, ridicarea corpurilor delictive, solicitarea informațiilor și documentelor necesare pentru constatarea infracțiunii, citarea persoanelor și obținerea de la ele a declarațiilor, dispunerea efectuării constatărilor tehnico-științifice și medico-legale, evaluarea pagubei și efectuarea oricăror altor acțiuni care nu suferă amânare, cu întocmirea proceselor-verbale, în condițiile prevăzute de art.

260–261 CPP, în care se vor consemna acțiunile efectuate și circumstanțele constatate), va sesiza organul de urmărire penală în vederea inițierii urmăririi penale (art.262 CPP). Respectiv, în astfel de situații momentul de pornire a procesului penal se plasează înaintea celui de sesizare a organului de urmărire penală.

Astfel, ipotetic vorbind, se pot distinge două modalități de pornire a procesului penal: 1) sesizarea sau autosesizarea organului de constatare cu privire la pregătirea sau săvârșirea infracțiunii; 2) sesizarea sau autosesizarea organului de urmărire penală cu privire la pregătirea sau săvârșirea infracțiunii.

Apare însă o problemă în legătură cu cea de-a doua modalitate de pornire a procesului penal, fiind vorba despre sesizarea organului de urmărire penală prin procesul-verbal cu privire la constatarea infracțiunii întocmit de organele de constatare prevăzute la art. 273 alin. (1) C.proc.pen, aceasta fiind una din formele de sesizare a organului de urmărire penală prevăzute în art.262 CPP (restul formelor de sesizare sunt: plângerea; denunțul; autodenunțul; depistarea nemijlocită de către organul de urmărire penală sau procuror a bănuielii rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni) [6]. Ar însemna oare aceasta o repornire a procesului penal, ori ar trebui înțeleasă ca pe o continuitate de acțiuni procesuale desfășurate în cadrul unui proces penal început prin sesizarea organului de constatare?

Analizând ipoteza potrivit căreia termenul „organ competent” folosit în partea a doua a art.1 alin.(1) CPP ar cuprinde atât organele de urmărire penală, cât și cele de constatare, totuși remarcăm și faptul că organele de constatare nu se regăsesc în lista celor indicate în noțiunea legală a procesului penal, dat fiind faptul că acestea nu se identifică cu organele de urmărire penală (art.55) și nici cu instanțele judecătorești (art.29) [7]. Despre atribuirea organelor de constatare la categoria părților în proces (art.6 pct. 29) CPP) sau la cea a altor persoane

participante la proces (Cod de procedură penală, Partea generală, Titlul III - Părțile și alte persoane participante la procesul penal) nici nu poate fi vorba fiindcă discutăm despre un organ competent ce ar putea să fie sesizat cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni. Nici părțile în proces și nici persoanele participante la proces nu au calitatea de organ competent ce ar putea fi sesizat cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni. Această disonanță între organul competent ce ar urma să fie sesizat cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni și organele a căror activitate formează conținutul procesului penal creează o anumită confuzie în legătură cu pornirea procesului penal, care, la rândul său, ar putea să genereze divergențe de opinii pe acest segment juridic și aplicarea neunitară a normelor legale în activitatea practică.

Dacă admitem că legiuitorul, folosind termenul „organ competent” pentru specificarea momentul pornirii procesului penal s-a referit doar la organele de urmărire penală, nu și la cele de constatare, vom avea situația în care activitatea organelor de constatare va rămâne în afara procesului penal, doar că, în acest caz, se iese alte întrebări absolut firești la care va fi extrem de complicat, ca să nu folosim termenul imposibil, de găsit un răspuns rațional și logic.

Astfel, cum se explică necesitatea reglementării activității organelor de constatare în Codul de procedură penală în condițiile în care activitatea acestora nu se regăsește în limitele procesului penal și cu atât mai mult că actele efectuate de acestea au forma procesuală, sunt perfectate conform prevederilor Legii procesuale (art. 260–261 CPP) și sunt considerate mijloace de probă (art.273 alin.(2) CPP). Rezultă că nu ar fi o problemă ca mijloacele de probă să fie acumulate în afara procesului penal. Dar oare aceasta nu subminează oare însăși valoarea procesului penal ca gen de activitate specific de acumulare a probelor?

Analiza *stricto sensu* a noțiunii legale a procesului penal, care de fapt stă la baza întregului sistem de drept procesual penal, ne permite să afirmăm că în limitele procesului penal nu se regăsește nu doar activitatea organelor de constatare, ci nici cea desfășurată chiar de ofițerii de urmărire penală și de instanțele judecătorești ce nu ar avea legătură cu participarea părților în proces și a altor persoane. Folosirea expresiei „cu participarea părților” în definiția legală a procesului penal presupune că această participare ar fi obligatorie pentru ca activitatea organului de urmărire penală și a instanțelor de judecată să se încadreze în limitele procesul penal. Din acest punct de vedere ar trebui să recunoaștem faptul că procesul penal nu poate să înceapă din momentul sesizării organului de urmărire penală deoarece, după cum s-a menționat pe bună dreptate în literatura de specialitate [8, p.], la acel moment nu există părți în procesul penal, statutul acestora, la respectiva etapă, nefiind încă apreciat. Excepție ar putea să fie doar cazurile în care sunt victime. Tot în această ordine de idei s-ar cuveni să afirmăm că părțile nu sunt apreciate nici chiar în momentul pornirii urmăririi penale, ceea ce înseamnă că nici procesul penal nu va putea să înceapă, fiindcă lipsesc părțile. Corespunzător, s-ar cuveni să spunem că procesul penal apare mai târziu, adică din momentul apariției părților, sau și mai exact, din momentul recunoașterii statutului procesual al acestora. Admiterea unei astfel de interpretări ca fiind adevărată contravine regulilor logice și ruinează întreaga teorie a procesului penal. Rezultă că urmărirea penală, fiind o etapă a procesului penal, va începe mai degrabă decât însăși procesul penal.

Din același punct de vedere s-ar putea afirma că și măsurile speciale de investigații, deși sunt prevăzute în Codul de procedură penală (art.232²), la fel ca și actele de constatare, nu se încadrează în limitele procesului penal și nici nu ar avea cum să fie efectuate în cadrul procesului penal atâta timp cât competența

de efectuare a măsurilor speciale de investigații depășește limitele competenței organului de urmărire penală și a instanțelor de judecată. Cu alte cuvinte ofițerul de investigații, singurul organ competent să efectueze măsurile speciale de investigații, ca și organul de constatare nu se regăsește printre subiecții enumerați în art.1 alin.(1) CPP, ceea ce înseamnă că activitatea desfășurată de aceste organe rămâne în afara limitelor procesului penal.

În timpul elaborării acestei lucrări Ministerul Justiției al Republicii Moldova a lansat pentru avizare un proiect de Lege pentru modificarea unor acte legislative (privind activitatea specială de investigații), prin care s-a propus completarea Codului de procedură penală cu un nou articol (art.57¹) care să prevadă competența ofițerului de investigații [9]. Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că nu s-a înaintat nici o propunere de modificare a conținutului noțiunii legale a procesului penal, ceea ce înseamnă că la nivel conceptual lucrurile vor rămâne neschimbate. Considerăm că problema, având caracter general, nu ar trebui rezolvată doar în mod particular, ci în complex, astfel ca între prevederile legale să existe o armonie veritabilă. Chiar dacă Proiectul va fi acceptat și va deveni lege, iar ofițerul de investigații va obține competența de efectuare a măsurilor speciale de investigații în cadrul procesului penal, se va isca iarăși aceeași întrebare cu privire la determinarea statutului juridic procesual al acestuia, fiindcă nu va putea fi atribuit nici la organul de urmărire penală, nici la instanța de judecată și nici la categoria părților în proces. Unica grupă la care ar putea totuși să fie raportat ofițerul de investigații ar fi cea cu privire la alte persoane participante la procesul penal, adică alături de specialist și expert (Capitolul IV, Titlul III, Partea generală), doar că potrivit Proiectului se propune ca ofițerul de investigații să fie inclus nu în grupa altor participanți la procesul penal, ci în cea a organelor care formează partea acuzării (Capitolul I, Titlul

III, Partea generală), alături de ofițerul de urmărire penală (art.57 CPP).

Drept vorbind, eventuala raportare a ofițerului de investigații la grupul altor participanți la procesul penal tot nu ni se pare reușită, fiindcă îl transformă pe acesta dintr-o figură activă de investigare a infracțiunilor în alta pasivă lipsită de inițiativă care doar așteaptă să înfăptuiască actele procesuale de dispoziție ale ofițerului de urmărire penală și ale procurorului în cauzele penale aflate în procedura acestora. Pentru mai multă claritate, nu expertul sau specialistul vine la organul de urmărire penală să-i propună efectuarea unei sau altei expertize sau constatări tehnico științifice, ci invers. Organul de urmărire penală este cel pe umerii căruia cade responsabilitatea de investigare a cauzei penale, fiind o figură procesuală activă. Anume el este cel care înaintează propuneri și apelează la ajutorul și serviciile altor participanți în procesul penal. Rolul ofițerului de investigații ca și al ofițerului de urmărire penală în permanență a fost unul activ, fiecare având propriile instrumente juridice de investigare a infracțiunii. În timp ce unul acționează prin procedee publice altul operează cu cele secrete, asigurându-l pe primul cu informații operative în vederea obținerii probelor necesare. Între aceștia ar trebui să existe o conlucrare armonioasă, ambii manifestând inițiativă pentru realizarea unui obiectiv comun – cercetarea cauzei penale. Ofițerul de investigații nu așteaptă să-i spună cineva ce are de făcut, el trebuie să dea dovadă de inițiativă, să propună efectuarea măsurilor speciale de investigații chiar dacă realizarea lor va depinde de decizia procurorului sau a judecătorului de instrucție. Se pare că ofițerul de investigații este cel mai în măsură să înțeleagă eficiența și așteptările efectuării unei sau altei măsuri speciale de investigații. Deci, nu se pune problema concurenței de inițiativă la efectuarea măsurii speciale de investigații, inițiativa rămânând valabilă atât pentru organul de urmărire penală, cât și procuror. Problema este că figura

ofițerului de investigații trebuie să rămână și ea una activă. Probabil din aceleași considerente inițiatorii Proiectului indicat au plasat în structura Codului de procedură penală instituția ofițerului de investigații alături de cea a ofițerului de urmărire penală și nu lângă cea a expertului sau specialistului.

Din acest punct de vedere se observă două soluții ale problemei cercetate, fie se lărgiște spectrul organelor ale căror activitate activă alcătuiește conținutul noțiunii legale a procesului penal, fiind vorba despre organele de constatare și cele care efectuează activitate specială de investigații, fie se lărgiște conținutul noțiunii de organ de urmărire penală la fel prin includerea celor două organe cu specificarea competenței individuale a fiecăruia dintre aceștia.

Teoretic vorbind, începerea procesului penal rămâne una dintre cele mai controversate probleme ale științei dreptului procesual penal. Într-o viziune, ce predomină mai mult în sistemul de drept românesc, urmărirea penală este prima fază a procesului penal [10, p.499; 11, p.217], ceea ce înseamnă că procesul penal începe din momentul pornirii urmăririi penale. Într-o altă abordare, specifică mai mult sistemului de drept procesual penal rusesc, urmărirea penală este a doua fază a procesului penal, ceea ce presupune că procesul penal se inițiază mai devreme, adică odată cu începerea fazei premergătoare urmăririi penale [12; 13; 14, p.8-9]. În doctrina națională, probabil datorită poziționării geografice a Republicii Moldova și trecutului ei istoric, dar și influenței ambelor curente de drept și nu numai a acestora, pot fi întâlnite viziuni contradictorii cu privire la aprecierea momentului din care debutează procesul penal, unii împărtășind ideea că procesul penal începe odată cu urmărirea penală, aceasta fiind și prima fază a procesului penal [15], alții susținând conceptul conform căruia urmărirea penală este a doua fază a procesului penal, respectiv procesul penal ar începe înaintea urmăririi penale [4, p.55].

Din punctul nostru de vedere ambele viziuni au partea lor de adevăr și pot fi acceptate condiționat, necesitând unele explicații și precizări. Promovarea acestora în doctrina națională fără specificarea deosebirilor dintre legislația moldovenească și cea străină nu face altceva decât să introducă și mai multă neclaritate și debusolare cu privire la problematica pe care încercăm să o rezolvăm în cadrul acestui studiu.

În primul rând, este de remarcat faptul că procesul penal, pe lângă caracterul său universal, caracteristic oricărui sistem de drept din orice țară, ce presupune existența unui mecanism de reacție a statului la infracțiune ca fenomen antisocial interzis sub amenințarea pedepsei, însușește și caracteristici individuale care privesc organizarea, proiectarea juridică, practica de aplicare etc. cu întruchiparea concretă a acestui concept într-un anumit stat dintr-o epoca istorică corespunzătoare. Prezența obligatorie a procesului penal într-un anumit sistem de drept, desigur, nu înseamnă că acesta există peste tot într-o formă identică și neschimbată. Prin urmare, este necesar să facem distincție între universalitatea procesului penal în calitate de concept general și diversitatea acestuia.

Până în 2010 procesul penal în reglementarea juridică românească începea cu faza actelor premergătoare efectuate în vederea pornirii urmăririi penale, însă odată cu intrarea în acțiune a Noului Cod de procedură penală [16] s-a renunțat la respectiva fază procesuală, urmărirea penală devenind prima fază a procesului penal. Cu alte cuvinte, înțelegem că nu s-a renunțat la activitățile care anterior erau realizate în faza actelor premergătoare, pur și simplu ele au devenit componente ale fazei de urmărire penală. Faza urmăririi penale, într-un fel, s-a extins din conținutul actelor premergătoare și cuprinde două etape *in rem* și *in personam*. Prin urmare, se poate spune că în cadrul urmăririi penale inițiate *in rem* sunt realizate toate acțiunile care

anterior se efectuau în faza actelor premergătoare, iar în cadrul urmăririi penale inițiate *in personam* sunt efectuate aceleași acțiuni care anterior se efectuau în cadrul urmăririi penale. Ceea ce pare mai important de menționat în acest context este faptul că măsurile speciale de investigații, numite în limbajul juridic românesc - metode speciale de supraveghere și cercetare, în special fiind vorba despre interceptarea și înregistrarea comunicațiilor, pot fi efectuate chiar din momentul pornirii urmăririi penale *in rem* cu respectarea, desigur, a condițiilor de rezonabilitate, proporționalitate și subsidiaritate. Se pare că extinderea fazei urmăririi penale s-a făcut în ideea valorificării în calitate de probe a rezultatelor obținute prin metodele speciale de supraveghere și cercetare. Anterior astfel de rezultate, fiind obținute la etapa actelor premergătoare, puteau fi folosite doar pentru hotărârea problemei pornirii urmăririi penale [17, p.46].

Ca și concluzie intermediară, putem spune că viziunea reflectată în doctrina națională potrivit căreia procesul penal începe cu faza urmăririi penale corespunde mai degrabă legislației actuale românești decât celei moldovenești. Diferența esențială între cele două legislații constă în perioada de timp de până la 30 zile oferită de către legiuitorul moldovean organului de urmărire penală pentru verificarea sesizărilor cu privire la pregătirea sau săvârșirea infracțiunilor, timp în care se decide refuzul sau pornirea urmăririi penale (art.274 CPP) și în cadrul căreia sunt realizate anumite acțiuni procesuale. Legea procesuală penală a României nu prevede un astfel de termen, respectiv organul de urmărire penală este pus în situația de a decide prompt refuzul sau pornirea urmăririi penale. Se poate spune și altfel. Perioada de timp dintre momentul sesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni și momentul pornirii urmăririi penale este mult mai scurtă și poate neesențială în reglementarea juridică românească în raport cu cea moldovenească.

Un alt detaliu important care deosebește cele două legislații se referă la conținutul noțiunii „organ de urmărire penală”. Prin această noțiune în sensul juridic românesc comparativ cel moldovenesc se are în vedere un cerc mai larg de subiecți, cuprinzându-i și pe cei care pun în aplicare mandatele de supraveghere tehnică. Astfel, prin organ de urmărire penală se are în vedere procurorul, organele de cercetare penală ale poliției judiciare și organele de cercetare penală speciale (art.55 CPP al României). În reglementarea juridică moldovenească, după cum am arătat anterior, ofițerul de investigații, organ competent să efectueze măsurile de investigații, nu doar că nu face parte din conținutul noțiunii de organ de urmărire penală, ci în general nu se regăsește în lista subiecților procesului penal. Astfel, se pare că împrumutarea anumitor expresii sau anumitor termeni din alte sisteme de drept ar trebui însoțite și de conținutul acestora, în caz contrar vom avea în continuare opinii contradictorii și aplicarea neunitară a legislației.

Viziunea precum că procesul penal debutează împreună cu urmărirea penală nu este străină nici doctrinei de specialitate rusești [18; 19; 20; 21], deși dominantă rămâne totuși cea conform căreia urmărirea penală este a doua fază a procesului penal [22; 23]. În ultima perioadă, totuși, se atestă o intensificare a discuțiilor cu privire la eliminarea din procesul penal a fazei de dinaintea urmăririi penale [24; 25; 26]. Nu vom analiza argumentele acestor discuții, este un obiectiv care depășește limitele prezentului studiu. Mai important însă este faptul că și cei care se pronunță pentru eliminarea respectivei faze procesuale, precum și cei care sunt împotriva recunosc că la ora actuală procesul penal în reglementarea juridică a Federației Ruse are două faze prejudiciare: „pornirea urmăririi penale” și „urmărirea penală” propriu zisă. Prima fază începe din momentul apariției informației despre infracțiune (art. 5 pct. 9 CPP al Federației Ruse) sau, mai exact spus în literatura de specialitate, din momentul

înregistrării acestei informații într-un anumit registru și se finalizează fie cu refuzul de a începe a doua fază sau cu debutul acesteia, marcată prin emiterea unei ordonanțe în acest sens atunci când sunt constatate semnele unei infracțiuni concrete [27, p.44-45].

Codul de procedură penală al Federației Ruse nu operează cu noțiunea de „proces penal”, ci cu cea de „procedură penală”, conținutul acesteia incluzând procedurile prejudiciare și judiciare într-un caz penal (art. 5 pct. 56 CPP al Federației Ruse).

În general, în doctrina rusească predomină opinia conform căreia noțiunile de „proces penal” și „procedură penală” sunt identice. Încercările cercetătorilor ruși de a ilustra și cu alte cuvinte conținutul noțiunii „proces penal” a îmbogățit doctrina rusească cu diverse definiții ale acestui concept. Totuși, cea mai frecventă explicație este că procesul penal este o activitate strict reglementată de legea de procedură penală, fiind desfășurată numai de organele și funcționarii de stat autorizați (competenți). La rândul său, aceste organe competente dispun de competență generală și specifică, competența generală fiind determinată de prezența competențelor corespunzătoare consacrate în legislația în vigoare, iar competența specială intervenind în cazurile în care organul competent sau funcționarul de stat, în conformitate cu procedura stabilită de lege, inițiază un dosar penal, îl acceptă în propria gestiune pentru examinare sau, în alt mod, intră în procesul penal în legătură cu o anumită cauză penală.

Instanța de judecată, procurorul, anchetatorul (ofițerul de urmărire penală), șeful organului de anchetă, organul de cercetare penală (орган дознания), șeful organului de cercetare penală, șeful subdiviziunii de cercetare penală și ofițerul de cercetare penală sunt încadrați, potrivit legii, ca organe de stat și funcționari angajați în procesul penal [28, p.8-10].

Așadar, activitatea acestor organe, în sensul doctrinei penale rusești, alcătuiește conținutul

noțiunii procesului penal. Penaliștii ruși în explicarea faptului de ce activitatea tuturor organelor indicate formează conținutul procesului penal pornesc de la etimologia cuvântului „proces” care provine din latinescul *processus*, adică „a merge înainte”, care pune accent pe dinamica activității procesuale penale, atunci când un dosar penal trece de la o fază la alta, fiecare dintre acestea aducând cazul mai aproape de soluționarea definitivă a problemelor de drept penal material ce se referă la infracțiune și pedeapsă. Cu alte cuvinte, în accepțiunea rusească termenul proces penal denotă trecerea de la infracțiune la pedeapsă, care deosebește un proces penal dinamic de o lege penală statică, întrucât până la începerea procedurii penale, infracțiunea va rămâne pentru totdeauna în trecut și doar cunoștințele procedurale despre aceasta, exprimate în probe și hotărâri procesuale penale, se pot modifica [29, p.34].

Până la adoptarea actualului Cod de procedură penală al Republicii Moldova sistemul organelor procesului penal național, precum și structura procesului penal în general, cu cele două faze prejudiciare, era similară cu sistemul și structura procesului penal rusesc, lucru absolut firesc, având în vedere că ambele țări au un trecut istoric comun, iar legislația în limitele spațiului sovietic se deosebea neesențial de la un stat la altul. După destrămarea URSS-lui Federația Rusă a continuat practic același drum, în timp ce țara noastră, pășind pe calea integrării în spațiul comunității europene, a început să se distanțeze de vechea paradigmă, ceea ce la nivel legislativ a însemnat anumite reforme. În sensul procesului penal s-au făcut mai multe schimbări, printre care a fost vizată și ideea renunțării la organul de cercetare penală și la faza de dinaintea urmăririi penale.

Inițial, legea procesuală națională actuală nu prevedea un anumit termen în care trebuiau examinate sesizările cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni, ceea ce oferea motiv

de interpretare că procesul penal începe împreună cu urmărirea penală. Prin Legea nr.66/2012 [30] a fost introdus atât termenul de 30 zile pentru examinarea sesizărilor, cât și dispoziția conform căreia procesul penal începe din momentul sesizării organului competent cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni. Anume aceste schimbări au și impulsivat discuțiile cu privire la stabilirea momentului pornirii procesului penal care nu mai coincide cu cel al pornirii urmăririi penale. Această discrepanță dintre cele două puncte fixate pe axa timpului servește argumentul de bază pentru susținerea faptului că urmărirea penală este precedată de o nouă fază procesuală. Legiuitorul nu s-a grăbit să-i atribuie vre-un titlu, respectiv acest lucru și l-au asumat doctrinarii naționali.

Primul cercetător care s-a sesizat cu privire la acest subiect și s-a pronunțat în privința denumirii acestei faze a fost profesorul Igor Dolea, folosind expresia „pornirea (începerea) procesului penal”. În fapt, profesorul I. Dolea s-a abținut să folosească termenul „fază” pentru marcarea activităților perioadei de dinaintea urmăririi penale, întrebându-se în acest sens termenul „instituție”. Tot dânsul a observat și faptul că „nu există un act procedural distinct care ar declanșa procesul penal” [1, p.28], remarcă împărtășită ulterior și de profesorul Tudor Osoianu [2]. Continuându-și cercetările, profesorul Osoianu T. împreună cu Ostavciuc D. ajung la concluzia că totuși ar fi vorba despre o nouă fază a procesului penal, intitulând-o „verificarea sesizării organului de urmărire penală” [4, p.55].

Astfel, s-ar putea spune că prin includerea acestei noi perioade în cadrul procesului penal legiuitorul național a făcut un pas înapoi în drumul său de integrare europeană, doar că denumirea veche „pornirea urmăririi penale” în aprecierea cercetătorilor Osoianu T. și Ostavciuc D. ar fi mai puțin corectă, context în care au propus una nouă și originală.

Conform acestei viziuni noua fază a procesului penal este cuprinsă în limitele marcate de momentul înregistrării sesizării cu privire la infracțiune și momentul refuzului începerii urmăririi penale sau al începerii urmăririi penale în baza ordonanței organului de urmărire penală după care pot fi efectuate acțiunile procesuale [4, p.56-57].

Într-adevăr, conform prevederilor legale obligația de a înregistra sesizarea cu privire la infracțiune ține de competența organului de urmărire penală (art.55 alin.(4) CPP), mai exact conducătorul organului de urmărire penală asigură înregistrarea, în modul stabilit, a sesizărilor despre săvârșirea infracțiunilor (art.56 alin.(2) CPP). În cazul în care sesizarea nu a fost înregistrată de conducătorul organului de urmărire penală atunci înregistrarea sesizării privind pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni este asigurată de ofițerul de urmărire penală (art.57 alin.(2) pct.1) CPP). Procurorul, în acest context, are obligația să controleze permanent executarea procedurii de primire și înregistrare a sesizărilor privind infracțiunile (art. 52 alin.(1) pct.4) CPP).

Totodată, legea procesuală nu-l obligă pe organul de constatare să înregistreze sesizările cu privire la pregătirea sau săvârșirea infracțiunilor, ceea ce înseamnă că înregistrarea autosesizării sau sesizării organului de constatare va avea loc după ce acesta, la rândul său, va prezenta organului de urmărire penală procesul verbal de constatare a infracțiunii. Această concluzie, dacă poate fi numită așa, este confirmată și de prevederile art.166 CPP conform cărora reținerea persoanei ca acțiune procesuală poate avea loc, în temeiurile prevăzute la alin.(1) al aceluiași articol, până la înregistrarea infracțiunii în modul stabilit de lege.

În acest context, sunt relevante și prevederile art.279 CPP conform cărora „acțiunile procesuale se efectuează în strictă conformitate cu prevederile prezentului cod și numai după înregistrarea sesizării cu privire la infracțiune”. Interpretarea gramaticală

a acestor prevederi poate să creeze impresia că procesul penal ar începe nu din momentul sesizării organului competent după cum este indicat în art.1 CPP, ci din momentul înregistrării sesizării cu privire la infracțiune. Deși, în unele situații intervalul de timp cuprins între cele două limite de timp ar putea să fie foarte nesemnificativ, în altele, deloc puține, acest interval ar putea să fie suficient de mare și important.

Revenind la opera cercetătorilor Osoianu T. și Ostavciuc D., în principiu am putea admite că noua fază a procesului penal începe din momentul înregistrării infracțiunii de către organul de urmărire penală. Problema care rămâne totuși nesoluționată și la care experții, într-un fel, evită să dea un răspuns suficient de clar, se referă la limita de debut a procesului penal. Întrebarea este: prima fază a procesului penal începe împreună cu procesul penal sau mai există o perioadă de timp în care sunt realizate anumite acțiuni procesuale, chiar dacă această perioadă ar fi foarte specifică situațiilor în care este sesizat doar organul de constatare?

Având în vedere propunerea cercetătorilor indicați cu privire la redenumirea Capitolului IV „Pornirea urmăririi penale” al Titlului I a părții speciale din CPP cu o denumire nouă „Verificarea sesizării organului de urmărire penală” [4, p.59], pe de o parte, și afirmarea faptului că legiuitorul a agreat efectuarea acțiunilor procesuale indicate în art. 273 CPP [4, p.56] (acțiuni realizate de organele de constatare) în intervalul de timp cuprins între începerea procesului și începerea urmăririi penale, pe de altă parte, s-ar putea trage concluzia că în viziunea experților, activitățile procesuale efectuate de organele de constatare sunt parte a procesului penal doar că nu se încadrează în noua prima fază a procesului penal. Aceiași afirmație se poate face și în legătură cu faptul că organele de constatare și competența acestora constituie obiect de studiu al materiei de drept procesul penal, subiect căruia chiar

în lucrarea cercetătorilor Osoianu T. și Ostavciuc D. i s-a acordat un spațiu suficient de mare, aproape la egalitate cu cel acordat organului de urmărire penală. Dacă admitem că activitatea organelor de constatare nu se încadrează în procesul penal, probabil că ar trebui să ne gândim și la excluderea acestui compartiment din programa de studii a disciplinei didactice de drept procesul penal.

În abordarea problematicii analizate este bine să cunoaștem și experiența europeană care comparativ cu legislația națională nu cunoaște un sistem de etape strict formalizat. Astfel, conform prevederilor Codului de procedură penală al Germaniei procesul penal începe cu cercetarea penală [Ermittlungs- oder Vorverfahren], aceasta fiind și unica fază prejudiciară a procesului penal. Până în 1974 și procesul penal al Germaniei a cunoscut două faze prejudiciare: cercetarea penală și ancheta prealabilă (urmărirea penală). Ulterior, legiuitorul german, pentru a simplifica procedura, a decis să abandoneze faza anchetei prealabile, păstrând doar faza cercetării penale. Desființarea urmăririi penale a condus la creșterea sarcinii procurorului, mai exact a activității poliției sub supravegherea procurorului. Astfel, cercetarea penală în Germania are caracter mai mult polițienesc - polițiștii sunt cei care strâng probe, iar procurorul ia decizii procedurale în baza acestora. În același timp, într-o astfel de situație, poliția este obligată să investigheze în mod independent toate infracțiunile, iar dacă este necesară restrângerea drepturilor constituționale ale cetățenilor (aplicarea măsurilor preventive, reținerea, percheziția, interceptarea telefonică etc.) se cere sancționarea acțiunilor respective din partea unui judecător [31, p.189].

Tendența legiuitorului german de debirocratizare a procesului penal s-a extins și asupra procedurii de autorizare a acțiunilor legate de restrângerea drepturilor persoanelor. Obținerea autorizației de efectuare a unei percheziții, spre exemplu, se face prin

telefon. Judecătorul audiază cererea procurorului, hotărăște admiterea cererii și informează imediat, prin telefon, verbal despre decizia sa, iar procurorul la rândul său își face o notă despre aceasta în dosarul penal [32].

Cercetarea penală pe cazuri simple se efectuează de poliția de securitate publică (*Schutzpolizei*), iar cazurile mai complicate sunt cercetate de poliția criminală (*Kriminalpolizei*) [32]. Scopul cercetării penale este de a-i permite procurorului să decidă dacă va depune o învinuire publică (art.160 CPP). Atunci când poliția stabilește existența unui motiv suficient, procurorul înaintează învinuirea, dar dacă un astfel de motiv lipsește sau există împrejurări care împiedică desfășurarea procesului penal procurorul dispune încetarea acestuia (art.170 CPP).

Motivul pentru începerea investigațiilor poate servi atât autosesizarea organului de cercetare penală, cât și declarația cu privire la infracțiune. Momentul inițierii unui cercetări penale nu este definit în legislația Germaniei, aceasta considerându-se începută din momentul în care organul competent (poliția, departamentul de finanțe, procurorul, unul dintre angajații acestor organe sau instanța de judecată) aplică o măsură care vizează în mod clar suspiciunea cuiva pentru o infracțiune [33, p.159].

Concluzii

În concluzie se poate de menționat că încercarea de a soluționa problema identificării limitei de debut a procesului penal în reglementarea juridică moldovenească a făcut posibilă constatarea faptului că actualul Cod de procedură penală se dovedește a fi unul eclectic, cumulând elemente și instituții specifice diferitor sisteme de drept care, din păcate, nu se îmbină suficient de armonios. Lipsa coerenței între anumite dispoziții legale, ce suscită interpretări contradictorii cu privire la limitele, conținutul și componentele structurale ale procesului penal, reprezintă expresia voinței pendulatorii a legiuitorului

manifestată în procesul de ajustare a legislației naționale la cea europeană în manieră autohtonă - doi pași înainte și altul înapoi.

Identificarea începutului procesului penal în reglementarea juridică moldovenească este foarte actuală atât din punct de vedere teoretic, cât și din punct de vedere practic, fiind reperul aprecierilor de legalitate sau ilegalitatea ale anumitor acțiuni efectuate fie în cadrul sau în afara procesului penal. Rezolvarea problemei analizate este strâns ancorată de instituția pornirii urmăririi penale la bază căreia se confruntă două ideologii diametral opuse care, pe de o parte, implică emiterea unei ordonanțe ce ar trebui să descrie aprecierea juridico-penală a infracțiunii constatate, iar pe de altă parte, pentru a constata infracțiunea și a emite o astfel de ordonanță, este necesară efectuarea unei urmăririi penale anume pentru a determina prezența sau absența semnelor unei infracțiuni.

Reieșind din actualele prevederi ale Codului de procedură penală momentul pornirii procesului penal raportat la axa timpului se află înaintea celui de inițiere a urmăririi penale. Prin urmare se pot distinge două puncte consecutive care ar marca începutul procesului penal: 1) sesizarea organului de constatare și 2) sesizarea organului de urmărire penală. Admiterea conceptului precum că procesul penal ar începe din momentul sesizării organului de urmărire penală scoate în afara procesului penal activitățile procesuale reglementate de legea procesuală și realizate de organele de constatare. Acest concept deschide larg ușile pentru acumularea mijloacelor de probă în afara procesului penal, cea ce subminează însăși esența procesului penal. Acceptarea situației că procesul penal ar putea să înceapă și din momentul sesizării sau autosesizării organului de constatare contravine prevederilor alin. (1) al art.1 al CPP prin care este stabilit conținutul procesului penal. Totodată, această ipoteză pune în dificultate înțelegerea prevederilor art.262

CPP conform cărora proces-verbal cu privire la constatarea infracțiunii, întocmit de organele de constatare constituie una din formele de sesizare a organului de urmărire penală, percepute în ansamblu ca moment de debut al procesului penal.

Incertitudinile și ambiguitățile pe care le conține actualul cadru juridic național limitează esențial potențialul investigațiilor speciale în perioada procesului penal de dinaintea urmăririi penale, situație care avantajează semnificativ elementele criminale, ruinând, totodată, încrederea cetățeanului în statul de drept Republica Moldova – garant al valorilor constituționale.

Găsim defectuoasă noțiunea legală a procesului penal prevăzută în alin.(1) al art.1 al CPP și considerăm că ar putea să creeze mari probleme de interpretare și aplicare unitară a prevederilor legale a căror menire ține de investigarea cazurilor declarate cu privire la pregătirea sau săvârșirea de infracțiuni, fiind vorba în mod special despre măsurile speciale de investigație. În calitate de soluție ar putea fi luată în calcul propunerea de lărgire a spectrului de subiecți a căror activitate ar urma să formeze conținutul noțiunii procesului penal și anume prin includerea organelor de constatare și a celor care desfășoară activitate specială de investigații (ofițerii de investigații), alături de organele de urmărire penală și instanțele judecătorești.

Referințe bibliografice

1. DOLEA, I. Codul de procedură penală al Republicii Moldova : (comentariu aplicativ) : Textul cu modificare legislative operate până la 1 septembrie 2016. – Chișinău : Cartea Juridică, 2016. p.28.

2. OSOIANU, T. Corelația dintre protecția drepturilor omului și contracararea criminalității (Comentariu teoretic al art. 1 Cod Procedură Penală al Republicii Moldova). In: *Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurarea a parcursului european*. Partea 2, 22 ianuarie 2018,

Chișinău. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2019, p.206-216. Disponibil [on-line]: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/120405 (vizitat la 14.07.2022);

3. GLAVAN, B. Probleme teoretico-practice privind scopul și sarcinile activității speciale de investigații în contextul legislației Republicii Moldova. Revista Universul Juridic NR. 2/2022. Baza de date Heinonline. Disponibilă [online]: <https://www.universuljuridic.ro/probleme-teoretico-practice-privind-scopul-si-sarcinile-activitatii-speciale-de-investigatii-in-contextul-legislatiei-republicii-moldova/> (vizitat la 14.07.2022);

4. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Urmărirea penală: Curs universitar – Chișinău: Cartea Militară, 2021 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”). p.27; 55.

5. Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Sesizarea nr. 90g din 23 iunie 2022 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor articolului 1 alin. (1) din Codul de procedură penală. Disponibilă [online]: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=2024&l=ro> (vizitat la 14.07.2022).

6. Această formă de sesizare a organului de urmărire penală prevăzută în art.262 al.(3¹) Codul de procedură penală a fost introdusă în prin Legea nr.49 din 23.03.18, MO126-131/120.04.18 art.261; în vigoare 01.10.18.

7. A nu se confunda situațiile în care instanțele de judecată sau, după caz, judecătorii de instrucție pot să acționeze în calitate de organ de constatare (art.273 alin. (1) lit.h. CPP).

8. ВОЛОДИНА, Л. М. Проблемы и противоречия стадии возбуждения уголовного дела // Вестник криминалистики. 2010. Выпуск 3 (35). p. 7.

9. Proiectul de Lege pentru modificarea unor acte normative (privind activitatea specială de investigații). Disponibil [online] https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/nu_438_mj.pdf (vizitat la 20.07.2022).

10. THEODORU, Gr. Tratat de drept procesual penal, București, Editura Hamangiu, Ediția a 3-a, 2013. p.499.

11. NEAGU, I., DAMASCHIN, M., MICU, B., NEDELICU, C. Drept procesual penal, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Universul Juridic, 2011, p. 217.

12. БРЕСТЕР, А. А. Начало уголовного процесса и его влияние на уголовно-процессуальную форму // Уголовная юстиция. 2013. №2 (2). Disponibilă [online]: <https://cyberleninka.ru/article/n/nachalo-ugolovno-protsessa-i-ego-vliyanie-na-ugolovno-protsessualnuyu-formu> (data обращения: 29.06.2022).

13. ПИРОГОВСКИЙ, И. Г. Начало уголовного судопроизводства: некоторые размышления о категориальном аппарате / И. Г. Пироговский // Юридическая наука: история и современность. – 2018. – № 6. – С. 147-162. – EDN YYZGAN.

14. Уголовно-процессуальное право (Уголовный процесс): учебник для студентов вузов, обучающихся по направлению подготовки «Юриспруденция» / под ред. А.В. Ендольцевой, О.В. Химичевой, Е.Н. Клешиной. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2015. 727 с.

15. SOROCEANU, I. Urmărirea penală – fază remarcabilă a examinării cauzei în vederea stabilirii adevărului. In: Revista Națională de Drept. 2020, nr. 10-12(240-242), p. 113-118.

16. Codul de procedură penală al României din 1 iulie 2010. Disponibil [online] <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907> (vizitat la 20.07.2022).

17. SUIAN, M, Metode speciale de supraveghere sau cercetare. București: Editura Solomon, 2021. p.46.

18. СТРОГОВИЧ, М. С. Уголовный процесс: Учебник для юридических высших учебных заведений. – М.: Юрид. из-во МЮ СССР, 1990. p. 150.

19. ЛАЗАРЕВ, В. А. Возбуждение уголовного дела как акт правового реагирования на преступные посягательства: Дис. ...канд. юрид. наук. – Саратов, 2001. p.3.

20. АЛЕКСАНДРОВ, А. С., ГРАЧЕВ, С. А. Проект нового порядка открытия уголовного расследования по сообщению о преступлении // Уголовный процесс. 2015. № 7. С. 14-15.

21. ВОЛОДИНА, Л. М. Стадия возбуждения уголовного дела // Актуальные проблемы расследования преступлений. М.: ИПК СК России, 2013.

22. КЛЕЩИНА, Е. Н. Возбуждение уголовного дела как стадия уголовного судопроизводства // Общество и право. – 2007. – № 1(15). – С. 32-35.

23. КАРДАШЕВСКАЯ, М. В. Стадия возбуждения уголовного дела: проблемы и перспективы // Вопросы российского и международного права. – 2018. – Т. 8. – № 12А. – С. 239-248.

24. ЧЕРНЫХ, В. А., ЛУКЪЯНЧИКОВА, Е. Ф. Упразднение стадии возбуждения уголовного дела в уголовном судопроизводстве РФ: возможно Ли это? // Современные тенденции развития науки и технологий. – 2016. – № 12-7. С. 139-141..

25. РОССИНСКИЙ, С. Б. Возбуждение уголовного дела как автономная стадия российского уголовного судопроизводства: за и против // Вестник Уральского юридического института МВД России. – 2021. – № 3(31). – С. 48-54..

26. СЕРЕДНЕВ, В. А. Стадия возбуждения уголовного дела: рудимент или необходимость? // Российское право: образование, практика, наука. 2016. №4 (94). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/stadiya-vozbuzhdeniya-ugolovnogo-dela-rudiment-ili-neobhodimost>

27. КОЖОКАРЬ, В. В. Возбуждение уголовного дела: вопросы теории и практики: Дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2016. р. 44-45.

28. Уголовно-процессуальное право (Уголовный процесс): учебник для студентов вузов, обучающихся по направлению подготовки «Юриспруденция» / под ред. А.В. Ендольцевой, О.В. Химичевой, Е.Н. Клециной. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2015. р.8-10.

29. Курс уголовного процесса / Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки.– 2-е изд., испр. – М.: Статут, 2017. – 1280 с.

30. Legea RM nr.66 din 05.04.12, MO155-159/27.07.12 art.510.

31. Курс уголовного процесса / Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки.– 2-е изд., испр. – М.: Статут, 2017. – 1280 с. р.189.

32. E. Best Criminal Procedure of Germany Disponibilă [online]: <https://wiselawyer.ru/poleznoe/73612-ugolovnyj-process-germanii> (vizitat la 19.07.2022)

33. БАРАБАНОВ, П. К. Уголовный процесс ФРГ. – М.: Спутник, 2014. – 360 с. р.22 apud Пироговский И.Г. Начало уголовного судопроизводства: некоторые размышления о категориальном аппарате. Юридическая наука: история и современность. – 2018. – № 6. – р. 159.

APĂRAREA ÎN CONTENCIOS ADMINISTRATIV A DREPTURILOR VĂTĂMATE DE AUTORITĂȚI (STUDIU DE CAZ). Partea a II-a

Ștefan BELECCIU

Doctor în drept, profesor universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: stefan31belecciu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0786-8713>

Igor ȘEVCENCO

Doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: stefan31belecciu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1944-7318>

Studierea problemei apărării drepturilor vătămăte de autorități este una importantă, dar și actuală, deoarece, pentru soluționarea ei este necesar de a cunoaște acțiunile persoanelor aflate în asemenea situații și de a aprecia eficiența mecanismului contenciosului administrativ. O astfel de evaluare este posibilă doar în rezultatul analizei cazurilor concrete de vătămare a drepturilor persoanei de către autorități și a modalităților de soluționare a unor astfel de litigii de către instanțele de judecată competente. În partea I-a a studiului de față¹ am încercat să analizăm profund și detaliat activitatea administrativă a autorității Y desfășurată în raport cu cetățeanului X (ca protagoniști ai cauzei studiate), reliefând destul de clar coordonatele ilegalității admise de către aceasta. Articolul de față ia în discuție analiza unui caz real examinat în instanța de contencios administrativ, în baza căruia ne propunem să reliefăm activitățile administrative ale autorității publice ca subiect al speței și faptul cum o autoritate publică poate să încalce drepturile (persoanelor) recunoscute de lege.

Cuvinte-cheie: contencios administrativ, stat de drept, cetățean, abuz, vătămare, administrație publică, drepturile omului.

THE DEFENSE IN ADMINISTRATIVE LITIGATION OF THE RIGHTS DAMAGED BY THE AUTHORITIES (CASE STUDY). Part II

The study of the problem of defending the rights harmed by the authorities is an important one, but also current, because, in order to solve it, it is necessary to know the actions of people in such situations and to appreciate the efficiency of the administrative litigation mechanism. Such an assessment is possible only as a result of the analysis of concrete cases of injury to human rights by the authorities and of the ways in which such disputes are settled by the competent courts. In the first part of the present study, we tried to analyze deeply and in detail the administrative activity of the Y authority carried out in relation to the X citizen (as the protagonists of the case under study), highlighting quite clearly the coordinates of the illegality admitted by it. This article discusses the analysis of a real case examined in the administrative

¹ Belecciu Ștefan și Șevcenco Igor, *Apărarea în contencios administrativ a drepturilor vătămăte de autorități, în legislația Republicii Moldova – studiu de caz (Partea I)*. În: Revista Universul Juridic, nr.7, iulie 2022, p.72-83, ISSN 2393-3445.

court, based on which we intend to highlight the administrative activities of the public authority as the subject of the case and how a public authority can harm (people) rights recognized by law.

Keywords: administrative litigation, rule of law state, citizen, abuse, harm, public administration, human rights.

LA DÉFENSE DANS LE LITIGE ADMINISTRATIF DES DROITS ATTEINTS PAR LES AUTORITÉS (ÉTUDE DE CAS). Partie II

Étudier le problème de la défense des droits lésés par les autorités est un problème important mais aussi actuel, car pour sa solution, il est nécessaire de connaître les actions des personnes dans de telles situations et d'apprécier l'efficacité du mécanisme de contentieux administratif. Une telle appréciation n'est possible qu'à la suite de l'analyse de cas concrets de violation des droits de la personne par les autorités et des modalités de résolution de ces litiges par les juridictions compétentes. Dans la partie I de la présente étude, nous avons essayé d'analyser en profondeur et en détail l'activité administrative de l'autorité Y menée par rapport au citoyen X (en tant que protagonistes du cas étudié), en soulignant assez clairement les coordonnées de l'illégalité admise par celui-ci. Le présent article traite de l'analyse d'un cas réel examiné au contentieux administratif, sur la base duquel nous proposons de mettre en évidence les activités administratives de l'autorité publique comme objet de l'affaire et le fait qu'une autorité publique peut violer les droits (de personnes) reconnues par la loi.

Mots-clés: contentieux administratif, état de droit, citoyen, abus, préjudice, administration publique, droits de l'homme.

ЗАЩИТА В АДМИНИСТРАТИВНОМ СУДЕ ПРАВ, НАРУШЕННЫХ ВЛАСТЬЮ (НА ПРИМЕРЕ). Часть II

Изучение проблемы защиты ущемленных властями прав является важной, но и актуальной, поскольку для ее решения необходимо знать действия людей в подобных ситуациях и оценивать эффективность механизма административного судопроизводства. Такая оценка возможна только в результате анализа конкретных случаев нарушения органами власти прав личности и способов разрешения таких споров компетентными судами. В первой части настоящего исследования мы попытались глубоко и подробно проанализировать административную деятельность органа Y, осуществляемую в отношении гражданина X (как действующих лиц изучаемого дела), достаточно четко выделив координаты признаваемой им незаконности. В настоящей статье рассматривается анализ реального дела, рассмотренного в суде по административным делам, на основании которого мы предлагаем выделить в качестве предмета дела административную деятельность органа государственной власти и тот факт, что орган государственной власти может нарушать права (права лиц), признанных законом.

Ключевые слова: административное судопроизводство, правопорядок, гражданин, злоупотребление, вред, государственное управление, права человека.

Introducere

În Prima parte a studiului de față¹ am încercat să analizăm profund și detaliat activitatea administrativă a autorității Y desfășurată în raport cu cetățeanul X

¹ Belecciu Ștefan și Șevenco Igor, Apărarea în contencios administrativ a drepturilor vătămate de autorități, în legislația Republicii Moldova – studiu de caz (Partea I). În: Revista Universul Juridic, nr.7, iulie 2022, p.72-83, ISSN 2393-3445.

(ca protagoniști ai cauzei studiate), reliefând destul de clar coordonatele ilegalității admise de către aceasta.

Dincolo de momentul dat, un interes deosebit prezintă modul în care justiția (în special, cea administrativă) a reușit să evalueze ulterior activitatea administrativă în cauză (demonstrată de către persoana vătămată ca fiind ilegală) și, ca urmare, să intervină în apărarea drepturilor vătămate ale cetățeanului X.

Idei și discuții

În vederea aprecierii intervenției justiției în cauza dată, în cele ce urmează ne propunem să analizăm câteva aspecte importante și anume: poziția cetățeanului X în procesul judiciar și pretențiile sale, poziția autorității Y în cadrul procesului și poziția instanței de judecată (la toate nivelele). Considerăm că o privire de ansamblu asupra acestor momente ne va permite să evaluăm obiectiv șansele reale ale persoanelor în apărarea judiciară a drepturilor vătămăte de către autorități, precum și posibilitatea/probabilitatea efectivă de atragere la răspundere a autorităților publice în procedura contenciosului administrativ pentru vătămarea de drepturi ale cetățenilor.

Poziția cetățeanului X în proces. La etapa intentării acțiunii în contencios administrativ, cetățeanul X inițial a solicitat:

- anularea deciziei autorității Y cu privire la respingerea cererii cetățeanului X de exercitare a dreptului la indemnizația unică de eliberare din serviciu (exprimată prin refuzul plății indemnizației în cauză) din considerentul că este neîntemeiată și emisă cu încălcarea principiilor legalității, proporționalității, puterii discreționare și a securității raporturilor juridice, consacrate de legislația administrativă în vigoare;

- obligarea autorității Y la plata imediată în folosul cetățeanului X a indemnizației unice de eliberare din serviciu.

Ca urmare a faptului că până la prima ședință de judecată, autoritatea Y benevol a efectuat plata indemnizației, cetățeanul X a solicitat în ședință (prin cerere distinctă) să completeze acțiunea cu noi pretenții accesorii, argumentând că satisfacerea pretenției sale inițiale nu a acoperit în totalitate vătămarea adusă dreptului său prin reținerea ilegală a achitării indemnizației unice de eliberare din serviciul militar.

În vederea asigurării protecției efective a dreptului său vătămăat, cetățeanul X a considerat necesar să recurgă la exercitarea dreptului procedural de completare a acțiunii (prevăzut de art. 60 alin. (2¹) din *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova*²), bazându-se pe prevederile art. 218 din *Codul administrativ al RM*³, conform căruia: „Examinarea și soluționarea în fond a acțiunii în contencios administrativ are loc conform prevederilor Codului de procedură civilă ...” și prevederile art. 195 din *Codul administrativ al RM*, care stipulează: „Procedura acțiunii în contenciosul administrativ se desfășoară conform prevederilor prezentului cod. Suplimentar se aplică corespunzător prevederile Codului de procedura civilă, cu excepția art. 169–171”.

În virtutea acestui drept, cetățeanul X și-a modificat pretențiile, solicitând:

1. Constatarea ilegalității și anularea deciziei autorității Y cu privire la respingerea cererii cetățeanului X de exercitare a dreptului la indemnizația unică de eliberare din serviciu (exprimată prin refuzul plății indemnizației în cauză) și a deciziilor anterioare care au condiționat-o, în baza temeiurilor invocate în cererea de chemare în judecată.

2. Constatarea *reținerii ilegale a achitării indemnizației unice de eliberare din serviciu* (conform art. 224 alin. (1) lit. d) din *Codul administrativ al RM*), ca raport juridic distinct prin care s-a vătămăat dreptul la indemnizație.

3. Obligarea autorității Y la achitarea unei dobânzi de întârziere pentru perioada reținerii indemnizației, în mărimea prevăzută de legislația muncii.

² Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30-05-2003. În: Monitorul Oficial nr. 285-294 din 03.08.2018 (modificat prin Hotărârea Curții Constituționale nr.37 din 07.12.21, MO315-324/24.12.21).

³ Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial Nr. 309-320 din 17-08-2018 (modificat prin Legea nr. 175 din 11.11.21, MO302-306/10.12.21).

În acest din urmă caz, s-a invocat art. 330 alin. (2) din *Codul muncii al Republicii Moldova*⁴, care prevede: „În caz de reținere, din vina angajatorului, a salariului (art. 142), a indemnizației de concediu (art. 117), a plăților în caz de eliberare (art. 143) sau a altor plăți (art. 123, 124, 127, 139, 186, art. 225 alin. (8) etc.) convenite salariatului, acestuia i se plătesc suplimentar, pentru fiecare zi de întârziere, 0,3 la sută din suma neplătită în termen.”

Suplimentar, cetățeanul X a solicitat și obligarea autorității Y la plata unor despăgubiri pentru prejudiciul moral suportat (invocând art. 19 alin. (3), art. 2006, art. 2036 alin. (2) și art. 2037 alin. (2) din *Codul civil al Republicii Moldova*⁵), pretenție la care ulterior a renunțat.

Generalizând, putem accentua că pretențiile cetățeanului X în procedura contenciosului administrativ au privit constatarea caracterului ilegal al activității administrative desfășurate de către autoritatea Y în raport cu acesta (cu aplicarea efectelor prevăzute de lege și anume, anularea deciziilor sale pe caz) și obligarea autorității Y la plata unei dobânzi de întârziere prevăzută de legislația muncii ca o sancțiune pentru reținerea ilegală a plăților salariale. Intuim că prima pretenție a fost menținută în continuare în procedura judiciară mai mult cu titlu de a obține o satisfacție echitabilă din partea justiției prin recunoașterea vătămării dreptului cetățeanului X de către autoritatea Y.

Poziția autorității Y în proces. Vorbind despre poziția autorității Y în proces, cel mai important moment ce trebuie reliefat este că aceasta nu a fost atât de activă, după cum se putea de așteptat ca urmare a acuzațiilor care i s-au adus. În

⁴ Codul muncii al Republicii Moldova nr. 154 din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 159-162 din 29.07.2003 (modificat prin Legea nr. 4 din 21.01.22, MO40-44/11.02.22).

⁵ Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. Republicat în Monitorul Oficial nr. 66-75 din 01.02.2019 (modernizat în baza Legii nr. 133 din 15.11.18, MO467-479/14.12.18).

general, autoritatea Y nici nu a încercat să combată argumentele cetățeanului X, invocate întru susținerea caracterului ilegal, arbitrar și nejustificat al activității sale administrative. Acest aspect considerăm a fi extrem de important mai ales pentru instanță, întrucât lipsa unor contraargumente convingătoare, pertinente și fundamentate pe prevederi legale din start ar trebui să acționeze în defavoarea autorității chemate ca pârât.

Evident, în acest caz trebuie ținut cont de prevederile art. 219 alin. (1) din *Codul administrativ al RM*, conform cărora: „Instanța de judecată este obligată să cerceteze starea de fapt din oficiu în baza tuturor probelor legal admisibile, nefiind legată nici de declarațiile făcute, nici de cererile de solicitare a probelor înaintate de participanți.” Doar că, în paralel, nu trebuie să uităm că sarcina primordială a judecătorului administrativ este de a oferi o apărare efectivă drepturilor persoanei ce se consideră vătămată de către autorități și nu să protejeze autoritatea acuzată.

Dincolo de aceasta însă, ca răspuns la cererea de completare depusă de către cetățeanul X, autoritatea Y a invocat caracterul de drept comun al pretențiilor noi formulate și a solicitat strămutarea cauzei la instanța de drept comun (după competență), rămânând pe poziția de a respinge toate pretențiile cetățeanului.

Poziția instanței de judecată. Probabil atenția principală în cadrul demersului nostru trebuie acordată anume poziției instanței de judecată, căreia i-a revenit importanta sarcină de a dispune apărarea dreptului vătămat al cetățeanului X și de a atrage la răspundere autoritatea Y sau să constate lipsa vreunei vătămări și să argumenteze caracterul legal al activității administrative a autorității Y.

Astfel, ca răspuns la cererea cetățeanului X de completare a acțiunii cu pretenții accesorii noi, instanța de contencios administrativ, prin încheiere nesuscetibilă de recurs, și-a declinat competența

în favoarea instanței de drept comun (acceptând astfel poziția expusă de autoritatea Y), dispunând remiterea cauzei spre distribuire aleatorie în instanța de drept comun.

În argumentarea deciziei sale, instanța a indicat că „solicitările (cetățeanului X) din cererea suplimentară (de completare) sunt de drept comun, reprezentând relații de muncă. Aceasta implică necesitatea declinării competenței deoarece nu se încadrează în obiectul de contencios administrativ, fiind vorba despre relații de muncă care nu implică vreun act administrativ, astfel nu pot fi examinate în procedura contenciosului administrativ.” La fel, în opinia instanței, nici solicitarea cu privire la constatarea caracterului ilegal al refuzului autorității Y de a efectua plata indemnizației (și implicit, constatarea reținerii ilegale a acestei plăți) nu se încadrează în tipurile de acțiuni în contencios administrativ conform art. 206 alin. (1) lit d) din *Codul administrativ*, fiind o solicitare de drept comun.

În afara acestor argumente, interesant este că instanța nu a invocat în încheierea sa art. 198 alin. (1) din *Codul administrativ al RM*, care prevede: „Acțiunea în contencios administrativ reținută spre examinare de către o instanță de judecată cu respectarea normelor de competență **se soluționează de către aceasta în fond, inclusiv în cazul devenirii ei ulterioare de competența altei instanțe.**” În fapt, la caz, considerăm incidentă anume această normă și nu cea cuprinsă în art. 199 alin. (1) din *Codul administrativ* invocată de către instanță, potrivit căreia se permite declinarea competenței în cazul în care „se constată că judecătorului sau completului de judecată i s-a distribuit o cauză civilă de competența altei instanțe de judecată”.

Această eroare de procedură admisă de către instanța de contencios administrativ, în opinia noastră, a marcat o tergiversare nejustificată în înfăptuirea actului justiției la caz. Cel mai grav este

însă că în asemenea cazuri încheierile judecătorești nu sunt susceptibile de recurs, ceea ce obligă justițiabilul să suporte tergiversarea, chiar dacă aceasta este una ilegală.

În pofida faptului că cele menționate au afectat actul justiției, ceea ce a urmat însă a reliefat și mai mult carențele justiției naționale, în general, și a justiției administrative în mod special.

În contextul examinării cauzei în instanța de drept comun, cel mai paradoxal a fost că cetățeanul X a fost somat de către instanță chiar de la început să-și reformuleze pretențiile sale, deoarece forma de expunere a lor nu corespundea competenței instanței date. Deci, pe lângă faptul că cauza a fost remisă practic fără un temei legal la o altă instanță, cu o altă competență, cetățeanul X a fost obligat să-și ajusteze pretențiile la competența acestuia. Aceasta practic a însemnat să renunțe la pretenția ce ține de *constatarea ilegalității refuzului autorității Y de a efectua plata indemnizației* (altfel spus la constatarea ilegalității reținerii indemnizației). Ca urmare, instanța de drept comun „s-a arătat dispusă” să examineze doar pretenția cetățeanului X referitoare la plata dobânzii de întârziere pentru reținerea plății indemnizației (în fața acesteia renunțându-se la pretenția despăgubirilor morale).

În opinia noastră, o astfel de situație este inacceptabilă. Totodată, dat fiind faptul că pentru concretizarea pretențiilor instanța a acordat cetățeanului X un termen (pentru prezentare în formă scrisă), este evident că actul justiției din nou a suferit o amânare nejustificată.

Dincolo de aceasta, prezintă importanță și soluția pronunțată de către instanța de drept comun asupra cauzei – *respingerea acțiunii ca fiind neîntemeiată*. Desigur, cea mai mare atenție merită argumentele invocate de instanță în acest sens, care au fost reflectate și analizate deja în cererea de apel depusă de către cetățeanul X.

Până la expunerea acestora însă este important de subliniat că motivul de bază care l-a motivat pe cetățeanul X să conteste hotărârea instanței de fond cu apel, s-a fundamentat pe prevederile art. 15 din *Codul de procedură civilă al RM*, care prevede: „*Participanții la proces și alte persoane interesate ale căror drepturi, libertăți ori interese legitime au fost încălcate printr-un act judiciar pot exercita căile de atac împotriva acestuia în condițiile legii.*”

Așadar, în concret, cetățeanul X a constatat că prin hotărârea instanței de fond i-a fost încălcat dreptul la un proces echitabil, garantat de *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*⁶ (în art. 6§1), prin faptul că instanța a omis să motiveze soluția sa pe caz în modul cerut de lege (art. 241 alin. (6) din *Codul de procedură civilă al RM*) și Convenție.

În concret, referitor la conținutul hotărârii instanței de fond menționăm următoarele:

a) *partea motivantă* a acesteia a constituit puțin mai mult de o jumătate de pagină (A4) din totalul de 5 pagini (fiind expusă în 9 aliniate distincte);

b) aproape jumătate din *partea motivantă* (4 aliniate) a fost consacrată enumerării circumstanțelor cauzei, constatate în baza probelor prezentate de către cetățeanul X ca reclamant (eliberarea din serviciu; excluderea din listele efectivului; stabilirea vechimii totale în muncă pentru stabilirea pensiei; dispunerea achitării indemnizației unice de eliberare din serviciul în mărime de 14 solde; calcularea quantumului indemnizației unice; beneficierea de către reclamant de suma transferată cu titlu de indemnizație);

c) după enumerarea circumstanțelor constatate, instanța de fond (în aliniatul 5 al *părții motivante*), expune concluzia: „*cerința reclamantului (cetățeanului X) de constatare a reținerii ilegale a achitării indemnizației este neîntemeiată*”;

⁶ *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950, amendată prin protocoalele adiționale. [URL]: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf.

d) logic ar fi ca după această concluzie să urmeze argumentele care o susțin. Instanța în schimb, transpune integral în aliniatul 6 al *părții motivante* punctul 5 din *Referința suplimentară* prezentată de autoritatea Y ca pârât;

e) iar în aliniatul următor (7 la număr) iarăși reiterează concluzia sa succint: „*Prin urmare, în speța dată nu putem vorbi despre ilegalitatea deciziilor autorității Y, precum și de pretinsa reținere ilegală a indemnizației*”.

Așadar, este de observat că instanța de fond a respins pretenția cetățeanului X (de constatare a ilegalității reținerii achitării indemnizației unice) fără a indica careva motive și argumente proprii în acest sens sau temeieri legale din care să rezulte justetea și legalitatea soluției pronunțate.

Cel mai grav este că instanța nu a oferit în partea motivantă nicio explicație (argument, temei) de ce a respins (nu a luat în considerație) argumentele invocate de către cetățeanul X. În fine, chiar dacă s-a expus în concluzie că „*în speța dată nu putem vorbi despre ilegalitatea deciziilor autorității Y*”, instanța nu a reflectat în partea motivantă nici o examinare/cercetare a legalității deciziilor date, nici măcar într-o formulă extrem de succintă.

Privind lucrurile dintr-o altă perspectivă, am putea susține că instanța de fond (de drept comun), *de jure* nici nu a avut competența de a se expune asupra legalității (sub aspect administrativ) a deciziilor luate de către autoritatea Y în raport cu cetățeanul X, prin care acesta a fost vătămat. Doar că acest lucru nu justifică conduita judecătorului, întrucât în situația dată, dacă s-ar fi acționat în vederea protejării intereselor cetățeanului, acesta ar fi trebuit să ridice întrebarea conflictului negativ de competență. Acceptarea tacită însă a unei astfel de probleme, în fine, s-a soldat cu o respingere formală de către judecător a pretenției cetățeanului X, fără măcar ca aceasta să fie examinată în fond.

O altă soluție legală în opinia noastră ar fi fost dacă judecătorul ar fi cercetat și apreciat legalitatea conduitei autorității Y (în calitatea sa de angajator) în baza legislației muncii. Cu siguranță, din perspectiva aceasta instanța ar fi ajuns la o soluție cu mult mai justă, legală și întemeiată (și pasibilă de a fi argumentată temeinic). Acest aspect confirmă ideea că, în principiu, apărarea drepturilor persoanelor vătămate de autorități nu este posibilă exclusiv în procedura contenciosului administrativ. Uneori aceasta poate fi realizată și de către instanțele de drept comun. Marea problemă în acest caz este că, de cele mai multe ori, judecătorii prea mult sunt preocupați de regulile formale de procedură și extrem de puțin de realizarea propriu-zisă a scopului real al justiției.

Revenind la *partea motivantă* a hotărârii instanței de fond, precizăm că, în continuare (după cele expuse mai sus), referindu-se la cea de-a doua pretenție a cetățeanului X (plata dobânzii de întârziere), în aliniatul 8 al *părții motivante*, instanța de fond, după același principiu, transpune mai întâi argumentul autorității Y (precum că vinovăția acesteia pentru reținerea plății nu a fost demonstrată prin probe de către reclamant), după care, în aliniatul 9 conchide: „Astfel, instanța reiterează că în speța dată nu există vre-o culpă din partea angajatorului, iar în consecință, cerința reclamantului referitoare la plata unei dobânzi de întârziere este neîntemeiată, urmând a fi respinsă”.

Prin urmare, constatăm că *motivele justificative* invocate de către autoritatea Y (pe care le-am analizat în detalii în partea I-a a cercetării noastre), fără a fi fundamentate pe prevederi legale pertinente și relevante, s-au dovedit a fi pentru instanța de judecată suficiente pentru a justifica conduita autorității date, chiar dacă aceasta contravine în esență dispozițiilor art. 16 alin. (2), art. 46 alin. (1) și art. 54 alin. (2) din *Constituția Republicii Moldova*, art. 501 alin. (1)

și (2) din *Codul civil*, art. 16, art. 21, art. 23, art. 29 și art. 137 alin. (1) și (2) din *Codul administrativ* și art. 143 din *Codul muncii*.

Totodată, constatăm că instanța a ignorat totalmente prevederile art. 330 alin. (3) din *Codul muncii*, care expres stupulează atât dreptul salariatului la o dobândă de întârziere în caz de reținere a plăților salariale, cât și sancționarea angajatorului pentru o astfel de reținere (prin plata dobânzii de întârziere), care astfel este prezumată de lege ca fiind ilegală în condițiile în care nu este determinată de vina salariatului. Cel mai important este că o astfel de prezumție a fost instituită de legiuitor pentru protejarea salariatului și nu a angajatorului. Altfel spus, prezumția în cauză absolvește salariatul de sarcina probei, adică de obligația de a demonstra vina angajatorului pentru reținerea plăților salariale. Ignorând acest fapt, instanța de fond, prin hotărârea sa, practic i-a reproșat cetățeanului X că acesta nu a fost în stare să probeze vinovăția autorității Y pentru reținerea plății indemnizației și, ca urmare, i s-a respins acțiunea. Desigur, este un moment inacceptabil.

Revenind la problema calității motivării hotărârii instanței de fond, ținem să reiterăm că, în general, *motivarea hotărârii judecătorești* trebuie să întrunească anumite cerințe, printre care⁷: trebuie să fie clară, precisă și necontradictorie; trebuie să ofere răspunsuri precise la toate capetele de cerere; să răspundă în fapt și în drept la toate aspectele incidente în cauză, să conducă în mod logic și convingător la soluția din dispozitiv. În fine, anume *motivarea hotărârii judecătorești* reprezintă cea mai puternică garanție a imparțialității judecătorului și a calității actului de justiție pe care l-a împlinit.

⁷ Iacob I. Motivarea hotărârilor judecătorești – garanție fundamentală a calității actului de justiție. În: *Relații Internaționale Plus*, 2020, nr. 2, p. 102-108. [URL]: <http://aap.gov.md/files/publicatii/ri+/arhiva/18.pdf>.

Ținând cont de cele menționate mai sus, constatăm că *partea motivantă* a hotărârii instanței de fond nu corespunde nici cerințelor prevăzute de art. 241 alin. (5) din *Codul de procedură civilă*, potrivit căruia: „**În motivare se indică: circumstanțele cauzei, constatate de instanță, probele pe care se întemeiază concluziile ei privitoare la aceste circumstanțe, argumentele invocate de instanță la respingerea unor probe, legile de care s-a călăuzit instanța**”.

Contrar normei citate, instanța de fond nu a invocat nici un argument propriu pentru respingerea considerațiilor expuse de cetățeanul X. Mai mult, instanța nu a invocat nici o normă juridică de drept material de care s-a călăuzit la emiterea soluției pe fond.

Toate aceste momente denotă nu doar încălcarea de către instanța de fond a *dreptului* cetățeanului X la un proces echitabil, dar fac dificilă însăși desfășurarea controlului judiciar asupra hotărârii contestate. Or, potrivit art. 373 alin. (1) din *Codul de procedură civilă*: „*Instanța de apel verifică, în limitele cererii de apel, ale referințelor și obiecțiilor înaintate, legalitatea și temeinicia hotărârii atacate în ceea ce privește constatarea circumstanțelor de fapt și aplicarea legii în primă instanță*”.

Privind în ansamblu situația, este destul de clar că hotărârea instanței de fond urma să fie casată în temeiul încălcării *dreptului la un proces echitabil* al cetățeanului X (prin nemotivarea soluției date de instanță), fiind practic imposibilă efectuarea unui control judiciar asupra acesteia de către instanța de apel. Ceea ce a urmat însă, iarăși a depășit orice eventuală presupunere.

Inițial, interesant a fost că prin încheiere, completul sesizat care a examinat cererea de apel (în ședință publică, cu participarea părților), „a constatat necesitatea declinării competenței în judecarea cauzei, în favoarea completelor specializate în contencios administrativ” (dispunând remiterea ei

președintelui instanței pentru redistribuire aleatorie). În așa mod, practic s-a revenit iarăși la procedura contenciosului administrativ (chiar dacă în apel s-a contestat o hotărâre judecătorească pronunțată de o instanță de drept comun). Consecințele acestui cerc vicios nu s-au lăsat mult așteptate!

Pentru început, prezintă importanță faptul că instanța de apel (deja completul specializat în contencios administrativ), a precizat în decizia sa care este obiectul litigiului, cităm: „Obiect al prezentului litigiu, așa cum a fost formulat în acțiune și în instrumentul de atac, constituie dezacordul reclamantului/apelant (cetățeanului X) cu actul administrativ contestat și obligarea pârâtului să-i achite reclamantului o dobândă de întârziere pentru fiecare zi”.

Practic, instanța de apel a atestat existența a cel puțin două capete de cerere în acțiune:

- prima: „dezacordul cu actul administrativ contestat” – dezacord argumentat, motivat și întemeiat destul de amplu în cererea de chemare în judecată înaintată de către cetățeanul X (în care s-a solicitat recunoașterea actului prin care s-a refuzat plata indemnizației ca fiind ilegal și constatarea încălcării prin dispozițiile sale a dreptului la indemnizație al cetățeanului X).

- a doua: „plata dobânzii de întârziere”.

În pofida recunoașterii exprese a obiectului acțiunii, în soluția finală de declarare a inadmisibilității acțiunii, instanța de apel a motivat nerespectarea procedurii doar în ceea ce privește cel de-al doilea capăt de cerere, ignorând practic tot ceea ce s-a făcut la primul capăt de cerere și neexpunându-se pe marginea acestuia.

Sub acest aspect, considerăm că instanța de apel nu a respectat prevederile art. 240 alin. (3) din *Codul de procedură civilă*, potrivit căruia: „Instanța judecătorească adoptă hotărârea în limitele pretențiilor înaintate de reclamant”.

În continuare, cea mai importantă constatare formulată de instanța de apel privește caracterul nemotivat al hotărârii contestate, aceasta recunoscând că: „instanța de fond nu a ținut cont de aceste deziderate (fiind vorba de cerințele motivării hotărârii judecătorești, impuse inclusiv de art. 6§1 din CEDO – e.n.) și a adoptat o hotărâre lipsită de fundament legal temeinic și contrară materialului probator administrat”. Cu regret însă, nu acesta a fost temeiul de casare a hotărârii în cauză (fapt dedus din partea motivantă a deciziei instanței de apel).

Principalul temei de casare se conține în următoarea alegație a instanței de apel: „Analizând circumstanțele de fapt ale speței examinate stabilite mai sus în coraport cu normele legale aplicabile litigiului, Colegiul conchide că instanța de fond eronat a dispus examinarea cauzei în fond, or, acțiunea depusă de cetățeanul X urmează a fi declarată inadmisibilă ca fiind depusă fără respectarea procedurii prealabile.”

Este de observat că instanța de apel, formulând această concluzie, a ignorat faptul că instanța de fond (a cărei hotărâre este contestată) a fost o instanță de drept comun (și nu una de contencios administrativ), de competența căreia ține examinarea și soluționarea cauzelor (de drept comun) pentru care procedura prealabilă nu este obligatorie.

Ca urmare a concluziei formulate, instanța de apel a invocat în partea motivantă a deciziei sale o serie de prevederi legale (din Codul administrativ) referitoare la obligativitatea respectării procedurii prealabile în procedura contenciosului administrativ pe care reclamantul, în opinia sa, nu le-a respectat, motiv pentru care, prin încheiere, a declarat acțiunea ca *inadmisibilă*.

În opinia noastră, prevederile legale invocate de către instanța de apel, referitoare la obligativitatea

respectării procedurii prealabile, nu au fost aplicabile în speță din câteva considerente:

În *primul rând*, după cum am menționat mai sus, capătul de cerere cu privire la dobânda de întârziere a fost formulat deja la etapa judiciară a litigiului, ca urmare a exercitării dreptului procedural de completare a acțiunii (în contextul respectării principiului disponibilității – art. 27 CPC).

În *al doilea rând*, pretențiile în cauză au fost acceptate spre examinare de către instanța de fond specializată în contencios administrativ, prin încheiere judecătorească.

În *al treilea rând*, pentru înaintarea unor astfel de pretenții, legea nu obligă expres la parcurgerea unei proceduri prealabile, relevante în acest sens fiind următoarele prevederi legale:

- art. 208 alin. (1) din Codul administrativ: „În cazurile prevăzute de lege, până la înaintarea acțiunii în contencios administrativ, se va respecta procedura prealabilă.” *Per a contrario*, legea nu obligă la respectarea procedurii prealabile la etapa judiciară a litigiului.

- art. 163 lit. b) din Codul administrativ: „Procedura de examinare a cererii prealabile nu se efectuează dacă: b) decizia cu privire la cererea prealabilă înrăutățește situația unei persoane față de situația din decizia inițială.” În cazul dat, *decizia inițială* este reflectată în actul administrativ cu privire la eliberarea din serviciu, conform căruia a fost recunoscut cetățeanului X dreptul la indemnizație. La rândul său, *decizia cu privire la cererea prealabilă* este răspunsul autorității Y prin care a fost refuzată plata indemnizației (în esență, a fost refuzată executarea deciziei inițiale), fapt prin care s-a înrăutățit situația cetățeanului X, deoarece i s-a restrâns ilegal exercițiul dreptului la indemnizație. Ca urmare, într-o astfel de situație, legea nu obligă la parcurgerea unei alte proceduri prealabile față de autoritatea Y, care are deja calitatea de părât.

- art. 21 alin. (3) din Codul administrativ: „Autoritățile publice și instanțele de judecată competente nu pot dispune limitarea exercitării drepturilor și a libertăților persoanelor decât în cazurile și în condițiile expres stabilite de lege”. Deci, atât timp, cât legea (Codul administrativ sau o altă lege) nu obligă expres la parcurgerea procedurii prealabile la etapa judiciară a litigiului în contencios administrativ, respingerea acțiunii pe acest temei (pe nerespectarea procedurii la această etapă) este ilegală, întrucât presupune o limitare ilegală a exercitării dreptului procedural al cetățeanului X în calitatea sa de reclamant la completarea acțiunii și o încălcare a *principiului procesual al disponibilității*.

În *al patrulea rând*, natura juridică a pretenției formulate (plata dobânzii de întârziere), la fel, nu justifică necesitatea parcurgerii unei proceduri prealabile separate. În cazul dat, considerăm eronată calificarea instanței de apel a pretenției date (în mod separat de celălalt capăt de cerere) ca fiind „o acțiune în obligare”, deoarece în fapt nu s-a solicitat emiterea unui act administrativ individual (or, potrivit art. 206 alin. (1) lit b) din *Codul administrativ*, acțiunea în obligare presupune „obligarea autorității să emită un act administrativ individual”). În opinia noastră, capătul dat de cerere poate fi calificat ca o „acțiune în realizare” (în esență accesorie), întrucât cetățeanul X a solicitat obligarea autorității Y să realizeze o acțiune – plata dobânzii de întârziere, la care acesta are dreptul conform legislației muncii.

O altă eroare admisă de instanța de apel este că a interpretat eronat pretenția în cauză, menționând în decizie că este vorba despre „o pretenție cu privire la plata prejudiciului material”. Este de precizat în context că la caz nu este vorba despre vreo despăgubire a vreunui prejudiciu material, întrucât nu s-a invocat nici un prejudiciu material în instanță, nu s-a probat nici existența și nici întinderea acestuia (conform cerințelor legale).

În esență, pretenția în cauză s-a fundamentat pe prevederile legislației muncii (art. 330 alin. (2) din *Codul muncii al RM*), care stipulează răspunderea angajatorului pentru cazurile în care reține plățile salariale, sub forma obligației de a plăti o dobândă de întârziere. Deci, legea obligă autoritatea Y (în calitatea sa de angajator) să efectueze aceste plăți suplimentare în cazul în care reține plățile salariale din vina sa, fiind scutită de o astfel de obligație doar în cazul în care reținerea este cauzată din vina salariatului (pe care trebuie să o demonstreze).

Plecând de la aceste momente, se poate constata că pretenția în cauză ar putea fi calificată ca fiind de drept comun (și nu de drept administrativ) și, reprezintă o pretenție accesorie la pretenția de bază expusă în cererea de chemare în judecată (în varianta sa completată): constatarea caracterului ilegal al reținerii plății indemnizației, fapt prin care s-a limitat ilegal exercițiul dreptului la indemnizație.

Generalizând cele expuse, constatăm că instanța de apel, apreciind eronat circumstanțele cauzei și interpretând eronat legea a pronunțat o decizie ilegală și neîntemeiată, în partea ce ține de declararea inadmisibilității acțiunii în contencios administrativ. O astfel de soluție a accentuat și mai mult caracterul tergiversat al justiției la care a apelat cetățeanul X.

Partea pozitivă este că instanța de apel, declarând inadmisibilitatea acțiunii în contencios administrativ, i-a recunoscut cetățeanului X dreptul de a se adresa repetat în justiție după ce va respecta procedura prealabilă.

Rezervându-și acest drept, totuși cetățeanul X a contestat cu recurs decizia instanței de apel, în speranța remedierii erorilor judiciare admise de ambele instanțe. Cu regret, foarte curând speranța a fost spulberată, întrucât Curtea Supremă de Justiție a declarat recursul înaintat pe cauza dată *inadmisibil*, invocând lipsa „unei motivări suficient de serioase, convingătoare și întemeiată”, precum și „neîntrunirea

cerinței de seriozitate a cererii din perspectiva invocării unor veritabile și esențiale încălcări de drept procedural și material capabile să răstoarne deciziile instanței de apel contestate”. Interesant și de neînțeles este că instanța de recurs, invocând aceste motive în declararea inadmisibilității acțiunii, nu și-a întemeiat soluția pe o prevedere expresă a legii (la caz, *Codul administrativ al RM*), întrucât o astfel de prevedere nu există. Asistăm astfel la o filtrare a recursurilor în contencios administrativ prin filtrul interpretărilor judecătorești și nu prin filtrul cerințelor prevăzute expres de lege, ceea ce accentuează lipsa de claritate și previzibilitate a cadrului normativ în vigoare aplicabil în procedura contenciosului administrativ. În opinia noastră, aceste momente cu siguranță sunt în detrimentul intereselor și a drepturilor justițiabililor, lipsind de eficiență actul justiției în ansamblu.

Concluzii

Generalizând asupra cazului studiat (pe segmentul procedurii parcurse în contencios administrativ), reținem următoarele idei relevante:

- La moment, competența examinării în procedura contenciosului administrativ este confuză pentru judecători. Aceștia mai curând sunt dispuși să-și decline competența în cazul în care pretențiile reclamantului nu se încadrează în tiparele (înțelese) ale *Codului administrativ*, decât să se angajeze plenar în apărarea drepturilor acestora. Prin urmare, se simte o necesitate deosebită de eforturi orientate spre unificarea practicii judiciare în materie.

- O atenție distinctă în context merită și problema pretențiilor ce pot fi înaintate instanței de contencios administrativ, care fie pot desemna diferite tipuri de acțiuni în contencios administrativ, fie pot avea o natură juridică combinată – de drept comun (civil) și de drept administrativ. Ambele cazuri necesită o atenție distinctă din partea judecătorilor, întrucât interpretarea/aplicarea eronată a acestor momente

se soldează de obicei cu grave erori judiciare și tergiversarea actului justiției.

- Destul de acută la moment este și problema obligativității respectării procedurii prealabile. Chiar dacă *Codul administrativ* expres prevede că o astfel de procedură este obligatorie până la adresarea în judecată (mai mult ca o condiție de admisibilitate a acțiunii), judecătorii obligă suplimentar la respectarea acesteia și atunci când procesul este deja în plină desfășurare. În opinia noastră, atât timp cât legea administrativă nu prevede expres posibilitatea limitării dreptului de completare a pretențiilor în contencios administrativ (ca drept procedural consacrat și garantat de legea procesual civilă), declararea acțiunii ca inadmisibilă pe motivul nerespectării procedurii prealabile pentru aceste pretenții accesorii, reprezintă o limitare sau încălcare a accesului liber la justiția administrativă.

- Nu în ultimul rând apărarea efectivă a drepturilor persoanelor vătămate de autorități în procedura contenciosului administrativ și, implicit, atragerea autorităților la răspundere pentru astfel de vătămări, este vizibilă doar în baza părții motivante a hotărârilor judecătorești. Altfel spus, ori de câte ori această parte a hotărârilor judecătorești nu va corespunde rigorilor legale și convenționale, actul justiției înfăptuit poate fi calificat ca o mimare a justiției sau ca o manifestare arbitrară a acesteia, incompatibilă valorilor unui stat de drept.

Referințe bibliografice

1. BELECCIU, Șt., ȘEVCENCO, I. Apărarea în contencios administrativ a drepturilor vătămate de autorități, în legislația Republicii Moldova – studiu de caz (Partea I). În: Revista Universul Juridic, nr.7, iulie 2022, p.72-83, ISSN 2393-3445.

2. *Codul administrativ al Republicii Moldova* nr. 116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial Nr. 309-320 din 17-08-2018 (modificat prin Legea nr. 175 din 11.11.21, MO302-306/10.12.21).

3. *Codul civil al Republicii Moldova* nr. 1107 din 06.06.2002. Republicat în Monitorul Oficial nr. 66-75 din 01.02.2019 (modernizat în baza Legii nr. 133 din 15.11.18, MO467-479/14.12.18).

4. *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30-05-2003*. În: *Monitorul Oficial nr. 285-294 din 03.08.2018 (modificat prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 37 din 07.12.21, MO315-324/24.12.21)*.

5. *Codul muncii al Republicii Moldova* nr. 154 din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial nr. 159-162 din 29.07.2003 (modificat prin Legea nr. 4 din 21.01.22, MO40-44/11.02.22)*.

6. *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950, amendată prin protocoalele adiționale. [URL]: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf. (accesat – 10.02.2022).

7. IACUB, I. *Motivarea hotărârilor judecătorești – garanție fundamentală a calității actului de justiție*. În: *Relații Internaționale Plus*, 2020, nr. 2, p. 102-108. [URL]: <http://aap.gov.md/files/publicatii/ri+/arhiva/18.pdf>. (accesat – 10.02.2022).

NOȚIUNEA ȘI PARAMETRII STATISTICI AI CRIMINALITĂȚII PENITENCIARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Cornel OSADCII

Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: osadchy_cornel@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-8872-0509>

Valentin CHIRIȚA

Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: valentin-chirita@yandex.ru
<https://orcid.org/0000-0002-7711-022X>

Prevenirea și combaterea criminalității constituie o prioritate pentru orice stat de drept. Orientările esențiale sunt, de asemenea, păstrarea rolului statului ca garant al securității personale, prevenirea criminalității recidive a persoanelor anterior condamnate etc. Nu doar administrarea instituțiilor penitenciare joacă un rol special în acest proces, ci și complexul de măsuri preventive orientate spre excluderea tensiunii în condiții de conflict sporit între indivizi. Prin urmare, infracțiunile săvârșite în perioada ispășirii pedepsei influențează negativ starea de ordine stabilită în instituțiile penitenciare, fapt care face dificilă realizarea sarcinilor de bază a sistemului penitenciar. Toate acestea, creează o situație dificilă în relațiile interpersonale a persoanelor ce ispășesc pedeapsa penală, de asemenea, duc la diminuarea încrederii condamnaților în angajații instituțiilor penitenciare. Prezentul articol este axat pe unele abordări doctrinare privind criminalitatea penitenciară, precum și pe relevarea parametrilor statistici ai acestui tip de criminalitate în Republica Moldova pentru perioada anilor 2016-2021.

Cuvinte-cheie: *criminologie penitenciară, criminalitate penitenciară, condamnați, recidivă, pedeapsa cu închisoare, penitenciar, sistem penitenciar.*

THE NOTION AND STATISTICAL PARAMETERS OF PRISON CRIMINALITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Preventing and fighting crime is a priority for any rule of law. The essential guidelines are also the preservation of the state's role as guarantor of personal security, prevention of recidivism of previously convicted persons, etc. Not only the administration of penitentiary institutions plays a special role in this process, but also the complex of preventive measures aimed at excluding tension in conditions of increased conflict between individuals. Therefore, the crimes committed while serving the sentence negatively influence the state of order established in the penitentiary institutions, a fact that makes it difficult to carry out the basic tasks of the penitentiary system. All this creates a difficult situation in the interpersonal relations of the people serving the criminal sentence, also leads to the decrease of the trust of the convicts in the employees of the penitentiary institutions. This article is focused on some doctrinal approaches regarding prison crime, as well as on revealing the statistical parameters of prison crime in the Republic of Moldova for the period of 2016-2021.

Keywords: penitentiary criminology, penitentiary crime, convicts, recidivism, prison sentence, penitentiary, penitentiary system.

LA NOTION ET LES PARAMÈTRES STATISTIQUES DE LA CRIMINALITÉ PRISONNIÈRE EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

La prévention et la lutte contre la criminalité sont une priorité pour tout État de droit. Les lignes directrices essentielles sont également la préservation du rôle de l'État en tant que garant de la sécurité personnelle, la prévention de la récidive des personnes précédemment condamnées, etc. Non seulement l'administration des établissements pénitentiaires joue un rôle particulier dans ce processus, mais aussi l'ensemble des mesures préventives visant à exclure les tensions dans des conditions de conflit accru entre les individus. Par conséquent, les crimes commis pendant l'exécution de la peine influencent négativement l'état d'ordre établi dans les établissements pénitentiaires, ce qui rend difficile l'accomplissement des tâches fondamentales du système pénitentiaire. Tout cela crée une situation difficile dans les relations interpersonnelles des personnes purgeant une peine pénale, conduit également à la diminution de la confiance des condamnés dans les employés des établissements pénitentiaires. Cet article se concentre sur certaines approches doctrinales concernant la criminalité carcérale, ainsi que sur la révélation des paramètres statistiques de la criminalité carcérale en République de Moldova pour la période 2016-2021.

Mots-clés: criminologie pénitentiaire, crime pénitentiaire, condamnés, récidive, peine de prison, pénitencier, système pénitentiaire.

ПОНЯТИЕ И СТАТИСТИЧЕСКИЕ ПАРАМЕТРЫ ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Предупреждение и борьба с преступностью является приоритетом для любого правового государства. Существенными ориентирами являются также сохранение роли государства как гаранта личной безопасности, недопущение рецидива в отношении ранее судимых и др. Особую роль в этом процессе играет не только администрация пенитенциарных учреждений, но и комплекс профилактических мероприятий, направленных на исключение напряженности в условиях повышенной конфликтности между людьми. Таким образом, преступления, совершенные в период отбывания наказания, негативно сказываются на состоянии порядка, установленного в учреждениях исполнения наказаний, что затрудняет выполнение основных задач уголовно-исполнительной системы. Все это создает сложную ситуацию в межличностных отношениях лиц, отбывающих уголовное наказание, а также ведет к снижению доверия осужденных к работникам пенитенциарных учреждений. Данная статья посвящена доктринальным подходам к пенитенциарной преступности, а также выявлению статистических параметров данной преступности в Республике Молдова за период 2016-2021 гг.

Ключевые слова: пенитенциарная криминология, пенитенциарная преступность, осужденные, рецидивизм, пенитенциар, пенитенциарная система.

Introducere

Criminalitatea în locurile de detenție pe tot parcursul existenței a atras atenția sporită a oamenilor de știință. Criminalitatea în locurile de reclusiune este consecința directă a contradicțiilor care sunt în societate și în sistemul penitenciar, refractate prin intermediul condițiilor de izolare a condamnaților de

societate. În același timp majoritatea criminologilor susțin că criminalitatea penitenciară, păstrează toate caracteristicile inerente criminalității de natură penală generală [20, p. 84].

Criminalitatea, ca fenomen social, prezintă mai multe laturi și aspecte pe care știința criminologică trebuie să le urmărească și să le cerceteze. Un prim

aspect este acela despre criminalitatea generală, adică starea criminalității, existența și volumul ei [8, p. 27]. Toate acestea trebuie surprinse și descrise în spațiul și limitele unde se petrec, unde au loc.

În literatura juridică criminalitatea în instituțiile penitenciare este denumită și criminalitate penitenciară [14, p. 647].

În prisma celor menționate mai sus menționăm că un segment specific acestui fenomen îl constituie criminalitatea în instituțiile penitenciare - structuri menite să realizeze resocializarea delincvenților. Criminalitatea în instituțiile penitenciare reprezintă în sine o diversitate de recidivă penală și de aceea este periculoasă după caracter și cruzime [22, p. 136].

Mediului penitenciar îi sunt caracteristice „tradițiile” și „obiceiurile” criminale, precum și disprețul față de personalitate, chiar și viață, iar pentru o bună parte dintre deținuți este caracteristică degradarea morală totală și respingerea valorilor „oficiale” (din punctul lor de vedere) [22, p. 136].

Metode de cercetare utilizate. În vederea realizării scopului trasat, în prezentul demers științific au fost aplicate o serie de metode, printre care: metoda logică, sistemică, comparativă.

Conținutul de bază al cercetării

Din punctul de vedere al criminologiei, criminalitatea penitenciară reprezintă un ansamblu de infracțiuni comise în instituțiile penitenciare de către persoanele care își execută sancțiunea de drept penal. Ea este o componentă a fenomenului infracțional, care diferă de criminalitatea generală după specificul locului de comitere (instituții penitenciare) și al subiecților (persoane care își execută pedeapsa penală) și care, în general, se reduce la recidivarea comportamentului infracțional din partea persoanelor față de care a fost deja pronunțată sentința de condamnare.

Analizând infracționalitatea, principalul element

al obiectului criminologiei, distingem specificul criminalității penitenciare. Aceasta se manifestă atât prin tendințe și legități, cât și prin infracțiunile încadrate în acest tip de criminalitate.

În această ordine de idei, comportamentul persoanelor care își execută pedeapsa penală (indiferent de modalitate), comportament cercetat și de criminologie, poate fi divizat în două grupuri: fapte prevăzute de legea penală ca infracțiuni și fapte lipsite de semnele infracțiunii (încălcări de regim) [3, p.20].

Criminalitatea penitenciară reprezintă un fenomen social-juridic negativ, variabil din punct de vedere istoric, care este constituit dintr-o totalitate de infracțiuni săvârșite de deținuți sau personalul penitenciar într-o perioadă determinată de timp [3, p.23].

În perioada sovietică savanții a denumit infracționalitatea din instituțiile penitenciare – recidivă penitenciară [9, p. 31].

La etapa actuală în criminologie există două viziuni privind definirea criminalității penitenciare.

Unii autori atribuie criminalității penitenciare infracțiunile comise de către condamnați în perioada ispășirii pedepsei privative de libertate [17, p. 39].

Astfel Parfinenko I. atribuie subiecților criminalității penitenciare doar condamnații, cu toate acestea subliniază că noțiunea „criminalitate penitenciară” pare corect a fi atribuită pentru infracțiunile comise de către preveniți și condamnați, care se dețin în izolatoarele de urmărire penală sau ispășesc pedeapsa în penitenciare [15, p. 41].

Autorul Dolgova A. definește criminalitatea penitenciară ca fiind criminalitatea persistentă în instituțiile penitenciare, în locurile de executare a sancțiunilor penale [13, p. 647].

Un alt autor Filipova O. cercetând criminalitatea penitenciară, constată, că manifestarea frecventă a acesteia este recidiva penitenciară, care reprezintă fenomen social-juridic negativ, exprimat prin

totalitatea faptelor interzise de legea penală săvârșite de condamnați care execută o pedeapsă privativă de libertate pentru comiterea anterioară a unei infracțiuni [19, p. 256].

Cercetătorii care au altă viziune referitor la definiția criminalității penitenciare sugerează să se atribuie acesteia împreună cu crimele comise de către condamnați în penitenciare și infracțiunile săvârșite de către funcționarii penitenciarelor [18, p. 261].

Astfel, o parte din savanți reiterează că criminalitatea condamnaților și a funcționarilor din sistemul administrației penitenciare trebuie denumită ca fiind penitenciară, iar vinovații în comiterea crimelor legate de activitatea instituțiilor penitenciare – infractori penitenciari [16, p. 234].

Prin urmare, ni se pare că subiecților criminalității penitenciare pot fi atribuite:

- apropiații și rudele condamnaților care se află legal pe teritoriul penitenciarului;

- reprezentanții organelor de drept și de stat care desfășoară activitatea de serviciu în penitenciare;

- avocații, reprezentanții societății civile, cultelor religioase, organizațiilor naționale și internaționale care asigură protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, mass-media și a altor persoane care se află legal pe teritoriul penitenciarului;

- persoanele care ilegal se află pe teritoriul penitenciarului.

Autorul Ghirko S. atribuie criminalității penitenciare „manifestările infracționale ale condamnaților asupra altor deținuți, funcționarilor administrației penitenciare în cazul depășirii atribuțiilor de serviciu ori manifestarea unui comportament necorespunzător față de persoanele private de libertate, care contravine legislației, sau față de alte persoane” [12, p. 17].

În viziunea savantului Hohrin S. „criminalitatea penitenciară reprezintă o modalitate a recidivei penale”, cu toate acestea este important să se ia

în considerare „pericolul social ridicat al acesteia deoarece fapta prejudiciabilă se comite nemijlocit în procesul executării pedepsei pentru crima anterioară în condițiile îndeplinirii măsurilor de prevenire a infracțiunilor și a altor delikte, demonstrează nedorința de a se corija, activ opunându-se normelor și valorilor unanim acceptate de societate” [21, p. 212].

Profesorul Antonean Iu. insistă pe ideea că criminalitatea penitenciară se divizează în infracțiuni comise de către condamnați (preveniți) și crime săvârșite de către funcționarului public cu statut special din cadrul sistemului administrației penitenciare [10, p. 101].

Analizând definițiile de mai sus ale criminalității penitenciare, trebuie remarcat faptul că caracterizarea criminalității penitenciare ar fi incompletă fără a lua în considerare infracțiunile comise de angajații din cadrul sistemului administrației penitenciare. După cum arată statisticile, anual sunt înregistrate din ce în ce mai multe infracțiuni comise de personalul administrației penitenciare [4].

Astfel, considerăm, că prin criminalitate penitenciară trebuie de înțeles totalitatea infracțiunilor comise de către condamnați la o pedeapsă privativă de libertate sau preveniți atât pe teritoriul penitenciarului (penitenciar, izolator de urmărire penală, izolator de detenție provizorie, casă de arest) [5] cât și înafara locului de detenție, precum și infracțiunile comise de către angajații din cadrul sistemului administrației penitenciare sau alte persoane într-o anumită perioadă.

Fiind o componentă a fenomenului infracțional, criminalitatea penitenciară se distinge prin același trăsături caracteristice criminalității în general: nivel, structură și dinamică [1, p.11].

Totodată, pe lângă existența și volumul fenomenului, trebuie să se analizeze și să se evidențieze structura criminalității penitenciare în dependență de valorile sociale periclitate, adică

părțile componente, grupele și genurile de infracțiuni din care se compune criminalitatea penitenciară. Aceste aspecte ale fenomenului criminal în instituțiile penitenciare se exprimă numeric, prin anumite date (absolute sau relative).

Criminalității penitenciare, ca și oricărui alt fenomen al lumii obiective i se poate atribui o caracteristică cantitativă și calitativă. Partea calitativă și cantitativă la rândul ei caracterizează starea criminalității [11, p. 47].

Pentru caracteristica cantitativă a criminalității se utilizează îmbinarea a două noțiuni: “*starea și nivelul criminalității*”.

Referitor la nivelul criminalității penitenciare în Republica Moldova putem reflecta situația criminogenă din penitenciare pe ultimii cinci ani ca fiind următoarea: 2016 - 184 infracțiuni, 2017 – 146, 2018 – 281, 2019 – 354, 2020 – 125, 2021 – 198 [4].

În analiza sistemului infracțional este necesar de evidențiat indicii ce caracterizează criminalitatea penitenciară și anume: a) *structura generală a criminalității penitenciare;* b) *structura unor grupuri de infracțiuni (patrimoniale, violente etc.);* c) *structura unor tipuri de infracțiuni (omoruri, furturi, tâlhării, jafuri, evadări, etc.).* Ponderea criminalității penitenciare în structura criminalității generale o determină numărul infracțiunilor comise în instituțiile penitenciare, raportat la ansamblul infracțiunilor înregistrate.

Conform datelor statisticii oficiale ale Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP) al Ministerului Justiției al Republicii Moldova în anul 2021 (la 01.01.22) în penitenciare se aflau 6396 persoane, iar la data de 01.01.2015 aceasta a constituit 8054 de persoane, în total numărul persoanelor deținute în instituțiile penitenciare s-a micșorat cu 1625 persoane sau cu 11,5%. Din datele prezentate mai sus se atestă o diminuare a numărului total de deținuți cu 4,27% și se explică prin faptul că s-au intensificat examinările în cadrul Comisiilor

penitenciare a materialelor condamnaților care întrunesc condițiile pentru aplicarea prevederilor art. 91 /liberarea condiționată înainte de termen/ și art. 92 /înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă/ din Codul Penal, au fost revizuite dosarele persoanelor condamnate, pentru identificarea persoanelor care întrunesc condițiile prevederilor art. 91 CP la 17 august 2018, aprobate prin Legea nr. 179 din 26.07.2018 pentru modificarea unor acte legislative, precum și revizuirea dosarelor persoanelor condamnate, care cad sub incidența prevederilor Legii nr. 210 din 29.07.2016 [7] cu privire la amnistie și Legii nr. 163 din 20.07.2017 [6] (umanizarea politicii penale).

Criminalitatea penitenciară este dominată de aceleași legități privind existența și evoluția care influențează asupra criminalității generale dar, totodată, posedă și unele trăsături distincte, determinate de specificul locului și al contingentului. Crimele comise în penitenciare diferă de criminalitatea generală după proporții și structură, deoarece: a) unele infracțiuni, pot fi comise doar în penitenciare, precum evadarea din locurile de privațiune de libertate sau de sub escortă, sustragerea de la executarea pedepsei privative de libertate, terorizarea deținuților porniți pe calea corijării, precum și atacuri asupra administrației penitenciarului; b) comportamentul deținuților suportă o puternică influență din cauza subculturii penitenciarului, care încurajează comiterea unor infracțiunii (evadarea, acțiunile violente împotriva deținuților porniți pe calea corijării sau asupra cadrelor organelor de drept, sustragerile și acțiunile huliganice) ori sancționează cu severitate pentru unele fapte (de regulă, acestea sânt sustragerile de la deținuți); c) în locurile de reclusiune se modifică esențial factorii criminogeni: o parte din ei își pierd în mediul penitenciarelor orice influență, alții sânt însă generați anume de acesta din urmă.

Este necesară a ne opri în mod special asupra latenței deosebite a infracțiunilor săvârșite în penitenciare. Un număr oarecare dintre aceste infracțiuni, fie din motive obiective sau subiective n-au fost în centrul atenției organelor oficiale. O parte dintre ele nu se aduc al cunoștința organelor de drept, deoarece victimele nu sesizează despre infracțiunea săvârșită. O altă parte este tănuită de către administrația instituțiilor penitenciare, continuând să se afle sub imperiul unui sistem perimat de aprecierea indicilor eficienței activității ei conform căruia cu cât sânt înregistrate mai multe infracțiuni, cu atât mai scăzut este nivelul de apreciere a muncii. Toate acestea, luate împreună, au ca efect reflectarea stării denaturate în evidența statistică. Un număr de infracțiuni nu le este cunoscut organelor de drept, iar unele de care ele au cunoștință sânt camuflate, fiind înregistrate cu titlu de încălcări ale disciplinei sau accidente.

Acest fapt se confirmă prin următoarele date: numărul total de încălcări de disciplină pe parcursul anului 2021 este de 4792 cazuri, anul 2020 – 4539 în scădere cu 5,27%, anul 2019 – 2280 cazuri, anul 2018 – 3015 cazuri, 2017 – 2362, 2016 – 4068 și 2015 - 6812. La fel pe parcursul anilor 2015-2021, numărul cazurilor de folosire a băuturilor spirtoase și substanțelor toxice au o tendință de creștere (de la condamnați în 2021 au fost ridicate 954,28 (bragă) litri/15718,2 (băuturi alcoolice) litri) comparativ în 2020 au fost ridicate 833,2 (bragă) litri/11874,2 (băuturi alcoolice) litri) [4].

Latenta este caracteristică, îndeosebi, infracțiunilor care într-o măsură esențială au devenit un fenomen normal al vieții din închisoare așa ca: huliganismul, vătămarea integrității corporale, tortura, tratament inuman sau degradant, acțiuni violente cu caracter sexual, furturile și jafurile, tâlhăria și șantajul, amenințarea sau violența săvârșită asupra unei persoane cu funcție de răspundere, circulația ilegală a substanțelor narcotice.

În instituțiile penitenciare ale Republicii Moldova în perioada anilor 2016-2021 au fost săvârșite 1164 infracțiuni, în mediu acestea constituind 202 de infracțiuni pe an, însă trebuie de menționat că, în perioade diferite s-au comis un număr diferit de infracțiuni. În perioada anului 2021 în penitenciarele din Republica Moldova de către serviciile de securitate ale penitenciarelor au fost prevenite 168 infracțiuni intenționate ceea ce este cu 12 infracțiuni mai puțin decât în anul 2020, în anul 2019 – au fost prevenite 276 infracțiuni intenționate, în anul 2018 au fost prevenite 282 infracțiuni intenționate, în anul 2017 - 311 crime pregătite de deținuți, în anul 2016 – 262 cazuri, în anul 2015 -266 cazuri [4].

Studiind structura criminalității în penitenciarele din R.M. în perioada 2016-2021 am constatat: pe primul loc se află circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor pe teritoriul instituțiilor penitenciare (85.57%) 2016 – 141, 2017 – 107, 2018 – 199, 2019 – 327, 2020 – 92, 2021 – 248 [4].

Efectuând analiza circulației ilegale a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor am constatat că acestea au constituit în 2016 – 76,63% din numărul total de infracțiuni; 2017 – 73,28%; 2018 – 70,81%; 2019 – 91,11%; 2020 – 73,6%, 2021 – 81,8% [4].

Reieșind din statistica acestora se atestă că cel mai mare număr de infracțiuni au fost înregistrate în 2019 înregistrându-se astfel 327 de fapte infracționale, ulterior observându-se o descreștere esențială a numărului infracțiunilor de circulație ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor pe teritoriul instituțiilor penitenciare în 2020 la 92 infracțiuni în 2021 această dinamică fiind în creștere până la 303 cazuri de fapte ilicite. Examinând dinamica celorlalte tipuri de infracțiuni în perioada 2016-2021 am constatat că pe locul doi sânt infracțiunile legate de nesupunerea prin violență cerințelor administrației penitenciarului

(art.321 CP RM) și acțiuni ce dezorganizează activitatea penitenciarului(art.286 CP RM) – 30 infracțiuni, pe locul 3 infracțiunea - amenințarea sau violența săvârșită asupra unei persoane cu funcție de răspundere sau a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească (art.349 CP RM) – 22 infracțiuni, pe locul patru escrocheria (art.190 CP RM) cu 19 infracțiuni, Furt (art. 186 CP RM) – 16 infracțiuni și Evadarea din locurile de detenție, eschivări de la ispășirea pedepsei (art.317; 319 CP RM) cu 14 infracțiuni [4].

Cea mai mare parte a crimelor înregistrate revine penitenciarelor semiînchise (83,6%).

O bună parte din infracțiunile săvârșite în instituțiile penitenciare le constituie acțiunile infracționale violente. În penitenciare sunt frecvente și infracțiunile cu scop acaparator, un număr mare din ele fiind însoțite de violență. Totuși, observăm că în perioada de referință a fost înregistrat doar un caz de omor intenționat. În anul 2021 au fost înregistrate următoarele situații negative în instituțiile penitenciare: Pe parcursul anului 2021, serviciile de resort au realizat un șir de intervenții, printre care: percheziții, activități speciale, acțiuni de prevenire a introducerii obiectelor/substanțelor interzise, operațiuni de descoperire/curmare a infracțiunilor ce s-au pregătit/săvârșit în penitenciar.

Astfel, în anul 2021, au fost efectuate 12107 de percheziții (2020-10570), mai mult cu 12,69%, dintre care: planificate - 5176 (2020-5279), mai puțin cu 1,95% și inopinate – 6931 (2020 - 5291), mai mult cu 23,66%. Leziuni corporale: 1153 de cazuri depistate în mediul deținuților (2020-1024) ceea ce constituie o creștere cu 11,18%: 270 de cazuri depistate la sosirea din izolatoarele inspectoratelor de poliție (2020-237) indicator în creștere cu 12,22%, și respectiv, 883 de cazuri depistate la condamnați în instituțiile penitenciare (2020-787). Toate cauzele de leziuni corporale au fost cercetate și raportate secției de resort din cadrul Procuraturii Generale [4].

Din numărul total de leziuni corporale, 144 au fost stabilite ca urmare a altercațiilor dintre deținuți [16]. Aplicarea forței fizice: 475 de cazuri (2020-377) și 389 de cazuri de aplicare a mijloacelor speciale asupra deținuților (2020-296), astfel fiind atestată o creștere cu 20,63% la capitolul aplicarea forței fizice, iar la aplicarea mijloacelor speciale o creștere cu 23,90% comparativ cu perioada anului precedent. Cele mai frecvente cazuri s-au produs în penitenciarele: nr. 11-Bălți (66/70 de cazuri), nr. 13-Chișinău (58/30 de cazuri), nr. 5-Cahul (51/42 de cazuri), nr. 2-Lipcani (45/45 de cazuri), nr. 6-Soroca (40/33 de cazuri), nr. 17-Rezina (33/25 de cazuri), nr. 12-Bender (25/29 cazuri) și nr. 18 – Brănești (31/16 cazuri). Toate aceste situații au fost documentate corespunzător, cu întocmirea actelor necesare de constatare a faptelor. Atac asupra angajaților: 22 de cazuri fiind stabilite ca tentativă de atac (2020-20 de cazuri de atac), în penitenciarele nr. 1 – Taraclia, nr. 2 – Lipcani, nr. 3 – Leova, nr. 5 – Cahul, nr. 6-Soroca, nr. 7 – Rusca, nr. 9 – Pruncul, nr. 11–Bălți, nr. 12-Tighina, nr. 13-Chișinău, nr. 15 – Cricova, nr. 17-Rezina și nr.18–Brănești. Pe toate cazurile au fost întocmite materialele corespunzătoare, conform art. 273 CPP și remise către procuratură, în rezultatul cărora au fost intentate dosare penale. Greva foamei: 711 cazuri de declarare a grevei foamei (2020-662 cazuri), indicator în creștere cu 6,89%, cele mai frecvente cazuri fiind înregistrate în penitenciarele nr. 3-Leova (67 de cazuri), nr. 6 –Soroca (77 de cazuri), nr. 11-Bălți (77 de cazuri), nr. 13–Chișinău (70 de cazuri) și nr. 17-Rezina (63 de cazuri). Faptul că cele mai multe cazuri au fost înregistrate anume în aceste instituții, se datorează statutului de izolator de urmărire penală pe care îl dețin, respectiv condițiilor și regimului de detenție. Automutilări: 839 de cazuri (2020-743 de cazuri), în creștere cu 11,44%, cele mai frecvente cazuri au fost înregistrate în penitenciarele nr. 3-Leova (70 de cazuri), nr. 5 – Cahul (69 de cazuri), nr. 6-Soroca (108 cazuri), nr. 13–Chișinău

(168 de cazuri) și nr. 17 – Rezina (107 de cazuri) [4].

Numărul condamnaților în privința cărora au fost aplicate măsuri de asigurare a securității personale, conform art. 206 Cod de executare, constituie 719 deținuți, comparativ cu 619 deținuți înregistrați în anul precedent, cu 13,90% mai mult [4].

După cum am menționat anterior o grupă aparte de infracțiuni în instituțiile penitenciare o constituie delapidările însă descoperirea acestora este destul de joasă. Foarte des în penitenciare au loc furturi de la alți condamnați din care cauză apar răfuieli fizice. De regulă victimele nu reclusează aceste acțiuni. Examinând cazurile de sustragere în perioada 2015-2021 observăm că furturile ocupă locul cinci constituind 1,58% din numărul total de infracțiuni înregistrate în această perioadă, tâlhăria și șantajul locul șase constituind 0,80%. Analizând dinamica acestora observăm că ponderea sustragerilor este zero cazuri în perioada 2018-2021. De aici putem conchide că faptelor infracționale date le este proprie o latență sporită.

O infracțiune specifică instituțiilor penitenciare cu un înalt nivel de latență este Acțiunile violente cu caracter sexual (art.171, 172 CP RM). Din toate infracțiunile săvârșite în instituțiile penitenciare cota acestei infracțiuni constituie - 0,3%. În perioada referință au fost înregistrate doar patru infracțiuni de acest gen.

Un rol deosebit de negativ asupra mediului penitenciar îl au grupările neformale create în locurile de reclusiune. Astfel de regulă majoritatea grupurilor existente în penitenciarele autohtone sunt de orientare comportamentală negativă. În general în toate penitenciarele din Republica Moldova s-au format trei structuri mari, această delimitare sa realizat după criteriul apartenenței etnice în modul următor: grupa rurală - compusă preponderent din moldoveni; grupa chișinăuiană - compusă din etnici ruși majoritatea din Chișinău; grupa găgăuză -

compusă din etnici găgăuzi și bulgari. Mai există și grupuri mici create după criteriul locului de trai [2, p.125].

Este cunoscut că în instituțiile penitenciare există grupări criminale organizate care au sub control toate resursele colectate din penitenciar și a celor injectate ilegal din afară, dirijare cu condamnații, soluționarea conflictelor etc. Acest control este înfăptuit prin intermediul supraveghetorului în limbajul criminal „положенец” care este numit de către „hoții în lege”, acesta având o autoritate mare în rândurile condamnaților și este recunoscut de administrația penitenciarului.

Existența acestor organizări criminale în penitenciar duce la dezorganizarea activității instituțiilor penitenciare prin subminarea ordinii de către grupurile componente a acestei organizări. Creșterea pericolului acestor grupări criminale se datorează faptului că deseori persoanelor care au pornit pe calea corijării având o conduită ireproșabilă și o atitudine conștiincioasă față de muncă sunt defavorizați și înconjurați de o atmosferă de teroare. Deseori asupra lor se aplică acte de violență sau violență cu caracter sexual (această ne demonstrează materialele empirice studiate). Astfel, condamnații în penitenciare sunt clasificați conform tradițiilor și obiceiurilor criminale. Aceasta duce la reducerea șanselor de reeducare a condamnaților. Pentru a nu cădea în categoria „respinșilor” deținuții sunt nevoiți să accepte comportamentul impus de subcultură. Astfel condamnații săvârșesc încălcări de regim și chiar infracțiuni grave sau deosebit de grave. În baza celor relatate se poate afirma, pe buna dreptate, că în instituțiile penitenciare controlul este înfăptuit de către structurile criminale organizate, statului revenindu-i doar rolul de întreținere.

Ponderea acțiunilor care dezorganizează activitatea instituțiilor penitenciare în structura criminalității penitenciare nu atinge proporții mari, însă în ultima perioadă cunoaște o tendință de creștere (în 2021

au fost înregistrate 11 cazuri). Aceste infracțiuni prezintă un pericol deosebit pentru stabilitatea vieții penitenciarului, grație faptului că ele sânt comise, de regulă, de recidiviști și de persoane cu orientare criminală stabilă. Creșterea numărului de acțiuni dezorganizatorice, care, după specificul lor, sânt orientate împotriva deținuților porniți pe calea corijării și contra administrației penitenciarului, indică o înrădăcinare a tradițiilor și viziunilor criminale în modul de viață al deținuților. Pe de altă parte, sporirea numărului acestor infracțiuni se datorează controlului din partea structurilor criminale asupra vieții penitenciarului și relațiilor dintre condamnați. Atmosfera în instituțiile penitenciare este perturbată de răfuielele dintre grupările aflate în libertate sau în detenție, de terorizarea deținuților care adoptă un comportament neacceptat de mediul criminal, de instigările la violență între condamnați și față de administrația instituției.

Concluzii

În baza materialului empiric și al celui doctrinar analizat în prezentul demers științific, concluzionăm că, criminalitatea penitenciară dispune de legitățile sale specifice și structură specială. Prin urmare, aceasta este privită ca tip de criminalitate de sinestătător.

În instituțiile penitenciare din Republica Moldova se săvârșesc de la 150 la 250 infracțiuni pe an și nivelul criminalității la o mie de condamnați este de la 35 la 40 infracțiuni în dependență de tipul penitenciarului.

Totodată, din studiul efectuat s-a constatat că circa 90% din numărul de infracțiuni săvârșite în instituțiile penitenciare îl constituie următoarele tipuri de infracțiuni, care și formează de fapt, nucleul criminalității penitenciare: 1) nesupunerea prin violență cerințelor administrației penitenciarului (art.321 CP RM); 2) acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor (art.286 CP RM); 3)

amenințarea sau violența săvârșită asupra unei persoane cu funcție de răspundere sau a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească (art.349 CP RM); 4) escrocheria (art.190 CP RM); 5) furtul (art.186 CP RM); 6) evadarea din locurile de deținere (art.317 CP RM); 7) eschivarea de la executarea pedepsei cu închisoare (art.319 CP RM); 8) tortura, tratamentul inuman sau degradant (art.166/1 CP RM); 9) traficul de influență (art.326 CP RM); 10) violul (art.171 CP RM); 11) acțiuni violente cu caracter sexual (art.172 CP RM).

Referințe bibliografice

1. BUJOR, V., BEJAN, O., ILIE, S., CASIAN, S. *Elemente de criminologie*. Chișinău: Știința, 1997, 86 p.
2. CARP, S. *Crima organizată - factor dezorganizator al activității penitenciarelor*. În: Criminalitatea organizată și economia tenebroasă în Republica Moldova. Materialele Conferinței științifico-practice. Chișinău: ARC, 1999, p. 206-212.
3. CARP, S. *Prevenirea criminalității penitenciare*. Chișinău, 2004, 214 p.
4. *Date statistice ale Administrației Naționale a Penitenciarelor*. În: RAPORT privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anii 2016-2021. <http://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale> (vizitat la 07.09.2022).
5. Legea Republicii Moldova cu privire la sistemul administrației penitenciare nr.300 din 21.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.02.2018, nr.48-57/124.
6. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr.163 din 20.07.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.10.2017, nr.364-370/616.
7. Legea privind amnistia în legătură cu aniversarea a 25-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova nr.210 din 29.07.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.09.2016, nr.293-305/632.
8. OANCEA, I. *Probleme de criminologie*. București: ALL, 1998, 208 p.

9. АЛЕКСЕЕВ, А. И., СОЛОПАНОВ, Ю. В. *Криминологическая характеристика и профилактика рецидивной преступности*. Москва: МВШМ МВД СССР, 1979, 101 р.
10. АНТОНЯН, Ю. М. *Преступность в местах лишения свободы и ее причины*. În: Уголовное право, 2002, №4, р. 101-104.
11. БУРЛАКОВ, В. Н., КРОПАЧОВА, Н. В. *Криминология*. Санкт-Петербург: Юпитер, 2002, 206 р.
12. ГИРЬКО, С. И. *Производство предварительного следствия по делам о пенитенциарных преступлениях: соразмерность участия*. În: Российский следователь, 2019, №11, р. 17-21.
13. *Криминология. Учебник для юридических вузов*. Под общей редакцией ДОЛГОВОЙ, А. И. Москва: Инфра-М-Норма, 1997, 784 р.
14. *Криминология: Учебник для юридических вузов*. Под редакцией ДОЛГОВОЙ, А. И. Москва, 2002, 912 р.
15. ПАРФИНЕНКО, И. П. *Общее понятие пенитенциарных преступлений: система и виды*. Российский следователь, 2012, №7, р. 41-45.
16. *Пенитенциарная криминология: Учебник*. Под редакцией АНТОНЯНА, Ю. М., ГРИШКО, А. Я., ФИЛЬЧЕНКО, А. П. Рязань, 2009, 567 р.
17. *Пенитенциарная преступность: сущность и актуальные проблемы предупреждения*. Под общей редакцией КАЛИНИНА, Ю. И. Владимир: ВЮИ ФСИН России, 2005, 100 р.
18. СТАРКОВ, О. В. *Основы криминологии*. Уфа, 1997, 263 р.
19. ФИЛИППОВА, О. В. *Преступность в местах лишения свободы и ее предупреждение*. Диссертация кандидата юридических наук. Томск, 2009, 190 р.
20. ФИЛЬЧЕНКО, А. П. *Пенитенциарная преступность: определимся с понятием*. În: Человек: Преступление и наказание, 2008, №2, р. 84-89.
21. ХОХРИН, С. А. *К вопросу об особенностях характеристик пенитенциарной преступности*. În: Вестник Тверского государственного университета. Серия: Право, 2014, №3, р. 224-229.
22. ШИХАНЦОВ, Г. Г. *Криминология*. Москва: Зерцало, 2001, 359 р.

STUDIUL JURISPRUDENȚIAL ÎN MATERIA INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 238 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Andrei STRATAN

Doctorand, Școala Doctorală în Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: andrei.stratan95@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1590-7209>

În prezentul demers științific este realizat un studiu al practicii judiciare în materia infracțiunilor de dobândire prin înșelăciune a creditului, a împrumutului sau a despăgubirii/indemnizației de asigurare. Se arată că documentația de credit nu poate să constituie obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.238 CP RM. În contextul acestor infracțiuni, documentația de credit reprezintă forma de exprimare a informației false prezentate de către făptuitor în adresa victimei. Corespunzător, informația falsă apare pe post de mijloc de săvârșire a infracțiunii. Studiul practicii judiciare în materia infracțiunilor prevăzute la art.238 CP RM scoate în evidență o altă dificultate de interpretare a conținutului normei și, în consecință, de încadrare juridică. Mai exact, identificăm o problemă în ceea ce privește stabilirea conținutului urmării prejudiciabile. Potrivit unei prime orientări, întinderea urmării prejudiciabile este determinată prin includerea ratelor de credit/împrumut neachitate și a dobânzilor/penalităților aferente. Totuși, în marea majoritate a spețelor analizate, se susține că conținutul urmării prejudiciabile este echivalent cu suma creditului/împrumutului obținut.

Cuvinte-cheie: înșelăciune, obiect material, documentație de credit, urmare prejudiciabilă, practică judiciară.

JURISPRUDENTIAL STUDY IN THE MATTER OF CRIMES PROVIDED FOR IN ART. 238 OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

In this scientific approach is carried out a study of judicial practice in the matter of crimes of obtaining credit, loan or insurance compensation/indemnity by fraud. It is stated that the credit documentation cannot constitute a material object of the crimes provided in art. 238 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. In the context of these crimes, the credit documentation represents the form of expression of the false information presented by the perpetrator to the victim. Accordingly, the false information appears as a means of committing the crime. The study of the judicial practice in the matter of the offenses provided for in art. 238 of the Criminal Code of the Republic of Moldova highlights another difficulty in interpreting the content of the rule and, consequently, of legal qualification. Specifically, we identify a problem with establishing the content of prejudicial result. According to a first guideline, the extent of prejudicial result is determined by the inclusion of unpaid credit/loan installments and related interest/penalties. However, in the vast majority of analyzed cases, it is claimed that the content of the prejudicial result is equivalent to the amount of the credit/loan obtained.

Keywords: fraud, material object, credit documentation, prejudicial result, judicial practice.

ÉTUDE JURISPRUDENTIELLE EN MATIÈRE DE CRIMES PRÉVUS À L'ART. 238 DU CODE PÉNAL DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

Dans la présente approche scientifique, une étude de la pratique judiciaire est menée en matière de délits d'acquisition frauduleuse de crédit, de prêt ou de compensation/indemnité d'assurance. Il est indiqué que la documentation de crédit ne

peut pas constituer un objet matériel des infractions prévues à l'article 238 du Code pénal de la République de Moldova. Dans le contexte de ces crimes, la documentation de crédit représente la forme d'expression de la fausse information présentée par l'auteur à la victime. Dès lors, la fausse information apparaît comme un moyen de commettre le crime. L'étude de la pratique judiciaire en matière d'infractions prévues à l'article 238 du Code pénal de la République de Moldova met en évidence une autre difficulté d'interprétation du contenu de la règle et, par conséquent, de cadrage juridique. Plus précisément, nous identifions un problème d'établissement du contenu du conséquence préjudiciable. Selon une première ligne directrice, l'étendue des conséquences préjudiciables est déterminée par la prise en compte des échéances de crédit/prêt impayées et des intérêts/pénalités y afférents. Or, dans la grande majorité des cas analysés, il est allégué que le contenu de conséquence préjudiciable équivaut au montant du crédit/prêt obtenu.

Mots-clés: escroquerie, objet matériel, documentation de crédit, conséquence préjudiciable, pratique judiciaire.

СУДЕБНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПО ПРЕСТУПЛЕНИЯМ, ПРЕДУСМОТРЕННЫХ СТАТЬЕЙ 238 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

В представленном научном подходе проводится изучение судебной практики по делам о преступлениях, связанных с получением кредита, займа или страховой компенсации путем обмана. Утверждается, что кредитная документация не может являться предметом преступлений, предусмотренных статьей 238 Уголовного кодекса Республики Молдова. В контексте этих преступлений, кредитная документация представляет собой форму выражения ложной информации, представленной преступником потерпевшему. Соответственно, заведомо ложные сведения предстают как средство совершения преступления. Изучение судебной практики по делам о преступлениях, предусмотренных статьей 238 Уголовного кодекса Республики Молдова, выявляет еще одну трудность толкования содержания нормы и, следовательно, юридической квалификации. В частности, мы выявляем проблему с установлением содержания преступного последствия. Одни считают, что степень преступного последствия определяется путем включения невыплаченных платежей по кредиту/займу и соответствующих процентов/штрафов. Однако, в подавляющем большинстве проанализированных уголовных дел утверждается, что содержание преступного последствия эквивалентно сумме полученного кредита/займа.

Ключевые слова: обман, предмет преступления, кредитная документация, преступное последствие, судебная практика.

Introducere

La art. 238 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) este prevăzută răspunderea penală pentru dobândirea creditului, împrumutului sau a despăgubirii/indemnizației de asigurare prin înșelăciune.

Mai exact, la alin. (1) este consemnată următoarea infracțiune: „prezentarea cu bună știință a unor informații false în scopul obținerii unui credit, unui împrumut sau unei despăgubiri/indemnizații de asigurare sau majorării sumei acestora, sau obținerii unui credit sau împrumut în condiții avantajoase, dacă prin aceasta au fost cauzate instituției financiare,

organizației financiare nebancale, asociației de economii și împrumut sau asigurătorului daune în mărime mai mare sau egală cu 500 unități convenționale [1]”.

Iar la alin. (2) art. 238 CP RM este înscrisă o altă variantă-tip de infracțiune, pentru care răspunderea penală se agravează, și anume, atunci când infracțiunea presupune cauzarea unor daune în proporții deosebit de mari victimei.

În procesul identificării conținutului unei norme de drept penal, în general, și a celor stipulate la art. 238 CP RM, în special, un rol important în joacă interpretarea oficială judiciară. Aceasta poate

scoate în evidență carențele de care suferă o normă de incriminare. Totodată, nu este exclus ca unei norme de incriminare să i se confere un alt sens (distorsionat), decât cel avut în vedere de legiuitor.

Analiza empirică efectuată în materia infracțiunilor de dobândire prin înșelăciune a creditului, a împrumutului sau a despăgubirii/indemnizației de asigurare demonstrează anumite dificultăți practice cu care se ciocnesc practicienii dreptului penal la înțelegerea corectă a unor semne ale componentelor de infracțiune consemnate la art. 238 CP RM.

În cadrul respectivului studiu atenția noastră va fi îndreptată, în mare parte, spre identificarea carențelor de înțelegere a unor semne obiective ce privesc infracțiunile prevăzute la art. 238 CP RM.

Metodologia de cercetare folosită

În prezentul articol au fost folosite diverse metode, inerente unei cercetări în domeniul juridic. Astfel, au fost uzitate următoarele metode: metoda empirică (în procesul realizării studiului jurisprudențial efectuat în materia răspunderii pentru dobândirea prin înșelăciune a creditului, a împrumutului sau a despăgubirii/indemnizației de asigurare); metoda comparativă (în procesul comparării punctelor de vedere teoretice avansate, precum și în procesul comparării pozițiilor judiciare expuse pe marginea unor cauze penale vizând infracțiunile prevăzute la art. 238 CP RM); metoda logică (în procesul argumentării unor puncte de vedere personale cu ocazia interpretării unor texte de lege înscrise la art. 238 CP RM) etc.

Expunerea conținutului de bază

1. Examinarea practică a cauzelor penale intentate pe faptul săvârșirii infracțiunii de dobândire prin înșelăciune a creditului, a împrumutului, a despăgubirii sau a indemnizației de asigurare demonstrează existența unor dificultăți în aprecierea rolului juridic îndeplinit de documentația de

credit. Pentru probare prezentăm unele extrase din conținutul unor acte aplicative emise cu prilejul examinării unor atare cauze penale: „*Obiectul material al dobândirii creditului prin înșelăciune este constituit din documentația de credit, care justifică dreptul persoanei la obținerea creditului de la instituția financiară, care conține informații false* [2]”; „*Obiectul material al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 238 CP RM este constituit din documentația de credit, care conține informații false* [3; 4]”. Un punct de vedere similar regăsim în teoria dreptului penal. Astfel, A.Reșetnicov menționează: „documentația de credit, care conține informații false, reprezintă obiectul material al infracțiunii de dobândire a creditului prin înșelăciune [5, p. 18]”. Și alți autori [6, p. 586] sunt de părere că documentația de credit formează obiectul material al acestor infracțiuni.

Din punctul nostru de vedere, documentația de credit nu poate să constituie obiect material al infracțiunilor prevăzute la art. 238 CP RM. În contextul acestor infracțiuni, documentația de credit reprezintă forma de exprimare a informației false prezentate de către făptuitor în adresa victimei. Iar așa cum se afirmă în doctrină [7, p. 7; 8, p. 208; 9, p. 79; 10, p. 84; 11, p. 88; 12, p. 50; 13, p. 78; 14, p. 79], informația falsă apare pe post de mijloc de săvârșire a infracțiunii.

În linii mari, deosebirea dintre mijlocul de săvârșire a infracțiunii și obiectul material al infracțiunii rezidă în dislocarea/situarea sa în raport cu fapta infracțională. Obiectul material se situează înafara conduitei infracționale. Mai exact, fapta prejudiciabilă se îndreaptă spre obiectul material. S.Brînza notează că „obiectul material se găsește într-un raport de condiționare reciprocă cu acțiunea (comisiunea) [15, p. 106]”.

În opoziție, mijlocul de săvârșire a infracțiunii coexistă în același perimetru cu fapta infracțională. Mijlocul de săvârșire a infracțiunii, ca și fapta

prejudiciabilă, reprezintă semne obiective ce caracterizează latura obiectivă a infracțiunii. De aceea, mijlocul de săvârșire a infracțiunii însoțește fapta prejudiciabilă [16, p. 83]. Aceasta din urmă, împreună cu mijlocul de săvârșire a infracțiunii este orientată spre lezarea unor valori sociale (i) încorporate în entități materiale sau imateriale (în cazul infracțiunilor ce posedă obiect material sau imaterial ca și semn obligatoriu) sau (ii) aferente victimei infracțiunii (în situația infracțiunilor ce nu cer prezența unui obiect material sau imaterial, dar cer prezența unei victime). Deci, mijlocul de săvârșire a infracțiunii este îndreptat spre obiectul material (ultimul situându-se înafara conduitei exterioare a individului).

În speță, documentația de credit/de împrumut/de asigurare (formă de exprimare a informației false) coexistă alături de fapta prejudiciabilă. Cu alte cuvinte, făptuitorul folosește mijlocul de săvârșire a infracțiunii (informația falsă) în procesul realizării faptei prejudiciabile. Sau, altfel zis, fapta prejudiciabilă este comisă prin uzitarea de către făptuitor a informației false. Corespunzător, însoțind fapta prejudiciabilă, informația falsă nu poate apărea pe post de obiect material, ci în postura de mijloc de săvârșire a infracțiunii.

Într-o altă speță din practica judiciară instanța a punctat că „*obiectul material [al infracțiunilor prevăzute la art. 238 CP RM] îl constituie banii, care formează categoria creditelor* [17]”. În acest caz, instanța a ignorat teza, precum că „obiectul material al infracțiunii constă în entitatea materială asupra căreia se îndreaptă influențarea nemijlocită infracțională [15, p. 114]”.

Amintim că obiectul material este acea entitate în direcția căruia este îndreptată fapta socialmente periculoasă. Prin urmare, în momentul săvârșirii faptei penale obiectul material trebuie să existe. În cazul infracțiunilor specificate la art. 238 CP RM fapta prejudiciabilă nu este canalizată în direcția

vreunor entități materiale. Făptuitorul prezintă informații false și, în consecință, obține în mod fraudulos un credit, un împrumut, o despăgubire sau o indemnizație de asigurare. Corespunzător, susținem cele evocate de V.Stati, precum că creditul, împrumutul, despăgubirea sau indemnizația de asigurare formează categoria bunurilor dobândite prin săvârșirea infracțiunii [8, p. 206].

În concluzie, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 238 CP RM creditul, împrumutul, despăgubirea de asigurare sau indemnizația de asigurare îndeplinește rolul de bunuri obținute în rezultatul comiterii infracțiunii. Aceste entități nu pot fi apreciate drept obiect material al infracțiunii. De fapt, infracțiunile examinate nici nu posedă obiect material. În consecință, lezarea obiectului protecției penale se face prin intermediul influențării victimei infracțiunii, dar nu prin intermediul influențării unor entități materiale (sau imateriale). Are dreptate S.Brînza când precizează: „Nu toate infracțiunile au obiect material, ci numai acelea în cazul săvârșirii cărora valoarea socială ocrotită se proiectează într-o entitate materială [15, p. 89]”. În speță, relațiile sociale referitoare la dobândirea, în condiții de legalitate (în lipsa prezentării unor informații false) a creditului, a împrumutului, a despăgubirii sau a indemnizației de asigurare nu sunt întruchipate în careva entități materiale.

2. În altă privință, identificăm spețe unde, din punctul nostru de vedere, eronat este evidențiat obiectul infracțiunilor prevăzute la art. 238 CP RM. De pildă, într-o speță instanța a reținut următoarele: „*obiectul infracțiunii îl reprezintă faptul obținerii unui credit în sumă de 85 000 lei, urmare a prezentării informațiilor false* [18]”. O statuare *mot-a-mot* identificăm în altă speță din practica judiciară [19]. Se pare că în cele două spețe se face confuzie între obiectul protecției penale și conduita exterioară a persoanei. Nu negăm că conținutul obiectului protecției penale (atât în cazul

infracțiunilor consemnate la art. 238 CP RM, cât și în cazul altor fapte penale) este desprins din conținutul comportamentului exteriorizat al făptuitorului. În pofida acestuia fapt, obiectul protecției penale nu trebuie suprapus cu conduita făptuitorului. Din aceste considerente, suntem reticenți față de asemenea exprimări judiciare (similare cu cea relevată *supra*).

3. Studiul practicii judiciare în materia infracțiunilor prevăzute la art. 238 CP RM scoate în evidență o altă dificultate de interpretare a conținutului normei și, în consecință, de încadrare juridică. Mai exact, identificăm o problemă în ceea ce privește stabilirea conținutului urmării prejudiciabile.

Ab initio, precizăm că infracțiunile specificate la art. 238 CP RM sunt materiale, aceasta deoarece urmarea prejudiciabilă (alături de legătura causală) reprezintă semn obligatoriu al componenței de infracțiune.

În dispoziția normei de la alin. (1) art. 238 CP RM urmarea prejudiciabilă este redată astfel: „cauzarea victimei a unor daune în mărime mai mare sau egală cu 500 unități convenționale”. Interpretând sistematic textul acestei norme (în raport cu norma de la alin. (2) art. 64 CP RM) aflăm că cuantumul urmării prejudiciabile trebuie să fie de cel puțin douăzeci și cinci de mii de lei.

Totuși, suscită probleme de interpretare conținutul propriu-zis al acestor urmări prejudiciabile. De fapt, polemica vizează faptul dacă conținutul urmării prejudiciabile este format, în exclusivitate, din suma creditului sau a împrumutului acordat ori dacă în conținutul acesteia intră suma creditului/împrumutului *neachitat* (integral sau parțial), inclusiv și *alte plăți datorate creditorului* (de exemplu, dobânzi contractuale, penalități etc.).

Autorul moldav N.N. Levandovskii, referindu-se la infracțiunea prevăzută la art. 176 din Codul penal al Federației Ruse [20] (articol similar cu cel supus analizei) menționează: „infracțiunea respectivă nu trebuie considerată consumată din momentul

efectuării transferului de bani pe contul celui ce împrumută, dar din momentul cauzării victimei a unor daune în proporții mari [21, p. 74]”. Analogic oarecum se expune autorul rus E.N. Bulîcev: „întrucât componența de infracțiune este formulată ca fiind materială, infracțiunea se va considera consumată din momentul cauzării unor daune în proporții mari, *i.e.* atunci când debitorul nu va putea stinge datoria față de creditor [22, p. 57]”.

Sesizăm că ambele accepțiuni doctrinare promovează teza că în contextul infracțiunilor prevăzute la art. 238 CP RM urmarea prejudiciabilă nu se raportează la simpla obținere a sumei creditului sau a împrumutului, ci la nerambursarea totală sau parțială a sumei creditului sau a împrumutului acordat. Mai mult, în opinia autoarei O.V. Șadrina „dauna cauzată creditorului trebuie să cuprindă nu doar suma creditului neachitat, ci și dobânzile neachitate în legătură cu creditul acordat [23, p. 14]”. Pe aceeași undă se află N.G. Voldimarova, care consideră că, urmarea prejudiciabilă este formată, în special, prin neplata ratelor de credit sau a dobânzilor aferente creditului acordat [24, p. 63]. De aceeași părere este O.Krișevici: „În cazul acestei infracțiuni daunele sunt determinate de neplata la timp a întregului credit sau a unei părți din acesta și de neplata procentelor corespunzătoare [25, p. 55]”.

V.Stati are o poziție diferită *vis-a-vis* de conținutul urmării prejudiciabile a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 238 CP RM. În opinia acestui autor „cauzarea daunelor în mărime mai mare sau egală cu 500 unități convenționale se concretizează, după caz, în: 1) obținerea unui credit, a unui împrumut sau a unei despăgubiri/indemnizații de asigurare în mărime mai mare sau egală cu 500 unități convenționale; 2) obținerea unei majorări a sumei creditului, a împrumutului sau a despăgubirii/indemnizației de asigurare în mărime mai mare sau egală cu 500 unități convenționale; 3) obținerea unui credit sau a unui împrumut în mărime mai mare sau egală cu

500 unități convenționale în condiții avantajoase [11, p. 97; 8, p. 212]”. Același punct de vedere este împărtășit de către S.Brînza [12, p. 55] și E.Ionică [26, p. 551-553].

Remarcăm că reprezentanții celui de-al doilea curent de opinie avansează teza că în cazul infracțiunilor stipulate la art. 238 CP RM urmarea prejudiciabilă este formată din mărimea creditului/împrumutului acordat, neavând relevanță la încadrare mărimea creditului sau a împrumutului nerambursat sau a altor plăți datorate creditorului (dobânzi, penalități etc.).

Analiza empirică efectuată demonstrează că nici practicienii dreptului penal nu au o poziție comună privitor la aspectul sus-enunțat. Potrivit unei prime orientări, identificăm spețe [27; 28] în care întinderea urmării prejudiciabile este determinată prin includerea ratelor de credit/împrumut neachitate și a dobânzilor/penalităților aferente. Este ilustrativă următoarea statuare judiciară: „*în urma realizării acțiunii prejudiciabile a survenit și rezultatul prejudiciabil, constând în cazarea unui prejudiciu material băncii în cuantum de 85 000 lei (corpul creditului) precum și în limita dobânzilor neîncasate [18]*”.

Totuși, în marea majoritate a spețelor analizate, se susține că conținutul urmării prejudiciabile este echivalent cu suma creditului/împrumutului obținut. Tocmai această concluzie este desprinsă din următorul extras judiciar: „*Obținerea creditului presupune intrarea mijloacelor creditare în posesia efectivă a făptuitorului (virarea mijloacelor pe contul de decontare, ridicarea numerarului de la casieria băncii etc.). Din acest moment infracțiunea se consideră consumată [29]*”.

Mult mai explicit este nuanțat conținutul urmării prejudiciabile în următoarele spețe practice: „*Urmare a informațiilor false prezentate de către X., BC „B” SA i-a eliberat acestuia un credit în sumă de 350 000 lei, care nu a fost restituit, cauzând în așa*

mod băncii daune materiale în proporții deosebit de mari [30]; „Inculpatul I.V. în baza certificatului de salarizare fals a dobândit de la BC „MA” SA un credit în mărime de 200 000 lei. Prin acestea acțiuni, I.V. a prejudiciat banca cu suma de 200 000 lei [31]”; „S.G., fiind administrator al SRL „A”, prin înșelăciune, în baza unor informații false, a obținut de la BC „M” SA un credit în mărime de 29.988 lei, cauzând instituției financiare un prejudiciu material în sumă totală de 29988 lei [32]”. Aceași abordare este remarcată în alte spețe judiciare [33; 34; 35; 36; 37; 19]. În aceste spețe, cuantumul urmării prejudiciabile a fost echivalat cu cuantumul creditului/împrumutului obținut.

În ceea ce ne privește, susținem cea de-a doua accepțiune (chiar dacă nu este îmbrățișată de mulți dintre autori, ale căror puncte de vedere au fost analizate). După cum arată studiul practicii judiciare, în cea mai mare parte respectiva viziune este susținută de persoanele abilitate să realizeze calificarea oficială a infracțiunii.

În opinia noastră, urmarea prejudiciabilă trebuie considerată a fi cauzată în momentul acordării creditului sau a împrumutului, nu însă în momentul nerambursării integrale sau parțiale a sumei creditului/împrumutului acordat. Victima este prejudiciată în momentul în care transmite suma creditului/împrumutului fiind înșelată prin prezentarea de către făptuitor a unor informații false importante pentru acordarea creditului/împrumutului. Tocmai această sumă, transmisă în rezultatul înșelăciunii uzitate de făptuitor, trebuie catalogată drept urmare prejudiciabilă. Or, în alte condiții, presupunând prezentarea unor informații autentice, banca de exemplu, ar refuza să acorde creditul solicitantului de credit.

Nerambursarea parțială sau integrală a creditului/împrumutului, precum și rambursarea totală a creditului/împrumutului (dar înafara limitelor temporale stabilite de graficul de rambursare) nu

ar trebui să conteze la încadrarea juridică a celor săvârșite, ci la individualizarea pedepsei. La fel, ar fi cu totul deplasat ca în conținutul urmării prejudiciabile să intre plăți de viitor și incerte (dobânzi de întârziere, penalități).

În consecință, o asemenea tratare a conținutului urmării prejudiciabile ar determina apariția unor situații juridice inechitabile (atât pentru făptuitor, cât și pentru victimă).

De exemplu, făptuitorul ar putea lua un credit în mărime de cincisprezece sau douăzeci de mii de lei, iar instituția financiară ar putea „să aștepte” astfel încât prin cumularea dobânzilor și a penalităților cuantumul urmării prejudiciabile să atingă cifra de cel puțin douăzeci și cinci de mii de lei (500 unități convenționale). În aceste condiții, o faptă care, în mod normal cade sub incidența legii contravenționale, eronat, este încadrată în tiparul alin. (1) art. 238 CP RM.

Urmând această logică, și mai grav e, că în atare ipoteză, până la survenirea urmării prejudiciabile, care este distanțată enorm de mult de momentul săvârșirii faptei prejudiciabile, făptuitorul s-ar afla la etapa actelor executorii. Din punctul nostru de vedere, e inadmisibil ca momentul consumării unei infracțiuni să survină în asemenea circumstanțe (dependente de evenimente viitoare și nesigure). Și tot așa, e cu neputință ca făptuitorul să se afle la etapa actelor executorii pe parcursul unei perioade de timp incerte.

Din altă perspectivă, s-ar putea întâmpla ca făptuitorul să obțină un credit/un împrumut în sumă de treizeci de mii de lei (cuantumul ce depășește 500 de unități convenționale), rambursând ulterior victimei cincisprezece mii de lei, având restanță cu ceilalți cincisprezece mii de lei. Și luând în calcul suma dobânzilor și a penalităților datorata totală a solicitantului de credit/împrumut ar putea fi, să zicem, douăzeci și două de mii de lei (adică, sub limita a 500 unități convenționale). În consecință,

dacă am urmări abordarea susținută de reprezentanții primului curent de opinie, atunci o faptă care, *a priori* este de natură penală, ar fi calificată drept contravențională.

Sesizăm că, în prima situație ipotetică, o faptă care denotă un grad mai redus de pericol social (făptuitorul dobândește prin înșelăciune un credit în mărime de cincisprezece sau douăzeci de mii de lei) poate fi apreciată drept infracțiune (în realitate fiind o contravenție). *Per a contrario*, în cea de-a doua situație ipotetică, o faptă care comportă un grad mai înalt de pericol social (făptuitorul dobândește prin înșelăciune un credit/împrumut în sumă de treizeci de mii de lei) poate fi apreciată drept contravenție (în realitate conținând semnele unei infracțiuni).

Nu în ultimul rând, aprecierea proporțiilor urmării prejudiciabile în acord cu cel dintâi curent de opinie (prin raportare la suma creditului/împrumutului neachitat și plățile suplimentare datorate) ar îngreuna capacitatea făptuitorului de previziune a cuantumului acestor urmări. În final, aceasta ar știrbi din esența și rolul laturii subiective în structura componentelor de infracțiune prevăzute la art. 238 CP RM. Or, în lipsa unei previziuni clare a cuantumului eventualelor urmări prejudiciabile acțiunile făptuitorului, obiectiv, nu și subiectiv, sunt încadrate în tiparul art. 238 CP RM

Aceste considerente demonstrează accentul greșit pus pe modalitatea stabilirii cuantumului urmării prejudiciabile în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 238 CP RM. Notăm că, la aprecierea cuantumului urmării prejudiciabile trebuie să se i-a în calcul suma creditului/împrumutului efectiv primit (prin înșelăciune, în baza unor informații false), nu însă suma creditului/împrumutului neachitat și plățile suplimentare datorate victimei (dobânzi, penalități etc.). Corespunzător, momentul consumării infracțiunii trebuie raportat la momentul obținerii efective a unui credit/împrumut în sumă de cel puțin 500 unități convenționale (*i.e.* la momentul cauzării

efective a urmării prejudiciabile) sau, după caz, la momentul obținerii efective a unui credit/împrumut în condiții avantajoase în sumă de cel puțin 500 unități convenționale, ori la momentul obținerii efective a unui credit/împrumut într-o sumă majorată de cel puțin 500 unități convenționale. B

4. În fine, vom scoate în evidență o ultimă deficiență practică de interpretare și aplicare a art. 238 CP RM. Aceasta privește momentul de consumare a infracțiunilor analizate. Astfel, într-o speță instanța a conchis următoarele: „*Infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 238 CP RM se consideră consumată din momentul prezentării instituției financiare, de către solicitantul de credit, a informațiilor false, indiferent dacă a obținut creditul, a majorat proporția acestuia, a obținut creditul în condiții avantajoase [3]*”. Din această teză reiese că infracțiunea de la alin. (1) art. 238 CP RM este formală, neavând la încadrare vreo semnificație faptul obținerii efective a creditului sau a majorării proporției creditului ori a obținerii creditului în condiții avantajoase.

Subliniem că până în anul 2009 componența infracțiunii înscrise la art. 238 CP RM era formală. Infracțiunea se considera consumată din momentul săvârșirii faptei prejudiciabile. Ulterior, prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.277 din 18.12.2008 [38], componența de infracțiune a fost transformată în materială, continuând să fie așa până la ziua de azi.

Precizăm că speța de mai sus vizează săvârșirea infracțiunii consemnate la alin. (1) art. 238 CP RM în perioada anului 2017. Reiterăm că la acel moment componența infracțiunii era materială. Respectiv, urmarea prejudiciabilă era semn obligatoriu. Corespunzător, urmarea prejudiciabilă trebuia identificată. În consecință, momentul consumării infracțiunii nu trebuia raportat la săvârșirea faptei prejudiciabile (sub forma prezentării unor informații false), ci la momentul cauzării urmării prejudiciabile.

În concluzie, teza judiciară relevată *supra*, nu se mai pretează actualului cadru incriminator.

Concluzii

Documentația de credit nu poate să constituie obiect material al infracțiunilor prevăzute la art. 238 CP RM. În contextul acestor infracțiuni, documentația de credit reprezintă forma de exprimare a informației false prezentate de către făptuitor în adresa victimei.

Documentația de credit/de împrumut/de asigurare (formă de exprimare a informației false) coexistă alături de fapta prejudiciabilă. Corespunzător, însoțind fapta prejudiciabilă, informația falsă nu poate apărea pe post de obiect material, ci în postura de mijloc de săvârșire a infracțiunii.

Conținutul obiectului protecției penale (atât în cazul infracțiunilor consemnate la art. 238 CP RM, cât și în cazul altor fapte penale) este desprins din conținutul comportamentului exteriorizat al făptuitorului. În pofida acestuia fapt, obiectul protecției penale nu trebuie suprapus cu conduita făptuitorului.

Studiul practicii judiciare în materia infracțiunilor prevăzute la art. 238 CP RM scoate în evidență o dificultate în ceea ce privește stabilirea conținutului urmării prejudiciabile. Polemica vizează faptul dacă conținutul urmării prejudiciabile este format, în exclusivitate, din suma creditului sau a împrumutului acordat ori dacă în conținutul acesteia intră suma creditului/împrumutului *neachitat* (integral sau parțial), inclusiv și *alte plăți datorate creditorului* (de exemplu, dobânzi contractuale, penalități etc.). Unii autori promovează teza că în contextul infracțiunilor prevăzute la art. 238 CP RM urmarea prejudiciabilă nu se raportează la simpla obținere a sumei creditului sau a împrumutului, ci la nerambursarea totală sau parțială a sumei creditului sau a împrumutului acordat, inclusiv a altor plăți suplimentare aferente

creditului (dobânzi, penalități etc.). Remarcăm că reprezentanții celui de-al doilea curent de opinie avansează teza că în cazul infracțiunilor stipulate la art. 238 CP RM urmarea prejudiciabilă este formată din mărimea creditului/împrumutului acordat, neavând relevanță la încadrare mărimea creditului sau a împrumutului nerambursat sau a altor plăți datorate creditorului (dobânzi, penalități etc.). În opinia noastră, urmarea prejudiciabilă trebuie considerată a fi cauzată în momentul acordării creditului sau a împrumutului, nu însă în momentul nerambursării integrale sau parțiale a sumei creditului/împrumutului acordat. Victima este prejudiciată în momentul în care transmite suma creditului/împrumutului fiind înșelată prin prezentarea de către făptuitor a unor informații false importante pentru acordarea creditului/împrumutului. Tocmai această sumă, transmisă în rezultatul înșelăciunii uzitate de făptuitor, trebuie catalogată drept urmare prejudiciabilă. Or, în alte condiții, presupunând prezentarea unor informații autentice, banca de exemplu, ar refuza să acorde creditul solicitantului de credit.

Referințe bibliografice

1. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74.
2. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 03 noiembrie 2021. Dosarul nr.1-2170/2020. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a936f728-c75f-4aa8-bcd2-2c115c27a705
3. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 04 august 2021. Dosarul nr.1-945/2021. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/09617bcb-e328-40d0-bfb7-b9798f262acf
4. Sentința Judecătorei Bălți, sediul Central din 05 octombrie 2021. Dosarul nr.1-607/2020. [citată

06.10.2022]. Disponibil: https://jbl.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/dfc4d2c1-7f93-46a2-9b1c-18ec69cceaba

5. REȘETNICOV, A. Obiectul material al infracțiunii și mijlocul de săvârșire a infracțiunii: criterii de delimitare. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.6, p. 17-22. ISSN 2587-411X

6. ГЫРЛЯ, Л. Г., ТАБАРЧА, Ю. М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть особенная. Том 1*. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 712 p. ISBN 978-9975-4158-1-1

7. STATI, V. Infracțiunea de dobândire a creditului prin înșelăciune (art. 238 C.pen. RM): noi tendințe și abordări. Partea I. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.12, p. 2-10. ISSN 2587-411X

8. STATI, V. Infracțiunile prevăzute la art. 238 și 239 CP RM în lumina amendamentelor operate în Codul penal la 25.07.2014. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*, 2015, nr.3(83), p. 205-224. ISSN 1814-3199

9. STATI, V. *Infracțiuni economice: note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014. 530 p. ISBN 978-9975-71-520-1

10. STATI, V. *Infracțiuni economice: note de curs. Ed. a 2-a, rev. și actualizată*. Chișinău: CEP USM, 2016. 622 p. ISBN 978-9975-71-807-3

11. STATI, V. *Infracțiuni economice: note de curs. Ed. a 3-a, rev. și actualizată până la data de 1 mai 2019*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019. 600 p. ISBN 978-9975-146-73-9

12. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-468-0

13. ЛЕВАНДОВСКИЙ, Н. Н. *Криминалистическое расследование преступлений в сфере кредитования / Диссертация на соискание ученой степени доктора право*. Кишинэу, 2020. 222 p.

14. АСЛАНЯН, Р. Г. Информация как объект и средство совершения преступлений в сфере экономики: вопросы взаимосвязи. În: *Вестник Краснодарского Университета МВД России*, 2016, № 1 (31), p. 48-52. ISSN 2073-1078

15. BRÎNZA, S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p. ISBN 9975-70-414-X

16. SERBINOV, A. *Răspunderea penală pentru infracțiunile contra securității publice exprimate în manipulări ilegale cu arme și muniții*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017. 348 p. ISBN 978-9975-53-871-8

17. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 24 noiembrie 2020. Dosarul nr.1-2667/2019. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/cb50480a-6441-4028-a37a-a712af390e3f

18. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 11 iulie 2022. Dosarul nr.1-3109/2021. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f333ec4f-bde5-4404-9530-e3a0bd163e12

19. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 16 mai 2019. Dosarul nr.1-273/2018. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8af8fcbe-d777-e911-80d7-0050568b021b

20. Уголовный кодекс Российской Федерации. [citată 06.10.2022]. Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/

21. ЛЕВАНДОВСКИЙ, Н. Н. Кредитная сфера в рамках уголовно-правовой защиты согласно законодательству Российской Федерации. În: *Jurnalul juridic național: teorie și practică*, 2017, № 3 (25), p. 71-76. ISSN 2345-1130

22. БУЛЫЧЕВ, Е. Н. Особенности уголовной ответственности за незаконное получение кредита (ст. 176 УК РФ) и ее соответствие конституционному принципу равной защиты всех форм собственности. În: *Евразийская Адвокатура*, 2018, № 6 (37), p. 56-59. ISSN 2304-9839

23. ШАДРИНА, О. В. *Уголовная ответственность за преступления в банковско-кредитной сфере по уголовному праву Российской Федерации* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2008. 23 p.

24. ВОЛДИМАРОВА, Н. Г. Проблемы установления уголовной ответственности за преступления в сфере кредитования. În: *Вестник Томского государственного университета. Право*, 2019, № 34, p. 62-70. ISSN 2225-3513

25. КРЫШЕВИЧ, О. Разграничение уголовной ответственности за мошенничество в кредитно-финансовой деятельности и мошенничество по законодательству Украины и России. În: *Jurnalul juridic național: teorie și practică*, 2014, № 5, p. 53-60. ISSN 2345-1130

26. STATI, V., IONICĂ, E. Reflecții asupra unor amendamente operate la art. 238 „Dobândirea creditului prin înșelăciune” din Codul penal al Republicii Moldova. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională dedicată aniversării a 65 de ani de la fondarea USM „Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare”, Seria „Științe sociale”* (Chișinău, 2011), p. 551-553.

27. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 02 iulie 2018. Dosarul nr.1-345/2018. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/27f968b5-d27d-e811-80d4-0050568b021b

28. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 06 februarie 2019. Dosarul nr.1a-1614/2018. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/3acec777-b140-e911-80d8-0050568b7027

29. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 08 iulie 2021. Dosarul nr.1-3969/2019. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/bbe2d53f-12d2-46d6-b3ee-6592e1bc9a6a

30. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 29 septembrie 2020. Dosarul nr.1a-125/2020. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/bc49bb1d-2231-4625-b783-e0aa5ffc27c7

31. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 18 noiembrie 2016. Dosarul nr.1-778/2016. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/98ed8579-adad-e611-9a6d-005056a5d154

32. Sentința Judecătorei Nisporeni din 19 iunie 2014. Dosarul nr.1-79/2014. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jun.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/50ae9586-f000-e411-8956-005056a5fb1a

33. Sentința Judecătorei Bălți din 05 noiembrie 2014. Dosarul nr.1-99/2014. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jbl.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/402bac46-df64-e411-8956-005056a5fb1a

34. Sentința Judecătorei Edineț, sediul Central din 30 mai 2017. Dosarul nr.1-182/2016. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/20ffb27e-3245-e711-80d3-0050568b2c1f

35. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 24 mai 2022. Dosarul nr.1a-2201/2020. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/60959831-4d12-4545-b546-cbd9a9b58068

36. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 18 noiembrie 2016. Dosarul nr.1-1563/2016. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/103a9498-adad-e611-9a6d-005056a5d154

37. Sentința Judecătorei Botanica, mun. Chișinău din 26 mai 2015. Dosarul nr.1-250/2015. [citată 06.10.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7d98fcb8-6f07-e511-b888-005056a5d154

38. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.277 din 18.12.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.

CONSIDERENTE PRIVIND APLICAREA PROCEDURII DE URMĂRIRE ȘI JUDECARE A UNOR INFRAȚIUNI FLAGRANTE

Irina PAVEL-GUZUN

Doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova,

e-mail: irina.pavel19@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9958-6918>

Diversificarea procedurilor penale în funcție de persoana acuzată sau de fapta produsă este o abordare contemporană firească. Realitatea determină apariția unor noi proceduri sumare ce au ca sarcină contribuția la accelerarea procesului, garantând drepturile persoanei. În articolul de mai jos este analizată procedura de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante. În acest context s-a încercat a se constata care este natura procedurii respective, care este nivelul de aplicabilitate a acesteia în sistemul nostru și care sunt eventualele obstacole care împiedică aplicarea ei. În cadrul articolului respectiv, au fost examinate: Scopul procedurii de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante; Reper istorice; Elemente de drept comparat; Formele infracțiunilor flagrante; Aplicarea măsurilor procesuale de constrângere; Procesul-verbal de constatare a infracțiunii flagrante; Procedura propriu-zisă de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante; Rezultatele studiului empiric în materia aplicabilității procedurii de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante a fost realizat un studiu empiric pe un eșantion de 40 de persoane între actorii justiției (judecători, procurori, avocați) privind aplicabilitatea procedurii de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante în sistemul național.

Cuvintele-cheie: procedură simplificată, infracțiune flagrantă, termen, inculpat, proces-verbal de constatare.

CONSIDERATIONS REGARDING THE APPLICATION OF PROCEDURE IN CRIMINAL INVESTIGATION AND TRIAL OF FLAGRANT CRIMES

It is noted that the diversification of criminal proceedings according to the person accused or the act committed is a natural contemporary approach. Reality is leading to the emergence of new summary proceedings whose task is to help speed up the process, guaranteeing the rights of the individual. The article below analyses the procedure for the prosecution and trial of flagrante delicto offences. In this context, an attempt has been made to ascertain the nature of this procedure, its level of applicability in our system and any obstacles to its application.

In this article, the following were examined: the purpose of the procedure for the prosecution of flagrante delicto offences; historical background; elements of comparative law; forms of flagrante delicto; application of procedural measures of constraint; the report of the flagrante delicto; the actual procedure for the prosecution and trial of flagrante delicto offences; results of the empirical study on the applicability of the procedure for the prosecution and trial of flagrante delicto offences - an empirical study was carried out on a sample of 40 persons among justice actors (judges, prosecutors, lawyers) on the applicability of the procedure for the prosecution and trial of flagrante delicto offences in the national system.

Keywords: simplified procedure, flagrant crime, term, defendant, official statement

CONSIDERATIONS SUR L'APPLICATION DE LA PROCEDURE DE POURSUITE DES FLAGRANTS DELITS

Il est noté que la diversification des procédures pénales en fonction de la personne accusée ou de l'acte commis est une approche contemporaine naturelle. La réalité conduit à l'émergence de nouvelles procédures de référé dont la mission est de contribuer à accélérer le processus, en garantissant les droits de l'individu.

L'article ci-dessous analyse la procédure de poursuite et de jugement des flagrants délits. Dans ce contexte, nous avons tenté de déterminer la nature de cette procédure, son niveau d'applicabilité dans notre système et les obstacles éventuels à son application.

Dans cet article, les éléments suivants ont été examinés: l'objet de la procédure de poursuite des flagrants délits; le contexte historique; éléments de droit comparé; formes de flagrant délit; application de mesures procédurales de contrainte; le rapport du flagrant délit; la procédure effective de poursuite et de jugement des flagrants délits; résultats de l'étude empirique sur l'applicabilité de la procédure de poursuite et de jugement des flagrants délits - une étude empirique a été réalisée sur un échantillon de 40 personnes parmi les acteurs de la justice (juges, procureurs, avocats) sur l'applicabilité de la procédure de poursuite et de jugement des flagrants délits dans le système national.

Mots-clés: *procédure simplifiée, flagrant délit, délai, défendeur, rapport officiel*

РАЗМЫШЛЕНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО ПРИМЕНЕНИЯ ПРОЦЕДУРЫ УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ И СУДОПРОИЗВОДСТВА ЗА ВОПИЮЩИЕ ПРАВОНАРУШЕНИЯ

Диверсификация уголовного судопроизводства в зависимости от лица, обвиняемого или совершенного деяния, является естественным современным подходом. Реальность приводит к появлению новых упрощенных процедур, задача которых - помочь ускорить процесс, гарантируя права человека. В данной статье анализируется процедура преследования и судебного разбирательства преступлений, совершенных на месте преступления. В этом контексте, была предпринята попытка выяснить природу этой процедуры, степень ее применимости в нашей системе и любые препятствия для ее применения. В статье также были рассмотрены следующие вопросы: Цель процедуры преследования за правонарушения на месте преступления; Исторические предпосылки; Элементы сравнительного права; Формы flagrante delicto; Применение процессуальных мер пресечения; Сообщение о задержании на месте преступления; Фактическая процедура преследования и судебного разбирательства преступлений, совершенных на месте преступления; Результаты эмпирического исследования о применимости процедуры преследования и судебного разбирательства преступлений, совершенных на грани правонарушения - было проведено эмпирическое исследование на выборке из 40 человек среди субъектов правосудия (судей, прокуроров, адвокатов) о применимости в национальной системе процедуры преследования и судебного разбирательства преступлений, совершенных на грани правонарушения.

Ключевые слова: *упрощенная процедура, flagrante delicto, срок, подсудимый, официальный доклад.*

Introducere

Procedura de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante reprezintă o formă sumară, independentă de activitate procesuală prejudiciară, desfășurată de organele de urmărire penală în privința infracțiunilor flagrante ușoare, mai puțin grave sau grave, a cărei scop principal este (prin

intermediul termenului redus) apropierea maximă a pedepsei față de momentul săvârșirii infracțiunii și se finalizează cu înaintarea învinuirii de procuror și trimiterea materialelor în instanță.

Instituirea procedurii speciale pentru unele infracțiuni flagrante răspunde, pe de o parte, unor interese de ordin procesual, deoarece în asemenea condiții sporesc valențele principiului operativității

în procesul penal, iar, pe de altă parte, această procedură grăbește restabilirea ordinii de drept încălcate și contribuie la sporirea rolului educativ al procesului penal. Dar, scurtarea duratei activității judiciare nu trebuie să aducă atingerea garanțiilor care asigură drepturile procesuale ale părților și nici buna-realizare a actului de justiție, impunându-se respectarea principiilor fundamentale a procesului penal pe întreaga durată desfășurării sale.

Profesorul rus P. Pașkevici a indicat: „Astăzi, când este necesară amplificarea, prin orice mijloace, a eficacității, operativității, proporțiilor luptei cu criminalitatea, este deosebit de important de a exclude din forma procesuală toate surplusurile, tot ce fără necesitate complică procesul și poate fi înlocuit cu un mijloc procesual mai economic, ce ar garanta realizarea corespunzătoare a justiției” [1, p. 10].

Metodologia de cercetare folosită

Pentru studiu au fost folosite următoarele metode:

- metodologia cercetării științifice ce se întemeiază pe metoda dialectico-materialistă, din care derivă și alte metode particulare, utilizate în cercetarea științifică realizată: istorică, logico-juridică, logico-formală, comparativă, gramaticală, precum și observarea, descrierea, modelarea, compararea etc.

- efectuarea unei analize a materialelor care abordează cadrul legal, instituțional și funcțional în ceea ce privește probatoriul în procedurile sumare;

- analiza operelor teoretice naționale și străine cu valență importantă în cadrul procedurilor sumare;

- analiza practicii judiciare în domeniul probatoriului în procedurile sumare

Scopul procedurii de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante

În unele situații, procedura obișnuită nu poate acționa în cadrul optim pentru aflarea adevărului cu

ocazia instrumentării dosarelor, nefiind suficient de eficace, pentru a asigura în mod temeinic respectarea drepturilor și obligațiilor justițiabililor, precum și realizarea scopului procesului penal. Din aceste raționamente, legiuitorul a instituit un cadru normativ derogator de la procedura comună, codificat în Titlul IV al Părții speciale, ce poartă denumirea de proceduri speciale și care se aplică, în mod limitat, unor circumstanțe concrete, subordonate, în principal, fie împrejurărilor în care s-a săvârșit infracțiunea, fie tipului de infracțiune sau elementelor speciale referitoare la persoana autorului infracțiunii.

În opinia noastră, scopul acestei proceduri poate fi diversificat în câteva direcții. Pe de o parte, procedura penală nu trebuie îngreunată atunci când nu este absolut necesar acest lucru, prin urmare economia de timp și resurse sunt unele dintre obiectivele oricărei justiții. Pe de altă parte, procedura simplificată nu trebuie să pună în pericol echitatea procedurii și claritatea investigației. Aplicarea procedurii simplificate, prin sine însăși, nu afectează echitatea procesului. Acest fapt a fost menționat de Curtea Europeană a Drepturilor omului în jurisprudența sa (*a se vedea: CtEDO, Scoppola v. Italia (nr.2) [MC], hotărârea din 17 septembrie 2009, § 135*).

În mod firesc, această procedură nu trebuie să pună în pericol calitatea probatoriului. În sens contrar, fie există riscul acuzării neîntemeiate a unei persoane nevinovate, fie riscul imposibilității sancționării vinovatului din motivul insuficienței probatoriului. Pe de altă parte, cu cât mai operativ probele administrare sunt aduse în fața judecătorului, cu atât mai obiectivă va fi soluția instanței.

De asemenea, procedura în cazurile flagrante presupune o deosebită precizie, întrucât toate declarațiile luate de la persoanele ce sunt implicate descriu amănunțit fapta. Deci, un scop al introducerii procedurii flagrante este și facilitarea probatoriului laturii de probațiune prin accelerarea procedurii.

Săvârșirea oricărei infracțiuni activează dreptul și obligația organelor judiciare- în calitate de reprezentanți ai autorității- de a desfășura toate activitățile și de a lua toate măsurile legale, pentru a asigura restabilirea ordinii de drept încălcată, implicit pedepsirea autorului. Cu atât mai mult, comiterea unui act ilicit, în condiții de flagranță, justifică atât dreptul statului de a interveni prompt, cât și necesitatea unei reglementări speciale a urmăririi și judecării lor, având în vedere particularitățile specifice acestui gen de fapte, profundul impact social negativ, necesitatea restabilirii încrederii justițiabililor și descurajarea comportamentelor similare pe viitor. Din aceste considerente, în asemenea circumstanțe, regulile obișnuite de procedură trebuie înlocuite cu dispoziții concrete, în scopul constatării de îndată și strângerii imediate a probelor, care ulterior ar putea deveni greu accesibile. Altfel spus, în asemenea situații, circumstanțele în care a avut loc infracțiunea fac mai ușoară probațiunea, excluzând aproape cu desăvârșire posibilitatea oricăror erori judiciare [2, p. 81].

Reglementarea procedurii speciale pentru unele infracțiuni flagrante răspunde, în primul rând, unor interese de ordin procesual, deoarece în asemenea cazuri se întăresc condițiile aplicării principiului celerității, a operativității în procesul penal. Pe de altă parte, această procedură grăbește restabilirea ordinii de drept care a fost încălcată și contribuie la sporirea rolului educativ al procesului penal, cu condiția ca scurtarea duratei activității judiciare să nu aducă atingere garanțiilor care asigură drepturile procesuale ale părților și buna realizare a actului de justiție, respectarea principiilor fundamentale a procesului penal, pe întreaga durată a desfășurării sale, fiind obligatorie.

În final, am putea deduce mai multe componente ale scopului procedurii, evident enumerarea nefiind exhaustivă. Așadar, scopul de bază urmărit de procedura de urmărire și judecare a unor infracțiuni

flagrante ar putea fi diversificat în : 1. Excluderea tuturor surplusurilor inutile din procesul penal; 2. Asigurarea unei promptitudini dintre momentul săvârșirii infracțiunii și momentul de răspundere a infractorului; 3. Facilitarea probatoriului prin contribuirea la asigurarea unui tablou obiectiv al faptei examinat de către instanță. Nu în ultimul rând, procedura operativă în cazurile flagrante urmărește și restabilirea cât mai urgentă a ordinii de drept, încălcată prin tragerea la răspundere a făptuitorului.

Repere istorice

Forma juridică a termenului provine probabil din anii 529-534. El apare formulat în *Codex Iustinianus* (Corpus Juris Civilis) care a fost întocmit în timpul lui Iustinian I (cel Mare).

Introducerea unei proceduri speciale mai rapide și operative s-a manifestat în dreptul englez cu mai mult de două secole în urmă. Astfel, procedura curților de poliție din 1750, instituită mai întâi la Londra și apoi în alte centre aglomerate ale Angliei, scoate din jurisdicția lentă a curților cu jurați infracțiunile mai mici, dându-le în soluționarea sumară a judecătorului [3, p. 446]. Asemenea procedură a fost preluată de legislația franceză în anul 1863, cunoscută sub denumirea de Legea micului parchet, care cuprindea reglementări speciale pentru situațiile când infracțiunea a fost comisă în flagrant, iar sancțiunea prevăzută de lege pentru acea infracțiune era închisoarea. Potrivit acestei legi, orice inculpat prins asupra faptei în materie de delict este condus îndată la procuror, care-i ia interogatoriu și poate să-l ducă imediat la instanță, iar în lipsă de audiență poate să-l citeze la judecată pentru a doua zi [4, p. 12-13].

Această formă de procedură urgentă în Federația Rusă a apărut în anul 1966 pe cauze de tâlhării fără forme calificate. În 1977 această formă s-a răspândit și asupra cauzelor de furturi a proprietății private sau a statului [5, p. 498].

Procedura în cazul unor infracțiuni flagrante în legislația Republicii Moldova a cunoscut o evoluție identică transformărilor social-politice din societatea post comunistă.

Modificările esențiale apar începând cu anul 1995, după constituirea Republicii Moldova ca stat independent, cea mai importantă inovație referitoare la instituția tratată fiind introducerea termenului de flagrant (articolul 370 „procedura judiciară” începe prin: „procedura judiciară în cauzele penale flagrante...”) [6, art. 370- 376].

Prin Cod de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, procedura delictului flagrant a fost inclusă oficial în categoria procedurilor speciale, alături de cea privind cauzele cu minori, urmărirea și judecarea persoanelor juridice sau procedura recunoașterii vinovăției [7, art. 513- 519].

Însă totuși, apariția procedurii în cazul unor infracțiuni flagrante este marcată de emiterea Ucazului Sovietului Suprem al fostei URSS, de la 26 iulie 1966. Cuprindea de la început una, apoi două componente de infracțiuni: 1. Huliganismul fără circumstanțe agravante; 2. Sustragerea în proporții mici (introdusă puțin mai târziu în CPP). În aceste cazuri procedura era urgentă (nu se efectuau acțiuni de anchetă), deoarece era evident vinovăția infractorului. Nu existau dificultăți nici pentru instanțe, sentințele cărora, în general, fără modificări, rămâneau definitive [8].

Elemente de drept comparat

Procedura specială privind infracțiunile flagrante este prevăzută în mai multe sisteme de drept, fiind întâlnită și în alte țări (Marea Britanie, Franța, SUA).

Noțiunea infracțiunii flagrante din Republica Moldova, în mare parte, nu se deosebește de legislația României și reiese din articolul principal unde se descrie infracțiunea flagrantă, care conform

art. 293 CPP al României din alin. (1) este flagrantă infracțiunea descoperită în momentul săvârșirii sau imediat după săvârșire. Sau, același articol alin. (2) stipulează că este, de asemenea, considerată flagrantă și infracțiunea al cărei făptuitor, imediat după săvârșire, este urmărit de organele de ordine publică și de siguranță națională, de persoana vătămată, de martorii oculari sau de strigătul public ori prezintă urme care justifică suspiciunea rezonabilă că ar fi săvârșit infracțiunea sau este surprins aproape de locul comiterii infracțiunii cu arme, instrumente sau orice alte obiecte de natură a-l presupune participant la infracțiune. De asemenea și la noi, infracțiunea flagrantă este o infracțiune evidentă vizibilă, vădită prin faptul că toate elementele unei infracțiuni sunt cunoscute și făptuitorul este prins (reținut de organele de stat competente sau de victimă, de martorii oculari ori alte persoane) în „focul” acțiunii sale sau imediat după aceea.

În România, termenul flagrant delict (uneori prescurtat doar flagrant) a fost utilizat și în limbajul juridic din România, în Codul penal de la 1865 (denumit și „Codul Cuza”), în Codul penal de la 1937 (denumit și „Codul penal Carol al II-lea”), precum și în Codul penal și Codul de procedură penală de la 1969 (care au fost în vigoare până în 2014).

Intrucât în legislația penală actuală din România (Noul Cod penal) noțiunea de „delict” a fost înlocuită cu aceea de „infracțiune”, în locul expresiei „flagrant delict” trebuie să se înțeleagă „infracțiune flagrantă”. Urmărirea și judecarea unor astfel de infracțiuni se face după o procedură generală.

O chestiune importantă care ar trebui specificată, este aceea că legislația noastră prevede urmărirea și judecarea unor infracțiuni flagrante în procedură specială, numai pentru acele infracțiuni pentru care legea penală prevede pedeapsa maximă cu închisoare pe un termen de până la 12 ani inclusiv, potrivit art.514 alin. (1) CPP. O astfel de prevedere în noul Cod de Procedură Român nu este.

Potrivit art. 298 CPP al României, (1) În caz de infracțiune flagrantă, organul de cercetare penală este obligat să constate săvârșirea acesteia, chiar în lipsa plângerii prealabile; (2) După constatarea infracțiunii flagrante, organul de urmărire penală cheamă persoana vătămată și, dacă aceasta declară că face plângere prealabilă, continuă urmărirea penală. În caz contrar, organul de cercetare penală înaintează procurorului actele încheiate și propunerea de clasare.

În legislația rusă, procedura specială nu prea se deosebește, și dacă are loc, aceasta ține de durata unor termene de exercitare a unor acțiuni din partea organului de urmărire penală sau a judecătorului. În majoritatea cazurilor – aceste infracțiuni nu fac parte din acele grave și care se sancționează cu o pedeapsă de până la 2 ani ca, de exemplu: tâlhărie ușoară, vânătore ilegală, distrugerea sau deteriorarea avutului proprietarului, lipsa de stimă față de instanțele judecătorești, refuz de a da declarații și altele.

Împreună cu aceasta, legislația permite includerea acestei forme de procedură și infracțiunilor ce depășesc pedeapsa de 2 ani ca, de exemplu: furturi, escrocherii, jafuri fără forme agravante [5, p. 498].

Este de menționat faptul că până la modificările din 2003 a Codului de procedură penală al RM, asemănările dintre aceste două țări erau mai pronunțate din punctul de vedere al urmăririi și judecării infracțiunilor flagrante.

În Franța, pentru infracțiunile flagrante, încă din evul mediu, a fost prevăzută o sancțiune mai aspră prin raportare la celelalte categorii de infracțiuni, având în vedere oprobriul public creat prin comitere.

Cu toate acestea, nu trebuie confundată procedura urgentă, prevăzută de articolul 550 din Codul de procedură penală francez, pentru cazurile de pericol social redus, cu ancheta în cazurile flagrante, prevăzută în articolul 53 din același cod.

Similar procedurii penale române, în cazul infracțiunilor flagrante în Franța, ancheta, într-

adevăr, decurge rapid, dar procedura se referă la crime (infracțiuni de un pericol social sporit) și la delikte, care aparent sunt crime.

Cercetarea se face de lucrătorii mai bine calificați ai poliției criminale, abilitați în aceste cazuri cu împuterniciri suplimentare (ex: de a face percheziții fără sancțiunea procurorului) [9, p. 324]. Procedura specială de urmărire și judecată, însă, se aplică la infracțiunile simple, de un pericol redus (delikte și contravenții, inclusiv cele comise în condiții de flagranță), care se pedepsesc cu privațiune de libertate până la 2 luni sau cu amendă.

Actul procesual principal este, și în acest caz, tot un proces-verbal. Cazurile simple se examinează de un singur judecător, cele de o gravitate medie - de trei judecători, judecata având loc cu participarea obligatorie a procurorului și a apărătorului, procedura fiind orală, formală și în contradictoriu. Sentințele instanței judecătorești pot fi atacate, fie la Tribunalul de poliție, fie la Tribunalul corecțional [9, p. 364].

Spre deosebire de Franța, în Marea Britanie, procedura în cauzele flagrante și de un pericol mediu sunt cercetate și judecate printr-o metodologie simplificată. Aceste cazuri au aplicabilitate în situația încălcării regulilor de conducere a mijloacelor de transport, provocarea leziunilor corporale, furtul prin efracție, răpirea copiilor și violul.

Statele Unite ale Americii aplică procedura pentru cazurile flagrante în privința infracțiunilor de un pericol social redus. Aceste cazuri se soluționează în instanțe de un nivel inferior, deseori, când persoana este adusă în judecată pentru a i se decide măsura preventivă, i se aplică și sentința. Dacă inculpatul este de acord cu procedura, judecătorul stabilește raportul de implicare în ceea ce privește învinuirea ce i se aduce. În cazul în care inculpatul pledează vinovat, judecătorul hotărăște pedeapsa în cel mai scurt timp. În situația în care acesta pledează nevinovat, infracțorului i se acordă 30 zile pentru pregătirea

apărării, urmând apoi examinarea judiciară prin toate fazele (ancheta judiciară, dezbateri, etc.) [10, p. 186, 450], [11].

În acest sistem de drept, nu se prevede necesitatea întocmirii concluziilor de învinuire, predarea învinuitului instanței și alte garanții. Fiind maximal simplificate, aceste componente sunt examinate personal de judecători, fără jurați, iar sentința se poate baza chiar și pe datele incomplet sau insuficient verificate.

Examinarea în instanță durează doar câteva minute, iar judecătorul, de regulă, acceptă concluziile polițiștilor, care în acest caz au calitatea de martor [12].

Codul de procedură penală italian prevede că „este stare de flagrant situația în care persoana este prinsă în timpul comiterii infracțiunii sau care, după ce a comis infracțiunea, este urmărită de organele de urmărire penală, de persoana vătămată sau de alte persoane de care este surprinsă cu lucrurile sau urmele care o face să fie considerată ca fiind cea care a comis infracțiunea” [13, p. 98].

Formele infracțiunilor flagrante

În doctrina procesual penală se fac încercări de a identifica formele infracțiunilor flagrante care determină declanșarea procedurii respective. Luând în considerare momentul în care a fost descoperită infracțiunea flagrantă, în literatura de specialitate română se subliniază că aceste infracțiuni au forme tipice și forme asimilate. Această clasificare este pertinentă și pentru procedura penală națională.

Așadar, *infracțiunea flagrantă tipică*: potrivit art. 293 alin. (1) Cod de procedură penală român, art. 513 Cod de Procedură al Republicii Moldova, este flagrantă infracțiunea descoperită în momentul săvârșirii sau imediat după săvârșire. Infracțiunea descoperită în momentul săvârșirii, presupune prinderea infractorului în timpul și la locul comiterii acesteia. Infracțiunea descoperită imediat după

săvârșire, este situația în care descoperirea faptei se stabilește cât mai aproape de momentul săvârșirii ei. Legea nu fixează o limită strictă de timp, aceasta fiind lăsată la aprecierea organului judiciar.

Pentru existența stării de flagranță, nu este suficientă doar descoperirea faptei în momentul săvârșirii sau imediat după, fiind obligatorie și prinderea făptuitorului în acele momente [14, p. 525].

Legea prevede că organul de urmărire penală trebuie să cuprindă în conținutul procesului-verbal întocmit și declarațiile învinuitului, dispunând ulterior reținerea sa, ceea ce presupune, implicit, cunoașterea făptuitorului din primul moment al descoperirii faptei sau imediat după săvârșirea acesteia [15, p.968].

Infracțiunea flagrantă asimilată: Această formă a infracțiunii flagrante este denumită, în doctrină, și cvasi-tipică sau cvasiflagrantă, articolul 293 alineat (2) din Codul de procedură penală român menționând două situații de cvasi flagranță [16, p. 460].

În prima situație, făptuitorul, imediat după săvârșirea infracțiunii, este urmărit de persoana vătămată, de martorii oculari sau de strigătul public. Astfel, partea vătămată și martorii oculari sunt cei care, constatând comiterea infracțiunii, trec imediat la urmărirea făptuitorului care încearcă să se îndepărteze de la locul faptei.

De asemenea, cei prezenți la comiterea faptei, văzând pe făptuitori, pot apela prin strigăte la ajutorul celorlalți sau la sprijinul autorităților, pentru urmărirea și prinderea acestora, ceea ce reprezintă, în limbaj de specialitate- strigăt public.

În cea de-a doua situație, făptuitorul este surprins aproape de locul comiterii infracțiunii cu arme, instrumente sau orice alte obiecte, de natură a-l presupune participant la infracțiune.

Această stare stabilește o prezumție de flagranță, datorită apropierii, în spațiu și timp, a făptuitorului față de locul și momentul săvârșirii infracțiunii,

având asupra sa orice obiect care face verosimilă și probabilă participarea sa la comiterea delictului. Într-o asemenea situație, trebuie manifestată o foarte mare grijă în administrarea probelor în învinuire, deoarece simpla surprindere a unei persoane cu arme, instrumente sau alte obiecte, nu presupune, în mod obligatoriu, săvârșirea unei fapte penale.

Și, în cazul infracțiunilor cvasi flagrante, starea de flagranță este condiționată întotdeauna de prezența făptuitorului, în lipsa acestuia neputându-se constata existența infracțiunii flagrante [17, p. 591].

Aplicarea măsurilor procesuale de constrângere

Conform cerințelor alin. (3) art. 165, pct. 1, alin. (1) art. 63 și pct. 1 alin. (1) art. 166 Cod de procedură penală reținerea în cazul infracțiunii flagrante are loc în baza unui proces-verbal. Persoana poate fi recunoscută în calitate de bănuit printr-un proces-verbal de reținere [18, p.15-16].

Potrivit reglementărilor CPP, reținerea se poate realiza în privința unui cerc de persoane care nu au neapărat (până la reținerea de drept) un statut procesual, precum și în privința bănuitului, învinuitului, inculpatului și chiar condamnatului. Constatarea existenței bănuielii rezonabile se va face diferit, în funcție de factorul dat, precum și de materialul probant existent în cauză.

Fiecare probă luată separat, precum și ansamblul lor (existent la momentul luării deciziei de reținere) trebuie să formeze în conștiința celui care decide reținerea de fapt și, ulterior celui care aplică reținerea de drept, certitudinea că în faptele, atitudinea persoanei, natura și împrejurările faptei prejudiciabile comise se regăsește cel puțin unul din temeiurile prevăzute de lege pentru reținerea persoanei. În acest context, se are în vedere, evident, convingerea absolută (deși raportată anume la acel cadru temporal) că a fost comisă o faptă prejudiciabilă, că această faptă este prevăzută de legea penală ca infracțiune, că

această persoană a săvârșit fapta și că nu există nici o circumstanță care împiedică urmărirea, judecarea sau răspunderea penală a celui în privința căruia se ia decizia de reținere. Certitudinea respectivă se constată în procesul-verbal al reținerii care va conține *inter alia* o descriere detaliată și a aspectelor sus-numite, din care derivă și constatarea bănuielii rezonabile.

Pentru unele temeuri legea indirect stabilește criterii mai puțin stricte pentru verificarea motivelor verosimile și suficiente de aplicare a acestei măsuri procesuale de constrângere. Este, bunăoară, cazul reținerii în flagrant, când subiectul este prins în procesul comiterii infracțiunii, sau imediat după acest moment, sau cazul identificării de către victimă sau martorul ocular, când, la momentul luării deciziei de reținere, probele care formează convingerea sunt directe. În schimb, împrejurarea că persoana a încercat să se ascundă sau că la locul săvârșirii infracțiunii au fost descoperite urme ale acesteia, fie că există temeuri rezonabile că ea va comite noi infracțiuni, va împiedica stabilirea adevărului sau se va sustrage de la urmărirea penală, necesită un ansamblu de probe suficiente să confirme nu doar bănuiala rezonabilă că persoana a săvârșit fapta penal-prejudiciabilă, ci și că se constată într-un mod care ar convinge un observator independent că acțiunile/inacțiunile subiectului formează temeiul de reținere reglementat de lege.

Raportând prevederile normative date la activitatea practică a angajaților poliției, Rapoartele privind vizitele preventive ale reprezentanților Oficiului Avocatul Poporului (în continuare OAP) constată că majoritatea reținerilor se realizează în cauze penale în care a fost pornit deja procesul penal, fiind dispusă în privința persoanelor a căror identitate este cunoscută. Sub acest aspect, se poate constata că decizia de reținere se ia având în vedere circumstanțele cauzei care confirmă bănuiala rezonabilă privind comiterea infracțiunii

și, prin urmare, ar trebui să susțină o reținere legală și întemeiată. Cu toate acestea, din datele statistice prezentate de Inspectoratele de Poliție, de OAP rezultă că hotărârea privind reținerea de facto nu a fost întotdeauna urmată de o reținere de drept, fie de o privare de libertate prin aplicarea arestării dispuse de instanța de judecată. Deși acest fapt nu indică expres asupra ilegalității reținerii sau lipsei de temeinicie a acesteia, el constituie, totuși, un indicator al unei privări inoportune de libertate.

Statistica indică că la faza de urmărire penală, în anul 2020 au fost reținute 2694 persoane (4410 persoane în anul 2017, 3363 persoane în anul 2018 și 2956 persoane în anul 2019) (de către procurori 217 persoane, de către ofițerii de urmărire penală din cadrul organelor MAI – 2367 persoane, CNA – 110 persoane).

În libertate au fost puse de către procurori 1293 persoane (1980 în anul 2017, 1771 persoane în anul 2018 și 1356 persoane în anul 2019), din lipsa temeiurilor de a priva în continuare persoana de libertate, inclusiv cu aplicarea altor măsuri procesuale de constrângere.

Procurorii au solicitat arestarea preventivă a 1401 persoane (2843 în anul 2017, 1936 persoane în anul 2018 și 1600 persoane în anul 2019), adică în privința a 52 la sută din cei reținuți.

Din numărul total al persoanelor reținute, au fost arestate preventiv 1174 persoane (2430 în anul 2017, 1592 persoane în anul 2018 și 1403 în anul 2019), iar în 227 de cazuri demersurile de arestare au fost respinse. Astfel, în anul 2020 doar 43,5% (55,1% în anul 2017, 47,3% în anul 2018 și 47,5% în anul 2019) din persoanele reținute au fost arestate preventiv.

După cum rezultă din datele statistice, este de reținut că, în perioada specificată, procurorii au efectuat evaluarea circumstanțelor concrete ale fiecărei cauze penale și, constatând lipsa necesității privării în continuare a persoanei reținute de libertate, au decis respectiv punerea în libertate

a 1293 persoane (47,9 la sută din numărul total al reținuților).

La rândul lor, în anul 2020, judecătorii de instrucție nu au aplicat arestarea preventivă în privința a 227 persoane (16,2% din numărul total al demersurilor înaintate). Respectiv, după cum s-a menționat, au fost arestate preventiv doar 43,5% (55,1% în anul 2017, 47,3% în anul 2018 și 45,87% în anul 2019) [19].

Organul de urmărire penală are dreptul să rețină persoana bănuită de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de 1 an în cazurile :1) dacă aceasta a fost prinsă în flagrant delict; 2) dacă martorul ocular, inclusiv partea vătămată, vor indica direct că anume această persoană a săvârșit infracțiunea; 3) dacă pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul ei ori în unitatea ei de transport vor fi descoperite urme evidente ale infracțiunii; 4) dacă la locul săvârșirii infracțiunii sunt descoperite urmele lăsate de către această persoană; 5) dacă aceasta a încercat să se ascundă ori nu i s-a putut constata identitatea.

În interesul înlăptuirii justiției în procedura flagrantă legislatorul a permis organului de urmărire penală să rețină timp de trei ore făptuitorul până la înregistrarea infracțiunii în modul convenit și începerea urmăririi penale.

Mai mult ca atât, în art. 168 alin. (1) Cod de procedură penală este indicat că oricine e în drept să prindă și să aducă forțat la poliție sau la o altă autoritate publică persoana (făptuitorul) prinsă asupra faptului săvârșirii unei infracțiuni flagrante sau care a încercat să se ascundă, ori să fugă imediat după săvârșirea infracțiunii.

Procesul-verbal de constatare a infracțiunii flagrante

În conformitate cu alin. (1) art. 515 Cod de procedură penală, în cazul infracțiunii flagrante, organul de urmărire penală întocmește un proces-

verbal de constatare a infracțiunii flagrante, în care consemnează cele constatate privitor la fapta săvârșită, rezultatele examinării la fața locului, obiectele ridicate, declarațiile bănuitului, dacă acesta acceptă să le facă, și declarațiile celorlalte persoane audiate. După caz, pot fi administrate și alte probe care se consemnează în procesul-verbal. Deci, legislatorul nu limitează în timp termenul de întocmire a procesului-verbal de constatare a infracțiunii flagrante de către organul de urmărire penală. Aceasta va depinde de circumstanțele cauzei și de faptul dacă a fost sau nu reținută persoana bănuită. Însă după întocmirea procesului-verbal el trebuie să fie prezentat procurorului conform cerințelor alin. (2) art. 515 Cod de procedură penală nu mai târziu de 24 ore.

Prin constatarea infracțiunii se înțelege acțiunea necesară pentru aflarea adevărului, în ea cuprinzându-se toate activitățile efectuate de către organul de urmărire penală cu ocazia deplasării la fața locului.

Procesul-verbal de constatare a infracțiunii flagrante îndeplinește o dublă funcționalitate, el constituie, în primul rând, actul de începere a urmăririi penale pentru infracțiunea constatată și necesită a fi confirmat de către procurorul care conduce urmărirea penală conform cerințelor alin. (3) art. 274 CPP, iar în al doilea rând servește ca mijloc de probă prin declarațiile și constatările din cuprinsul său. În procesul-verbal vor fi incluse declarațiile victimei, martorilor oculari, bănuitului și ale oricăror persoane care pot furniza informații sau date despre împrejurările cauzei. Un loc important îl vor ocupa constatările personale ale organului de urmărire penală cu ocazia deplasării la fața locului. Se va face precizarea despre ceea ce se constată personal în momentul ajungerii la fața locului, și anume circumstanțele depistate [18].

Procesul-verbal alcătuit în cadrul procedurii în cazul infracțiunilor flagrante este actul procesual de bază. Pe bună dreptate, în literatura de specialitate

este observată apropierea lui de concluziile de învinuire fiind, ca și rechizitoriul, un act totalizator [20, p. 320].

Procedura propriu-zisă de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante

În ceea ce privește sesizarea organelor competente, în cazul constatării infracțiunii flagrante, regăsim o revenire la principiul oficialității, organul de urmărire penală fiind obligat să constate săvârșirea faptei chiar dacă nu s-a introdus plângerea prealabilă, cel puțin în ceea ce privește constatarea lor, așa cum reține doctrina [21, p.128].

Așa cum reiese din alin. (1) al art. 515 Cod de Procedură Penală al Republicii Moldova „în cazul infracțiunii flagrante, organul de urmărire penală întocmește un proces-verbal în care consemnează cele constatate privitor la fapta săvârșită, declarațiile bănuitului, dacă acesta acceptă să le facă, și declarațiile celorlalte persoane audiate. După caz, pot fi administrate și alte probe care se consemnează în procesul-verbal.”

Similar, potrivit art. 293 alin. (3), (4) din Cod de Procedură Penală al României, în cazul infracțiunii flagrante organele de ordine publică și siguranță națională întocmesc un proces-verbal, în care consemnează toate aspectele constatate și activitățile desfășurate, pe care îl înaintează de îndată procurorului. Plângerile și cererile prezentate în scris, corpul delict, precum și obiectele și înscrisurile ridicate cu ocazia constatării infracțiunii sunt puse la dispoziția procurorului.

Motivul acestei reguli se explică prin necesitatea de a se constata și conserva probele săvârșirii infracțiunii flagrante, pentru cazul în care persoana vătămată introduce plângerea prealabilă. Probele care au fost strânse la momentul săvârșirii infracțiunii flagrante constituie dovezi esențiale în soluționarea cauzei, ele neputând fi obținute decât în acel moment, al săvârșirii infracțiunii. Prin

urmare, etapa constatării infracțiunii flagrante de către organul de urmărire penală este guvernată de principiul oficialității, chiar dacă după acest moment capătă aplicare principiul disponibilității, prin necesitatea formulării plângerii prealabile.

După constatarea infracțiunii, organul de urmărire penală întocmește un proces-verbal în cadrul căruia consemnează fapta săvârșită, detaliind toate aspectele constatate și activitățile desfășurate alături de declarațiile luate.

În aceeași manieră procedează și persoanele fizice care îl prind pe făptuitor, iar după reținerea acestuia, cel care a constatat infracțiunea flagrantă are obligația de a preda, de îndată, organelor de urmărire penală, pe făptuitor, alături de corpurile delictive, obiectele și înscrisurile ridicate. Organele de urmărire penală au la rândul lor obligația de a întocmi un proces-verbal, care constituie act de sesizare [22, p.114-115].

Actul procesual de bază este procesul-verbal, care trebuie prezentat procurorului în maxim 24 de ore de la constatare, iar punerea sub învinuire este făcută doar de către procuror, care, poate dispune trimiterea în judecată. În situația în care procurorul consideră că nu există suficiente temeiuri pentru a pune persoana sub învinuire, dispune continuarea urmăririi penale cu indicarea acțiunilor care urmează să fie efectuate și fixarea termenelor reduse necesare pentru aceasta.

Făptuitorul poate fi examinat corporal, percheziționat (în baza ordonanței procurorului sau cu consimțământul său), reținut sau îi pot fi puse bunurile sub sechestru. În aceste situații, trebuie informat judecătorul de instrucție, în maxim 24 de ore de la dispunerea măsurii. Termenele sunt scurte - 10 zile pentru administrarea de noi probe, dacă se impune, respectiv maxim 5 zile de la înregistrarea dosarului la instanță, pentru punerea cauzei pe rol.

Până la modificarea și completarea CPP prin Legea din 28.07.2006 [Monitorul Oficial al Republicii

Moldova nr.170- 173 din 03.11.2006], procesul-verbal de constatare a infracțiunii flagrante avea o dublă funcționalitate, el constituirea, în primul rând, actul de începere a urmăririi penale pentru infracțiunea constatată și era confirmat de către procurorul care conducea urmărirea penală, iar în al doilea rând, servește ca mijloc de probă prin declarațiile și constatările din cuprinsul său. Pentru a arăta dubla funcționalitate a acestui act s-a propus să fie indicat „Proces –verbal de constatare a infracțiunii flagrante și de pornire a urmăririi penale” [23, p. 1050].

Reieșind din dispozițiile alin. (2) art. 274 CPP, actul de începere a urmăririi penale este numai ordonanță, prin urmare pe lângă procesul-verbal de constatare a infracțiunii flagrante urmează să fie întocmită și o ordonanță de începere a urmăririi care se prezintă procurorului pentru confirmare. Procesul-verbal de constatare a infracțiunii flagrante conform art. 515 CPP RM, după conținut se deosebește de procesul-verbal de constatare a unei infracțiuni depistate nemijlocit de către procuror sau organul de urmărire penală, în procedură generală, potrivit alin. (2) art. 274 CPP.

Prin constatarea infracțiunii se înțelege acțiunea necesară pentru aflarea adevărului, cuprinzând toate activitățile efectuate de către organul de urmărire penală cu ocazia deplasării la fața locului. Organul de urmărire penală, deplasându-se la fața locului cu ocazia constatării infracțiunilor flagrante, trebuie să înfăptuiască următoarele acțiuni:

1. Prezentarea calității și luarea măsurilor de întrerupere a activității ilicite;
2. Acordarea primului ajutor persoanelor vătămate;
3. Stabilirea și identificarea martorilor oculari prezenți la fața locului;
4. Identificarea făptuitorului și luarea măsurilor de reținere a acestuia;
5. Efectuarea percheziției corporale a făptuitorului;

6. Efectuarea cercetării la fața locului și luarea măsurilor privind ridicarea obiectelor, corpurilor delictive descoperite la fața locului;

7. Audierea martorilor oculari, victimelor și a făptuitorului;

8. Stabilirea acțiunilor ilicite efectuate de făptuitor;

9. Fixarea rezultatelor constatării infracțiunii flagrante cu întocmirea procesului-verbal de constatare a infracțiunii flagrante.

Potrivit art. 516 alin. (1) CPP RM, procurorul, primind materialul de urmărire penală, verifică corespunderea acestuia prevederilor legale și, dacă sunt probe suficiente, pune făptuitorul sub învinuire, conform dispozițiilor art.281 și 282, fără întocmirea rechizitoriului, dispunând trimiterea cauzei în judecată.

Potrivit art. 517 alin. (1) CPP RM, punerea pe rol a cauzelor privind infracțiunile flagrante se va efectua în termen de 5 zile de la data primirii dosarului. Prezența inculpatului, a apărătorului acestuia, a părții vătămate și a martorilor în ședința de judecată este asigurată de către procuror.

Majoritatea de infracțiuni flagrante se întâlnesc în rândul faptelor de: infracțiuni contra patrimoniului, ca (jaful, tâlhăria, pungășia), infracțiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale (circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor fără scop sau în scop de înstrăinare, infracțiuni de corupție în rândul persoanelor cu funcție de răspundere sau infracțiuni săvârșite de persoanele care gestionează organizațiile comerciale, obștești sau alte organizații nestatale (luarea de mită, darea de mită).

La toate cele trei situații prevăzute de art.513 din CPP, care determină caracterul flagrant al infracțiunii, se prezumă că autorul este prins în „focul” acțiunii sale sau imediat după aceea [24, p.697].

Astfel, infracțiunea flagrantă este o infracțiune evidentă, vizibilă, vădită prin faptul că toate

elementele unei infracțiuni sunt cunoscute și făptuitorul este prins (reținut de organele de stat competente sau de victimă, de martor ori de alte persoane). Starea de flagranță poate avea loc și în cazul prinderii numai a unui participant (autor, organizator, instigator, complice), iar dacă în timpul stabilit de procuror nu vor fi identificați și reținuți ceilalți coparticipanți, procedura se va desfășura în ordinea generală [25, p. 301].

Rezultatele studiului empiric în materia aplicabilității procedurii de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante

În Cadrul prezentei cercetări a fost realizat un studiu empiric între actorii justiției (judecători, procurori, avocați) pe un eșantion de 40 de persoane, privind aplicabilitatea procedurii de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante în sistemul național.

În urma analizei se constată că aproximativ 82% din persoanele intervievate au indicat că nu au întâlnit procedura respectivă în procesul de lucru. Printre motivele neaplicării procedurii de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante s-au indicat: lentoarea cu care acționează organul de urmărire penală și procurorul, riscul de a admite erori determinate de superficialitatea anchetei, obișnuința de a trimite cauza anume cu rechizitoriu, categoriile de infracțiuni în care este imposibilă urmărirea infracțiunilor flagrante pe care procurorul conduce sau exercită urmărirea penală, adresarea tardivă la organele de drept a victimelor, efectuarea numeroaselor acțiuni și întocmirea de acte procedurale într-un timp foarte scurt, termenii limită facilitând neaplicarea pe larg a procedurii vizate, fiind presați în timp organul de urmărire penală și procurorul, procedura a devenit anevoioasă cu instituirea unor condiții multiple.

Cele aproximativ 18 % din persoanele intervievate care au indicat că în practica acestora au întâlnit-o procedura respectivă, au indicat că au întâlnit-o

foarte rar. Aceștia au indicat motive similare cu cei care nu au întâlnit-o în practică: termeni restrânși, inclusiv faptul că unele probe nu pot fi administrate în termenele stabilite (ex: raportul de expertiză), neadmiterea erorilor în documentarea cazului, persoanele deseori sesizează organele de drept după comiterea infracțiunii după o perioadă mai îndelungată.

Potrivit opiniilor persoanelor intervievate, procesul-verbal de constatare, declarațiile martorilor oculari, a părții vătămate, verificarea declarațiilor la fața locului, cercetarea la fața locului, documentele, efectuarea expertizelor ar fi probele care ar fi suficiente pentru a se decide de aplicat procedura respectivă într-un caz concret. Probele urmează a fi concludente și suficiente și să coroboreze între ele. S-a indicat că în general, obiectul probațiunii este determinat de circumstanțele faptice concrete ale speței.

Un judecător intervievat, la întrebarea „*care modificări legislative ar fi necesare pentru aplicarea eficientă a procedurii de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante*”, a indicat „*orientarea spre elucidarea procesului de administrare a probelor, precum și concilierea acestuia cu dreptul subiectiv al inculpatului de a avea timpul și mijloacele pentru formularea apărării. Crearea unor prevederi care ar spori rolul dirigitor al instanței în astfel de proceduri. Ori, se constată că de fapt cercetarea efectivă a cauzei are loc abia în ședință de judecată*”.

Analizând opiniile participanților intervievați vis-a-vis de procedura de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante, se constată că aceasta, practic, a devenit caducă, nu se mai aplică. Paradoxal este că procedura respectivă este una care presupune beneficii, dar din frica existenței riscului de a admite erori determinate de timpul limitat de acționare a organului de urmărire penală, aceasta nu este utilizată.

Concluzii

În urma analizei se poate de concluzionat că importanța procedurii de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante este: 1. Asigură creșterea proporțiilor de luptă cu criminalitatea, operativitatea, eficacitatea organelor de urmărire penală, timpul de cercetare este redus; 2. Asigură realizarea unuia din scopurile principale ale dreptului penal: de a corecta persoana ce a comis infracțiunea. Aceasta reușește prin apropierea maximală a răspunderii infractorului, față de momentul comiterii faptei. Asigură realizarea drepturilor și libertăților persoanei implicate în procesul penal; 3. Asigură o abordare calitativă a soluționării scopurilor procesului penal. Instituirea acestei proceduri este reacția normală la unele încercări de a grupa infracțiunile în dependență de: gradul de pericol social, complexitatea probațiunii, importanța social- politică a obiectului la care se atentează; 4. Asigură restabilirea în termeni minimali a ordinii de drept încălcate.

Trăsăturile particulare ale procedurii în cazul unor infracțiuni flagrante sunt următoarele: 1) În primul rând, e specifică activitatea organelor de urmărire penală, ce permite a se face o concluzie despre independența acestei forme procesuale. În procedura pe cazuri flagrante organele de urmărire penală nu intenționează proces penal; 2) O altă particularitate este faptul că în procedura în cazurile flagrante nu există astfel de subiecți procesuali ca partea vătămată, martor. Conform art.513 CPP, această procedură e realizată cu participarea făptuitorului, martorilor oculari și a altor persoane. Făptuitorul este egalat în drepturi cu învinuitul la prezentarea materialelor pentru a face cunoștință, dar organele de urmărire penală nu perfectează acte procesuale care să le recunoască acestor subiecți calitatea procesuală. 3) Cu toate că și procedura în cazuri flagrante finalizează cu formularea învinuirii, actul principal pe care acesta se bazează e procesul- verbal. 4) Pentru această procedură, legea instituie termene

mai reduse pentru stabilirea circumstanțelor faptei (24 de ore).

Din cele expuse, rezultă că pregătirea materialelor prin procedura în cauzele flagrante trebuie încredințată celor mai calificați lucrători ai organelor de urmărire penală, care ar asigura o perfectare corectă sub aspect procesual și statistic a actelor procesuale și o cercetare sub toate aspectele, completă și obiectivă a cauzei.

Referințe bibliografice

1. ШАДРИН, В. С. Сущность досудебного производства и дальнейшее развитие её форм в советском уголовном процессе/ формы досудебного производства и их совершенствование, Волгоград, 1989.

2. NICOLAE, E.A. Urmărirea și judecarea unor infracțiuni flagrante, Editura C.H. Beck, București, 1999.

3. VOLONCIU, N., Tratat de procedură penală, Partea specială, vol. II, București, Paideia, 1996.

4. CRIȘU, A. Drept procesual penal. Proceduri speciale, Tipo-Aktis S.A..

5. БОРОДИН, С.В., БОБРОВ, В.К. Уголовный процесс, Учебник, издание, Москва: Спарк, 2000.

6. Codul de procedură penală a Sovietul Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești nr. 42 din 24.03.1961. Titlul VIII, capitolul XXXIV forma protocolară de pregătire prejudiciară a materialelor (abrogat).

7. Cod de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, Capitolul V din Titlul III Proceduri Speciale din Partea Specială a Codului de Procedură Penală.

8. БАСКОВ, В.И. Протокольная форма досудебной подготовки материалов, Москва.

9. PRADEL, J. Manuel de Procédure pénale, Editura Cujas, Paris, 2006.

10. ROBINSON, P.H. Fundamentals of criminal law, Boston, 1988.

11. CIUMAC, N. Uniunea avocaților din RM, Universitatea de Stat din Moldova, Aspecte istorice și moderne de drept comparat privind infracțiunile flagrante, Revista Națională de Drept nr. 11, 2017, CZU 343.2/.7 (sursa: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Aspecte%20istorice%20si%20moderne%20de%20drept%20comparat%20privind%20infracțiunile%20flagrante.pdf, (accesată la 03.01.2022).

12. Noțiuni generale despre infracțiunile flagrante. Aspecte de lege ferenda și de drept comparat, Dr. Bogea Marius Ciprian, Universitatea George Bacovia din Bacău, 2013. (sursa: https://www.ugb.ro/Juridica/Issue12013/8._Notiuni_generale_despre_infracțiunile_flagrante.Bogea.RO.pdf (accesată la 03.01.2022).

13. LEVASSEUR, G. Droit pénal général et procédure pénale, Ed. 12 Dall. Paris, 1997.

14. PĂVĂLEANU, V. Drept procesual penal, Partea specială, Editura Lumina Lex, București, 2002.

15. THEODORU, G.G. Tratat de Drept procesual penal, Ediția a 2-a, Editura Hamangiu, București, 2007.

16. NEAGU, I. Tratat de procedură penală, Partea specială, Editura Universul Juridic, București, 2009.

17. JIDOVU, N. Drept procesual penal, Editura C.H. Beck, București, 2006.

18. BATÎR, V. Procedura specială de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante prevăzute de codul de procedură penală, aspecte procesuale și tactice, Buletin Informativ al Procuraturii Republicii Moldova nr. 5, martie, 2005 (sursa: http://www.procuratura.md/file/buletin_5_ro.pdf (accesată la 03.01.2022).

19. Raport privind activitatea procuraturii Republicii Moldova pentru anul 2020, (sursa: <http://procuratura.md/file/Raport%20de%20activitate%20a%20Procuraturii%20Republicii%20Moldova%20pentru%20anul%202020.pdf>, (accesată la 03.01.2022).

20. BUNECI, P. Drept procesual penal, București an. 2003.

21. VOLONCIU, N., VASILIU, A. Codul de procedură penală comentat, art.1-611, Editura Hamangiu, 2007, 264 pagini.

22. BĂETU, A.L. Actul de sesizare în dreptul procesual penal, teză de doctor, Chișinău-2017 (sursa: http://www.cnaa.md/files/theses/2017/51656/alina-ludmila_baetu_thesis.pdf, (accesată la 03.01.2022).

23. POALELUNGI, M., DOLEA, I., VÎZDOAGĂ, T. Manualul Judecătorului pentru cauze penale, [et al.]; coord. ed.: Mihai Poalelungi [et al.]. Ed. I. – Ch. : S. n., 2013 (Î.S. F.E.-P. «Tipografia Centrală»). – 1192 pagini.

24. NEAGU, I. Tratat de procedură penală. Ed. Pro, 1997.

25. DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I. și alții, Drept procesual penal. Vol. II, p. spec. Chișinău: Reclama, 2006.

PERFEȚIONAREA REGLEMENTĂRILOR BANCARE NAȚIONALE ÎN PERIOADA INSTABILITĂȚII FINANCIARE GLOBALE

Alexandru ARMEANIC

Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: armeanic@ase.md

<https://orcid.org/0000-0001-6293-1247>

Nicolae ZAVULAN

Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: nzavulan@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8923-6444>

Actualitatea științifică a articolului constă în evidențierea aspectelor pozitive ale practicii europene și modalitățile de implementare a unor reforme pentru sistemele actuale ale Republicii Moldova. Pornind de la specificul instituțiilor financiare precum și asupra activităților acestora, se propune implementarea unor procese simplificate și mai efective, după practica internațională, care ar spori șansele ca o bancă să revină la activitatea obișnuită, sau în cazurile agravate să fie reduse consecințele negative nu doar asupra companiei juridice cât și a minimiza cheltuielile bugetare. Autorul evaluează starea actuală și dezvoltarea pieței bancare și ajustarea legislației în vigoare la standarde și proceduri mai efective. Rezultatul lucrării constă, în opinia autorului, în conturarea căilor de utilizare eficientă a resurselor în scopul soluționării cât mai rapide a litigiilor apărute într-un proces de lichidare a unei bănci și crearea unui cadru legal care ar proteja instituția financiară, clienții cât și contribuabilii unui stat. Articolul prezintă și o analiză complexă a procedurilor aplicate atât pe teritoriul Republicii Moldova, cât și în practica internațională asupra băncilor aflate în stare de insolvență, factorii de risc pentru o activitate a unei bănci, metodele și tehnicile propuse pentru optimizarea procesului de intervenție a statului pentru ameliorarea stării unei bănci în contextul politicilor interne dar și a procesului de globalizare.

Cuvinte-cheie: insolvență, faliment, restructurare, criză sistemică, lichidare, moratoriu, creditor.

IMPROVING NATIONAL BANKING REGULATIONS DURING THE PERIOD OF GLOBAL FINANCIAL INSTABILITY

The scientific update of the article is to highlight the positive aspects of the European practice and the ways to implement reforms for the current systems of the Republic of Moldova. Starting from the specifics of financial institutions as well as their activities, it is proposed to implement simplified and more effective processes, following international practice, which would increase the chances for a bank to return to the usual activity or in the aggravated cases to reduce the negative consequences not only on the legal company and the minimization of budget expenditures. The aim of the article is to assess the current state and development of the banking market and to adjust existing legislation to updated and more effective standards and procedures. Methods of research: classical and creative^[1]. The outcomes: shaping the ways of efficient use of resources in order to solve as quickly as possible the disputes arising in a process of winding up a

bank and creating a legal framework that would protect the financial institution, the clients how and state taxpayers. The research also resulted in a complex analysis of the procedures applied both on the territory of the Republic of Moldova and the international practice on banks in insolvency, the risk factors for a bank's activities, the proposed methods and techniques for optimizing the state intervention process for improving the state of a bank in the context of internal policies and the process of globalization.

Keywords: insolvency, bankruptcy, restructuring, special administration, systemic crisis, insolvency regime, guarantee fund, liquidation, moratorium, creditor.

L'AMÉLIORATION DES RÉGLEMENTATIONS BANCAIRES NATIONALES EN PÉRIODE D'INSTABILITÉ FINANCIÈRE MONDIALE

L'actualité scientifique de l'article consiste à mettre en évidence les aspects positifs de la pratique européenne et les moyens de mettre en œuvre des réformes pour les systèmes actuels de la République de Moldova. En partant des spécificités des institutions financières et de leurs activités, il est proposé de mettre en œuvre des processus simplifiés et plus efficaces, suivant la pratique internationale, ce qui augmenterait les chances pour une banque de reprendre une activité normale, ou dans les cas aggravés pour réduire les conséquences négatives non seulement sur la société juridique, mais aussi pour minimiser les dépenses budgétaires. L'auteur évalue l'état actuel et le développement du marché bancaire et l'adaptation de la législation actuelle à des normes et procédures plus efficaces. Le résultat du travail consiste, de l'avis de l'auteur, à esquisser les moyens d'une utilisation efficace des ressources afin de résoudre le plus rapidement possible les litiges survenant dans un processus de liquidation d'une banque et de créer un cadre juridique qui protégerait l'institution financière, les clients et les contribuables d'un État. L'article présente également une analyse complexe des procédures appliquées à la fois sur le territoire de la République de Moldova et dans la pratique internationale sur les banques en insolvabilité, les facteurs de risque pour les activités d'une banque, les méthodes et techniques proposées pour optimiser le processus d'intervention de l'État pour améliorer l'état d'une banque dans le contexte des politiques internes et processus de mondialisation.

Mots-clés: insolvabilité, faillite, restructuration, crise systémique, liquidation, moratoire, créancier.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ БАНКОВСКИХ ПРАВИЛ В ПЕРИОД ГЛОБАЛЬНОЙ ФИНАНСОВОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

Научная **актуальность** статьи заключается в освещении положительных сторон европейской практики и путей реализации реформ в существующих системах Республики Молдова. Исходя из специфики деятельности финансовых институтов, предлагается внедрить упрощенные и более эффективные процессы в соответствии с международной практикой, которые увеличили бы шансы банка вернуться к нормальной работе или, в отягчающих случаях, снизить негативные последствия не только для юридической компании, но и минимизировать бюджетные расходы. Автор осуществляет текущий анализ состояния и развития банковского рынка, а также приведение действующего законодательства в соответствие с обновленными и более эффективными стандартами и процедурами. Результаты исследования - определение способов эффективного использования ресурсов для максимально быстрого разрешения споров в процессе ликвидации банка и создание правовой базы, которая защитит финансовое учреждение, клиентов и налогоплательщиков государства. Проводится также комплексный анализ процедур, применяемых как на территории Республики Молдова, так и в международной практике в отношении неплатежеспособных банков, факторов риска для деятельности банка, методов и приемов, предложенных для оптимизации процесса государственного вмешательства для улучшения состояния государства в контексте внутренней политики, но также и в процессе глобализации.

Ключевые слова: несостоятельность, банкротство, реструктуризация, системный кризис, ликвидация, мораторий, кредитор.

Introducere

Cadrul legal instituțional și o politică efectivă de tratare a insolvenței bancare în perioada unei instabilități financiare sunt necesare pentru a evita perioadele dificile ale unei țări. După cum crizele sistemice nu este posibil de prognozat din timp, acestea persistă, iar politicile de gestiune a insolabilității bancare trebuie să fie extrem de flexibile pentru a se ajusta la condițiile create de o eventuala criză sistemică. Aceasta trebuie să includă elemente de protecție a sistemelor de plăți, să limiteze și să micșoreze pierderile deponenților, căutând posibilități de a grăbi încasarea creanțelor de la persoanele creditate, revenirea la lichiditatea normală, și menținerea stabilității financiare. În timp ce situația financiară este tumultuoasă, și este încă în desfășurare, rămân multe măsuri neîntreprinse și multe experiențe de învățat de pe urma crizelor financiare trecute.

Idei și discuții

O criză sistemică bancară este caracterizată ca o instabilitate financiară a sectorului bancar, care are efecte directe asupra sectorului real al economiei per ansamblu. Crizele sistemice de obicei includ următoarele ingrediente:

- probleme severe la nivel de sector bancar, pierdere a calității activelor bancare;
- pierderea controlului asupra disciplinei creditare;
- creșterea riscului de faliment a sistemului de tranzacționare.

În astfel de cazuri, autoritățile băncilor naționale vor avea responsabilitatea de a găsi cauzele care ar declanșa riscul de criză sistemică. Acest lucru se întâmplă de obicei în condițiile lipsei de transparență de la instituțiile financiare.

Un cadru legislativ, instituțional și de reglementare bine determinat, care reglementează soluționarea cazurilor de insolvență bancară individuală în condiții

normale, poate ajuta la rezolvarea insolvențelor bancare într-o criză sistemică.

O realizare importantă care a avut loc în ultima perioadă este discuția publică inclusiv cu societatea civilă de către Banca Națională a Moldovei (publicată la data de 30 decembrie 2016) a proiectului Legii privind activitatea băncilor (aprobată de Parlamentul Republicii Moldova în data de 06.10.2017 prin Legea nr. 202). Legea privind activitatea băncilor, nr. 202/2017 a fost elaborat în cadrul proiectului Twinning, finanțat de Uniunea Europeană în parteneriat cu Banca Națională a României și Banca Națională a Olandei.

Legea privind activitatea băncilor a substituit Legea instituțiilor financiare nr. 550/1995, care a fost abrogată, punând bazele unui nou cadru legislativ, care va transpune prevederile Basel III, și va stabili reguli fundamentale noi pentru activitatea și supravegherea sistemului bancar. De asemenea, proiectul de lege va aduce în legislația autohtonă cele mai bune standarde și practici internaționale aferente procesului de licențiere, reglementare și supraveghere efectuat de Banca Națională a Moldovei. Concomitent, ținând cont de conjunctura politică și economică în care s-a pomenit Republica Moldova, precum și presiunea la care sunt supuse autoritățile în vederea deblocării sprijinului financiar internațional, în primăvara anului 2016 a fost demarat procesul de elaborare a Legii 232/2016 privind redresarea și rezoluția băncilor. Procesul a fost unul scurt pentru o asemenea lege, autoritățile fiind ghidate de termenul impus în cadrul „*foii de parcurs*” privind agenda de reforme prioritare și de nevoia stringentă a unui Acord de finanțare cu Fondul Monetar Internațional. Astfel, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea privind redresarea și rezoluția băncilor nr. 232/2016.

Astfel, rezoluția bancară este o procedură, menită să salveze, în totalitate sau în parte, afacerile unor entități din domeniul bancar, entități care, prin

amplitudinea efectelor activităților lor în economie, prin efectul de contagiune pe care l-ar antrena eventualul lor faliment și prin practicile distructive pe care le-ar declanșa un astfel de focar de infecție juridico-economică, sunt considerate prea mari pentru securitatea financiar-bancară a Republicii Moldova. Procedurile de rezoluțiune bancară evită și ocolesc procedurile judiciare de insolvență, sunt proceduri extrajudiciare, netransparente, care ignoră, aproape fără excepție, drepturile creditorilor (aceștia pot contesta măsurile luate de autoritatea de rezoluție doar „post factum”, după ce, spre exemplu, va fi dispusă conversiunea în acțiuni a creanțelor rezultate din depozite, adică așa-numitul „*bail-in*” (în cauțiune), confiscarea creanțelor contra băncilor în vederea salvării acestora).

Rezoluția, este o procedură derulată de aceeași autoritate care, în timpul când entitatea bancară era în gratificație, ar fi trebuit să o supravegheze și să o controleze – și autoritate care deține și controlul principalului creditor (fondul de garantare) în procedurile de rezoluție, precum și controlul entităților-punte sau al vehiculelor de administrare a activelor prin intermediul cărora se derulează principalele proceduri de rezoluție. Confidențialitatea în procedura rezoluției este special croită pentru a evita procedurile judiciare și concursurile de insolvență.

Astfel, din punct de vedere juridic, rezoluția bancară este o procedură care permite băncilor sistemice și autorității de rezoluție evitarea (sau, mai bine zis, ocolirea) procedurilor normale de insolvență, sub cuvânt că o astfel de procedură de insolvență, judiciară, transparentă, colectivă și concursuală, ar putea destabiliza sistemul financiar-bancar.

Potrivit unei definiții utilizate frecvent la nivel european, *rezoluția bancară* reprezintă un proces de restructurare a unei instituții bancare, ce urmărește asigurarea continuității funcțiilor critice oferite clienților săi (de ex. depozite, servicii de plăți),

restabilirea viabilității sale, în totalitate sau în parte, lichidarea părții reziduale a acesteia prin procedurile normale de insolvență în condițiile menținerii stabilității financiare. Procesul este gestionat de Banca Națională a Moldovei – unica autoritate de rezoluție, care dispune de un set de instrumente și competențe specifice. Astfel, rezoluția este recursul care asigură continuitatea funcțiilor critice ale unei bănci. Funcțiile critice reprezintă activități, servicii sau operațiuni ale unei bănci a căror întrerupere ar putea conduce la perturbarea stabilității financiare sau a unor servicii esențiale pentru economia reală. Astfel, în cazul în care o bancă nu are funcții critice și intrarea ei în dificultate nu ar implica un risc pentru stabilitatea financiară, ea va fi lichidată prin aplicarea legislației naționale în materie de insolvență.

Prin urmare, scopul rezoluției bancare este nu salvarea băncii în sine, ci asigurarea continuității funcțiilor critice ale acesteia, cum ar fi accesul la depozitele bancare și efectuarea de plăți. Menținerea acestor funcții este esențială în cazul băncilor sistemic importante, orice prăbușire a acestor instituții cu încetarea funcțiilor respective putând afecta securitatea sistemul financiar și economic al oricărui stat contemporan. După cum este cunoscut, costurile sociale ale închiderii unei bănci sunt mult mai mari decât costurile private. Băncile gestionează o parte importantă a economiilor publicului, acordă credite altor firme, administrează fluxurile de plăți dintr-o economie și servesc drept canal de transmitere a politicii monetare. Prin urmare, dereglările semnificative în accesul la depozitele bancare sau în activitatea sistemelor de decontare ar putea avea efecte negative ridicate asupra activității economice. Mai mult, faptul că anumite pasive ale băncilor sunt rambursabile la cerere la valoarea nominală și pe o bază secvențială (retragerile de depozite se fac pe baza principiului „primul venit, primul servit”), face ca băncile să poată deveni oricând ținta unor retrageri masive de depozite, întrucât deponenții reacționează

preponderent emoțional, disproportionat, la zvonuri și ajung să retragă fonduri chiar și din băncile solvabile. Astfel, problemele cu care s-ar putea confrunta o instituție bancară pot declanșa, prin contaminare, o criză a sistemului financiar (criză sistemică). În acest context, este evident că pentru băncile cu potențial sistemic trebuie găsit un alt regim decât cel al falimentului „clasic” aplicabil și instituțiilor nebancare, ce s-a dovedit a fi prea încet și inefficient, acest regim fiind cel de rezoluție bancară.

Există o anumită diferență între rezoluția bancară și procedura normală de insolvență și anume, obiectivul general al regimului de rezoluție constă în asigurarea rezoluției rapide a unei bănci, cu risc minim pentru stabilitatea financiar-bancară. El ar trebui atins fără un impact negativ economic-financiar și fără a fi nevoie să se cheltuiască bani publici pentru stabilizarea unei bănci în curs de a intra în dificultate (adică, recapitalizare internă, nu externă). Obiectivele rezoluției sunt mult mai ample decât obiectivele procedurii normale de insolvență, care se axează de regulă pe interesele creditorilor și pe maximizarea valorii activului insolvenței. Regimul de rezoluție vizează asigurarea stabilității financiare globale. În acest context, autoritatea de rezoluție ar căuta, de asemenea, să se asigure că niciun creditor nu ar fi dezavantajat în procesul de rezoluție, față de procedura de insolvență (testul „niciun creditor nu este dezavantajat”).

Chiar dacă noile prevederi afectează fundamental profitabilitatea băncilor, s-a inițiat implementarea acestora începând cu anul 2011, fiind conștienți de necesitatea menținerii echilibrului macro-prudențial. Constrânsă de mediul politic și cel judecătoresc, autoritatea națională desemnată pentru a supraveghea sectorul bancar (Banca Națională a Moldovei) nu a avut capacitatea să-și ajusteze la timp reglementările în domeniu. Deși criza bancară din 2014 - 2015 a scos la iveală modul riscant și fraudulos în care activau unele bănci, mecanismul de sancționare de la

acel moment s-a dovedit incapabil pentru a descuraja implicarea unor persoane în activități extrem de riscante și în final pentru a evita fraudele comise. Pe lângă nivelul redus al sancțiunilor, pârgăile de intervenție și capacitatea de aplicare a amenzilor a fost limitată semnificativ de cadrul legal, având un caracter impropriu, ce permitea anularea deciziilor Băncii Naționale a Moldovei de către alte instituții ale statului. Drept rezultat, criza care a avut drept punct de pornire abateri semnificative în activitatea prudențială a băncilor, a evidențiat ineficacitatea mecanismului de intervenție, anvergura consecințelor unui comportament inadecvat, erodarea standardelor de activitate și chiar declinul eticii bancare.

Abia în anul 2016, impuși practic de nevoia redresării situației în sector și reluării finanțării externe, factorii politici au inițiat o serie de modificări la legislația bancară cu scopul alinierii acesteia la practica internațională. În acest sens, pe parcursul anului trecut, o serie de amendamente ce vizează sporirea capacității de intervenție și a instrumentelor de supraveghere, inclusiv a celor în materie de sancțiuni, care au fost operate în cadrul legal în această materie. Astfel, de rând cu acestea și odată cu aprobarea Legii privind redresarea și rezoluția băncilor nr. 232/2016, nivelul sancțiunilor a crescut semnificativ, de circa 10 ori, și tinde să coreleze cu prevederile Basel III. Totuși, un aspect important este faptul că noile sancțiuni nu pot fi aplicate retroactiv asupra faptelor săvârșite înainte de momentul intrării în vigoare, respectiv pentru faptele ce țin de perioada fraudelor bancare.

În ce măsură mediul bancar poate fi supus unor sancțiuni financiare, practica Uniunii Europene vs. Republica Moldova de rând cu autoritățile de reglementare și supraveghere din Statele Unite ale Americii, reprezintă un punct de referință în materie de sancțiuni financiare aplicate mediului bancar. De asemenea, comunitatea europeană reprezintă unul din pionierii implementării Acordului Basel III [2],

prevederile căruia se extind în mod armonizat asupra tuturor statelor membre.

În termeni valorici, sancțiunile aplicabile de Banca Centrală Europeană sunt prevăzute de Regulamentul CE nr. 2532/98 din 23.11.1998^[3] cu privire la atribuțiile Băncii Centrale Europene în materie de sancțiuni, (amandă aplicabilă persoanelor juridice de până la 500 mii EUR sau amendă aplicabilă persoanelor juridice de până la 10 mii EUR pentru fiecare zi de infrațiune pentru o perioadă de maxim 6 luni), și de Regulamentul UE nr. 1024/2013 din 15.10.2013 de conferire a unor atribuții specifice Băncii Centrale Europene (BCE)^[4]. Criza financiară din 2008-2009 a evidențiat rapiditatea cu care problemele din sistemul financiar-bancar se pot propaga, în special în cadrul unei uniuni monetare, precum și modul în care astfel de probleme afectează direct populația, fiind nevoie de injectarea de bani publici pentru a nu permite falimentul unor bănci de importanță sistemică și extinderea crizei către alte zone. În vederea eliminării acestor deficiențe, în anul 2014 a fost creată o nouă structură la nivel european, și anume Mecanismul Unic de Supraveghere (*Single Supervisory Mechanism-SSM*) format din Banca Centrală Europeană și autoritățile naționale de supraveghere care are obiectiv de bază supravegherea celor mai mari bănci din zona euro (restul băncilor rămânând sub supravegherea directă a autorităților naționale), asigurarea siguranței și solidității sistemului bancar european și sporirea gradului de integrare și de stabilitate financiară. În cadrul acestui mecanism sunt supravegheate în mod direct peste 120 de bănci de importanță sistemică din țările participante, care dețin aproximativ 80% din activele bancare din zona euro.

În ceea ce privește autoritățile naționale de supraveghere a sectorului bancar, cadrul legal de armonizare a sancțiunilor aplicate este reprezentat de Directiva 2013/36/UE din 26.07.2013 cu privire la accesul la activitatea instituțiilor de credit și

supravegherea prudențială a instituțiilor de credit și a firmelor de investiții, directivă ce vine să uniformizeze cadrul prudențial și de supraveghere la nivelul întregii Uniuni. Conform acesteia, pentru persoanele fizice nivelul sancțiunilor sunt prevăzute a ajunge până la 5 milioane de EURO, iar pentru persoanele juridice până la 10% din cifra de afaceri anuală netă totală sau de două ori valoarea beneficiului derivat.

În ultimii ani presa internațională a relevat opinii publice nivelul exorbitant de mare al unor sancțiuni aplicate mai multor bănci cu renume mondial. Amenda de 16,7 mlrd. USD aplicată către Bank of America pentru că a indus în eroare investitorii să cumpere titluri de valoare ipotecare toxice, cea de 13 mlrd. USD aplicată băncii JP Morgan pentru a soluționa o serie de probleme legate de criza creditelor ipotecare sau amenda de 8,9 mlrd. USD aplicată băncii franceze BNP Paribas pentru încălcarea regimului de sancțiuni impus unor state, sunt doar câteva dintr-o listă lungă ce continuă să crească de la an la an. Deși aceste amenzi au fost aplicate nu neapărat pentru încălcarea normelor prudențiale și a legislației bancare în domeniu, efectul acestora a fost pe deplin atins, iar prejudiciul într-un oarecare mod recuperat. Mai mult ca atât, mediul bancar pare să fi înțeles nevoia schimbării comportamentului de activitate, o serie de bănci cu renume mondial trecând printr-un amplu proces de regândire a modelului de afaceri.

De altfel de la demararea crizei la nivel european băncile au fost în pierdere în toți anii de activitate, acestea nereușind să-și reducă suficient cheltuielile. Nu același lucru îl putem afirma și de sectorul bancar național, care în pofida unei crize majore și a unor fraude de proporții și-a continuat trendul crescător de obținere a profitului. Mai mult ca atât, deși criza a scos la iveală modul dezordonat, riscant și chiar fraudulos în care au activat mai multe bănci, iar lipsa la acel moment a unui cadru adecvat de sancționare

nu poate genera nici pe departe amenzi financiare după modelul european sau american. Practic în perioada premergătoare crizei și pe parcursul desfășurării acesteia din anumite motive nu am asistat la aplicarea de sancțiuni, (cel puțin aceste nu au fost făcute publice), cum a fost de exemplu: sancționarea de Banca Națională a Moldovei cu amendă de 1 milion MDL a unui deținător direct și indirect al cotei substanțiale în capitalul unei bănci pentru nerespectarea cerințelor privind prezentarea informațiilor și documentelor solicitate în scopul supravegherii și evaluării calității acționarilor băncii. Practic, procesul de transparentizare a deținătorilor de acțiuni bancare continuă în mod susținut, Banca Națională a Moldovei aplicând pe deplin instrumentele legale de care dispune în vederea atingerii obiectivului scontat^[5].

În ultimii 22 de ani, deși au fost lichidate 18 bănci, cazurile penale începute pe baza infracțiunilor bancare încă mai derulează. Așadar, vom efectua o analiză cronologică a delictelor săvârșite de bănci în perioada de independență a Republicii Moldova. Vom începe cu anul 1996 când s-a inițiat procedura de insolvență ale „Basarabia” SA. Lichidatorul a încercat să recupereze creditele oferite în perioada 1992-1993, dar din cauza datoriilor mari și abaterilor de la reglementările stabilite de Banca Națională a Moldovei nu a fost posibilă salvarea acestei bănci. În 1998, „Bucuriabank” SA a fost acuzată de trupa națională – de management inadecvat și insuficiență de capital. Aceeași decizie a fost și în cazul Vias în 1999. Următorul eșec a fost „Oguzbank” SA, pierderile lor au fost în valoare de 25 mil. lei, posibilitatea de a menține banca a fost oferită de Trimol Group, care a propus dobândirea băncii, dar au neglijat propunerea, banca fiind lichidată, licența fiind retrasă la 23 noiembrie 2000.

Banca municipală „Chișinău” a fost un fenomen în 2002, după patru ani de evenimente fără precedent în sistemul bancar. Unul dintre cele mai renumite

eșecuri bancare din Republica Moldova în ultimii ani a fost lichidarea „Investprivatbank” SA în 2009. Datoria băncii a fost de aproximativ un miliard de lei, instituția a prezentat rapoarte financiare false băncii centrale, iar problema a fost descoperit prea târziu. Ancheta penală împotriva lui Ivan Chirpalov, începută în vara anului 2009, s-a terminat cu o decizie, mai degrabă, formală. Inițial, era acuzat de „confeccionarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimantelor, ștampilelor sau sigiliilor false, soldate cu daune în proporții mari aduse intereselor publice sau drepturilor și intereselor persoanelor fizice sau juridice”. Conform acestui articol, fostul șef de bancă risca amendă de la 4.000 până la 12.000 de lei sau închisoare de până la cinci ani. Însă la 22 noiembrie 2010, Judecătoria Centru a emis o hotărâre prin care Ivan Chirpalov a fost eliberat de răspundere penală, fiind tras doar la răspundere administrativă, care prevedea 30 de zile de arest și o amendă de până la 3.000 de lei.

Un alt faliment bancar în 2012 a fost „UniversalBank” SA. În ultimii doi ani de activitate banca a înregistrat o pierdere de aproximativ 50 de milioane de lei, de asemenea rata crescută a creditelor neperformante și conflictele dintre acționari au condus la insolvența acestei bănci. La 15 februarie 2012, Banca Națională a Moldovei (BNM) a decis inițierea procesului de lichidare silită a băncii Universalbank, „ca urmare a constatării insolvenței și altor abateri de la prevederile legislației”. BNM susținea că Universalbank se află în faliment inclusiv din cauza că „nu este capabilă să execute cererile creditorilor privind plata obligațiilor și a datoriilor scadente”. În prezent, ex-acționarul majoritar al Universalbank, Gherman Gorbunțov a fost anunțat de către autorități în urmărire generală. După ce banca a falimentat, unii clienți au descoperit că răposatul Gherman Gorbunțov le-a curățat, pur și simplu, conturile.

Analizând cauzele retragerii licenței de către

Banca Națională a Moldovei, putem afirma, că toate băncile nu au avut nivelul normativ a capitalului și nivelul de lichiditate prestabilit, băncile lăsând o mare parte a datoriilor neplătite trezind un nivel de neîncredere a populației în bănci. Felul cum se derulează anchetele arată că managerii băncilor falimentate ar putea scăpa doar cu sancțiuni formale.

În decursul istoriei, retragerea licenței nu a fost făcută numai la decizia Băncii Centrale, dar și la cererea băncii în mod voluntar. Astfel, în anul 1996 Banca “Dacia-Felix” SA din România, Cluj-Napoca, a cerut retragerea licenței, activele fiind preluate de “VictoriaBank” SA. Banca Națională a Moldovei a declarat insolabilitatea și a intrat în lichidare în martie 2001. Prejudiciul a fost de peste 160 de milioane de dolari. În anul 1997, “Întreprinzbanca” SA, una dintre cele mai mari bănci din perioada respectivă a intrat în faliment din cauza datoriilor mari, al căror sumă medie era de 17,3 mil. lei. În același an, licența “Bancosind” SA a fost retrasă de BNM din cauza pierderilor în sumă de 10 milioane de lei. Aceeași situație a avut-o “Bankcoop” SA în anul 2001, care a fost restructurată la cererea “Mobiasbanca-GSG” SA. Un alt caz a fost: Banca Internațională Comercială (Moldova) - o bancă din Grecia care solicită închiderea filialei în 2002.

“Businessbank” SA a fost singura bancă care activează exclusiv în Republica Moldova și a solicitat retragerea licenței. Decizia a fost luată la Adunarea Generală Extraordinară a Acționarilor. Impulsul a venit după ce Banca Națională a anunțat modificarea capitalului propriu necesar, care a crescut de la 40 la 50 de milioane de lei.

În cazul bancilor falimentate recent, BC “Banca de Economii”, “Unibank”, “Banca Socială”, au fost pornite procedurile și etapele inițiale ale anchetei, fiind axate pe identificarea mecanismelor care au generat fraudă și dezvoltarea parteneriatelor de lucru cu autoritățile internaționale de reglementare.

La această etapă, echipa de investigație a avut acces la un volum considerabil de acte, consemnând un progres în stabilirea acestor mecanisme. Ulterior, investigația s-a axat pe urmărirea creditelor frauduloase acordate prin mecanisme complexe de spălare a banilor, pentru a stabili destinația finală a acestora și a beneficiarilor fraudei. Obiectivul final al investigației este de a identifica activele cumpărate cu mijloace frauduloase și de a le recupera prin procese legale. Investigația a înregistrat progrese și deține informații suficiente pentru a putea începe etapa de recuperare a fondurilor.

Documentele obținute demonstrează, în mod clar, implicarea în fraudă bancară a unui grup mare de companii din Republica Moldova care au acționat concertat. În perioada 2012-2014, volume semnificative de credite au fost acordate acestui grup de companii de către cele trei bănci. Aceste fonduri au fost transferate în mod predominant pe conturile bancare deschise în două bănci din Letonia, înainte de a fi spălate printr-o rețea de aproximativ 100 de conturi bancare corporative din Letonia. Marea majoritate a acestor conturi au fost deschise pe numele unor companii înregistrate în Marea Britanie sau în locații offshore precum Belize și Panama. În urma acestui proces complex de spălare a banilor, majoritatea fondurilor au fost redirecționate în Republica Moldova pentru a plăti expunerile de credit existente, a crea impresia că acestea au constituit împrumuturi corporative veritabile și pentru a permite creșterea portofoliului de credit, în timp ce suma de aproximativ 600 milioane de dolari SUA a fost dispersată în conturi bancare din numeroase jurisdicții.

Frauda respectivă a avut la bază un mecanism complex de spălare a banilor pentru a asigura continuitatea procesului de creditare. Lichiditatea a fost gestionată și coordonată între cele trei bănci din Republica Moldova prin multiple depozite interbancare, fiind înregistrate garanții false în

bilanțurile zilnice prezentate Băncii Naționale ale Moldovei și stabilit un descoperit de cont (*overdraft*) fals în registrele contabile pentru a permite continuarea procesului de creditare.

Din 25 noiembrie 2016, când a fost publicată nota informativă a Băncii Naționale a Moldovei a semnat un acord de dezvăluire cu Banca Centrală a Ciprului și a continuat cooperarea cu alte autorități internaționale de reglementare financiară pentru a sprijini urmărirea fondurilor de împrumut frauduloase și pentru a corobora în continuare mecanismele de fraudă. Echipa independentă a informat regulat Banca Națională a Moldovei asupra desfășurării investigației și a avut, de asemenea, întreveneri la nivel înalt cu procurorul anticorupție din Republica Moldova și cu agenții internaționale de reglementare și finanțare. De asemenea, compania a furnizat Fondului Monetar Internațional o actualizare cu privire la progresul și statutul investigației în curs de desfășurare, inclusiv intențiile de continuare a investigației și a etapei de recuperare.

Companiile independente au prezentat Băncii Naționale a Moldovei o strategie pentru a iniția acțiuni în justiție în multiple jurisdicții, în vederea obținerii în continuare a informațiilor și recuperării activelor care au fost delapidate. În prezent, strategia este în curs de revizuire și se preconizează implementarea acesteia în scurt timp. Este foarte important să fie păstrată confidențialitatea rezultatelor investigației și a acțiunilor în justiție propuse, în vederea maximizării oportunităților de recuperare a fondurilor delapidate. Datorită naturii multi-jurisdicționale a acțiunilor judiciare propuse și complexitatea proceselor implicate, se preconizează că etapa de recuperare va dura minimum de la 18 luni până la doi ani. Pe lângă inițierea etapei de recuperare a activelor, investigația și analiza suplimentară a fraudei va continua pentru a sprijini procedurile juridice în curs de desfășurare și pentru a obține mai multa claritate despre beneficiarii

fraudei. Compania Kroll va continua să prezinte, în mod regulat, rapoarte Băncii Naționale a Moldovei, se arată într-un comunicat emis de Banca Națională a Moldovei.

Încălcările se referă, în principal, la angajarea băncii în operațiuni excesiv de riscante, nerespectarea limitelor și cerințelor privind concentrarea riscurilor la activele (expunerile) băncii, angajarea în activități de manipulare prin nereflectarea în evidența contabilă a unor operațiuni cu denaturarea situației reale a băncii și prezentarea cu date eronate la Banca Națională a Moldovei a rapoartelor prudentiale.

Așadar, crizele financiară apărute pe parcursul ultimilor ani au demonstrat lipsa de instrumente adecvate în Republica Moldova și statele membre ale Uniunii Europene pentru a rezolva situația instituțiilor de credit și a firmelor de investiții aflate în dificultate financiară majoră. În acest context, inițiativele de redresare și rezoluție bancară au devenit o prioritate pentru statele care au fost afectate de criza financiar-bancară, ca urmare a falimentului unei din cele mai mari bănci a Statelor Unite a Americii la acea vreme, denumită „Lehman Brothers”.

Criza financiară a evidențiat fragilitatea sistemului bancar ca urmare a căderii unei bănci sistemic importante. În vederea protejării stabilității sistemului financiar și ameliorarea impactului sistemic al oricărui viitor eșec bancar, toate eforturile au fost orientate în vederea securizării financiar-bancare, în scopul pregătirii pentru o eventuală dificultate financiară și că autoritățile au pârghii suficiente de intervenție.

În Republica Moldova, conceptul de rezoluție bancară a apărut ca urmare a crizei bancare din 2015, soldată cu acordarea unor credite de urgență de peste 15 miliarde lei sub garanția Guvernului Republicii Moldova și lichidarea a trei bănci. Criza bancară a demonstrat ineficiența și lacunele cadrului normativ și faptul că exista o lipsă semnificativă de instrumente adecvate la nivelul Băncii Naționale

a Moldovei pentru gestionarea eficientă și în timp rapid a situațiilor băncilor în dificultate, situație ce s-a dovedit a avea un impact semnificativ asupra destabilizării întregului sector financiar-bancar. În aceste condiții, devine esențială nevoia unui cadru legal care ar securiza sistemul bancar de perturbații economico-financiare, racordat la cele mai bune practici internaționale, care să poată preveni pe viitor situații de criză, și mai ales să conțină o paletă suficientă de instrumente ce ar putea fi utilizate. Respectiv, elaborarea cadrului legal, instituțional și regulator privind stabilitatea financiară a reprezentat una din principalele acțiuni în vederea fortificării și reformării sectorului financiar-bancar din Republica Moldova. De menționat, că la elaborarea cadrului, s-a luat în vedere experiența statelor membre ale Uniunii Europene și prevederile Directivei 2014/59/UE de instituire a unui cadru pentru redresarea și rezoluția instituțiilor de credit și a firmelor de investiții.

În consecință, starea de fapt cu care s-ar putea confrunta orice stat, inclusiv Republica Moldova, adesea cu posibilitatea prăbușirii unor instituții de importanță sistemică și în lipsa unor mecanisme credibile de gestiune a crizei, guvernele nu vor avea o altă opțiune pentru a menține stabilitatea financiară decât să recurgă la banii publici.

Intervențiile guvernamentale s-au efectuat, în mare măsură, prin injecția de fonduri publice, care

reprezintă, de fapt, banii plătitorilor de impozite și taxe. Aceste evoluții au determinat o creștere semnificativă a deficitelor bugetare în multe state europene, măsurile ulterioare de limitare a acestora va avea ca efect, promovarea unor politici dure de austeritate bugetară și limitarea cheltuielilor bugetare.

Referințe bibliografice

1. CRĂCIUN, C., Metode și tehnici de cercetare. Editura Universitară. - București: 2015. ISBN 978-606-28-0356-8. 51pagini.
2. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 2012/C68/07. Avizul Comitetului Economic și Social European privind propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind cerințele prudențiale pentru instituțiile de credit și societățile de investiții. COM(2011) 452 final – 2011/0202 (COD).
3. Regulamentul (CE) nr. 2532/98 al Consiliului din 23 noiembrie 1998 privind competența Băncii Centrale Europene de a impune sancțiuni.
4. Regulamentul (UE) nr. 1024/2013 al Consiliului din 15 octombrie 2013 de conferire a unor atribuții specifice Băncii Centrale Europene.
5. Regulamentul cu privire la deținerea de către bănci a cotelor în capitalul persoanelor juridice, aprobat prin nr.330 din 01.12.2016, *Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.441-451 din 16.12.2016, art. 2131.*

UNELE ASPECTE PRIVIND COMPETENȚA ORGANULUI DE URMĂRIRE PENALĂ A SERVICIULUI FISCAL DE STAT

Vitalie COSTIȘANU

Doctorand, Academia Ministerului Afacerilor Interne,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: costishanu@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0001-9450-0126>

Asigurarea statului de drept și consolidarea ordinii de drept, implică o gamă largă de măsuri social-economice, politice, organizaționale, educaționale, dar și măsuri de constrângere în raport cu persoanele care nu doresc să se conformeze ordinii de drept. În sistemul activităților de acest fel, unul dintre locurile centrale a fost întotdeauna ocupat și continuă să fie ocupat de activitățile de combatere a fenomenului infracțional. În vederea asigurării cercetării complete, obiective și multilaterale a infracțiunilor economice, din 01 ianuarie 2021, Serviciului Fiscal de Stat i-a fost acordată competența de a efectua urmărirea penală și activitatea specială de investigație pentru anumite categorii de infracțiuni prevăzute de Codul penal. Serviciul Fiscal de Stat asigură efectuarea urmării penale prin intermediul subdiviziunilor specializate în care activează inspecții-ofițeri de urmăriri penală competenți în domeniul financiar-fiscal cu pregătire specială în domeniul juridico-penal care își desfășoară activitatea în conformitate cu prevederile Legii privind statutul ofițerului de urmăriri penală și Codului de procedură penală sub conducerea procurorilor din cadrul Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale.

Cuvinte-cheie: infracțiuni economice, urmăriri penală, investigații, competență, activitate specială de investigații.

SOME ASPECTS REGARDING THE COMPETENCE OF THE CRIMINAL PROSECUTION AUTHORITY OF THE STATE TAX SERVICE

Ensuring the rule of law and strengthening the legal order involves a wide range of social-economic, political, organizational, educational measures, as well as coercive measures in relation to people who do not want to comply with the legal order. Fight against the criminal phenomenon has always been and continues to be the central issue in the systems which deal with activities of this kind. In order to ensure the complete, objective and multilateral investigation of economic crimes from January 1, 2021, the State Tax Service was granted the competence to conduct criminal prosecution and special investigative activity for certain categories of offenses provided by the Criminal Code. The State Tax Service ensures the prosecution through specialized subdivisions in which the competent criminal investigation officers in the financial-fiscal field with special training in the legal-criminal field perform their activity in accordance with the provisions of the Law on the status of the prosecution officer and the Criminal Procedure Code under the leadership of prosecutors in the Prosecutor's Office for Combating Organized Crime and Special Causes.

Keywords: economic crimes, prosecution, investigations, competence, special investigative activity.

QUELQUES ASPECTS CONCERNANT LA COMPÉTENCE DE L'ORGANE D'ENQUÊTE PÉNALE DU SERVICE DES IMPÔTS DE L'ÉTAT

L'Assurance de l'État de droit et renforcement l'ordre de la loi, implique un large éventail de mesures socio-économiques, politiques, organisationnelles, éducatives, mais aussi des mesures de coercition à l'égard des personnes qui

ne veulent pas se conformer à l'ordre de la loi. Dans le système d'activités de ce type, l'une des places centrales a toujours été occupé et continue d'être occupé par des activités de lutte contre le phénomène criminel. Afin d'assurer une enquête complète, objective et multilatérale sur les délits économiques à partir du 01 janvier 2021, le Service des Impôts de l'État s'est vu attribuer la compétence de mener des poursuites pénales et des activités d'enquête spéciales pour certaines catégories de délits prévues par le Code pénal. Le Service des impôts de l'État assure la poursuite pénale par le biais de subdivisions spécialisées dans lesquelles se trouvent des inspecteurs-enquêteurs pénaux compétents dans le domaine financier et fiscal avec une formation spéciale dans le domaine juridico-pénal qui exercent leur activité conformément aux dispositions de la loi sur le statut de l'enquêteur pénal et du Code de procédure pénale sous la direction des procureurs du Parquet pour la lutte contre la Criminalité Organisée et les Causes Spéciales.

Mots-clés: crimes économiques, poursuites pénales, enquêtes, compétence, activité spéciale d'enquête.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ, КАСАЮЩИЕСЯ КОМПЕТЕНЦИИ ОРГАНА УГОЛОВНОГО ПРЭСЛЕДОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НАЛОГОВОЙ СЛУЖБЫ

Обеспечение законности и укрепление правопорядка предполагает широкий комплекс социально-экономических, политических, организационных, воспитательных мер, а также мер принуждения по отношению к лицам, не желающим соблюдать правопорядок. В системе мероприятий такого рода одно из центральных мест всегда занимала и продолжает занимать деятельность по борьбе с преступным феноменом. В целях обеспечения полного, объективного и многостороннего расследования экономических преступлений, с 1 января 2021 года Государственной фискальной службе предоставлены полномочия по осуществлению уголовного преследования и оперативно-розыскной деятельности по отдельным категориям преступлений, предусмотренных Уголовным кодексом. Государственная фискальная служба обеспечивает производство уголовного преследования через специализированные подразделения, в которых работают компетентные в финансово-налоговой сфере следователи - сотрудники уголовного розыска, имеющие специальную подготовку в уголовно-правовой сфере, которые осуществляют свою деятельность в соответствии с положениями ст. Закона о статусе следователя и Уголовно-процессуального кодекса под руководством прокуроров прокуратуры по борьбе с организованной преступностью и особым делам.

Ключевые слова: экономические преступления, уголовное преследование, расследования, подведомственность, специально-розыскная деятельность.

Introducere

Art. 1 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova consacră: „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sânt garantate” [1].

Asigurarea statului de drept și consolidarea ordinii de drept, implică o gamă largă de măsuri social-economice, politice, organizaționale, educaționale, dar și măsuri de constrângere în raport cu persoanele care nu doresc să se conformeze ordinii de drept.

În sistemul activităților de acest fel, unul dintre locurile centrale a fost întotdeauna ocupat și

continuă să fie ocupat de activitățile de combatere a fenomenului infracțional. Și acest lucru este firesc, așa cum, infracțiunile sunt fapte social-periculoase care afectează drepturile și libertățile fundamentale ale omului, interesele legitime ale societății și ale statului și ele provoacă mult mai mult rău cetățenilor, organizațiilor de stat și nestatale și în genere dezvoltării normale a relațiilor publice în plan comparativ cu alte fapte ilegale. De aceea, activitatea de prevenire, descoperire și combatere a fenomenului infracțional a constituit obiect de interes major pentru toate ramurile puterii de stat [2].

Scopul lucrării. Activitatea de combatere a fenomenului infracțional este una amplă și

complexă desfășurându-se la diferite nivele și cu implicarea diferitor organe ce reprezintă puterea de stat iar un loc deosebit în această activitate revine urmării penale.

Metode și materiale aplicate. Pentru elaborarea studiului au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică: metode de analiză, deductive și inductive, statistică, de sinteză, comparație etc.

Rezultate obținute și discuții

Potrivit prevederilor art. 252 din Codul de procedură penală „*Urmărirea penală are ca obiect colectarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se transmită cauza penală în judecată în condițiile legii și pentru a se stabili răspunderea acestuia*” [3].

De remarcat că, urmărirea penală ca activitate poate fi realizată doar de anumite autorități cărora statul le-a delegat această atribuție și care se numesc generic – *organe de urmărire penală*.

În acest sens de relevanță sunt prevederile art. 2 al Legii nr.216 din 29.05.2003 potrivit cărora „*organe de urmărire penală – organe care, conform legii, au dreptul de a efectua urmărirea penală*”[4].

Dreptul unui organ de a efectua urmărirea penală în privința unei infracțiuni concrete se numește *competență*, de la latinescul „*competentia*”, adică totalitatea împuternicirilor (drepturilor și obligațiilor) organismelor internaționale, organelor de stat, persoanelor cu funcție de răspundere, organelor administrației publice locale, dar și a persoanelor cu funcție de răspundere [5].

Având în vedere întinderea fenomenului infracțional dar și faptul că acesta afectează din ce în ce mai multe domenii ale activității umane, pentru asigurarea combaterii eficiente a fenomenului infracțional, legiuitorul s-a văzut nevoit să delege aceste atribuții mai multor organe de stat, pentru unele dintre aceste organe urmărirea penală reprezentând

o activitate de bază iar pentru altele aceasta nu este decât o atribuție suplimentară.

Astfel, în redacția veche a Codului de procedură penală (în continuare CPP), norma de la art. 253 alin. (1) acorda competența efectuării urmării penale la patru subiecți: procurorul și organelor constituite conform legii în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Național Anticorupție. Dar, sub pretextul sporirii capacității de reacție a statului la faptele infracționale care împiedică dezvoltarea unui climat stabil de afaceri, înlăturarea factorilor de concurență neloială pentru agenții economici care respectă cadrul legal, diminuarea economiei subterane și fortificarea premiselor pentru îmbunătățirea climatului de afaceri și nu în ultimul rând sporirea încasărilor la Bugetul public național [6], la 06.07.2020 cabinetul de miniștri a aprobat și a înaintat Parlamentului un proiect de lege care presupune atribuirea Serviciului Fiscal de Stat a competențelor deținute anterior de poliția economică, ceea ce prevede efectuarea activităților speciale de investigație și urmărire penală pentru diverse infracțiuni economice [7], [8].

Potrivit autorilor proiectului, după operarea modificărilor, va spori conlucrarea procurorilor cu Serviciul Fiscal de Stat (în continuare SFS) așa cum urmărirea penală urma a fi asigurată preponderent cu implicarea ofițerilor de urmărire penală din cadrul SFS, urmând a fi asigurată redirecționarea parțială a resurselor Ministerului Afacerilor Interne alocate pentru investigarea infracțiunilor economice, în direcția prevenirii și combaterii altor infracțiuni [9], [10].

În ceea ce privește alocarea competențelor de efectuare a urmării penale, țările lumii utilizează două modele de bază – fie înființarea unui singur organ de urmărire penală abilitat cu competențe generale (*investigarea tuturor infracțiunilor*), fie înființarea mai multor organe de urmărire penală

cu competențe speciale (*investigarea anumitor categorii de infracțiuni*).

Din păcate, Republica Moldova a ales modelul care i se potrivește cel mai puțin, fiind o țară mică (atât după teritoriu, cât și după populație), unele organe de urmărire penală (Serviciul Vamal sau Centrul Național Anticorupție) neputând avea decât o sarcină de muncă modestă, care, însă, este disproporționată sarcinii altor organe de urmărire penală (MAI) [11].

Dacă e să analizăm arhitectura instituțională a organelor abilitate cu efectuarea investigațiilor fiscale și celor aferente acestora din alte state, distingem patru modele de bază:

a) investigațiile sunt realizate și conduse de organul fiscal;

b) investigațiile sunt realizate de organul fiscal sub conducerea procurorului;

c) investigațiile sunt realizate de o agenție specializată din afara sistemului fiscal;

d) investigațiile sunt realizate și conduse de poliție sau/și procuror.

Unele state folosesc un model mixt iar altele preferă cel de-al patrulea model. Este cazul majorității statelor din familia de drept romano-german din care face parte și Republica Moldova. Din contra statele din familia de drept anglo - saxon (*common law*) – preferând cel dintâi model [12].

Anterior Republica Moldova ca un subiect tipic din marea familie de drept romano-germană aplica cel de-al patrulea model de investigare al „infracțiunilor economice”, cu toate acestea, ca urmare a modificărilor operate prin Legea nr.188 din 11.09.2020 [13] a ajuns să folosească un sistem propriu țărilor din familia de drept *common law*. Adică investigarea infracțiunilor economice se realizează de către autoritatea fiscală sub „supravegherea/conducerea” procurorului.

Extinderea competențelor SFS în domeniul combaterii fenomenului infracțional a început cu

modificările operate în CPP prin Legea nr. 49 din 23 martie 2018 [14] prin care SFS a fost investit cu atribuții de constatare a infracțiunilor prevăzute de Codul penal, și anume la: art. 241 - *practicarea ilegală a activității de întreprinzător*; art. 241¹ - *practicarea ilegală a activității financiare*; art. 242 - *pseudoactivitatea de întreprinzător*; art. 244 - *evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor*; art. 244¹ - *evaziunea fiscală a persoanelor fizice*; art. 250 - *transportarea, păstrarea sau comercializarea mărfurilor*; art. 250¹ - *fabricarea ilegală a semnelor de marcă de stat*; art. 251 - *însușirea, înstrăinarea în cazurile nepermise de lege, tănuirea bunurilor gajate, luate în leasing, sechestrare sau confiscate*; art. 252 - *insolvabilitatea intenționată*; art. 253 - *insolvabilitatea fictivă* și art. 335¹ - *falsul în documente contabile*.

Pentru implementarea noilor atribuții, a fost creată Direcția control și constatarea infracțiunilor, care întreprinde un complex de acțiuni premergătoare urmăririi penale, precum reținerea făptuitorului, ridicarea corpurilor delictive, solicitarea informațiilor și a documentelor necesare pentru constatarea infracțiunii, citarea persoanelor și altele, care deja instrumentează un șir de cauze penale, în perioada octombrie 2018 - decembrie 2019, fiind expediate la adresa Procuraturii 106 cazuri de constatare a infracțiunilor [15].

De remarcat că, dacă anterior SFS avea doar atribuții de constatare a infracțiunilor prevăzute la art. 241–242, 244, 244¹, 250–253 și 335¹ din Codul penal (în continuare CP), urmând ca după acumularea materialelor de constatare să le remită procurorului pentru pornirea urmăririi penale apoi din 01 ianuarie 2021, acesta efectuează urmărirea penală și activitatea specială de investigație pentru respectivele componente de infracțiuni [16].

În conformitate cu prevederile art. 269² din CPP, organul de urmărire penală al SFS efectuează urmărirea penală în privința infracțiunilor prevăzute

la art. 241–242, 244, 244¹, 250–253 și 335¹ din CP, cu excepția infracțiunilor care sunt atribuite prin lege în competența procurorului [17].

Competența organului de urmărire penală a SFS comportă trei dimensiuni:

a) Competența materială (*după obiect*) – este determinată de obiectul cauzei penale, adică de fapta ilicită investigată. Organului de urmărire penală a SFS prin modificările operate prin Legea nr. 188 din 11.09.2020 i-a fost acordată prerogativa de a exercita urmărirea penală într-o serie de infracțiuni economice așa ca: *practicarea ilegală a activității de întreprinzător; practicarea ilegală a activității financiare; pseudo activitatea de întreprinzător; evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor; evaziunea fiscală a persoanelor fizice; transportarea, păstrarea sau comercializarea mărfurilor supuse accizelor, fără marcarea lor cu timbre de control sau timbre de acciză; fabricarea ilegală a semnelor de marcă de stat, punerea în circulație și utilizarea acestora; însușirea, înstrăinarea în cazurile nepermise de lege, tănuirea bunurilor gajate, înghețate, luate în leasing, sechestrate sau confiscate; insolvabilitatea intenționată; insolvabilitatea fictivă; falsul în documente contabile.*

b) Competența teritorială – organul de urmărire penală a SFS este o entitate unică cu prerogative pe întreg teritoriul Republicii Moldova, ceea ce înseamnă că va exercita urmărirea penală în toate cauzele penale aflate în competența sa indiferent de sectorul (unitatea teritorial-administrativă) în care fapta a fost comisă, a fost descoperită, ori în care se află majoritatea martorilor și a mijloacelor de probă.

Acest aspect rezultă și din interpretarea prevederilor 257 alin. (4)¹ din CPP, potrivit căruia „*Urmărirea penală se efectuează în sectorul unde a fost săvârșită infracțiunea sau, la decizia procurorului, în sectorul unde a fost descoperită infracțiunea ori unde se află bănuitul, învinuitul sau majoritatea martorilor.*

Procuratura Anticorupție și Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale exercită și conduc urmărirea penală în privința infracțiunilor date în competența lor, indiferent de locul săvârșirii acestora”.

c) Competența materială generală – competența organului de urmărire penală în cazul infracțiunilor împotriva justiției conexe infracțiunilor de bază date în competența sa.

Astfel, potrivit prevederilor art. 269¹ din CPP „*În cazurile privind infracțiunile prevăzute la art. 311-316 și 323 din Codul penal, urmărirea penală se efectuează de organul în a cărui competență se află infracțiunea în legătură cu care a fost pornită urmărirea penală”.*

Infracțiunile respective pot fi divizate în două categorii: infracțiuni legate de avertizarea subiectului procesual din partea organului de urmărire penală și infracțiuni săvârșite în legătură cu buna desfășurare a urmăririi penale.

Din prima categorie fac parte infracțiunile prevăzute la art. 311-313 din CP, iar din a doua categorie fac parte infracțiunile prevăzute la art. 314-316 și 323 din CP [17].

Prin urmare conceptul de competență a organului de urmărire penală a SFS implică totalitatea atribuțiilor cu care acesta a fost delegat prin puterea legii de a efectua urmărirea penală în privința unor fapte prejudiciabile concrete (infracțiuni), în vederea stabilirii adevărului, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.

Antrenarea competenței SFS la investigarea unei fapte prejudiciabile se va face printr-o acțiune de *sesizare* a acestuia.

Sesizarea în esență este „*scânteia*” care declanșează procesul penal privind cercetarea unei fapte prejudiciabile concrete.

În lumina modificărilor operate putem distinge trei situații ipotetice în care organul de urmărire penală a SFS poate fi sesizat cu privire la comiterea unei infracțiuni a cărei competență i-a fost atribuită prin puterea legii.

Prima situație, este cea mai des întâlnită vizează situația în care SFS se autosesează cu privire la comiterea unei infracțiuni așa cum acesta este și organ de constatare pentru componentele de infracțiune date în competență sa (*art. 262 alin. (1), pct.3¹) din Codul de procedură penală*).

Astfel, orice subdiviziune a SFS, care în cadrul controlului efectuat pe domeniul său de activitate va constata suspexii privind comiterea unei fapte prejudiciabile va fi obligată să informeze în scris Direcția control și constatare infracțiuni despre încălcările care întrunesc indici de infracțiune depistate în cadrul controlului fiscal al contribuabililor [19],[20].

Înseși actul de informare cu privire la presupusa faptă infracțională descoperită va trebui să îmbrace forma unei adresări (*scrisori*) care se va înregistra în ordinea primirii în Registrul de evidență a corespondenței a Direcției control și constatare a infracțiuni (în continuare DCCI), conform regulilor de întocmire a documentelor organizatorice și de dispoziție și instrucțiunii-tip cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în organele administrației publice centrale de specialitate și ale autoadministrării locale [20].

În cazul în care sesizarea despre infracțiuni este constatată în procesul de administrare fiscală, cu excepția urmăririi penale sau activității speciale de investigații, se va informa DCCI, în conformitate cu Ordinul SFS nr.145 din 29.03.2019 privind reglementarea procesului de constatare a infracțiunilor, care urmează a fi înregistrată în Registrul nr.2 [22].

Prin urmare, în cazul în care funcționarul SFS în cadrul exercitării atribuțiilor de serviciu estimează cu certitudine că suma obligațiilor fiscale diminuate/

nedeclarate, inclusiv cumulativ cu sumele diminuate/nedeclarate aferente unui an fiscal stabilite în cadrul controalelor precedente sau alte încălcări depistate întrunesc elementele constitutive ale infracțiunii, subdiviziunea respectivă a SFS urmează să informeze în scris DCCI după ce va verifica toate aspectele aferente încălcării sesizate, într-un termen nu mai mic de 5 zile lucrătoare înainte de data finalizării controlului fiscal.

Dacă elementele componente de infracțiune au fost constatate de înseși DCCI, inspectorii acestei subdiviziuni vor prezenta în termen de 3 zile lucrătoare o notă-raport conducerii Direcției în scopul dispunerii asupra acțiunilor ce urmează a fi întreprinse.

Astfel, subdiviziunile SFS responsabile de efectuarea controlului executării de către contribuabili a obligațiilor fiscale [22], în cazul depistării elementelor unor componente de infracțiuni vor informa despre aceste cazuri DCCI, iar în cazul controalelor fiscale efectuate de DCCI, inspectorii responsabili vor informa conducerea DCCI.

Subdiviziunile structurale ale SFS vor expune în textul adresării către DCCI care sunt încălcările comise de contribuabil care generează suspiciunea de comitere a unei infracțiuni, inclusiv și suma obligațiilor fiscale ce urmează a fi recalulate.

La sesizarea scrisă se vor anexa actele care probează suspiciunea comiterii unei infracțiuni, inclusiv: copia actelor/documentelor identificate la contribuabil care probează comiterea încălcării care întrunește elementele constitutive ale infracțiunii, autentificate de inspector și de contribuabil (după caz); copia actelor și deciziilor asupra cazurilor de încălcare fiscală aferent controalelor precedente, în cazul în care suma diminuărilor constatate sunt luate în calcul la stabilirea sumei cumulative aferente unui an fiscal; copiile materialelor controalelor fiscale precedente, ce au stat la baza încălcărilor

cu anexe, în cazul dispunerii de acestea; copia cererii introductive și încheierii/hotărârii instanței de judecată prin care a fost intentată procedura de insolvență; copia explicațiilor prezentate de către conducătorul și contabilul șef al contribuabilului în cadrul controlului fiscal sau în cadrul altor măsuri de administrare fiscală; copiile explicațiilor prezentate de persoanele care cunosc informații despre comiterea încălcărilor.

Aceasta nu reprezintă o listă exhaustivă și prin urmare, după caz, pot fi prezentate și alte probe pe care părțile le consideră relevante.

Generalizând putem concluziona că, după aducerea la cunoștința contribuabilului a Deciziei de examinare asupra cazului de încălcare fiscală, subdiviziunile structurale ale SFS vor remite în termen de 5 zile lucrătoare către DCCI următoarele acte autentificate: decizia privind inițierea controlului fiscal; actul de control fiscal; decizia asupra cazului de încălcare fiscală, întocmită cu respectarea art. 251 alin. (2) din CF (*indicarea exactă a prejudiciul cauzat prin încălcările admise, măsurile de înlăturare a acestor încălcări și repararea prejudiciului cauzat prin încălcare*); confirmarea faptului despre aducerea la cunoștință contribuabilului despre decizia emisă; copiile ordinului de angajare sau de eliberare din funcție, precum și a obligațiilor de serviciu pentru factorii de decizie care au admis încălcarea; copiile documentelor de identificare ale persoanelor implicate în gestionarea activității entității; informația privind rulajul mijloacelor bănești, tranzacțiile și operațiunile efectuate, după caz; copiile materialelor controalelor fiscale, ce au stat la baza încălcărilor cu anexe și decizia emisă asupra cazului de încălcare a legislației, dacă există; copiile actelor privind măsurile de asigurare a stingerii obligațiilor fiscale, întocmite în conformitate cu prevederile Ordinului IFPS nr. 379 din 15.03.2017 privind aprobarea formularelor cu privire la aplicarea măsurilor de asigurare a stingerii obligației fiscale; copia actelor

care confirmă achitarea obligațiilor fiscale calculate; copia corespondenței cu instituțiile, organizațiile și autoritățile publice, ce conține informație aferentă încălcărilor identificate; alte materiale care nu au fost prezentate până la finisarea controlului fiscal.

După cum se poate desprinde cu ușurință rolul DCCI în procesul combaterii infracțiunilor date în competența SFS este unul decisiv anume această subdiviziune are menirea de a constata în fiecare caz concret dacă există *bănuiala rezonabilă* privind comiterea unei infracțiuni.

Constatarea infracțiunilor reprezintă un complex de acțiuni premergătoare urmării penale, consemnate corespunzător în vederea stabilirii și confirmării *bănuielii rezonabile* cu privire la comiterea infracțiunilor prevăzute la art. 241-242, 244, 244¹, 250-253 și 335¹ din CP.

Astfel, șeful DCCI va desemna în cel mult 2 zile lucrătoare de la momentul primirii adresării în care se expune suspiciunea privind comiterea unei infracțiuni, inspectorul sau un grup de inspectori din cadrul Direcției care vor fi responsabili pentru analiza și cercetarea cazului expus în adresa remisă DCCI.

În cazul depistării elementelor de infracțiune în cadrul controalelor fiscale efectuate nemijlocit de către DCCI, responsabili de cercetarea cazului vor fi desemnați alți funcționari fiscali din cadrul aceleiași Direcții.

Pentru implicarea la etapa constatării cazului de încălcare fiscală în scopul întreprinderii unor acțiuni suplimentare de colectare a probelor și acordarea suportului necesar subdiviziunii SFS la constatarea circumstanțelor ce demonstrează existența sau lipsa elementelor de infracțiune, persoana desemnată responsabilă de examinarea sesizării este în drept să verifice documentele care au stat la baza suspiciunii.

Persoana desemnată responsabilă de analiza și cercetarea cazului sau șeful grupului desemnat

responsabil, în cadrul analizei și cercetării urmează să soluționeze aspecte cu privire la: fapta prejudiciabilă comisă; locul, timpul comiterii, persona responsabilă, modul de săvârșire, scopul urmărit și întinderea consecințelor prejudiciabile.

În scopul analizei și cercetării cazului, persoana desemnată responsabilă de caz din cadrul DCCI va întreprinde măsuri pentru acumularea informației generale despre contribuabil fiind în drept: să acceseze informația din Sistemul informațional al SFS, în special subsistemul „*Dosarul contribuabilului*” și în caz de necesitate alte sisteme informaționale la care are acces SFS; să solicite, după caz, copia autenticată a dosarului personal al contribuabilului din cadrul subdiviziunilor responsabile de gestionarea acestora; să solicite copiile autentificate ale dosarului juridic al contribuabilului de la Agenția Servicii Publice, etc.

În procesul efectuării constatării infracțiunii și până la remiterea materialelor organului de urmărire penală al SFS, persoana care examinează cazul este în drept, în condițiile art. 273 din CPP, să rețină făptuitorul, să ridice corpurile delictive, să solicite informațiile (*explicații*) și documentele necesare pentru constatarea infracțiunii, să citeze persoane și să obțină de la ele declarații, să dispună efectuarea constatărilor tehnico-științifice și medico-legale, să efectueze cercetări la fața locului, să efectueze experimente și prezentarea spre recunoaștere, să procedeze la evaluarea pagubei și să efectueze orice alte acțiuni care nu suferă amânare, cu întocmirea proceselor-verbale în ordinea prevederilor art. 132⁴ alin. (7) din CF și art. 260, art. 262 alin. (1), pct.3¹), 269² și art. 273 alin. (1) lit.d¹), (2), (3), (4), (6) din CPP, în care se vor consemna acțiunile efectuate și circumstanțele constatate.

Din interpretarea logică a prevederilor de la art. 273 alin. (4) coroborate cu prevederile art. 166 alin. (1) și (4) din CPP se poate deduce cu ușurință că, în eventualitatea reținerii unei persoane de către organul de constatare a SFS, acesta în termen de 3 ore va

trebui să întocmească procesul-verbal de constatare a infracțiunii pe care îl va prezenta organului de urmărire penală al SFS care în același termen de trei ore va trebui să decidă asupra începerii urmăririi penale și va întocmi procesul-verbal de reținere al persoanei.

Acțiunile de constatare a infracțiunii, elementele constitutive ale căreia au fost sesizate în cadrul unui control fiscal, urmează să fie întreprinse de la momentul informării DCCI și până la expirarea termenului de 5 zile lucrătoare de la data emiterii deciziei pe marginea contestației sau de la data expirării termenului de contestare a deciziei asupra cazului de încălcare fiscală prevăzut la art. 268 alin. (1) sau la art. 274¹ alin. (8) din CF, în cazul în care aceasta nu a fost contestată.

După finalizarea acțiunilor de constatare a infracțiunii, persoana desemnată responsabilă de analiza și cercetarea cazului sau șeful grupului desemnat responsabil, în cazul în care identifică elemente constitutive ale infracțiunii, va întocmi procesul-verbal cu privire la constatarea infracțiunii, conform, în care va consemna acțiunile de constatare a infracțiunii întreprinse, care va fi contrasemnat de toate persoanele desemnate responsabile să analizeze și să cerceteze cazul examinat.

Procesul-verbal cu privire la constatarea infracțiunii, împreună cu actele de constatare și mijloacele materiale de probă, în termenul specificat la art. 251 alin. (2) din CF și la art. 273 alin. (3) din CPP, se expediază organului de urmărire penală al SFS reprezentat de Direcția Generală Antifraudă.

În cazul în care după finalizarea acțiunilor de analiză și cercetare a cazului, nu se identifică elementele constitutive ale infracțiunii, persoana desemnată responsabilă de analiza și cercetarea cazului sau șeful grupului desemnat responsabil va întocmi în scris o notă către Directorul sau Directorul adjunct al SFS, care asigură patronarea activității DCCI prin care va propune ca examinarea cazului

să fie încetată, fără informarea organului de urmărire penală.

Actele de constatare ale infracțiunii, întocmite conform prevederilor CPP, împreună cu mijloacele de probă, în termen de 24 ore, se predau de către DCCI, și subdiviziunile de investigații speciale, după coordonarea cu conducerea ierarhic superioară, prin intermediul subdiviziunii evidență, subdiviziunii de urmărire penală pentru examinare.

După recepționarea procesului-verbal de constatare a infracțiunii cu materialele anexă de către Direcția Generală Antifraudă (în continuare DGA), imediat, respectivul proces-verbal se va înregistra în Registrul nr.1 de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni a SFS cu acordarea numărului de evidență unic constituit din 11 cifre și prin viza conducătorului Direcției se va dispune conducătorilor subdiviziunilor din subordine organizarea examinării sesizării în ordinea prevederilor art. 274 din CPP, ceea ce înseamnă că, funcționarul desemnat în termen de 30 de zile, prin ordonanță, va decide, începerea urmăririi penale în cazul în care, din cuprinsul actului de sesizare sau al actelor de constatare, rezultă cel puțin o *bănuială rezonabilă* că a fost săvârșită o infracțiune și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală sau după caz.

De remarcat că, nu trebuie confundat *actul de control fiscal* cu *actele de constatare* și respectiv cu *procesul-verbal cu privire la constatarea*, acestea trei chiar dacă sunt emise de aceeași autoritate, reprezintă trei instrumente distincte, rezultat al activității SFS, emise în trei posturi diferite.

Act de control fiscal – document întocmit de către funcționarul fiscal, în care se consemnează rezultatele controlului fiscal [19].

Act de constatare - document prin care organul de constatare consemnează orice acțiune premergătoare urmăririi penale în vederea stabilirii și confirmării bănuielilor rezonabile că a fost săvârșită o infracțiune [3].

Procesul-verbal cu privire la constatarea infracțiunii – este un proces-verbal întocmit de către organul de constatare, în temeiul art. 262 alin. (1) pct.3¹) din CPP, potrivit rigorilor de la art. 260 din aceeași lege și deci nu reprezintă decât un act de sesizare care nu poate fi supus controlului pe calea contenciosului administrativ.

Respectiv, contestarea actului de control fiscal/anularea acestui act nu pot avea repercusiuni de ordin procedural asupra temeiniciei ordonanței de pornire a urmăririi penale și nu atrag corespunzător nulitatea ei.

La fel, anularea actului nu poate atrage cu sine în mod automat renunțarea la urmărirea penală a faptei.

În situația când actul de control fiscal a fost anulat în procedura contenciosului administrativ, organul de urmărire penală/procurorul de caz urmează să analizeze hotărârile adoptate de către instanța de judecată pentru a determina dacă raționamentele și probele reținute în motivarea hotărârii de anulare au incidență directă sau indirectă, integrală sau parțială asupra circumstanțelor stabilite în cauza penală.

O asemenea analiză trebuie efectuată pornind de la împrejurările particulare ale fiecărei cauze penale prin prisma acțiunilor realizate pe dosar și probelor administrate pe caz, iar soluția de terminare a urmăririi penale urmează a fi motivată exclusiv în baza lor, care, în raport cu cele constatate la anularea actului, pot să confirme suficient și concludent că există infracțiunea de evaziune fiscală și că este cazul să se dispună trimiterea făptuitorilor în instanța de judecată.

Cea de a doua situație are în vedere acele circumstanțele în care SFS va fi sesizat în ordinea prevederilor art. 262 alin. (1) pct.1-3) din CPP, adică prin *plângere*, *denunț* sau *autodenunț*.

De remarcat că, plângerea, denunțul sau autodenunțul pot fi făcute personal sau prin reprezentant împuternicit în condițiile legii și va trebui să conțină

informații cu privire la: numele, prenumele, domiciliul petiționarului; descrierea faptei care formează obiectul plângerii sau denunțului; indicarea făptuitorului, dacă acesta este cunoscut; indicarea mijloacelor de probă, dar și alte date relevante.

Înregistrarea și examinarea acestor tipuri de sesizări se va efectua în conformitate cu legea procesual penală și potrivit instrucțiilor interne ale SFS [23] prin care de fapt autoritatea fiscală a încercat să-și racordeze prestația la prevederile Ordinului interdepartamental nr.121/254/286-O/95 din 18.07.2008 și la Legea nr.216-XV din 29.05.2003, pentru asigurarea înregistrării și evidenței unice a sesizărilor cu privire la infracțiuni [24].

Responsabili de recepționarea sesizărilor sunt funcționarii-fiscali din cadrul subdiviziunilor DGA. Prin urmare, în cazul în care persoana se va adresa la alte subdiviziuni ale SFS cu intenția de a depune un denunț, angajatul SFS este obligat să redirecționeze persoana la DGA, subdiviziunea responsabilă de evidență.

Conducerea DGA și șeful subdiviziunii de urmărire penală al SFS asigură examinarea în modul stabilit de CPP a sesizărilor cu privire la infracțiuni, fiind responsabili de primirea obiectivă și corectă a deciziilor adoptate de subalterni.

Astfel, imediat recepționării sesizării, persoanele desemnate conform fișei postului din cadrul subdiviziunii de evidență a DGA, v-a efectua înregistrarea acesteia în Registrul nr.1 de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni al SFS.

Modul de repartizare a numerelor de înregistrare se stabilește de către Secția tehnologiei informaționale a Ministerului Afacerilor Interne.

Pe fiecare dintre sesizările recepționate și înregistrate în Registrul nr.1 al SFS se v-a aplica ștampila specială, care în mod obligatoriu v-a include: *timpul înregistrării; numărul de înregistrare; funcția, numele, prenumele și semnătura persoanei care a efectuat înregistrarea.*

După înregistrare de către Direcția gestionare documente și arhivare, sesizările imediat sânt raportate directorului/directorului adjunct al SFS care patronează DGA și, ulterior, șefului DGA, care organizează ordinea soluționării lor.

Organul de urmărire penală al SFS, sesizat în modul prevăzut în art. 262 și 263 din CPP, în termen de 30 de zile, dispune prin ordonanță începerea urmăririi penale în cazul în care, din cuprinsul actului de sesizare sau al actelor de constatare, rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală conform art. 275 CPP, informând despre aceasta persoana care a înaintat sesizarea sau organul respectiv [3].

Nu vom stăruia asupra caracterului absolut a termenului de 30 de zile și asupra posibilităților teoretice de prelungire a acestuia și doar v-om menționa că șeful organului de urmărire penală al SFS, prin rezoluție, poate dispune examinarea sesizării pentru un termen mai mic decât 30 de zile.

În cazul în care funcționarul-fiscal ofițer de urmărire penală va considera că din actul de sesizare și cel de constatare nu rezultă cel puțin o bănuială rezonabilă privind comiterea unei infracțiuni sau după caz sunt circumstanțe care împiedică pornirea urmăririi penale, acestea v-a înainta procurorului actele cu propunere de a nu porni urmărirea penală.

La rândul său, dacă procurorul consideră că în materialele parvenite, cu propunerea de refuz în începerea urmăririi penale, nu sunt circumstanțe care împiedică urmărirea penală, va restitui actele, împreună cu ordonanța sa, funcționarului fiscal - ofițer de urmărire penală al SFS pentru începerea urmăririi penale conform art. 274 din CPP și acesta v-a fi obligat ca în termen de 24 ore să prezinte actul de pornire a urmăririi penale procurorului.

Dar nu se exclude și situația în care procurorul după examinarea propunerii organului de urmărire

penală a SFS de a nu porni urmărirea penală să dispună nemijlocit prin ordonanță începerea urmăririi penale pe care împreună cu materialele o va remite în adresa DGA iar funcționarul fiscal-ofițer de urmărire penală urmează să întreprindă măsuri în vederea înregistrării respectivei ordonanțe în subdiviziunea de evidență, cu atribuirea numărului de ordine al cauzei penale.

Dacă ulterior, pe parcursul urmăririi penale, funcționarul fiscal-ofițer de urmărire penală va descoperi indicii unei alte componente de infracțiune acesta v-a întocmi un raport în care v-a expune circumstanțele depistate și, imediat, după înregistrarea infracțiunii în R1, v-a dispune prin ordonanță începerea urmăririi penale.

Totodată, subdiviziunea de urmărire penală, sesizată în modul prevăzut de art. 262 CPP, este obligată să verifice competența în condițiile art. 271 CPP.

Dacă funcționarul fiscal-ofițer de urmărire penală al SFS constată, că nu este competent să efectueze urmărirea penală, imediat, dar nu mai târziu de 3 zile, trimite cauza procurorului, care exercită conducerea urmăririi penale, pentru a o transmite organului competent de urmărire penală. În acest caz, funcționarul fiscal-ofițer de urmărire penală sesizat este obligat să efectueze acțiunile de urmărire penală ce nu suferă amânare.

Potrivit art. 6 pct.6) din CPP *caz ce nu suferă amânare* – pericolul real că se vor pierde sau distruge probele, că bănuitul sau învinuitul se poate ascunde în încăperea suspectată ori că se vor comite alte infracțiuni.

Cea de a treia situație, vizează situațiile în care: plângerea, denunțul, autodenunțul au fost adresate altor organe care nu sunt competente în acest caz concret (ca exemplu situația în care a fost sesizat organul de urmărire penală al unui inspectorat de sector) sau situația în care organul de urmărire penală sau procurorul a depistat nemijlocit infracțiunea (ca

exemplu în cadrul cercetării unei alte fapte), situație prevăzută la art. 262 alin. (1) pct.4) din CPP.

Caracterul problematic al acestei situații este condiționat de următoarele aspecte:

Pe de o parte organul de urmărire penală sesizat potrivit modului indicat supra își va putea declina competența în favoarea organului de urmărire penală a SFS, în termen de 3 zile, doar după ce va dispune începerea urmăririi penale, ceea ce înseamnă că, la etapa prealabilă începerii urmăririi penale acesta nu v-a putea remite sesizarea către organul de urmărire penală competent.

Pe de altă parte, în condițiile în care competența de constatare a infracțiunilor economico-financiare și efectuare a urmăririi penale în respectivele cauze revine în exclusivitate SFS, începerea urmăririi penale va fi posibilă doar în condițiile existenței opiniei acestei autorități. Acest aspect a fost gândit de legiuitor ca un mecanism eficient împotriva urmăririi penale abuzive.

Prin urmare, în situația în care a fost sesizat un alt organ de urmărire penală decât cel al SFS, sau acesta singur a constatat infracțiunea, imediat înregistrării sesizării în Registrul nr.1 de evidență a infracțiunilor, se va conforma prevederilor art. 276¹ din CPP, adică va solicita opinia SFS ca organ competent în controlul respectării prevederilor legislației din domeniul, în vederea expunerii, în limita competențelor sale, asupra existenței sau nu a încălcării legislației din domeniu fiscal și prejudiciului cauzat prin încălcare.

În acest caz concret, începerea urmăririi penale va fi posibilă doar după recepționarea procesului-verbal de consemnare a opiniei SFS iar după începerea urmăririi penale organul de urmărire penală, întru respectarea prevederilor art. 271 alin. (2) din CPP, în termen de 3 zile, v-a expedia cauza penală procurorului care conduce urmărirea penală pentru ca acesta la rândul său s-o transmită conform competenței organului de urmărire penală a SFS.

Prin atribuirea competenței de organ de urmărire penală SFS prevederile de la alin. (5), art. 276¹ din CPP au devenit desuete, ori, SFS în nici un caz nu va remite procesul-verbal de constatare a infracțiunii altui organ de urmărire penală cum se întâmpla până la modificările operate prin Legea nr. 188 din 11.09.2020.

Cu siguranță, atribuirea competenței de efectuare a urmăririi penale SFS implică unele aspecte pozitive legate de nivelul înalt de pregătire a funcționarilor fiscali – ofițeri de urmărire penală ai SFS în domeniul economico – fiscală ceea ce condiționează operativitatea investigării unor fapte concrete.

Cu toate acestea, considerăm că, efectuarea urmăririi penale de către SFS implică mai multe riscuri și anume: riscul unei urmăririi penale tendențioase; riscul reducerii independenței organului de urmărire penală; riscuri sporite de corupție și riscul de abuzuri [11].

Aceste riscuri rezultă din înțelesul scopului urmăririi penale în plan comparativ cu rolul și obiectivele proprii SFS care nu doar că se deosebesc dar sunt contradictorii.

Astfel, dacă potrivit art. 1 alin. (2) din CPP *„Procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată”* atunci, sarcina de bază a SFS constă în asigurarea administrării fiscale [3].

Cum poate o autoritate, a cărei atribuție de bază ține de administrarea fiscală, să asigure urmărirea penală obiectivă?

Această întrebare devine și mai stringentă în condițiile în care SFS nu este o autoritate

independentă dar își desfășoară activitatea în subordinea Ministerului Finanțelor, care-i aprobă structura, îi stabilește obiectivele și indicatorii de performanță, evaluează performanța directorului și a directorilor adjuncți (inclusiv directorului adjunct care curează activitatea DGA și deci a organului de urmărire penală a SFS) [18].

La rândul său Ministerul Finanțelor (în continuare MF) de asemenea nu urmărește realizarea scopului procesului penal dar are misiunea de realizare a managementului eficient al finanțelor publice în domeniul: bugetar, datoria sectorului public, garanții de stat și recreditarea de stat, activele și patrimoniul statului, inspectarea financiară, cheltuieli capitale publice, impozite și taxe, vamal, contabilitate și raportare în sistemul bugetar, contabilitate și audit în sectorul corporativ, achiziții publice, asistență externă, control financiar-public intern, salarizarea în sectorul bugetar, sectorul financiar-bancar și nebanca, metale prețioase și pietre prețioase, activitatea de evaluare [25].

Prin urmare organul de urmărire penală al SFS, în activitatea sa va reieși în mod prioritar din acele obiective care i-au fost fixate de conducerea SFS și care, la rândul său va acționa în vederea satisfacerii politicilor și directivelor trasate de MF.

Prin urmare, există o diferență categorică dintre ceea ce-și propune procesul penal și obiectivele autorității fiscale. Dacă în primul caz, procesul penal este guvernat de scopul stabilirii adevărului atunci în cel de al doilea caz de prioritate este *„sporirea încasărilor la Bugetul de stat”*.

Anume această atribuție a SFS coroborată cu necesitatea subordonării funcționarilor fiscale pe verticală poate împiedica organul de urmărire penală a SFS să acționeze obiectiv.

Este evident că, în fiecare caz în care SFS va dispune pornirea urmăririi penale, organul de urmărire penală, prin toate mijloacele disponibile, va încerca să reconfirme *„adevărul”* constatat în cadrul

controlului fiscal și să recupereze la Bugetul de stat sumele prejudiciului considerat a fi produs prin fapta prejudiciabilă, ceea ce contravine art. 19 alin. (3) din CPP care stabilește că, „*Organul de urmărire penală are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a evidenția atât circumstanțele care dovedesc vinovăția bănuitului, învinuitului, inculpatului, cât și cele care îl dezvinovățesc, precum și circumstanțele care îi atenuează sau agravează răspunderea*”, dar și rolului activ al organului de urmărire penală consacrat la alin. (1), art. 254 din aceeași lege și care este promovat activ de către CtEDO în practica sa (cauza Messier vs. Franța [26]).

Concluzii

În opinia noastră, locul organului de urmărire penală în organigrama SFS (subdiviziune a DGA) și nivelul de subordonare a acestuia îi afectează în mod direct independența.

În aceeași ordine de idei, concentrarea atribuțiilor de administrare fiscală, constarea infracțiunilor și efectuarea urmăririi penale în competența unei singure autorități poate genera abuzuri din partea acestei autorități atât în vederea realizării obiectivelor legale cât comiterea faptelor coruptibile de către funcționarii fiscale.

Generalizând cele mai sus menționate putem concludiona că în pofida caracterului revoluționar al modificărilor operate prin puterea Legii nr.188 din 11.09.2020, acestea nu corespund specificului sistemului de drept care operează la nivel național și având în vedere contextul în care au fost efectuate sunt inoportune având în vedere riscurile pe care le implică (riscul unei urmăririi penale tendențioase; riscul afectării independenței organului de urmărire penală, riscul abuzurilor și sporirii actelor de corupție).

Reieșind din faptul că, modificările operate au fost condiționate, în mare parte, de specificul

investigării infracțiunilor economico-financiare unor categorii concrete de infracțiuni economico-financiare, care implicau cunoștințe de specialitate din partea persoanelor care efectuau urmărirea penală, considerăm că, mult mai eficient era instruirea acestor persoane în cadrul unor programe comune ale SFS și MAI, elaborarea de instrucțiuni, directive, ghiduri privind investigarea unor categorii de infracțiuni, dar mai ales printr-o colaborare interdepartamentală eficientă.

Considerăm că și situația de moment poate fi raționalizată prin constituirea organului de urmărire penală al SFS ca entitate separată de SFS și MF cu propria structură, reguli de funcționare și ierarhie, sub conducerea Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale (similar Centrului Național Anticorupție), a cărei funcționari fiscali – ofițeri de urmărire penală, să fie independenți și să se supună doar indicațiilor scrise ale conducătorului organului de urmărire penală și ale procurorului conducător al urmăririi penale.

Pentru realizarea acestui deziderat considerăm oportun ca șeful organului de urmărire penală al SFS și adjunctii acestuia să fie numiți și eliberați din funcție de către Guvern pe un termen de 5 ani iar adjunctii și să fie independent în elaborarea programului de activitate și în exercitarea funcțiilor sale.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29-07-1994. În Monitorul Oficial nr. 78, [Accesat: 03.09.2022] Disponibil: <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/41173/73128/F1058635040/MDA41173%20Rom%202006.pdf>
2. ГУЦЕНКО, К. Ф., КОВАЛЕВ, М. А. и др. Уголовный процесс. Издание 5-е. „Зерцало-М”, 2004, 704 с.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În Monitorul Oficial al R.Moldova nr.104-110/447 din 07.06.2003, [Accesat:

03.08.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128660&lang=ro#

4. Legea Republicii Moldova nr.216 din 29.05.2003 cu privire la Sistemul informațional integral automatizat de evidență a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni. În Monitorul Oficial Nr. 170-172 art. 695

5. КИСЕЕВ, Н. М. Уголовный процесс. Кишинэу „Монограф” 2006, 1176 p. 793-794.

6. Serviciul Fiscal va prelua anumite competențe de efectuare a activității speciale de investigație și a urmăririi penale, [Accesat: 03.09.2022] Disponibil: <https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/serviciul-fiscal-va-prelua-anumite-competente-de-efectuare-a-activitatii-speciale-de-investigatie-si-a-urmaririi-penale/>

7. Investigarea infracțiunilor economice. Serviciul Fiscal ar putea avea competențe noi, [Accesat: 03.09.2022] Disponibil: <https://tv8.md/2020/07/03/doc-investigarea-infracțiunilor-economice-serviciul-fiscal-ar-putea-avea-competente-noi/>

8. Parlamentul RM, Proiect de Lege pentru modificarea unor acte normative, nr. 298 din 06.07.2020, [Accesat: 03.09.2022] Disponibil: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/5150/language/ro-RO/Default.aspx>

9. Competențele Serviciului Fiscal de Stat vor fi extinse. 16.07.2020, [Accesat: 08.08.2022] Disponibil: <https://www.moldpres.md/news/2020/07/16/20005737>

10. Votat în lectura a doua: Serviciul Fiscal va prelua anumite competențe de efectuare a activității speciale de investigație și a urmăririi penale, [Accesat: 08.08.2022] Disponibil: <https://bizlaw.md/votat-in-lectura-a-doua-serviciul-fiscal-va-prelua-anumite-competente-de-efectuare-a-activitatii-speciale-de-investigatie-si-a-urmaririi-penale>

11. Transparency International – Moldova: Extinderea mandatului Serviciului Fiscal de Stat cu competențe de efectuare a urmăririi penale comportă riscuri majore, [Accesat: 03.09.2022] Disponibil: <https://www.transparency.md/2020/07/12/transparency-international-moldova-extinderea-mandatului-serviciului-fiscal-de-stat-cu-competente-de-efectuare-a-urmaririi-penale-comporta-riscuri-majore/>

12. OECD (2017), Effective Inter-Agency Co-

operation in Fighting Tax Crimes and Other Financial Crimes, [Accesat: 03.09.2022] Disponibil: <https://www.oecd.org/tax/crime/effective-inter-agency-co-operation-in-fighting-tax-crimes-and-other-financial-crimes-third-edition.pdf>

13. Legea Republicii Moldova pentru modificarea unor acte normative nr.188 din 11.09.2020. În Monitorul Oficial: nr.259-266/557 din 09.10.2020.

14. Legea Republicii Moldova nr.49 din 23.03.2018 privind completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122/2003. În Monitorul Oficial Nr. 126-132 art. 261.

15. BAZATIN, A. Competența Serviciului Fiscal de Stat în realizarea urmăririi penale și activității speciale de investigație. În: Științe juridice și economice CZU: 343.359:343.12:336.22(478), [Accesat: 08.09.2022] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/143-145_17.pdf.

16. Organul de urmărire penală al Serviciului Fiscal de Stat poate fi sesizat despre infracțiunile economice, [Accesat: 05.09.2022] Disponibil: <https://tribuna.md/2021/01/05/organul-de-urmarire-penala-al-serviciului-fiscal-de-stat-poate-fi-sesizat-despre-infracțiunile-economice/>

17. OSTAVCIUC, Dinu, ODAGIU, Iurie, Unele aspect legate de competența organelor de urmărire penală, [Accesat: 07.09.2022] Disponibil: <http://dspace.academy.police.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/467/12.%20Pregatirea%20profesionala-%204%20decembrie%202020%20481-494.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

18. Codul fiscal al RM Nr. 1163 din 24-04-1997, [Accesat: 03.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=79111&lang=ro

19. Regulamentul cu privire la efectuarea controlului de către Serviciul Fiscal, aprobat prin ordinul Serviciului Fiscal de Stat nr.320 din 31 iulie 2019, [Accesat: 09.09.2022] Disponibil: <https://sfs.md/uploads/document/159/document/ordin-sfs-nr320-din-31072019pdf-60e29b982f149.pdf>

20. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 618 din 05.10.1993 pentru aprobarea Regulilor de

întocmire a documentelor organizatorice și de dispoziție și Instrucțiunii-tip cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în organele administrației publice centrale de specialitate și ale autoadministrării locale ale Republicii Moldova, [Accesat: 12.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121959&lang=ro

21. Ordinul directorului Serviciului Fiscal de Stat nr.145 din 28.03.2019 privind reglementarea procesului de constatare a infracțiunilor, [Accesat: 12.09.2022] Disponibil: <https://sfs.md/ro/ordinele-de-baze-de-date-de-generalizare/543>

22. Ordinul nr.320 din 31.07.2019, privind aprobarea Regulamentului cu privire la efectuarea controlului Serviciul Fiscal de Stat, [Accesat: 19.09.2022] Disponibil: <file:///C:/Users/vitalie.costisanu/Downloads/ordin-sfs-nr320-din-31072019pdf-60e29b982f149.pdf>

23. Ordinul Serviciului Fiscal de Stat nr. 659 din 30 decembrie 2020

24. Legea nr.216-XV din 29.05.2003 cu privire la Sistemul informational integral automatizat de evidență a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni, [Accesat: 19.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122884&lang=ro#

25. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 696 din 30.08.2017 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Finanțelor. În Monitorul Oficial Nr. 329 art. 801, [Accesat: 19.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121803&lang=ro#

26. CEDH, MESSIER c. FRANCE, 19 mai 2009, 25041/07, [Accesat: 03.09.2022] Disponibil: <https://www.doctrine.fr/d/CEDH/HFDEC/ADMISSIBILITY/2009/CEDH001-92863>

ELEMENTE DE DREPT COMPARAT PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU FAPTELE SĂVÂRȘITE ÎN STARE DE EBRIETATE

Constantin BUJOR

Doctorand, Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: bujorconstantin8@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9180-0457>

Alexandru MARIȚ

Doctor, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: alexmarit123@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3198-8398>

Dimensiunile pe care le ridică alcoolismul în societatea umană contemporană sunt de-a dreptul alarmante. Nimic nu se răspândește mai iute ca viciul consumului de alcool, narcomania și toxicomania. Ea reprezintă o problemă majoră pentru societatea modernă. Pe de o parte, alcoolicii, narcomanii sunt gata oricând să comită fapte antisociale, consumul de alcool și substanțele drogante fiind una din cauzele majore ale criminalității, iar pe de altă parte ele produc degenerescență, copiii alcoolicilor și a narcomanilor foarte adesea devin și ei infractori sau degenerați din punct de vedere fizic și intelectual. Consecințele stării de ebrietate și obiceiurile netemperate sunt, de asemenea, prejudiciabile bunăstării generale a societății, așa cum sunt fatale și pentru fericirea individului. Propunând remedii, Comitetul Special pentru ebrietate al Camerei Comunelor din Parlamentul Marelui Britanii făcea aluzie la cauzele de ebrietate pe care le considera un rău “foarte profund înrădăcinat, străvechi, larg răspândit și puternic încurajat de neglijență, ignoranță, de prejudecăți, obiceiuri și interesul pecuniar egoist”. Se estima ca aceste remedii pot fi repartizate în două mari categorii: remedii legislative și remedii morale, iar legea trebuia “să încadreze, să inhibe și să pedepsească înclinările răufăcătoare și contagioase ale membrilor societății rău intenționați care încurajează beția”.

Cuvinte-cheie: alcoolism, etilism, narcomanie, toxicomanie, patologie, tulburare mentală.

ELEMENTS OF COMPARATIVE LAW ON CRIMINAL LIABILITY FOR ACTS COMMITTED WHILE INTOXICATED

The scale of alcoholism in contemporary human society is alarming. Nothing spreads faster than the habit of alcohol, drug addiction and taxonomy. It is a social problem for modern society. On the one hand, alcoholics and drug addicts are always ready to commit antisocial acts, alcohol and drug use being one of the major causes of crime, and on the other hand they cause degeneration, children of alcoholics and drug addicts often become criminals. or degenerate physically and intellectually. This sinister and erroneous understanding of alcohol consumption, which has caused unfortunate criminal acts and special harm to the individual, does not yield anything in favor of understanding what alcohol actually is. and untempered habits are also detrimental to the general well-being of society as they are fatal to the

happiness of the individual. In proposing remedies, the Mani British Parliament's House of Commons Special Committee on Intoxication alluded to the causes of drunkenness which it considered to be a "deeply rooted, ancient, widespread and strongly encouraged evil of negligence, ignorance, prejudice, customs and self-interest." selfish". It was believed that these remedies could fall into two broad categories: legislative remedies and moral remedies, and the law was to "frame, inhibit, and punish the malicious and contagious inclinations of malicious members of society that encourage drunkenness."

Keywords: alcoholism, drug addiction, addiction, pathology, mental disorder.

ÉLÉMENTS DE DROIT COMPARÉ SUR LA RESPONSABILITÉ PÉNALE POUR ACTES D'IVOIRE

L'ampleur de l'alcoolisme dans la société humaine contemporaine est alarmante. Rien ne se propage plus vite que l'habitude de l'alcool, de la toxicomanie et de la taxonomie. C'est un problème social pour la société moderne. D'une part, les alcooliques et les toxicomanes sont toujours prêts à commettre des actes antisociaux, la consommation d'alcool et de drogues étant l'une des principales causes de criminalité, et d'autre part, ils provoquent la dégénérescence, les enfants d'alcooliques et de toxicomanes deviennent souvent des criminels. ou dégénérer physiquement et intellectuellement.

Cette compréhension sinistre et erronée de la consommation d'alcool, qui a causé des actes criminels malheureux et un préjudice particulier à l'individu, n'apporte rien en faveur de la compréhension de ce qu'est réellement l'alcool et les habitudes intempérantes sont également préjudiciables au bien-être général de la société comme elles sont fatales au bonheur de l'individu. En proposant des remèdes, la commission spéciale sur l'intoxication de la Chambre des communes du Parlement britannique de Mani a fait allusion aux causes de l'ivresse qu'elle considérait comme un "mal profondément enraciné, ancien, répandu et fortement encouragé de la négligence, de l'ignorance, des préjugés, des coutumes et de l'intérêt personnel". "égoïste". On croyait que ces remèdes pouvaient appartenir à deux grandes catégories: les remèdes législatifs et les remèdes moraux, et la loi devait «encadrer, inhiber et punir les penchants malveillants et contagieux des membres malveillants de la société qui encouragent l'ivresse».

Mots-clés: alcoolisme, toxicomanie, addiction, consommation, pathologie, trouble mental.

ЭЛЕМЕНТЫ СРАВНИТЕЛЬНОГО ПРАВА ОБ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ДЕЯНИЯ В НЕТРЕЗВОМ ВИДЕ

Масштабы алкоголизма в современном обществе вызывают тревогу. Ничто не распространяется быстрее, чем привычка к алкоголю, наркомания и токсикомания. Это серьезная социальная проблема современного общества. С одной стороны, алкоголики и наркоманы всегда готовы к антиобщественным действиям, употребление алкоголя и наркотиков является одной из основных причин преступности, а с другой стороны, они вызывают дегенерацию, дети алкоголиков и наркоманов часто становятся преступниками, деградируя физически и интеллектуально. Это злое и ошибочное понимание употребления алкоголя, причинившее досадные преступные деяния и особый вред личности, ничего не дает в пользу понимания того, что такое алкоголь на самом деле, а необузданные привычки наносят ущерб и общему благополучию общества, поскольку они фатальны для счастья человека. Предлагая средства правовой защиты, Специальный комитет Палаты общин британского парламента по интоксикации сослался на причины пьянства, которые он считал «глубоко укоренившимся, древним, широко распространенным и настоятельно поощряемым злом небрежности, невежества, пренебрежения, обычаев и личных «эгоистичных» интересов». Считалось, что эти средства защиты можно разделить на две широкие категории: законодательные средства и моральные средства, и закон должен был «формировать, подавлять и наказывать злонамеренные и заразные наклонности членов общества, поощряющих пьянство».

Ключевые слова: алкоголизм, наркомания, злоупотребление, патология, психическое расстройство.

Introducere

Analiza instituției beției sau a stării de ebrietate de-a lungul evoluției perioadelor istorice și respectiv a evoluției reglementărilor referitoare la aceasta, exemplu a celor în plan național de la primele reglementări românești scrise ale lui Vasile Lupu, Matei Basarab, ulterior Codul Caragea și a lui Calimah; a reglementărilor moderne cum ar fi Codul penal român a lui Alexandru Ioan Cuza din 1865, precum și cel al lui Carol al II-lea din 1937, respectiv al celor contemporane din 1969, corespunzător, noul Cod penal al României din 28 iunie 2004.), *sistematică* (analiza aspectelor instituției beției sau a stării de ebrietate ale infracțiunii în raport cu alte instituții ale dreptului penal din sistemul ramurii dreptului penal, cum este al acelora de faze sau etape ale infracțiunii, unitatea și pluralitatea de infracțiuni și infractori, individualizarea pedepsei penale, precum și în raport cu o serie de infracțiuni din partea specială a Codului penal), *comparativă* (aprecierea conceptelor referitoare instituției beției sau a stării de ebrietate ale persoanei infractorului în raport cu alte legislații penale ale altor țări, respectiv, ale doctrinelor acestora și practicii judiciare în domeniu; de asemenea ca o metodă de comparație s-a utilizat și prezentarea sau analiza vechilor legislații penale în raport cu noile sau actualele reglementări penale.

Cercetând corelația dintre beție, alcoolism și criminalitate, savanții juriști, cu părere de rău, deseori nu fac o demarcație între așa noțiuni ca „starea de ebrietate”, „beție” și „alcoolism”. Iar o confundare a acestor noțiuni complică aflarea esenței lor și a acelei legături cu criminalitatea, pe care o putem urmări când ne aprofundăm în consecințele abuzului de alcool[1].

Pe parcursul procesului de maturizare biologică și socială, individul își formează propria personalitate prin învățarea și asimilarea treptată a modelului socio-cultural predominant, care favoriză orientare antisocială a personalității [4].

Familia constituie prima cale de socializare a individului. Familia este cea care ofera cadrul cel mai propice de transmitere a modelelor, normelor și valorilor de comportament. Primii pași de transformare a ființei biologice în ființa umană au loc în cadrul familiei. Primele experiențe de viață, primul contact social, primele notiuni cu privire la datorie, la responsabilitate, primele reguli de comportament, omul le învață în familie [5].

Starea de ebrietate și alcoolismul duc la distrugerea personalității, la degradarea, la pierderea calităților sociale și a particularităților, la formarea unei orientări antisociale solide, care se exprimă în neglijarea intereselor familiei, în acțiuni agresive și în comiterea unor infracțiuni referitor la cei care încearcă să se opună beției. Întotdeauna starea de ebrietate a adus grave daune morale, fizice și materiale personalității, în consecință, oamenii pierd totul, uneori averi. Dar influența ei în perioada crizei economice este deosebit de nefastă, când multe familii trăiesc în condiții mizere, fără a primi salariile luni la rând, fără a avea alte surse de existență, cerșesc.

În astfel de situații, tatăl sau mama, care bea, prezintă o tragedie, o situație de impas pentru familie. Sub influența beției persoana devine răutăcioasă, răzbunătoare, geloasă, agresivă, gata să comită cele mai grave crime[2].

În familiile în care părinții duc un mod parazită de viață, nu muncesc, consumă sistematic și abuziv băuturi alcoolice, unde predomină lăcomia, egoismul, cupiditatea, sau au antecedente penale, riscul apariției unor manifestări antisociale la copii este foarte sporit[4].

Materiale utilizate și metode aplicate. La elaborarea prezentei lucrări au fost studiat și utilizat cadrul normativ juridico-normativ comparativ-istoric, regional și național ce asigură protecția juridică a persoanelor cu devianța alcoolică, toxicomania în materie de istorie a dreptului penal, aspecte de drept penal comparat, și criminologie. Au fost folosite

metodele: istorică, comparativă, logică, a analizei și sintezei, sistemică.

Rezultate obținute și discuții

Legea penală franceză folosea, până la noul Cod penal, o expresie identică atât pentru faptele justificative (art. 327-328), cât și pentru cele care exclud imputabilitatea (art. 64), și anume, *il n'y a crime, ni delict*, situație similară, într-un fel, cu legea penală română. Totuși, doctrina și jurisprudența au tradus expresia de mai sus în mod diferit (spre deosebire de doctrina și jurisprudența română), după cum se referă la fapte justificative (și care produc efecte *in rem*), ori se referă la cauze de neimputabilitate (și care produce efecte *in personam*).

Astfel, majoritatea autorilor grupează cauzele de iresponsabilitate în cauze obiective de iresponsabilitate (fapte justificative) și cauze subiective de iresponsabilitate (cauze de neimputabilitate). Păstrând aceeași grupare, alți autori denumesc cauzele de neimputabilitate drept cauze de neculpabilitate [1]. O asemenea diferențiere se făcea și în doctrina penală română elaborată pe baza Codului Penal din 1936, în sensul că se concepea existența unor cauze de neimputabilitate explicite (cauze de ne culpabilitate) și cauze de neimputabilitate implicite (fapte justificative; legitima apărare, starea de necesitate, ordinul legii etc.).

Legislația penală italiană adoptă o poziție apropiată de cea franceză. Legiuitorul folosește aceeași formulă *non e punibile*, atât în cazul unor cauze obiective de ne pedepsibilitate (legitima apărare, starea de necesitate și altele), cât și în cazul unor cauze subiective (eroarea de fapt, cazul fortuit, constrângerea fizică etc.).

Deși sub o reglementare identică, doctrina distinge cele două categorii în raport cu efectele lor specifice; astfel, cauzele obiective (cauze justificative) exclud ilicitul penal, fapta fiind comisă în condițiile legii

și în îndeplinirea unui drept sau a unor obligații impuse de lege; în timp ce cauzele subiective sunt împrejurări care afectează vinovăția (*colpevolezza*). Alți autori împart cauzele de ne pedepsibilitate în cauze de excludere sau modificare a imputabilității (cazul fortuit, eroarea, vârsta, alienația mintală, beția) și cauze care exclud responsabilitatea penală (ordinul legii, legitima apărare, starea de necesitate); sunt și autori care consideră că există cauze susceptibile să excludă imputabilitatea (vârsta, alienația mintală, beția, surdo-mutismul); cauze care exclud normalitatea actului volitiv (constrângerea fizică, cazul fortuit, eroarea etc.), și cauze de justificare ori cauze obiective, care exclud infracțiunea (legitima apărare, starea de necesitate, ordinul legii); fapta comisă în aceste împrejurări nu este ilicită, ci conformă legii.

Spre deosebire de legislația *franceză și italiană*, cea *germană* folosește o terminologie proprie pentru fiecare din cauzele de excludere a responsabilității la care ne-am referit. Astfel, § 32, referindu-se la legitima apărare, starea de necesitate etc., folosește expresia “nu acționează ilicit” (*handelt nicht rechts-widrig*), iar în cazul împrejurărilor care exclud vinovăția, § 35 folosește expresia “acționează fără vinovăție” (*handelt ohne Schuld*); ca urmare, în doctrină se face o deosebire clară între cauzele care înlătură ilicitul faptei și cauzele care înlătură vinovăția. În doctrina germană, noțiunea de imputabilitate este folosită cu alt înțeles decât în lucrările autorilor francezi și italieni; ea se referă la situația juridică în care se află o persoană căreia i s-a atribuit săvârșirea unei fapte penale. Aceste din urmă cauze ar putea interveni numai după ce s-a stabilit caracterul ilicit al faptei (deci evaluarea vinovăției este o etapă ulterioară și privește numai faptele care n-au beneficiat anterior de o cauză care înlătură caracterul lor ilicit).

O reglementare asemănătoare conține și *Codul Penal model american* care prevede, în capitole distincte, cauzele de justificare (de exemplu, starea

de necesitate, legitima apărare); cauzele care exclud culpabilitatea (de exemplu, ignoranța, constrângerea etc.) și cauzele care exclud responsabilitatea (de exemplu, alienația mintală).

În legislațiile străine există și alte cauze care înlătură existența faptului ilicit sau a vinovăției, pe lângă cele care ar coincide cu reglementările din *legea penală română*. Astfel, legea penală italiană consideră justificată și fapta aceluia care vatămă ori pune în pericol o valoare socială cu consimțământul celui care poate să dispună legal de aceasta (art. 50 Codul Penal italian); tot astfel (art. 51¹ C.Pen.), dacă cel care comite un fapt, aparent ilicit, s-a aflat în exercitarea unui drept (de exemplu, cel care beneficiază de o servitute de trecere prin grădina altei persoane nu poate fi considerat că a comis o faptă de violare de domiciliu); de asemenea, dacă agentul a acționat în îndeplinirea unei obligații impuse de lege sau de un ordin al autorității legitime (art. 51¹ C.Pen.); tot astfel, potrivit art.53 C.Pen., este justificat faptul funcționarului public de a uza arme în situațiile anume prevăzute de lege (de exemplu, pentru a răspunde la violențe ori pentru a înfrânge o rezistență activă).

În *doctrina italiană* se discută de existența unor fapte justificative tacite cum ar fi activitatea medico-chirurgicală, activitatea sportivă violentă și furnizarea de informații comerciale.

În *legislația germană* se consideră ca justificată fapta comisă cu aprobarea autorității (de exemplu, jocul de noroc); tot astfel, dacă fapta aparent ilicită, s-a comis cu consimțământul victimei, ori dacă subiectul a folosit constrângerea de stat ca urmare a ordinului legii (ordinul de serviciu, ordinul militar), sau ca urmare a unui drept limitat de corecție; de asemenea, dacă cetățeanul a acționat “pro magistro” substituindu-se autorității de stat (de exemplu, orice cetățean poate să rețină pe acela care este bănuit de săvârșirea unei infracțiuni, chiar dacă procedând astfel i-ar provoca o vătămare corporală), tot astfel,

poate să se opună, legal, încercărilor unei persoane de a înlătura ordinea constituțional-democratică (de exemplu, este justificată opunerea prin orice mijloace de a se instaura o dictatură militară).

Nu constituie o acțiune vinovată, potrivit legislației germane, aceea comisă de agent prin depășirea limitelor legitimei apărări din cauza tulburării, temerii sau spaimei (§33, Codul Penal german); sau dacă subiectul a îndeplinit o dispoziție de serviciu neobligatorie, crezând că este obligatorie; ori dacă agentul a acționat fiind în eroare asupra caracterului ilicit al faptei (§ 17).

În *doctrina germană* se discută și dacă riscul permis ar putea fi considerat o cauză justificativă autonomă; într-o viziune, numai legiuitorul poate să creeze cauze justificative; în afara legii, nu pot fi concepute alte cauze justificative; ca urmare, riscul permis ar putea fi un principiu structural comun mai multor cauze justificative și nu o cauză justificativă autonomă. Așa de exemplu, în cazul stării de necesitate, este permis agentului să acționeze, chiar dacă salvarea valorilor ocrotite de lege este nesigură iar acțiunea sa este riscantă, cu condiția de a fi procedat la verificarea scrupuloasă a condițiilor în care acționează și a șanselor de reușită a salvării. Cu aceste îndatoriri, cel care acționează riscant, fără să existe premisele unei cauze justificative, poate beneficia de un asemenea privilegiu (stare de necesitate, consimțământul victimei), chiar dacă, până în final, acțiunea sa nu a reușit deoarece premisele reușitei, evaluate scrupulos de agent, nu s-au confirmat. Astfel, pilotul care încearcă să salveze un grup de persoane izolate și amenințate de inundație, folosind un avion vechi, dat la reformă, deci un mijloc inadecvat pentru realizarea scopului propus, nu va răspunde dacă în final acțiunea nu reușește și avionul este distrus, în măsura în care o evaluare obiectivă ar fi arătat că erau șanse de reușită și încercarea merita să fie făcută. La fel, medicul care încearcă o operație riscantă, fără consimțământul

bolnavului (neputând fi obținut), fiind convins că sunt șanse de salvare a acestuia[1]. În asemenea situații, agentul acționează cu intenție eventuală în ce privește rezultatul ilicit, însă existența unor posibilități, temeinic verificate, de reușită și starea de urgență care impunea o hotărâre rapidă justifică încercarea de salvare chiar în aceste condiții.

În *doctrina penală franceză* se admite ca fapt justificativ explicit, cu caracter general, și ordinul legii (comanda autorității legitime), pe lângă legitima apărare. Au caracter de fapte justificative, de asemenea, starea de necesitate și consimțământul victimei. Pe lângă acestea există și cauze justificative particulare anumitor infracțiuni (proba verității, avortul terapeutic).

În Codul Penal român din 1936 erau prevăzute ca fapte justificative executarea ordinului legii sau a ordinului autorității, pe lângă unele cauze justificative implicite (autorizarea și consimțământul victimei, exercițiul unei profesii, arte, meserii; îndeplinirea ritualului cultelor recunoscute, sporturile și concursurile sportive).

În *doctrină penală română* s-a discutat amplu dacă faptele comise în stare de beție voluntară ar putea fi atribuite agentului ca fiind săvârșite numai cu intenție sau ar putea răspunde din culpă, din moment ce acesta, în momentul comiterii faptei, nu avea capacitatea deplină de a înțelege și voi și, ca atare, nu putea prevedea rezultatul.

În *doctrina americană* se subliniază că instanțele au tendința să interpreteze foarte larg noțiunea de beție voluntară; dacă la o asemenea stare nu s-a ajuns prin constrângere sau prin fraudă, agentul răspunde pentru toate infracțiunile comise în stare de beție chiar dacă beția a fost deosebit de profundă alterând complet capacitatea subiectului de a înțelege și de a voi, subiectul ajungând într-o stare similară alienației mintale. În doctrină se combate această tendință propunându-se ca starea de alienație mintală provocată de beție (de exemplu, *delirium tremens*) să

excludă răspunderea agentului; de asemenea, beția voluntară să constituie o circumstanță atenuantă în cazul unei persoane neexperimentate.

După unii autori și o parte a jurisprudenței, persoana în stare de beție voluntară urmează să răspundă, întocmai ca și persoana care nu s-ar fi aflat într-o asemenea stare, după cum a comis fapta cu intenție sau din culpă: astfel, cel în stare de beție care își ucide rivalul va comite omor intenționat, iar șoferul în stare de beție care circulând cu viteză excesivă provoacă un accident de circulație va răspunde pentru ucidere din culpă. În realitate, persoana în stare de beție nu se află în condiții psihice normale, deoarece percepțiile și reacțiile sale sunt puternic influențate de consumul de băuturi alcoolice; în acest caz, asimilarea persoanei în stare de beție cu o persoană normală care ar putea comite intenționat și din culpă o faptă conduce la o ficțiune de capacitate psihică, la o formă ocultă de responsabilitate obiectivă.

Pentru a depăși acest impas, o parte a doctrinei a recurs la ipoteza *actio libera in causa* argumentând că a existat capacitatea psihică a subiectului în momentul când acesta a consumat băuturile alcoolice devenind în stare de iresponsabilitate. Ca urmare, agentul ar putea răspunde pentru o faptă ilicită comisă în stare de beție; el va răspunde pentru o faptă intenționată (dol eventual) dacă a avut reprezentarea că în starea în care se găsește ar putea provoca un rezultat ilicit și a acceptat această eventualitate, sau va răspunde pentru o faptă din culpă, dacă ar fi trebuit și putut să prevadă că în stare de beție ar putea provoca un rezultat ilicit.

O atare soluție ar lăsa însă nepedepsite faptele comise din culpă atunci când legea nu prevede decât posibilitatea săvârșirii lor cu intenție (de exemplu, furtul, ultrajul, tulburarea liniștii publice etc.), adică tocmai faptele pe care persoanele în stare de beție le săvârșesc în mod frecvent. Dar, soluția apare discutabilă în cazul beției voluntare complete și pentru că fiind grav alterată capacitatea

agentului de a înțelege și voi, ca urmare a denaturării proceselor psihice provocată de beția voluntară, este cu neputință a se reține în sarcina subiectului intenția ori culpa. Una este intenția sau culpa agentului de a deveni în stare de beție și alta este intenția sau culpa acestuia în raport cu faptele ilicite comise în stare de beție. Mai apropiată de adevăr pare soluția propusă de alți autori, și anume, de a se evita o soluție de principiu și de a se rezolva această chestiune, de la caz la caz, în raport cu situația concretă; ar putea exista împrejurări când agentul, în stare de beție voluntară, să fi comis fapta prevăzută de legea penală cu intenție (directă sau indirectă) ori din culpă, după cum ar putea fi situații când să apară evidentă starea de iresponsabilitate a agentului și când orice răspundere penală să fie exclusă[1].

În *doctrina franceză*, Merle și Vitu susțin că ar preleva un alt punct de vedere, și anume, că persoana aflată în stare de beție voluntară completă trebuie să răspundă întotdeauna pentru o infracțiune comisă cu dol eventual; Curtea de casație franceză a admis însă că, fiind vorba de o chestiune de fapt, decizia trebuie luată de la caz la caz; Garraud este de părere că în situația de mai sus ar exista o răspundere pentru culpă dacă infracțiunea comisă se sancționează din culpă; în ipoteza contrară se va pedepsi numai infracțiunea de beție. Pannain arată că doctrina și jurisprudența italiană consideră că nu se poate decide, de principiu, dacă infracțiunea comisă în stare de beție trebuie reținută ca fiind săvârșită cu intenție sau din culpă ci numai în raport cu datele concrete. Padovani propune o reconsiderare a întregii materii privind starea de beție. După părerea sa, agentul care s-a pus în stare de incapacitate ar trebui să răspundă pentru o faptă intenționată dacă a avut reprezentarea consecințelor ilicite și a acceptat riscul producerii acestora. Dacă a acționat din culpă ar trebui să fie sancționat cu o pedeapsă mai redusă decât pentru fapta intenționată (spre a evita soluția de nepedepsire dacă fapta

respectivă nu este incriminată și când este comisă din culpă).

Este interesantă *experiența legislației germane*. Codul Penal german a incriminat, în paragraful 323 a, provocarea cu intenție sau din culpă a stării de beție de însuși făptuitorul (beție voluntară), ca delict autonom, dacă agentul în această stare a săvârșit o faptă ilicită care nu poate fi pedepsită deoarece din cauza beției agentul a devenit iresponsabil. După unii autori, agentul ar putea fi sancționat prin aplicarea §323 a, chiar dacă nu a prevăzut posibilitatea săvârșirii unei fapte ilicite în această stare. În jurisprudență s-a susținut, dimpotrivă, că posibilitatea comiterii unei fapte ilicite trebuie să fi fost previzibilă de agent. În sfârșit, alți autori consideră că dispozițiile §323 a, ar constitui un delict autonom, o realitate în sine, independentă de fapta comisă în stare de beție, singura condiție fiind aceea să fi existat o asemenea faptă ilicită și aceasta să nu poată fi pedepsită; această condiție are caracter obiectiv, nefiind necesar să existe în reprezentarea agentului. În felul acesta, beția voluntară completă nu mai poate să conducă la înlăturarea infracțiunii (când faptul săvârșit în această stare ar emana de la un iresponsabil) ci este incriminată prin ea însăși.

Această concepție asupra beției voluntare, incriminată ca fapt autonom, a fost criticată la rândul ei, cea mai importantă obiecție fiind aceea că în acest fel se incriminează un mod de viață și nu un fapt determinat prin care se aduce atingere valorilor sociale ocrotite de legea penală. Spre a susține incriminarea s-a invocat teoria riscului depășit; beția voluntară poate fi incriminată deoarece creează un risc inadmisibil, acela al săvârșirii unei infracțiuni în stare de beție. În această viziune, riscul ar fi o a treia formă fundamentală de vinovăție care s-ar situa între dol și culpă ceea ce ar contraveni concepției tradiționale după care dincolo de dol și culpă *tertium non datur*.

Numărul de interpretări datorită stării de ebrietate în locurile publice figurează printre indicii de

comportament perturbatori sociali adesea prezenți în analizele statistice. Pentru a fi utile, comparațiile internaționale între acești indici trebuie să se poată sprijini pe o definiție a “stării de ebrietate în locurile publice” și trebuie ca poliția să conducă o acțiune uniformă fondată pe această definiție. Aceasta spune că situația socială, etnică și economică determină la fel de bine riscul de ebrietate în locuri publice ca și cantitatea de alcool absorbită. Subiecții din clasa socială inferioară au adesea tendința de a se comporta, sub influența alcoolului, într-un mod gălăgios. Pe de altă parte, cum ei consumă în general alcool în locuri publice, trebuind după aceea să se întoarcă acasă, comportamentul exuberant are multe șanse să atragă asupra lor atenția poliției. Același lucru se întâmplă și în cazul imigranților care nu numai că suferă de aceleași inconveniente, dar în plus prezintă adesea dificultăți legate de locuință, dificultăți care conduc la creșterea poftelor de scandal și bătaie în barăcile puțin primitoare unde ei locuiesc.

În plus, câteva grupuri sociale – imigranții și câțiva tineri – prezintă un mod propriu de comportare generală, care poate influența atât comportamentul particular cât și cantitatea de alcool pe care o consumă. De asemenea, “comportamentul în stare de ebrietate” depinde nu numai de consumul de alcool, cât și de poziția și contextul social al fiecărui individ.

Făcând abstracție de diferențele în comportament la consumul unei aceleiași cantități de alcool, comparațiile internaționale între numărul de interpelări pentru beție pot deforma realitatea datorită varietății (diferențelor) reglementărilor aplicate de poliție, lucru ce se poate explica prin lipsa de efective de poliție sau prin necesitatea concentrării atenției și asupra cazurilor mai grave de delicvențe.

În *Anglia și Țara Galilor*, numărul absolut de delictе în stare de ebrietate constatat a crescut de la 47.717 în 1950 la 108.871 în 1974 și numărul lor raportat la 10.000 locuitori în vârstă de min. 15 ani

a trecut de la 14 în 1950 la 21,2 în 1968; la 10.000 locuitori în vârstă de 14 ani sau mai mult, acest număr, care a fost de 27,9 în 1970, a scăzut la 26,9 în 1974.

În *Finlanda*, interpelările pentru beție au variat de la 146.998 în 1950 la 276.206 în 1976, respectiv de la 5.210 la 7.485 pentru 100.000 de locuitori în vârstă de cel puțin 15 ani. Este interesant de observat că raportul între numărul de interpelări pentru beție și cantitatea totală de alcool consumată în Finlanda a scăzut, de asemenea, în același timp. Deoarece, atitudinea poliției față de consumatorii de alcool nu s-a schimbat în cursul acestei perioade, aceasta dovedește că, fie finlandezii se comportă mult mai bine în societate sub efectul alcoolului, fie că-l consumă mai mult la domiciliu, unde stările de ebrietate sunt mai puțin vizibile. Se poate, de asemenea, ca volumul de alcool consumat în Finlanda la fiecare ocazie să fie diminuat și în schimb numărul ocaziilor de a bea să fie crescut, cu toate că anchetele realizate în această țară nu confirmă această ultimă ipoteză.

În *Suedia*, numărul persoanelor încarcerate pentru băutura a crescut de la 103.041 în 1971 la 110.187 în 1976, respectiv de la 16,2 la 16,9 raportat la 1.000 locuitori în vârstă de minim 15 ani. Numărul condamnărilor pe delictе de acest fel a crescut de la 67.996 la 75.531 în 1975.

În *Polonia*, numărul de urmăriri pentru delictе în stare de ebrietate raportat la 100.000 locuitori de peste 15 ani a scăzut de la 1.239 în 1953 la 717 în 1975. Numărul de persoane reținute în centrele de dezintoxicare raportat la 100.000 locuitori a fost de 1.295 în 1959 și 1.252 în 1975. Numărul de urmăriri pentru delictе în stare de ebrietate și cel de detenții în centrele de dezintoxicare la 100.000 litri de alcool consumat a fost considerabil mai mic în 1975 față de 1955, gândindu-ne, ca și în cazul Finlandei, dacă poliția a urmat o politică constantă pe durata acestei perioade, comportamentele sub influența alcoolului s-au ameliorat.

Diversitatea atitudinilor și reacțiilor societăților față de comportamentele anormale arată clar că depinde de nivelul (%) de alcoolemie tolerat de conducători în Europa, nivel care variază de la 0 la câteva din țările din Europa de Est până la mc/100 ml de sânge în Irlanda. Acest mare ecart între opinii și între practicile în materie de alcoolemie la volan arată nu numai diversitatea atitudinilor în Europa, dar și imposibilitatea comparației internaționale de statistici legate de starea de ebrietate la volan[6]. O organizație internațională, de exemplu O.M.S.-ul singură sau cu organizațiile de securitate rutieră, ar trebui poate să se ocupe de normalizarea nivelelor maxime de alcoolemie tolerate în Europa.

Statisticile cu urmări pentru delikte legate de condusul sub influența alcoolului sunt foarte influențate de modul în care poliția aplică regulamentul, în plus numărul de automobile și km. parcurși pot schimba partea spectaculoasă în perioade limitate. Numărul delictelor legate de condusul sub influența alcoolului depinde nu numai de kilometraj, cât și de numărul de conducători sau automobile pe stradă.

Trebuie să ținem cont, în egală măsură, de îmbunătățirea rețelelor rutiere (șoselelor) și de construcția automobilelor. Este de asemenea adevărat că, din punct de vedere epidemiologic, alcoolul joacă un rol substanțial în numărul de accidente de circulație și are o contribuție importantă în accidentele de circulație mortale. În realitate, chiar dacă până la 50% din conducătorii omorâți pe șosea prezintă alcoolemie peste nivelul autorizat, accidente mortale se produc în egală măsură și în țările musulmane unde nu se consumă deloc alcool.

Câteva caracteristici ale personalității, ca de exemplu agresivitatea sau impetuoșitatea, contribuie, de asemenea, la accidente. Combinația lor cu excesul de alcool, care se întâlnește adesea la tineri, poate fi dezastruoasă. Acesta este motivul pentru care câteva grupuri sunt în special expuse accidentelor rutiere,

chiar dacă consumul de alcool este relativ mic; chiar dacă nu este posibil a se dezvălui tendința generală a țărilor europene, accidentele realizate sub influența alcoolului reprezintă o proporție importantă din totalul accidentelor rutiere. În unele țări controalele surpriză la alcoolemia din sânge, efectuate din întâmplare, au fost interzise; când legea s-a modificat pentru a permite aceste controale făcute de poliție conducătorilor auto, rezultatul a fost că numărul infracțiunilor a scăzut. Astfel de controale surpriză, realizate în câteva state din Statele Unite ale Americii, efectuate în baza legii au produs aceleași efecte.

Nu a fost posibil să se obțină statistici pe perioade lungi legate de urmările condusului sub influența alcoolului, pe grupuri de persoane reprezentative din țările europene. Din contră, după informațiile venite din câteva țări, situația s-a degradat cu timpul. În Norvegia, de exemplu, au fost, în 1950, 710 condamnări pentru astfel de infracțiuni; în 1976 numărul lor a ajuns la 7.156. În Suedia numărul de condamnări pentru condus în stare de ebrietate a crescut de la 7.052 în 1971 la 8.482 în 1975; numărul de condamnări pentru condus sub influența alcoolului a crescut de la 7.722 în 1971 la 8.755 la 1976. Numărul total al acestor 2 tipuri de infracțiuni, care se disting una de cealaltă, a trecut deci de la 14.774 la 17.237 și numărul de condamnați de la 13.497 la 15.382. În Franța, numărul suspendărilor carnetelor de conducere în stare de ebrietate a crescut de la 2.429 în 1954 la 9.683 în 1977.

De asemenea, în țările unde există statistici, numărul total al consecințelor datorate stării de ebrietate a sporit. Totuși, nu se știe exact dacă și raportul de condamnări între conducători și kilometri parcurși a crescut. În cazul Finlandei, s-a calculat că dacă numărul absolut de cazuri de conducere în stare de ebrietate "cunoscute de poliție" a crescut considerabil între 1950 și 1975, numărul de cazuri de conducere în stare de ebrietate în raport cu numărul de automobile, înmulțit cu consumul de băuturi

alcoolice a cunoscut o cădere verticală și constatată în timpul anilor 1950 până la 1960, apoi a rămas constant în timpul anilor 1970.

Toate țările publică numărul victimelor în accidente de circulație, unele dintre ele chiar și numele răniților, dar majoritatea dintre ele nu indică numărul deceselor atribuite alcoolului. De fapt, conform unei analize recente, doar 8 țări publică aceste date. Elveția, care este una dintre ele, prezenta, în 1954, 111 decese în accidente de circulație datorită consumului de alcool, în 1977 atingându-se numărul de 270. Numărul accidentelor mortale datorate alcoolului exprimat ca % din numărul total de accidente rutiere mortale a crescut în Polonia de la 32,2% în 1950 la 30% în 1975. În Finlanda, numărul deceselor în accidente rutiere cunoscute de poliție și datorate alcoolului a atins 83 în 1950 și 194 în 1975, respectiv 22,7% și 23% din ansamblul accidentelor mortale de circulație [6].

În țările (constituind majoritatea) care nu disting accidente mortale de circulație datorate alcoolului din ansamblul tuturor accidentelor, mortalitatea la 100.000 locuitori datorată accidentelor de circulație a crescut în general din 1950 în 1975. Se poate crede că în majoritatea din aceste țări proporția accidentelor datorate alcoolului a atins cel puțin dacă nu a și depășit 25%. Se poate concluziona că mortalitatea în accidente de circulație cu implicația alcoolului a crescut mult și că este ridicată în cele mai multe țări europene. România comunică cifra de 10,8% ca reprezentând accidente rutiere datorate alcoolului, Franța înregistrând 30%.

Concluzii

În concluzie trebuie de menționat că starea de ebrietate și alcoolismul aduc grave daune morale, fizice și materiale personalității. În consecință, oamenii pierd totul.

Deci, persoanele care consumă abuziv băuturi alcoolice sau consumă ilicit droguri și alte substanțe

psihotrope, inclusiv persoane bolnave de alcoolism cronic de narcomanie și toxicomanie pot beneficia de tratament în instituții narcologice ambulatorii sau staționare, precum și de tratament de scurtă durată în instituții curativ profilactice teritoriale.

Combaterea infracțiunilor săvârșite în stare de ebrietate s-ar reduce dacă statul ar interzice vânzarea băuturilor alcoolice minorilor, vânzarea în locuri neautorizate, prin crearea instituțiilor de corectare și reducerea a alcoolizării, ridicarea nivelului general de instruire, a pregătirii tehnico-profesionale și crearea locurilor vacante de muncă.

Este de înțeles faptul că situațiile în care indivizii consumă alcool sau alte substanțe pentru a-și da curaj în scopul săvârșirii infracțiunii fără de care fiind cu conștiința trează ei poate că nu ar fi săvârșit-o, ar fi bine de apreciat în sensul agravării pedepsei. Însă atunci când infracțiunea a fost săvârșită în stare de ebrietate de către un minor la îndemnul maturilor, sau când efectul acestor substanțe nu le era cunoscut din start, datorită unor împrejurări independente de voința sa, aceste situații ar putea fi apreciate drept atenuante ori cel puțin, să nu fie luate în considerare la stabilirea pedepsei.

Referințe bibliografice

1. ANTONIU, G. *Vinovăția penală*, Ed. Academiei, București, 2002, pag. 211.
2. FLOREA, V. N. *Beția și încălcarea dreptului*, Chișinău, 1985, p. 6.
3. FLOREA, V. N. *Pedepse pentru crimele săvârșite din motive de beție și alcoolism. //Legea și viața*, 1996, nr.2, p.29.
4. LARII, I. *Criminologia*, Chișinău-2004, pag..52.
5. STĂNOIU, R. M. *Familia - factor de bază în dezvoltarea personalității și în prevenirea delincvenței juvenile*. Comunicare prezentată la simpozionul național de criminologie, 11-12 decembrie, 1981.
6. POP, O. *Alcoolismul ca fenomen social*, Ed. Mirton, Timișoara, 2002, pag. 15.

NEAJUNSURILE CE CARACTERIZEAZĂ NOȚIUNEA DE VÂNAT, UTILIZATĂ ÎN ART. 233 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Anastasia BOLDESCU

Doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: nastea.braniste@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0003-3263-0552>

Definițiile normative și cele doctrinare ale noțiunii de vânat (vânătoare) conțin enumerarea în calitate de specii mai apropiate (în raport cu genul mai îndepărtat de vânat (vânătoare)) a următoarelor modalități: depistare; căutare; stârnire; urmărire; hăituire; rănire; dobândire (ucidere sau capturare); altă activitate care are ca scop dobândirea. Pornind de la această premisă, considerăm că primul aspect, ce trebuie luat în considerare la stabilirea înțelesului noțiunii de vânat (vânătoare) în sensul art. 233 CP RM, este să aflăm care dintre respectivele modalități se pot regăsi în această noțiune din legea penală. Infracțiunea, prevăzută la art. 233 din Codul penal al Republicii Moldova, este una materială. Din aceste considerente, nu toate modalitățile, enumerate în definiția noțiunii de vânătoare din art. 2 al Legii nr. 298/2018, sunt în măsură să exprime esența juridică a acțiunii prejudiciabile prevăzute la art. 233 din Codul penal al Republicii Moldova. Definiția dată nu a fost concepută pentru a reflecta faptul că această infracțiune se consideră consumată din momentul producerii urmărilor prejudiciabile. Nu mai poate fi tolerat titlul în vigoare „Vânatul ilegal” al art. 233 din Codul penal al Republicii Moldova. În scopul perfecționării art. 233 din Codul penal al Republicii Moldova, este necesară modificarea acestui titlu în „Braconajul cinegetic”.

Cuvinte-cheie: vânat (vânătoare), braconaj, infracțiune materială, infracțiune formală, capturare, ucidere, rănire.

THE SHORTCOMINGS THAT CHARACTERIZE THE NOTION OF HUNTING, USED IN ARTICLE 233 OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Normative and doctrinal definitions of the notion of hunt (hunting) contain the enumeration as closer species (in relation to the more distant type of hunt (hunting)) of the following ways: detection; search; arousal; tracking; chase; injury; acquisition (kill or capture); other activity aimed at acquisition. Starting from this premise, we consider that the first aspect, which must be taken into account when establishing the meaning of the notion of hunt (hunting) within the meaning of article 233 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, is to find out which of the respective methods can be found in this notion from the criminal law. The offense provided for in article 233 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, is a material one. For these reasons, not all the ways, listed in the definition of the notion of hunting in article 2 of Law no. 298/2018, are able to express the legal essence of the prejudicial action provided for in article 233 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. The definition given was not designed to reflect the fact that this offense is considered to be consumed from the moment of the occurrence of injurious consequences. The current title “Illegal hunting” of Article 233 of the Criminal Code of the Republic of Moldova can no longer be tolerated. In order to improve Article 233 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, it is necessary to amend this title in “Cynegetic poaching”.

Keywords: hunting, poaching, material crime, formal crime, capture, killing, injury.

LES LACUNES CARACTÉRISANT LA NOTION DE CHASSE, UTILISÉE À L'ART. 233 DU CODE PÉNAL DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

Les définitions normatives et doctrinales de la notion de chasse contiennent l'énumération en tant qu'espèces plus proches (par rapport au genre de gibier chasse plus éloignées modalités suivantes: détection; recherche; excitation; poursuite; chasse; blessure; acquisition (mise à mort ou capture); autre activité visant à acquérir. Partant de ce postulat, nous considérons que le premier aspect, qui doit être pris en compte lors de l'établissement du sens de la notion de chasse au sens de l'art. 233 CP RM, est de savoir laquelle de ces voies peut être trouvée dans cette notion du droit pénal. Le crime, prévu à l'art. 233 du Code pénal de la République de Moldova est un crime matériel. Pour ces raisons, toutes les modalités, énumérées dans la définition de la notion de chasse à l'art. 2 de la loi n° 298/2018, ne sont pas en mesure d'exprimer l'essence juridique de l'action préjudiciable prévue à l'art. 233 du Code pénal de la République de Moldova. La définition donnée n'a pas été conçue pour refléter le fait que cette infraction est considérée comme consommée à partir du moment où elle entraîne les conséquences préjudiciables. Le titre en vigueur "chasse illégale" de l'art ne peut plus être toléré. 233 du Code pénal de la République de Moldova. Afin d'améliorer l'ARTICLE 233 du Code pénal de la République de Moldova, il est nécessaire de modifier ce titre en "braconnage cinétique".

Mots-clés: chasse, braconnage, délit matériel, délit formel, capture, meurtre, blessure.

НЕДОСТАТКИ, ХАРАКТЕРИСТИРУЮЩИЕ ПОНЯТИЕ ОХОТЫ, ИСПОЛЬЗУЕМОЕ В СТАТЬЕ 233 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Нормативные и доктринальные определения понятия охоты содержат перечисление в качестве близких видов (по отношению к более отдаленному виду дичи (охоты)) следующих способов: обнаружение; поиск; возбуждение; отслеживание; гнаться; рана; приобретение (убить или захватить); иная деятельность, направленная на приобретение. Исходя из этого, мы считаем, что первый аспект, который необходимо учитывать при установлении значения понятия дичи (охоты), согласно ст. 233 УК РМ, заключается в том, чтобы выяснить, какие из соответствующих способов можно обнаружить в данном понятии из уголовного закона. Правонарушение, предусмотренное ст. 233 УК РМ, является материальным. По этим причинам, не все способы, перечисленные в определении понятия охоты в ст. 2 Закона №. N 298/2018, способны выразить правовую сущность преюдициального иска, предусмотренного ст. 233 УК РМ. Данное определение не призвано отразить тот факт, что данное преступление считается окончательным с момента наступления вредных последствий. Нынешнее название «Незаконная охота» ст. 233 УК РМ более недопустимо. Для совершенствования ст. 233 УК РМ, необходимо изменить это название на «охотничье браконьерство».

Ключевые слова: дичь (охота), браконьерство, материальное преступление, формальное преступление, захват, убийство, ранение.

Introducere

Definițiile normative și cele doctrinare ale noțiunii de vânat (vânătoare) conțin enumerarea în calitate de specii mai apropiate (în raport cu genul mai îndepărtat de vânat (vânătoare)) a următoarelor modalități: depistare; căutare; stârnire; urmărire; hăituire; rănire; dobândire (ucidere sau capturare); altă activitate care are ca scop dobândirea.

Pornind de la această premisă, considerăm că *primul aspect*, ce trebuie luat în considerare la stabilirea înțelesului noțiunii de vânat (vânătoare) în sensul art. 233 CP RM, este să aflăm care dintre respectivele modalități se pot regăsi în această noțiune din legea penală.

Idei și discuții

Legea nr. 298 din 30.11.2018 a vânătorii și fondului

cinegetic [12] (în continuare – Legea nr. 298/2018)) constituie începând cu 01.03.2021 principalul act normativ complinitor pentru art. 233 CP RM. În acest act normativ, definiția noțiunii de vânătoare din art. 2 al Legii nr. 298/2018 conține, de asemenea, enumerarea în calitate de specii mai apropiate (în raport cu genul mai îndepărtat de vânătoare) a următoarelor modalități: căutare; pândire; stârnire; gonire; împușcare; capturare; orice altă acțiune care are ca scop capturarea ori uciderea.

Cu excepția modalităților de împușcare și de capturare, toate celelalte se referă nu la acțiunea de vânătoare soldată cu un rezultat, ci la procesul de vânătoare care nu a ajuns să se soldeze cu un rezultat. În alți termeni, cu excepția modalităților de împușcare și de capturare, toate celelalte se referă la etapele de pregătire sau tentativă de infracțiune, nu la infracțiunea consumată. Pregătirea sau tentativa de infracțiune nu pot fi legate cauzal, în mod direct, cu urmările prejudiciabile. A afirma contrariul ar însemna să echivalăm activitatea infracțională neconsumată cu cea consumată. Acțiunea, care are ca scop capturarea sau uciderea animalelor (fără ca acest scop să-și găsească realizarea), nu se poate afla în legătură cauzală directă cu daunele menționate în art. 233 CP RM. De aceste daune pot fi legate cauzal doar împușcarea sau capturarea animalelor, dacă ne referim la modalitățile specificate în definiția noțiunii de vânătoare din art. 2 al Legii nr. 298/2018.

Definiția noțiunii de vânătoare din art. 2 al Legii nr. 298/2018 ar fi pretabilă infracțiunii de vânat ilegal, prevăzute la art. 170 din Codul penal al Republicii Moldova din 1961 (în continuare – CPRM din 1961). Conform alin. 1 din acest articol, răspunderea se aplica pentru „vânatul fără autorizația corespunzătoare fie în perioada și în locurile interzise, fie cu unelte și metode nepermise” [6]. Cauzarea de pagube mari era indicată ca circumstanță agravantă în alin. 2 art. 170 CP RM din 1961.

La fel, definiția noțiunii de vânătoare din art. 2

al Legii nr. 298/2018 ar fi pretabilă faptei prevăzute la alin. (2) art. 128 din Codul contravențional al Republicii Moldova (în continuare – CC RM). Conform acestei norme, răspunderea se aplică pentru „vânătoarea fără autorizație (licență), fără carnet de vânător sau fără permis de deținere sau port și folosire a armei de vânătoare, depășirea normelor stabilite de recoltare a vânatului, precum și vânătoarea în locurile interzise și în perioadele de prohibiție, folosirea armelor, uneltelor și metodelor interzise” [3].

Însă, spre deosebire de infracțiunea prevăzută la art. 170 CP RM din 1961 și de fapta prevăzută la alin. (2) art. 128 CC RM, infracțiunea prevăzută la art. 233 CP RM este una materială.

Nu în zadar, la lit. d) art. 1 al Legii României nr. 407 din 09.11.2006 a vânătorii și a protecției fondului cinegetic (în continuare – Legii României nr. 407/2006), noțiunea de braconaj este definită astfel: „tentativa sau acțiunea desfășurată în scopul (evid. ns.) dobândirii sau capturării vânatului, finalizată cu rezultat sau nu, cu încălcarea prevederilor prezentei legi” [14]. În context, mai trebuie de luat în calcul că infracțiunile de braconaj, specificate în art. 42 al Legii României nr. 407/2006, sunt infracțiuni formale. Spre deosebire de infracțiunea prevăzută la art. 233 CPRM, aceste infracțiuni nu presupun cauzarea obligatorie a unor daune. În context, V. Nicolcescu menționează: „Legea are în vedere pericolul pe care vânătoarea, în condiții ilicite, îl prezintă pentru valoarea socială ocrotită iar pericolul social, ca element al laturii obiective, se produce chiar dacă făptuitorul nu a reușit să obțină vânat” [16]. O părere similară are M. Rotaru [18]. În cazul infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, dacă făptuitorul nu obține vânat ilegal în mărime care să depășească 200 de unități convenționale, nu se produce pericolul social în sensul avut în vedere de V. Nicolcescu.

În concluzie, definiția noțiunii de vânătoare din art. 2 al Legii nr. 298/2018 nu poate fi aplicată mecanicist în condițiile infracțiunii descrise în art. 233 CP RM.

Definiția dată nu a fost concepută pentru a reflecta faptul că această infracțiune se consideră consumată din momentul producerii urmărilor prejudiciabile. Nu este acceptabil ca noțiunea, ce caracterizează fapta prejudiciabilă prevăzută la art. 233 CP RM, să se refere la etape diferite ale activității infracționale. Or, infracțiunea, prevăzută la art. 233 CP RM (ca și oricare altă infracțiune), are un singur moment de consumare.

Nu doar acest aspect trebuie luat în considerare la stabilirea înțelesului noțiunii de vânat (vânătoare) care ar fi în măsură să exprime esența juridică a acțiunii prejudiciabile prevăzute la art. 233 CP RM. Un *al doilea aspect*, nu mai puțin important, este cel care ne ajută să aflăm dacă această noțiune poate fi extrapolată la ipoteze pe care nu le prevede în mod expres.

După părerea lui S.A. Golub, noțiunea de vânătoare include, printre altele, „aflarea unor persoane cu arme, câini, păsări de pradă, capcane sau alte unelte de vânătoare, precum și cu arme de vânătoare asamblate în afara drumurilor publice sau cu producție de vânat” [19, p. 8]. Până la 01.03.2021, data intrării în vigoare a Legii nr. 298/2018, în pct. 27 al Regulamentului gospodăriei cinegetice (în continuare – RGC) (Anexa nr. 1 la Legea nr. 439 din 27.04.1995 a regnului animal (în continuare – Legea nr. 439/1995) se menționa: „Aflarea persoanelor pe terenuri de vânătoare, inclusiv pe căile de acces comun cu arme neincluse în toc, în stare montată, gata pentru aplicare, cu alte unelte de vânătoare, precum și cu câini și păsări de vânătoare (șoimi) sau cu producție de vânat, se egalează cu vânătoarea” [13]. Această prevedere reproduce aproape *mot-a-mot* dispoziția din alin. 2 art. 43 al Legii-model a CSI a regnului animal [22].

În doctrina de specialitate se explică de ce o asemenea interpretare nu este admisibilă. De exemplu, A.M. Kablov menționează: „Vânătoarea, fiind una dintre formele de folosire a obiectelor regnului animal, trebuie să se exprime în extragerea din natură a acestor obiecte sau în obținerea de beneficii din aceste obiecte,

concretizate în satisfacerea necesităților spirituale sau materiale ale unei persoane. Dacă interpretăm noțiunea de vânătoare anume astfel [...], ea nu va putea include acțiunile exprimate în aflarea cu arme de vânătoare asamblate pe drumurile publice, precum și aflarea pe terenurile de vânătoare cu arme, câini, păsări de pradă, capcane sau alte unelte de vânătoare ori cu producție de vânat. În cazul unei alte interpretări se poate ajunge la aplicarea legii penale prin analogie” [21, p. 18]. Altfel spus, nu poate fi asimilată vânătorii activitatea care fie nu se exprimă în extragerea din natură a obiectelor regnului animal sau în obținerea de beneficii din aceste obiecte, concretizate în satisfacerea necesităților spirituale sau materiale ale unei persoane, fie nu este îndreptată spre extragerea din natură a obiectelor regnului animal sau în obținerea de beneficii din aceste obiecte, concretizate în satisfacerea necesităților spirituale sau materiale ale unei persoane.

Nu trebuie ignorat nici argumentul prezentat de L.A. Zueva: „Noțiunea de vânătoare este raportată în mod nejustificat la aflarea pe terenurile de vânătoare a persoanelor cu unelte de vânătoare și (sau) producție de vânat, cu câini de vânătoare sau păsări de pradă, ceea ce contravine principiului vinovăției [...] și poate duce la incriminarea obiectivă” [20, p. 14]. Simpla aflare a unor persoane pe terenurile de vânătoare cu unelte de vânătoare și (sau) producție de vânat, cu câini de vânătoare sau păsări de pradă, nu este suficientă pentru a demonstra intenția acestora de a comite infracțiunea prevăzută la art. 233 CP RM. Dacă lipsește hotărârea de a comite această infracțiune, nu putem vorbi nici măcar despre pregătirea de a o săvârși. „Actele preparatorii constituie prima fază în perioada externă în care se trece de la adoptarea hotărârii infracționale la executarea ei, acte care numai pregătesc, din punct de vedere material, moral și organizatoric, săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, fără să se treacă la executarea propriu-zisă a acesteia” [17, p. 11] – menționează A. Șavga. Dacă nu a fost adoptată

hotărârea infracțională, în mod evident nu pot fi create condițiile pentru executarea acestei hotărâri.

Legea nr. 298/2018 nu conține o interpretare a noțiunii de vânatoare de genul celei din pct. 27 al RGC.

La lit. c) alin. (1) art. 22 al acestei legi se menționează: „În scopul protecției și al gestionării durabile a faunei de interes cinegetic și a habitatului acesteia, sunt interzise: [...] ținerea în captivitate a exemplarelor din specii de faună sălbatică fără autorizarea autorității administrative centrale abilitate cu protecția mediului înconjurător” [12]. Dacă o astfel de ținere în captivitate nu a fost precedată de acțiunea de vânat în prezența uneia dintre condițiile prevăzute la art. 233 CP RM, nu putem vorbi despre autorat la infracțiunea prevăzută de acest articol. Se consideră complice la infracțiunea, prevăzută la art. 233 CP RM, acea persoană care ține în captivitate exemplarele din specii de faună sălbatică fără autorizarea autorității administrative centrale abilitate cu protecția mediului înconjurător, și care a promis dinainte că-l va favoriza pe cel care a vânat asemenea exemplare în prezența uneia dintre condițiile prevăzute la art. 233 CP RM. Se consideră favorizator la infracțiunea, prevăzută la art. 233 CP RM, acea persoană care ține în captivitate (tăinuiește) exemplarele din specii de faună sălbatică fără autorizarea autorității administrative centrale abilitate cu protecția mediului înconjurător, și care nu a promis dinainte că-l va favoriza pe cel care a vânat asemenea exemplare în prezența uneia dintre condițiile prevăzute la art. 233 CP RM. Infracțiunea, prevăzută la art. 233 CP RM, este o infracțiune mai puțin gravă. De aceea, favorizarea celui, care comite infracțiunea prevăzută la art. 233 CP RM, nu atrage răspunderea în baza art. 323 CP RM.

La lit. v) alin. (1) art. 22 al Legii nr. 298/2018, se menționează: „În scopul protecției și al gestionării durabile a faunei de interes cinegetic și a habitatului acesteia, sunt interzise: [...] aflarea în fondurile cinegetice a câinilor de orice rasă fără botniță sau

fără zgardă, cu excepția cazului în care aceștia sunt antrenați la desfășurarea vânătorii sau sunt dresați” [12]. Aflarea în fondurile cinegetice a câinilor de orice rasă fără botniță sau fără zgardă, antrenați la desfășurarea vânătorii, este permisă conform lit. v) alin. (1) art. 22 al Legii nr. 298/2018. În aceste împrejurări, dacă, în prealabil, a fost luată hotărârea de a săvârși acțiunea de vânat în prezența uneia dintre condițiile prevăzute la art. 233 CP RM, putem vorbi despre pregătirea de infracțiunea prevăzută de acest articol. Nu se poate vorbi despre pregătirea de infracțiunea, prevăzută la art. 233 CP RM, în ipoteza aflării în fondurile cinegetice a câinilor de orice rasă fără botniță sau fără zgardă, care: 1) nu sunt antrenați la desfășurarea vânătorii; 2) sunt dresați.

În concluzie, în lipsa intenției de a vâna, aflarea persoanelor pe terenurile de vânatoare, inclusiv pe căile de acces comun cu arme neincluse în toc, în stare montată, gata pentru aplicare, cu alte unelte de vânatoare, precum și cu câini și păsări de vânatoare (șoimi) sau cu producție de vânat, nu poate fi considerată vânat (vânatoare) în sensul art. 233 CP RM. O altfel de interpretare ar însemna încălcarea prevederilor alin. (2) art. 3 („Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise”) și alin. (1) art. 6 („Persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție”) CP RM.

După analiza celor două aspecte ce vizează stabilirea înțelesului noțiunii de vânat (vânătoare) care ar fi în măsură să exprime esența juridică a acțiunii prejudiciabile prevăzute la art. 233 CP RM, apelăm la opinia lui Gh. Mateuț și A. Mihăilă: „Necesitatea definirii termenilor se resimte cu atât mai puternic, când termenii folosiți au în diferite ramuri de drept [...] înțelesuri deosebite. De pildă, legislația noastră folosește în accepțiuni diferite noțiuni cum sunt cele de „familie”, „rudenie”, „caz fortuit”, „localitate”, „acte de administrare”, „terți”, „instituție”.” [15, p. 229]. Într-adevăr, de exemplu, în art. 133¹ CP

RM, definiția noțiunii de membru de familie nu corespunde întocmai dispoziției de la alin. (2) art. 48 din Constituția Republicii Moldova („Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor” [8]) și dispozițiilor art. 2 din Codul familiei al Republicii Moldova („[...] (2) Numai căsătoria încheiată la organele de stat de stare civilă (denumite în continuare organe de stare civilă) generează drepturile și obligațiile de soți prevăzute de prezentul cod. (3) Relațiile familiale sunt reglementate în conformitate cu următoarele principii: [...] căsătorie liber consimțită între bărbat și femeie, [...] fidelitate conjugală, [...]” [4]). Persoanele aflate în divorț, precum și persoanele aflate în relații asemănătoare celor dintre soți (concubinaj) sau dintre părinți și copii (care sunt specificate ca membri de familie în art. 133¹ CPRM) nu corespund acestor dispoziții de la alin. (2) art. 48 din Constituția Republicii Moldova și din art. 2 din Codul familiei al Republicii Moldova.

De ce atunci să nu admitem că înțelesul noțiunii de vânat din art. 233 CP RM poate fi altul decât cel consacrat în art. 2 al Legii nr. 298/2018?

În această ordine de idei, atrag atenția modelele de descriere a modalităților faptei prejudiciabile similare cu cea prevăzută la art. 233 CP RM, prevăzute de unele coduri penale străine. Astfel, de exemplu, în Codul penal al Republicii Bulgaria, art. 237 prevede: „(1) Persoana care *ucide sau capturează* (evid. ns.) vânat mare, fără permisul corespunzător se pedepsește cu închisoare de până la un an sau cu amendă de la o sută la trei sute de leve, precum și cu interzicerea drepturilor prevăzute la art. 37, alin. 1, pct. 7. (2) Persoana care fără a deține un bilet de vânătoare, *ucide sau prinde* (evid. ns.) vânatul mic prevăzut în mod expres în Legea vânătorii, precum și persoana, care deși deține un bilet de vânătoare, ucide sau prinde un astfel de vânat într-o perioadă de prohibiție, într-o locație interzisă sau cu mijloace

interzise, se pedepsește cu probațiune de până la șase luni sau cu amendă de la o sută la trei sute de leve, precum și cu interzicerea drepturilor prevăzute la art. 37, alin. 1, pct. 7” [5]. În Codul penal al Ungariei, sect. 245 prevede: „Fapta persoanei care: a) este implicată în activități de *ucidere sau capturare* (evid. ns.) a vânatului sălbatic pe un teren de vânătoare, fără drept de vânătoare sau ca vânător, pe terenul de vânătoare al altor proprietari, fără autorizație, b) *ucide sau capturează* (evid. ns.), în afara sezonului de vânătoare pentru vânatul respectiv – prevăzut de o altă legislație specifică ce reglementează toate speciile de vânat – orice vânat sălbatic din specia respectivă; c) desfășoară activități *de ucidere sau de capturare* (evid. ns.) a vânatului sălbatic sau a oricărui animal vertebrat ce beneficiază de protecție specială sau a oricărui animal protejat, folosind echipament de vânătoare neautorizat și metode prevăzute în alte legi specifice sau pe terenuri de vânătoare restricționate, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de până la trei ani” [7].

Observăm că legiuitorul bulgar și cel maghiar au preferat să recurgă la evidențierea a două modalități normative ale faptei prejudiciabile (*ucidere sau capturare (prindere)*), în loc să folosească la descrierea acestei fapte noțiunea de vânat (vânătoare), care, așa cum ne-am convins mai sus, nu este pertinentă pentru a exprima esența juridică a faptei prejudiciabile prevăzute la art. 233 CP RM.

În opinia lui V. Nicolcescu, „capturarea constă în lipsirea de libertate a vânatului, [...], iar uciderea presupune suprimarea vieții acestuia” [16]. În mod evident, atât capturarea animalului, cât și uciderea acestuia, se pot afla în legătură cauzală cu daunele specificate în art. 233 CP RM.

În opinia noastră, nu doar noțiunile „capturare” și „ucidere” ar trebui să caracterizeze fapta prejudiciabilă prevăzută la art. 233 CP RM. O a treia noțiune de acest gen trebuie să fie cea de rănire. În context, putem face analogie cu distrugerea sau deteriorarea

bunurilor în înțelesul art. 197 CP RM. Dacă uciderea animalului corespunde distrugerii bunului, atunci rănirea animalului corespunde deteriorării bunului. Din art. 455 și 458 ale Codului civil al Republicii Moldova [2], coroborate cu art. 3 al Legii nr. 439/1995 [13], rezultă că animalele sălbatice reprezintă bunuri aflate în proprietatea statului. În cazul infracțiunii prevăzute la art. 197 CP RM, deteriorarea bunurilor este susceptibilă de cauzarea daunelor în proporții mari. Prin analogie, în cazul infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, rănirea animalelor sălbatice ar fi susceptibilă de cauzarea daunelor ce depășesc 200 de unități convenționale.

Bazându-ne pe aceste argumente, formulăm o recomandare *de lege ferenda*: în dispoziția alin. (1) art. 233 CP RM, cuvântul „Vânatul” să fie înlocuit prin sintagma „Capturarea, uciderea sau rănirea de animale”. Recurgând la dihotomie, pentru dispoziția art. 234 CPRM, recomandăm substituirea cuvântului „vânatul” prin sintagma „capturarea, uciderea sau rănirea de animale”.

Consecvența ne obligă să propunem modificarea titlului pe care îl are art. 233 CP RM. Bineînțeles, nu mai poate fi tolerat titlul în vigoare „Vânatul ilegal”.

În contextul analizat, trebuie să remarcăm că G. Ardelean folosește în raport cu infracțiunea prevăzută la art. 233 CP RM sintagma „vânătoare ilegală” [1]. Înțelegem că această sintagmă este mai potrivită decât sintagma „vânatul ilegal”, însă doar legiuitorul deține prerogativa de a modifica titlurile articolelor din Codul penal al Republicii Moldova. Oricât de mult ne-am dori, nu putem să redenumim din proprie inițiativă art. 233 CP RM și să folosim pentru acest articol un titlu propus în doctrina de specialitate.

Abstractizând, putem desigur afirma că termenul „vânat” poate fi utilizat cu sens de „vânătoare” [9, p. 1151]. Însă, în afară de acest sens, termenul „vânat” poate avea și semnificația de „ceea ce vânează cineva” [9, p. 1151]. De această polisemie

a cuvântului „vânat” s-ar putea face abstracție, dacă nu ar exista un detaliu deloc neglijabil. Astfel, conform art. 2 al Legii nr. 298/2018, prin „vânat” se înțelege „exemplarul/exemplele din specii de faună de interes cinegetic, obținut/obținute prin vânătoare sau prin braconaj” [12]. Așadar, în accepțiunea Legii nr. 298/2018, noțiunea „vânat” se referă la obiectul material al unei fapte (inclusiv al unei infracțiuni), nu la fapta însăși. La fapta însăși se referă termenul „vânătoare”, definit în același art. 2 al Legii nr. 298/2018. Cu această ocazie, menționăm că, potrivit lit. h) alin. (1) art. 54 al Legii nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative (în continuare – Legii nr. 100/2017), „textul proiectului actului normativ se elaborează în limba română, cu respectarea următoarelor reguli: [...] se utilizează, pe cât este posibil, noțiuni monosemantice, în conformitate cu terminologia juridică. Dacă un termen este polisemantic, sensul în care este folosit trebuie să decurgă cu claritate din text [...]” [10].

Mai mult decât atât, termenul „vânătoare”, și nu termenul „vânat”, este folosit pentru caracterizarea faptei prevăzute la alin. (2) art. 128 CC RM. Este important de reținut că, în dispoziția acestei norme contravenționale se utilizează ambii termeni – atât „vânătoare”, cât și „vânat”. Alin. (2) art. 128 CC RM constituie o normă complementară față de art. 233 CP RM. Dacă fapta prejudiciabilă prevăzută de art. 233 CPRM nu implică producerea daunelor care depășesc 200 de unități convenționale, atunci poate fi aplicat alin. (2) art. 128 CC RM. Acest amănunt nu poate fi scăpat din vedere, deoarece, conform lit. c) alin. (1) art. 54 al Legii nr. 100/2017, „textul proiectului actului normativ se elaborează în limba română, cu respectarea următoarelor reguli: [...] terminologia utilizată este constantă, uniformă și corespunde celei utilizate în alte acte normative [...]” [10].

Din aceste considerente, titlul „Vânatul ilegal”, care a „migrat” în art. 233 CP RM din art. 170 CP RM din 1961, trebuie să cedeze locul unui

alt titlu care ar exclude confuziile ce îngreunează interpretarea și aplicarea art. 233 CP RM. Propunem ca acest titlu nou să fie „Braconajul cinegetic”. Recurgând la dihotomie, pentru art. 234 CP RM, propunem titlul „Braconajul piscicol”. Trebuie să recunoaștem că o astfel de terminologie ne-a fost sugerată de sect. 253 din Codul penal Ungariei, în care se utilizează expresia „braconaj cinegetic sau piscicol” [7].

Pentru ca aceste amendamente să aibă o eficiență mai mare, propunem ca, în art. 2 al Legii nr. 298/2018, definiția „braconaj – acțiune ilegală desfășurată în vederea obținerii acelorași efecte ca și prin vânătoare, dar fără a fi respectate condițiile legale pentru desfășurarea acesteia” (pe care, de altfel, am criticat-o mai sus) să fie înlocuită prin definiția „braconaj cinegetic – vânătoarea desfășurată în lipsa condițiilor legale”. Respectiv, propunem ca, în textul Legii nr. 298/2018, cuvântul „braconaj” să fie substituit prin sintagma „braconaj cinegetic”, în forma gramaticală corespunzătoare.

Recurgând la dihotomie, propunem ca, în art. 3 al Legii nr. 149 din 08.06.2006 privind fondul piscicol, pescuitul și piscicultura [11], între definițiile noțiunilor „cotă” și „fermă piscicolă”, să fie inclusă definiția „braconaj piscicol – pescuitul desfășurat în lipsa condițiilor legale”. Respectiv, propunem ca, în textul acestei legi, expresiile „pescuitul ilicit” și „pescuitul ilegal” să fie substituite prin sintagma „braconaj piscicol”, în forma gramaticală corespunzătoare.

Concluzii

În urma analizei efectuate, este necesar să formulăm următoarele **concluzii**:

1) definiția noțiunii de vânătoare din art. 2 al Legii nr. 298/2018 nu poate fi aplicată mecanicist în condițiile infracțiunii descrise în art. 233 CP RM. Definiția dată nu a fost concepută pentru a reflecta faptul că această infracțiune se consideră consumată din momentul producerii urmărilor prejudiciabile;

2) în lipsa intenției de a vâna, aflarea persoanelor pe terenurile de vânătoare, inclusiv pe căile de acces comun cu arme neincluse în toc, în stare montată, gata pentru aplicare, cu alte unelte de vânătoare, precum și cu câini și păsări de vânătoare (șoimi) sau cu producție de vânat, nu poate fi considerată vânat (vânătoare) în sensul art. 233 CP RM;

3) nu doar noțiunile „capturare” și „ucidere” ar trebui să caracterizeze fapta prejudiciabilă prevăzută la art. 233 CP RM. O a treia noțiune de acest gen trebuie să fie cea de rănire;

4) în accepțiunea Legii nr. 298/2018, noțiunea „vânat” se referă la obiectul material al unei fapte (inclusiv al unei infracțiuni), nu la fapta însăși;

5) titlul „Vânatul ilegal”, care a „migrat” în art. 233 CP RM din art. 170 CP RM din 1961, trebuie să cedeze locul unui alt titlu care ar exclude confuziile ce îngreunează interpretarea și aplicarea art. 233 CP RM.

Referințe bibliografice

1. ARDELEAN, G. Conceptul definirii unor noțiuni ale activității vânătoarești pasibilă de răspundere penală (art. 233 C. Pen. al Republicii Moldova). În: *Revista Universul Juridic*, 2018, nr. 11, p. 73-82.
2. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86/661. În vigoare din 12 iunie 2003.
3. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6/15. În vigoare din 31 mai 2009.
4. Codul familiei al Republicii Moldova din 26.10.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 47-48/210. În vigoare din 26 aprilie 2001.
5. *Codul penal al Republicii Bulgaria*. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html> (vizitat 21.08.2022)
6. Codul penal al Republicii Moldova din 24.03.1961. În: *Вестник Советулуй Сунрем ал PCCM*, 1961, nr. 10/41. În vigoare din 24 aprilie 1961.

7. *Codul penal Ungariei*. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Ungaria-RO.html> (vizitat 21.08.2022)

8. Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1/140. În vigoare din 27 august 1994.

9. *Dicționarul explicativ al limbii române* / Sub red. lui I. Coteanu, L. Seche, M. Seche. București: Univers Enciclopedic, 1998. 1192 p.

10. Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7-17/34. În vigoare din 12 iulie 2018 / 12 ianuarie 2019.

11. Legea nr. 149 din 08.06.2006 privind fondul piscicol, pescuitul și piscicultura. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 126-130/597. În vigoare din 11 august 2006.

12. Legea nr. 298 din 30.11.2018 a vânătorii și fondului cinegetic. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 76-85/135. În vigoare din 1 martie 2021.

13. Legea nr. 439 din 27.04.1995 a regnului animal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 62-63/688. În vigoare din 9 noiembrie 1995.

14. Legea României nr. 407 din 09.11.2006 a vânătorii și a protecției fondului cinegetic. În: *Monitorul Oficial al României*, 2006, nr. 944. În vigoare din 22 decembrie 2006.

15. MATEUȚ, Gh., MIHĂILĂ, A. *Logica juridică*. București: Lumina Lex, 1998. 271 p.

16. NICOLESCU, V. Discuții privind infracțiunea de braconaj. În: *Pro Lege*, 2008, nr. 3, p. 17-22.

17. ȘAVGA, A. *Formele infracțiunii intenționate după fazele ei de desfășurare* / Autoreferat al tezei de doctor în drept. Chișinău, 2002. 22 p.

18. ROTARU, M. The analysis of the legal text incriminating the act of poaching, provided by art. 42 of the Law number 407/2006 of the hunting and hunting fund, with special reference to para. (1), letters m) and o), as well as legal text provided by art. 43 para. În: *Curentul Juridic*, 2021, no. 4, p. 35-43.

19. ГОЛУБ, С.А. *Кримінальна відповідальність за незаконне полювання* / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2005. 14 p.

20. ЗУЕВА, Л. А. *Уголовная ответственность за незаконную охоту* / Автореферат дисертації на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2015. 22 p.

21. КАБЛОВ, А. М. *Уголовная ответственность за незаконную охоту: проблемы теории и практики* / Автореферат дисертації на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2012. 31 p.

22. *Модельный закон «О животном мире»*. https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=31118 (vizitat 21.08.2022).

Revista Națională de Drept

Publicație periodică științifico-practică

Nr. 2 (248), anul 23 (2022)

Formatul 60x80 ¹/₁₂.
Coli de tipar 26,0. Coli editoriale 23,5.
Tirajul 100 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009

